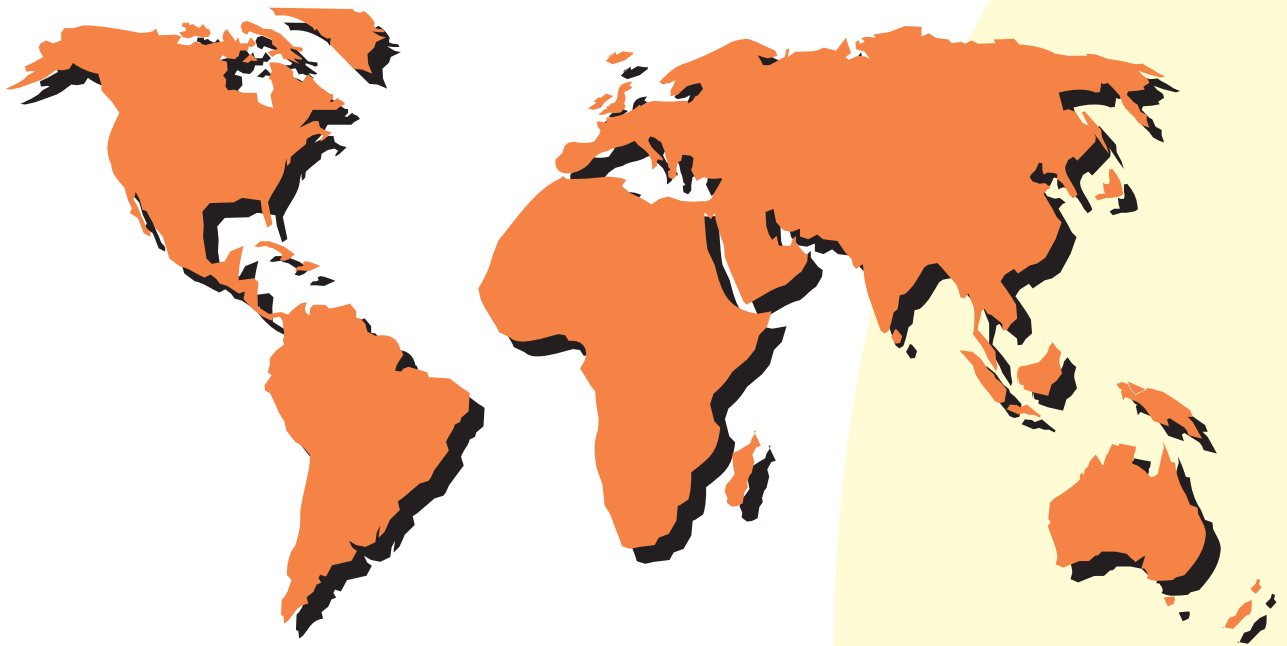

INTERCULTURAL RELATIONS SOCIETY

№30
2018

კულტურათაშორისი კომუნიკაციები
INTERCULTURAL COMMUNICATIONS
МЕЖКУЛЬТУРНЫЕ КОММУНИКАЦИИ

ISSN 1512-4363

INTERCULTURAL RELATIONS SOCIETY

ISSN 1512-4363

საერთაშორისო სამეცნიერო-პერიოდული გამოცემა
International scientific periodical edition
Международное научно-периодическое издание

კულტურათაშორისი კომუნიკაციები

INTERCULTURAL COMMUNICATIONS

МЕЖКУЛЬТУРНЫЕ КОММУНИКАЦИИ

№30

თბილისი – Tbilisi – Тбилиси
2018

UDC (უკ) 008 (100)

კ-897

მთავარი რედაქტორი

Editor-in-chief

Главный редактор

ინდირა ძაგანია

Indira Dzagania

Индира Дзаганя

რედაქტორები

ლირა გაბუნია

ოლლა პეტრიაშვილი

მარინე ტურავა

ირინე ჯობავა

ირმა ზაქარაია

Editors

Lira Gabunia

Olga Petriashvili

Marina Turava

Irina Jobava

Irma Zakaraia

Редакторы

Ли́ра Габу́ния

О́льга Пе́триашви́ли

Ма́рина Тура́ва

И́рина Дžóбава

И́рма Зака́рая

კომპიუტერული

რედაქტირება

რობერტ მესხი

Computer

Editing

Robert Meskhi

Компьютерное

редактирование

Роберт Месхи

პასუხისმგებელი

მდივანი

ლიანა გვასალია

Executive

Secretary

Liana Gvasalia

Ответственный

секретарь

Лиана Гвасалиа

სარედაქციო საბჭო

ვეინ ჯეიკობი (აშშ), იან კე (ჩინეთი), ბილალ დინდარი (თურქეთი), ირადა ჰუსეინოვა (აზერბაიჯანი), ენდრიუ ჰარისი (დიდი ბრიტანეთი), მარია კორნელია ბარლიბა (რუმინეთი), დორის ფეგელი (ავსტრია), სვეტლანა ტერ-მინასოვა (რუსეთი), ნილაკში სურანარაიანი (ინდოეთი), გიორგი პოპა (მოლდავეთი), ილონა მანელიდი (საბერძნეთი), ილიას უსტუნერი (თურქეთი), ანა აგრანატი (ისრაელი), ლალა ახმედოვა (აზერბაიჯანი), აიტენ მუსტაფაევა (აზერბაიჯანი), დავით გოცირიძე (საქართველო), ლეონიდე ჯახაია (საქართველო), მიხეილ ბოგუტსკი (პოლონეთი), ირენა კუდლინსკა (პოლონეთი), ირინა მატიაში (უკრაინა), ვილემ პენდრიკ დე ბოფორტი (ნიდერლანდების სამეფო), ვენტა კოცერე (ლატვია), ჟანა ტოლისბაევა (ყაზახეთი), მერი მადარშახი (საფრანგეთი), რობერტო რიჩი (იტალია), იორდან ლუცკანოვი (ბულგარეთი), რეგინა კარველინე (ლიტვა), ალექსანდრე გრუშა (ბელარუსია), მარია ჰუნკალ გუტიერეს მანგადო (ესპანეთი), გიორგი აგოსტონი (უნგრეთი), ენრიკე კერო ხორვილია (ესპანეთი).

Editorial Board

Wayne Jacoby (USA), Yang Ke (China), Billal Dindar (Turkey), Irada Huseynova (Azerbaijan), Andrew Harris (Great Britain), Maria Cornelia Barliba (Romania), Doris Fögel (Austria), Svetlana Ter-Minasova (Russia), Neelakshi Suryanarayan (India), Gheorghe Popa (Moldova), Ilona Manelidu (Greece), Ilyas Ustunyer (Turkey), Ann Agranat (Israel), Lala Akhmedova (Azerbaijan), Ayten Mustafaeva (Azerbaijan), David Gotsiridze (Georgia), Leonid Jakhiaia (Georgia), Mikhael Bogutski (Poland), Irena Kudlinska (Poland), Irina Matyash (Ukraine), Willem Hendrik de Beaufort (the Netherlands), Venta Kotsere (Latvia), Jhana Tolisbaeva (Kazakhstan), Mehri Madarshahi (France), Roberto Righi (Italy), Yordan Lyutskanov (Bulgarian), Kamal Makili-Aliyev (Azerbaijan), Irina Andriushenko (Ukraine), Maria Dimasi (Greece), Ritsuko Inoue (Japan), Ala Sainenco (Moldova), Manuel Filipe da Costa (Portugal), Roman Dyakon (Latvia), Regina Karveliėne (Lithuania), Alexander Grusha (Belarus), Maria Juncal Gutierrez Mangado (Spain), Gyorgy Agoston (Hungary), Enrique Quero Gervilla (Spain).

Редакционный совет

Вэйн Джекоби (США), Ян Кэ (Китай), Билял Диндар (Турция), Ирада Гусейнова (Азербайджан), Эндриу Харрис (Великобритания), Мария Корнелия Барлиба (Румыния), Дорис Фегель (Австрия), Светлана Тер-Минасова (Россия), Нилакши Сурьянараян (Индия), Георгий Попа (Молдова), Илона Манелиду (Греция), Ильяс Устуньер (Турция), Анна Агранат (Израиль), Лала Ахмедова (Азербайджан), айтен Мустафаева (Азербайджан), Давид Гоциридзе (Грузия), Леонид Джахия (Грузия), Михаил Богутский (Польша), Ирэна Кудлинска (Польша), Ирина Матяш (Украина), Виллем Хендрик де Бофорт (Нидерланды), Вента Коцере (Латвия), Жанна Тольсбаева (Казахстан), Мери Мадаршахи (Франция), Роберто Ричи (Италия), Йордан Люцканов (Болгария), Кямал Макили-Алиев (Азербайджан), Ирина Андриушенко (Украина), Мария Димаси (Греция), Ритсуко Иноуэ (Япония), Алла Сайиненко (Молдова), Мануэль Филипе де Коста (Португалия), Роман Дьякон (Латвия), Регина Карвелине (Литва), Александр Груша (Белоруссия), Мария Хункал Гутиэрэз Мангадо (Испания), Гиорги Агостон (Венгрия), Энрике Керо Хорвиллья (Испания).

EAN 9771512 43 6007

ირინა ყრუაშვილი

(საქართველო)

სუბსტანტიური პრეფიქსული დერივატები გერმანულ ენაში

სუბსტანტიური პრეფიქსული დერივატების სახელდებითი ფუნქცია მდგომარეობს უკვე არსებული სახელების მნიშვნელობის მოდიფიკაციაში. სინტაქსური კონსტრუქციების კომპრესიაში ისინი თითქმის არ მონაწილეობენ. პრეფიქსაციისას ხდება სუბსტანტიური ძირეული ფორმის დეტერმინირება მორფემული პრეფიქსით: Wald - Urwald. რადგანაც პრეფიქსული დერივატები მოტივაციის მაღალ ხარისხს ავლენენ, მათი გაგება სიძნელეს არ წარმოადგენს. არსებითი სახელის სფეროში პრეფიქსაცია ნაკლებად არის განვითარებული. ძირითადი გერმანული პრეფიქსებია: *erz-*, *ge-*, *miss-*, *un-* და *ur-*. *ge-*-ს გარდა ყველა პრეფიქსი მახვილიანია, თუმცა *miss-* შეიძლება ზოგჯერ უმახვილო იყოს. ორი მათგანი – *miss-* და *un-* უარყოფის სემას შეიცავს, ორი კი – *ur-* და *erz-* გამაძლიერებელი მნიშვნელობით გამოიყენება. განცალკევებით დგას *ge-* პრეფიქსი, რომელიც ძირითადად კოლექტიურ სახელებს აწარმოებს.

უნდა აღინიშნოს, რომ სპეციალურ სამეცნიერო ლიტერატურაში არ არსებობს ერთიანი თვალსაზრისი პრეფიქსების და, საერთოდ, აფიქსების იდენტიფიკაციის კრიტერიუმებზე. ზოგიერთი მკვლევრის მიერ აფიქსად მიჩნეული სიტყვაწარმოებითი ელემენტი სხვა წყაროებში ცალსახად აფიქსიდად, კომპოზიციურ წევრად ან სულაც კონფიქსად განიხილება და პირიქით. ასე, მაგალითად, სიტყვაწარმოებით ელემენტს *haupt-* პრეფიქსად მიიჩნევენ ფლაიშერ/ბარცი (7, 200), დუდენის გრამატიკა (2, 731), ლოდე (9, 147), მაშინ როცა აღნიშნულ ელემენტს პრეფიქსიდად განიხილავს ელზენი (4, 68). სიტყვაწარმოებით ელემენტს *-los* ფლაიშერი სუფიქსს უწოდებს (6, 273), ელზენი კი *-los*-ს სუფიქსიდად მოიხსენიებს (4, 75). სუფიქსად განიხილავს *-werk-*ს ფლაიშერი, მაშინ როცა *werk-*ს სუფიქსიდად მიიჩნევს ელზენი (4, 75). ფლაიშერ/ბარცის მიერ კომპოზიციურ წევრებად განიხილულ სიტყვაწარმოებით ელემენტებს *Bombe*, *Heide*, *Hölle*, *Mord*, *Affe*, *Hund*, *Sau* (7, 101) პრეფიქსიდად უწოდებს ელზენი (4, 68). ფლაიშერ-ბარცის მიერ კონფიქსებად შერაცხულ ელემენტებს *makro-*, *mikro-*, *multi-* (7, 205) პრეფიქსებად მიიჩნევს ელზენი (4, 95), პრეფიქსებად განიხილავს მათ ასევე დონალიზი (1, 98). ზოგიერთ ლექსიკონში კი მხოლოდ ზოგადად არის მითითებული სიტყვაწარმოებითი საშუალებები და მწკრივთწარმომქმნელი კონსტიტუენტები ისე, რომ არ ჩანს, ესა თუ ის ელემენტი აფიქსია, აფიქსიდად თუ რომელიმე სხვა კლასის წარმომადგენელი მორფემა (8; 10; 11). ამასთან დაკავშირებით ელზენი სამართლიანად შენიშნავს, რომ „ხშირად არა მხოლოდ სხვადასხვა ნაშრომის, არამედ თვით ერთი ლექსიკონის ფარგლებშიც კი ტერმინოლოგიური მონაცემები ერთმანეთისაგან ძალიან განსხვავებულია“ (5, 90).

ცალ-ცალკე დავახასიათოთ სუბსტანტიური პრეფიქსები.

erz- პრეფიქსიანი სუბსტანტიური დერივატები თანამედროვე გერმანულ ენაში მცირე რაოდენობით გვხვდება. მათი გამოყენება ძირითადად მე-17 საუკუნიდან იწყება (6, 291). *erz-* პრეფიქსი გამაძლიერებელი მნიშვნელობით ხასიათდება და უმთავრესად ნეგატიური შეფასების მქონე პიროვნებათა აღმნიშვნელ სახელებს უკავ-

შირდება. ბაზისური სიტყვა შეიძლება იყოს როგორც სიმპლექსი, ასევე სუფიქსური დერივატი: Erzfeind, Erzgauner, Erzlügner, Erzrevanchist, Erzhippie, Erzkapitalist.

ge- პრეფიქსი უკვე აღარ მიეკუთვნება პროდუქტიულ პრეფიქსთა რიცხვს. იგი კოლექტიურ სახელებს, უპირატესად კი, საგანთა აღნიშვნებს აწარმოებს. მაგალითად, Geäst, Gebälk, Gebüsch, Gehörn, Gemäuer, Gestein, Gesträuch, Getäfel, Gewölk. მათ ნაწილობრივ კონკურენციას უწევენ -werk სუფიქსიანი დერივატები: Buschwerk, Mauerwerk. ზოგიერთ სიტყვაწარმოებით კონსტრუქციაში კოლექტიურობის, კრებითობის ნიშან-თვისება დაკარგულია. მსგავს შემთხვევებში შესაბამის სიმპლექსსა და დერივატს შორის მხოლოდ მცირედი სემანტიკური სხვაობა არსებობს, ან მათ შორის საერთოდ არ შეინიშნება სემანტიკური დიფერენციაცია, მაგალითად, Stern - Gestirn, Wasser - Gewässer, Trank - Getränk. გაუმჭვირვალე წარმონაქმნებს წარმოადგენენ Gewicht, Gewand, Gespenst, Gemüse, Genick, Geweih, Geländer. სრულად იდიომატიზებულია წარმონაქმნები Geflügel, Gewitter, Gezücht. ზემოთ ჩამოთვლილი სიტყვაწარმოებითი კონსტრუქციებისაგან განსხვავებით, ბაზისური სიტყვა შეიძლება იყოს ასევე ზმნა: Geklingel, Geflatter, Gebräu, Gebrüll.

miss- პრეფიქსი გერმანულში შედარებით იშვიათია. იგი გვხვდება განსხვავებული ფორმალური სტრუქტურის მქონე არსებით სახელებში. ბაზისური სიტყვა შეიძლება იყოს სიმპლექსი (Missbild, Missfarbe, Missklang), ექსპლიციტური დერივატი (Missverhältnis, Missstimmung, Misswirtschaft), ან ინფინიტიური კონვერსია (Missbehagen, Missvergnügen). კომპოზიტი ბაზისად არ გამოიყენება. ზოგჯერ miss- პრეფიქსიანი არსებითი სახელი შეიძლება დაუკავშირდეს როგორც miss- პრეფიქსიან ზედსართავს, ასევე ზმნას:

- der Missbrauch – missbräuchen – missbräuchlich,
- der Missfallen – missfällen – missfällig,
- das Misstrauen – missträuen – misstrauisch.

ასეთ შემთხვევებში ხდება მახვილის მონაცვლეობა. არსებით სახელსა და ზედსართავში miss- პრეფიქსი მახვილიანია, ხოლო ზმნაში – უმახვილო. სწორედ უმახვილო ზმნურ miss- პრეფიქსს უკავშირდება ის გარემოება, რომ ზედსართავებში missträten, missglückt, misslungen აღნიშნული პრეფიქსი უმახვილოა, განსხვავებით ზემოთ ნახსენები კონსტრუქციებისაგან.

miss- პრეფიქსი უარყოფის სემას შეიცავს (Misserfolg - „წარუმატებლობა“) და იმავდროულად პეიორატიული ელფერით ნორმისაგან გადახრას გამოხატავს, ე. ი. შეფასებითი ნიუანსის მატარებელია. მისი სიტყვაწარმოებითი მნიშვნელობაა „ცუდი, მცდარი, არასწორი“: Missernte – „ცუდი მოსავალი“. ასეთივე წარმონაქმნებია: Misslaune, Missheirat, Missgeburt, Missverständnis, Missgriff, Missachtung, Missinterpretation, Missmanagement, Missvergnügen, Missgunst. ზოგჯერ miss- პრეფიქსი უარყოფის გამომხატველი un- პრეფიქსის სინონიმად შეიძლება ჩაითვალოს: Missbehagen - Unbehagen, Missmut - Unmut, Missetat - Untat.

un- პრეფიქსი შეიძლება დაუკავშირდეს სიმპლექსურ ბაზისს (Unart, Undank, Unfall) ან კომპლექსურ არსებით სახელს (Untiefe, Undichte). ისეთი სიტყვაწარმოებითი კონსტრუქციები, როგორებიცაა Unabhängigkeit, Unbescheidenheit, Unsicherheit შეიძლება მივიჩნიოთ un- პრეფიქსიან დესუბსტანტიურ დერივატებად (ბაზისი არსებითი სახელი Abhängigkeit) ან -heit/-keit სუფიქსიან დეადიექტიურ დერივატებად (ბაზისი ზედსართავი unabhängig) (7, 202). un- პრეფიქსი უარყოფით სემას შეიცავს და იგი იმავდროულად ნორმასთან ნეგატიურ მიმართებას გამოხატავს. სიდიდის არარსებობა განიხილება როგორც ნორმისაგან გადახრა, პეიორატიული შეფასება. ამით

აიხსნება ის გარემოება, რომ un- პრეფიქსით არ შეიძლება ყველა უარყოფითი არსებითი სახელის წარმოება. un- პრეფიქსი ძირითადად იმ არსებითი სახელებისათვის არის განკუთვნილი, რომლებიც პოზიტიური მნიშვნელობის მქონე ცნებებს, გარკვეულ ნორმებს (მაგალითად, სოციალურს, ეთიკურს ან ესთეტიკურს) უკავშირდება და რომელთა უარყოფა ამავედროულად ნეგატიურ შეფასებას იწვევს. არსებითი სახელის მარტივი, მტკიცებითი აფორმატიული ფორმა გამოხატავს პოზიტიურ, ნორმის შესატყვის მნიშვნელობას, ხოლო un- პრეფიქსიანი უარყოფითი ფორმა კი – ნეგატიურ, ნორმის საწინააღმდეგო მნიშვნელობას. მაგალითად, Aufrichtigkeit - Unaufrichtigkeit, Anständigkeit - Unanständigkeit, Geduld - Ungeduld, Gehorsam - Ungehorsam, Ordnung - Unordnung, Ruhe - Unruhe. უარყოფითი მნიშვნელობის მქონე ცნებებს un-პრეფიქსი იშვიათად დაერთვის: Unschuld, Unmissverständlichkeit.

პრეფიქსი un- შეიძლება სხვა სიტყვაწარმოებითი მნიშვნელობითაც შეგვხვდეს, რომელშიც უარყოფა არ არის გამოხატული. აქ დომინირებს მხოლოდ შეფასებითი ნიუანსი „ნორმისგან გადახრა, ნაკლოვანება“: Unmensch, Unkraut, Unsitte, Unwetter, Ungewitter. ზოგჯერ un- პრეფიქსი გამაძლიერებელი მნიშვნელობით გვხვდება და ის ძალიან დიდი რაოდენობის გამოხატვას ემსახურება: Unmasse, Unmenge, Unsumme, Unzahl, Unkosten. un- პრეფიქსი დღევანდელი ფორმით ჯერ კიდევ გუთურში არსებობდა. დიდი ხნის ისტორიამ განაპირობა ის, რომ თანამედროვე გერმანულ ენაში ხშირია un- პრეფიქსიანი გაუმჭვირვალე წარმონაქმნები: Ungetüm, Unhold, Unflat. იდიომატიზებულია Unfall, Unrat.

ur- პრეფიქსი გამაძლიერებელი მნიშვნელობით გამოიყენება და მასში იმავედროულად მოცემულია თავდაპირველი მდგომარეობის, დროის თვალსაზრისით დიდი ხნით დაშორებული მოვლენის თვისება. იგი უკავშირდება როგორც სიმპლექსურ არსებით სახელებს, ასევე სუფიქსურ დერივატებს: Urmensch, Urahne, Urzeit, Urgeschichte, Urgestein, Urelefant, Urwald, Uraufführung, Ursprache, Urbevölkerung, Ureinwohner. სუფთა გამაძლიერებელი მნიშვნელობა ur- პრეფიქსს ძირითადად დეადიექტიურ არსებით სახელებთან და სუბსტანტიურ სუფიქსურ დერივატებთან აქვს, მაგალითად, Urgemütlichkeit, Urmusikanten. ნათესაობის აღმნიშვნელ სიტყვებში ur- პრეფიქსიანი სიტყვაწარმოებითი კონსტრუქციები ყოველთვის ერთი თაობით უკან მდგომ თაობას გულისხმობენ, მაგალითად, Großmutter - Urgroßmutter („ბებია - დიდი ბებია“), Großvater - Urgroßvater („ბაბუა - დიდი ბაბუა“).

არსებითი სახელის სფეროში საკმაოდ ხშირად გვხვდება უცხოური (ნასესხები) პრეფიქსები, ესენია: a-/an-, anti-, de-/des-/dis-, ex-, hyper-, in-/il-/im-/ir-, inter-, ko-/kol-/kom-/kon-/kor-, makro-, maxi-, mega-, mikro-, mini-, multi-, non-, para-, post-, prä-, pro-, re-, sub-, super-, topp-, trans-, ultra-, vize-. ეს პრეფიქსები შეიძლება ხუთ ჯგუფში გავაერთიანოთ ხუთი სემის შესაბამისად:

პირველი სემა – უარყოფა: a-/an-, de-/des-/dis-, in-/il-/im-/ir-, non-.

მეორე სემა – გაძლიერება: hyper-, makro-, maxi-, mega-, multi-, super-, topp-, ultra-.

მესამე სემა – დაკნინება (დომინუტივი): mikro-, mini-.

მეოთხე სემა – პოზიციური მიმართება: anti-, pro-, vize-.

მეხუთე სემა – ორიენტაცია.

აქედან უკანასკნელი ჯგუფი თავის მხრივ ორ ქვეჯგუფად იყოფა, რომელთაგან ერთი გამოხატავს სივრცობრივ ორიენტაციას: inter-, para-, re-, sub-, trans-, ხოლო მეორე – დროით ორიენტაციას: ex-, post-, prä-.

განცალკევებით დგას პრეფიქსი ko- თავისი ვარიანტებით kol-/kom-/kon-/kor-, რომელიც თანხვედრას გამოხატავს.

a- პრეფიქსი, რომელიც ხმოვნის წინ an- ვარიანტის სახით გვხვდება, შედარებით იშვიათია. იგი ძირითადად სამეცნიერო დარგობრივ ტექსტებში გამოიყენება, როგორც ნეიტრალურ-შეფასებითი უარყოფა: Agraphie, Arrhythmie, Apräsenz. მაგრამ გვხვდება ყოველდღიურ სასაუბრო ენაშიც: Analphabet, Amoral.

პრეფიქსი anti- გამოხატავს უარყოფით დამოკიდებულებას ბაზისური სიტყვით გამოხატული ცნების მიმართ. იგი შეესატყვისება გერმანულ ელემენტებს „gegen-“ და „wider-“ („საპირისპიროდ, საწინააღმდეგოდ“). ეს პრეფიქსი გამოირჩევა საკმაოდ მაღალი ხმარების სიხშირით: Antiheld, Antikörper, Antithese, Antialkoholiker, Antilärm, Antifaschismus.

პრეფიქსები de-/des-/dis- საკმაოდ არის გავრცელებული არსებითი სახელის სფეროში. ისინი ძირითადად სამეცნიერო დარგობრივ ტექსტებში გვხვდება. de-/des-/dis- პრეფიქსებიანი ყველა დერივატი უარყოფის სემას შეიცავს და მათში იმავედროულად მოცემულია პეიორატიული შეფასების ელფერი: Dekompression, Desinfektion, Desinteresse, Disproportion, Disharmonie, Dissonanz, Disqualifikation.

ex- პრეფიქსი ლათინურიდან მომდინარეობს. იგი უკვე ორას წელზე მეტია თითქმის უცვლელი ფუნქციით ხასიათდება. ex- პრეფიქსის, როგორც პროდუქტიული აფიქსის წარმოშობა უკავშირდება 1773 წელს რომის პაპის კლემენს XIV-ის მიერ იეზუიტთა ორდენის გაუქმებას. ამ ორდენის საკმაოდ დიდი პოლიტიკური გავლენით აღჭურვილმა წევრებმა ზოგიერთ ევროპულ ქვეყანაში ჯერ კიდევ ადრე დაკარგეს თავიანთი თანამდებობები. Ex-Jesuit ნიშნავდა კაცს, რომლის საზოგადოებრივი სტატუსი ძირფესვიანად შეირყა. კანცელარიებიდან სიტყვა ზოგად პოლიტიკურ ლექსიკაში გავრცელდა და გაჩნდა ანალოგიური წარმონაქმნები: Exgeneral, Exminister (3, 241). ex- პრეფიქსი ძირითადად პიროვნებათა აღნიშვნებს უკავშირდება და ნიშნავს „ყოფილს“: Expräsident, Exweltmeister, Exkanzler, Exliebhaber, Exmann.

hyper- პრეფიქსი გაძლიერების სემას შეიცავს და პეიორატიული ელფერით ნორმისაგან გადახრას გამოხატავს, ნიშნავს „მეტისმეტად“, „ზედმეტად“: Hyperformat, Hyperkultur, Hyperkritik, Hyperprogramm, Hyperästhetik, Hypererregung, Hyperfunktion, Hypermoral, Hyperangebot. ეს კონსტრუქციები ირონიულ ელფერს ატარებენ, ისინი გადაჭარბების, გაზვიადების კომპონენტს შეიცავენ და ამიტომ ერთგვარ ნეგატიურ ფორმებად აღიქმება: Hyperästhetik არის გადაჭარბებული ესთეტიკა.

in- პრეფიქსი შეიძლება il-, im-, ir- ვარიანტების სახით შეგვხვდეს იმის მიხედვით, თუ რა ფონემით იწყება მის გვერდით მდგომი არსებითი სახელი. im- პრეფიქსული ვარიანტი დგას b, p და m ფონემების წინ: Impietät, Immoralität, Immobilität, ხოლო il- და ir- ვარიანტები – l და r ფონემების წინ: Illegalität, Irrationalität, Irregularität, Irrealität, Irrelevanz. in- პრეფიქსი თავისი ვარიანტებით მხოლოდ მრავალმარცვლიან უცხოურ სიტყვებს უკავშირდება: Inaktivität, Inkonsequenz, Inkompetenz, Indiskretion. ეს პრეფიქსი უარყოფის სემას შეიცავს. in-/il-/im-/ir- პრეფიქსებიანი დერივატები განსაკუთრებით ხშირად მეცნიერულ დარგობრივ ტექსტებში გამოიყენება, მაგრამ საყოველთაო ხმარების ენაშიც გვხვდება. აღნიშნული პრეფიქსი თავისი ვარიანტებით მსგავსი მნიშვნელობით ზედსართავებშიც გვხვდება. შესაბამისად, გვაქვს პარალელური სუბსტანტიური და ადიექტიური წარმონაქმნები: Impotenz - impotent, Intoleranz - intolerant, Impertinenz - impertinent. სინონიმური მნიშვნელობისაა un- გერმანული პრეფიქსი. ამასთან დაკავშირებით აღსანიშნავია შემდეგი გარემოება: un- პრეფიქსი უფრო ხშირად გერმანულ ბაზისს უკავშირდება, ხოლო in-/ il-/ im-/ ir- პრეფიქსები კი – უცხოურს. ამდენად, გვაქვს შესატყვისობები: Immobilität - Unbeweglichkeit, Intoleranz - Unduldsamkeit, Inkonsistenz - Unbeständigkeit.

inter- პრეფიქსი ცნებებს შორის სივრცობრივ განლაგება-ორიენტაციას აღნიშნავს („zwischen“ - „შორის“), მაგრამ იგი პროდუქტიულ აფიქსად იქცა არა აღნიშნული მნიშვნელობით, არამედ მნიშვნელობით international - „საერთაშორისო“. იგი ჩვეულებრივ უკავშირდება უცხოურ ბაზისიან სუფიქსურ დერივატებს და საკმაოდ გავრცელებულია: Interlinguistik, Intertank, Interhotel, Interkosmonaut, Intercamping.

ko- პრეფიქსი kol-/kom-/kon-/kor- ვარიანტებით იშვიათად გვხვდება. იგი შეესატყვისება გერმანულ ელემენტებს „bei“, „mit“ („თან“, „ერთად“) და ძირითადად უცხოურ ბაზისიან პიროვნებათა აღმნიშვნელ სახელებს უკავშირდება: Koautor, Kopilot, Konrektor, Kollaborateur, Koregisseur, Kovorsitzender. თუ ბაზისი პიროვნებათა აღნიშვნას არ წარმოადგენს, მაშინ, როგორც წესი, უპირატესობა ენიჭება გერმანულ შესატყვისს, თუმცა გვხვდება ko-/kol-/kom-/kon-/kor- პრეფიქსებიანი დერივატებიც, მაგალითად, Kooperation - Zusammenarbeit, Koexistenz - friedliches Nebeneinanderleben, Kontext - Textzusammenhang. აღნიშნული პრეფიქსი თანხვედრას, გაერთიანებას გამოხატავს (Koautor - „თანაავტორი“). იგი უმთავრესად ტერმინოლოგიურ ლექსიკაში გვხვდება: Koproduktion, Korreferat.

Makro- პრეფიქსი გამაძლიერებელი ფუნქციით გამოიყენება. იგი ძირითადად სპეციალურ ტერმინოლოგიურ ლექსიკაში გვხვდება: Makrostruktur, Makrokosmos, Makroökonomie.

პრეფიქსი Maxi- სემანტიკურად აკონკრეტებს ბაზისის სიდიდესთან მიმართებაში. მას გამაძლიერებელი მნიშვნელობა აქვს. დონალიზის მიხედვით, „Maxibrief არის სხვა ნორმალურ წერილებთან შედარებით სიდიდით უფრო დიდი წერილი“ (1, 99). ასეთივე წარმონაქმნებია: Maxibildschirm, Maxirock, Maxipackung, Maxisingle, Maxiversion, Maxifete.

Mega- პრეფიქსიც სემანტიკურად აკონკრეტებს ბაზისს და ხაზგასმას, გაძლიერებას ემსახურება: Megashow, Megaparty, Megahit, Megaflopp, Megaereignis. Megaparty არის განსაკუთრებით დიდი, გამორჩეული, დიდებული წვეულება, Megashow ყველა სხვა შოუებს შორის გამოირჩევა თავისი პომპეზურობით.

Makro- პრეფიქსის ანტონიმურია პრეფიქსი Mikro-, რომელიც დიმინუციური ფუნქციით გვხვდება და დარგობრივ ტექსტებში გამოიყენება: Mikrokosmos, Mikrochip, Mikrobiologie, Mikroorganismus. დიმინუციური მნიშვნელობით გამოიყენება ასევე პრეფიქსი mini-, რომელიც სემანტიკურად აკონკრეტებს ბაზისურ სიტყვას სიდიდესთან მიმართებაში: Minikleid, Minirock, Miniaktion, Miniauto, Minikamera, Minipreis.

პრეფიქსი multi- გამაძლიერებელი ფუნქციით ხასიათდება, მისი სიტყვაწარმოებითი მნიშვნელობაა „მრავალგზის“: Multitalent, Multimillionär.

non- პრეფიქსი უარყოფის სემით არის წარმოდგენილი. იგი უფრო ნაკლებად არის გავრცელებული, ვიდრე უარყოფის გამომხატველი სხვა უცხოური პრეფიქსები: Nonkonformismus, Nonexistenz, Nonstopflug.

para- პრეფიქსი ბერძნულიდან მომდინარეობს და სივრცობრივ ორიენტაციას გამოხატავს („neben“, „in der Umgebung von“ - „გვერდით“, „ახლოს“); იგი ძირითადად უცხოურ ბაზისიან არსებით სახელებთან გვხვდება, რომლებიც ტერმინოლოგიურ ლექსიკას განეკუთვნება: Paramedizin, Paragenese.

დროითი ორიენტაციის გამოსახატავად გამოიყენება პრეფიქსები post- და prä-, რომლებიც ერთმანეთის მიმართ ოპოზიციურ მიმართებაში არიან. post- პრეფიქსი ლათინურიდან მომდინარეობს და ნიშნავს „nach“-ს („შემდეგ“). იგი გამოიყენება არსებით სახელებში ისეთი თვისების აღსანიშნავად, რომელიც რომელიმე გარკვეული პერიოდის, ფაზის და მისთ. შემდეგ ვითარდება. post- პრეფიქსიანი კონსტრუქ-

ციები ძირითადად სპეციალურ დარგობრივ ლექსიკაში გამოიყენება: Postmoderne. prä- პრეფიქსი ასევე ლათინურიდან მომდინარეობს და ნიშნავს „vor“-ს („წინ“). ის გვიჩვენებს, რომ რაიმე თვისება დაფიქსირებულია დროის გარკვეული მომენტის ან რომელიმე მოვლენის წინ. იგი ძირითადად უცხოურ ბაზისიან სუფიქსურ დერივატებთან გვხვდება: Präexistenz, Prädisposition, Prähistorie, Präfaschismus, Präformation. prä-პრეფიქსიანი კონსტრუქციები გავრცელებულია ტერმინოლოგიურ ლექსიკაში.

პრეფიქსი pro- მომდინარეობს ლათინურიდან და აღნიშნავს „für“, „vor“, „anstatt“ („თვის“, „წინ“, „ნაცვლად“). იგი პოზიციური მიმართების გამომხატველია, თუმცა მას ხშირად განსხვავებული მნიშვნელობები ახასიათებს. სიტყვაწარმოებით კონსტრუქციებში Prorektor, Prodekan ის მოადგილეს აღნიშნავს, სიტყვაწარმოებით კონსტრუქციაში Proseminar კი – დამწეები სტუდენტებისთვის ჩატარებულ სემინარს. საწყის საფეხურს აღნიშნავს ის დერივატში Proenzym.

პრეფიქსი re- ლათინურიდან მომდინარეობს („zurück“, „wieder“ - „უკან“, „ისევ“). იგი შეესატყვისება გერმანულ ლექსემას „wieder“: Resozialisierung, Reimport, Reexport, Reinfektion, Retransfusion. აღნიშნულ პრეფიქსთან მიმართებაში საუბარია ძირითადად დევერბალურ დერივატებზე, რომელთაც უცხოური ბაზისი აქვთ.

sub- პრეფიქსი ლათინურიდან მომდინარეობს და სივრცობრივ დაქვემდებარებას გამოხატავს („unterhalb von“ - „ქვევით, დაქვემდებარება“). იგი ძირითადად უცხოურ ბაზისიან სუფიქსურ დერივატებს უკავშირდება, რომლებიც ტერმინოლოგიურ ლექსიკას განეკუთვნებიან: Subsystem, Subklasse, Subkultur, Subunternehmer. გეოგრაფიულ ტერმინოლოგიაში sub- პრეფიქსი გამოიყენება გარკვეულ კლიმატურ ზონასთან უშუალო განლაგების გამოსახატავად: Subtropen.

super- პრეფიქსი გაძლიერების სემას შეიცავს და ძირითადად გერმანულ სიტყვებს უკავშირდება. იგი პოზიტიური შეფასების გამომხატველია და განსაკუთრებით ხშირად გამოიყენება ახალგაზრდა თაობის მეტყველებაში, მაგალითად, Superauto, Superfilm, Superpreis, Superhotel, Supermusik, Supermannschaft. აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ super გერმანულში დიდი ხანია დამოუკიდებელი ლექსემის სახით გამოიყენება. ასევე ლექსემად გვხვდება გერმანულ ენაში topp, ხოლო როგორც დერივაციულ პრეფიქსს მას გამაძლიერებელი მნიშვნელობა აქვს: Toppausbildung, Topphit.

პრეფიქსი trans- ლათინურიდან მომდინარეობს („über“, „hinaus“, „jenseits“ - „ში, შორის“, „გავლით“, „გაღმა“). იგი გამოხატავს სივრცობრივ ორიენტაციას და მხოლოდ დევერბალურ დერივატებში გვხვდება, მაგალითად, Transformation. ყველაზე ხშირად trans- პრეფიქსი დარგობრივ ლექსიკაში გამოიყენება: Transuran, Transaktion. იგი გვხვდება ასევე გეოგრაფიულ დასახელებებში: Transkaukasien, Transjordanien, Transbaikalien.

პრეფიქსი ultra- გაძლიერების სემას შეიცავს. super- პრეფიქსის მსგავსად, ისიც ნორმისგან გადახრას გამოხატავს და ნიშნავს „მეტისმეტად“, „ექსტრემალურად“: Ultramarathon. მაგრამ ultra- პრეფიქსი სხვა მნიშვნელობითაც გამოიყენება, კერძოდ, იგი სპეციალურ დარგობრივ ტერმინოლოგიაში, განსაკუთრებით კი ფიზიკის სფეროში, გამოხატავს გარკვეული მაჩვენებლების, დადგენილი ზღვრის გადალახვას. ამ შემთხვევაში იგი გერმანულ ბაზისურ სიტყვებს უკავშირდება: Ultrakurzwele, Ultraschall. პრეფიქსი ultra- ფიგურირებს ასევე სიტყვაწარმოებით კონსტრუქციებში Ultralinker, Ultrarechter, სადაც ადამიანის პოზიციური მიმართებები, პოლიტიკური შეხედულებებია გამოხატული.

პრეფიქსი vize- მოადგილის, შემცველის მნიშვნელობით გამოიყენება: Vizekanzler, Vizepräsident, Vizebürgermeister.

ამრიგად, სუბსტანტიური პრეფიქსული დერივატის ფუნქცია მდგომარეობს არსებითი სახელის ძირითადი მნიშვნელობის მოდიფიკაციაში. სუბსტანტიური სუფიქსური დერივატებისაგან განსხვავებით, პრეფიქსულ დერივატებს ბაზისად მხოლოდ არსებითი სახელი აქვთ. პრეფიქსი ნაწილობრივ ცვლის ბაზისური სიტყვის მნიშვნელობას. ყველა პრეფიქსს აქვს მეტ-ნაკლებად მკაფიოდ გამოხატული, მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი დამოუკიდებელი მნიშვნელობა. გამოიყოფა შემდეგი სემები: უარყოფის, გაძლიერების, კინობითი (დომინუციური), პოზიციური მიმართების, სივრცობრივი ორიენტაციის, დროითი ორიენტაციის.

ლიტერატურა:

1. Donalies E., Die Wortbildung des Deutschen. Ein Überblick. Tübingen, 2005.
2. Duden in 12 Bänden. Die Grammatik. Bd. 4., 7. völlig neu erarb. und erw. Aufl. Mannheim et. Al, 2006.
3. Eisenberg P., Grundriss der deutschen Grammatik. Bd. I. Das Wort. Stuttgart Weimar, 1998.
4. Elsen H., Grundzüge der Morphologie des Deutschen. Berlin/Boston, 2011.
5. Elsen H., Problemzonen der Wortbildung und der Eintrag im Wörterbuch. In: A. Klosa (Hrsg.): Wortbildung im elektronischen Wörterbuch. Tübingen, 2013.
6. Fleischer W., Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. Leipzig, 1983.
7. Fleischer W./Barz I., Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. Unter Mitarbeit von M. Schröder. Tübingen, 1995.
8. Langenscheidts Großwörterbuch. Deutsch als Fremdsprache. Berlin et al, 2011.
9. Lohde M., Wortbildung des modernen Deutschen. Ein Lehr- und Übungsbuch. Tübingen, 2006.
10. Wahrig. Deutsches Wörterbuch. Hrsg. von R. Wahrig-Burfeind. Gütersloh/München, 2006.
11. Duden Online-Wörterbuch.
<https://www.duden.de/woerterbuch> [Letzter Zugriff am 02.07.2018].

Irina Kruashvili

Noun Prefix Derivatives in the German Language

Summary

Prefixation of nouns, in contrast to composition and suffix derivation, is less developed in the German language. The number of prefixes is much smaller than the number of suffixes and semantically they are much poorer. Noun prefixes are involved mainly in the formation of the following word-formation meanings: negation, amplification, diminution, although there are other, less-developed and widespread word-formation meanings. The nominative function of noun's prefix derivatives consists in the modification of the meanings of already existing nouns. The most important German noun prefixes are: *erz-*, *ge-*, *miss-*, *un-*, *ur-*. Borrowed prefixes that come from Latin and Greek prepositions and adverbs are widely used in many European languages and they play an important role in the formation of internationalisms.

The article deals with the noun prefixes, analyzes the prefix derivatives in the German language and provides corresponding examples.

Ирина Круашвили
Субстантивные префиксальные дериваты в немецком языке

Резюме

Префиксация существительных в отличие от композиции и суффиксальной деривации развита слабее в немецком языке. Число префиксов значительно меньше числа суффиксов, и семантически они намного беднее. Субстантивные префиксы участвуют в создании прежде всего следующих словообразовательных значений: отрицание, усиление, уменьшительность, хотя имеются и другие, менее развитые и распространенные словообразовательные значения. Номинативная функция субстантивных префиксальных дериватов заключается в модификации уже имеющихся имен существительных. Основными немецкими субстантивными префиксами являются *erz-*, *ge-*, *miss-*, *un-*, *ur-*. Заимствованные префиксы, происходящие от латинских и греческих предлогов и наречий, распространены во многих европейских языках и играют большую роль в формировании Интернационализмов.

В статье в отдельности рассмотрены субстантивные префиксы, проанализированы префиксальные дериваты в немецком языке и приведены соответствующие примеры.

Lilia Trinca
(Moldova)

THE ROLE OF ARCHAISMS IN TURNING EXPRESSIONS INTO PHRASEOLOGICAL UNITS

It is axiomatic that phraseology is not only a universe of soul and ethnic thoughts, but also of inherited spiritual order, which has been constantly confirmed and enriched through a lucid consciousness over many centuries. Language – and phraseological units are a part of language units – is presented as a theory of reality, as a mental, abstract model of concrete reality. As is known, language is not *Érgon* (product), but *Enérgeia* (activity): it is constantly moving, evolving, being a process that, definitely, unfolds very slowly. Therefore, a clear delimitation between the old and the new cannot be made, especially since the specificity of the linguistic phenomenon often presupposes the coexistence of language facts representing the new and the old. This is what ensures the continuation of the evolutionary process, called by E. Coseriu "on-the-go change" (1, 57). Language retains its structure of "latent deposit", a virtual and static system, lacking "operational time". A characteristic feature of phraseological units is that they, as well as language on the whole, are in a perpetual evolution. Analyzing the components of fixed word combinations, one can notice the dynamics of this evolution not only in diachrony, but also in synchronicity. If the linguistic phenomenon were represented by a vector line, which illustrates its longitudinal development, phraseological units containing archaic elements would be intercepting transversal cross-cuts since they contain in their structure outdated phenomena that "survived" and occur today only in fixed syntactic constructions. Phraseological units containing archaic elements represent a peremptory proof that any glotic element is not only part of a structure of a particular age, but also of a structure built up over time, having a process character. These expressions are several centuries old, evoking images of long gone times. For this reason they may contain crystallized linguistic "rudiments", i.e. shapes and meanings which were common once, but which have become outdated. However, many of these phraseological units are perceived as elements that belong organically to the contemporary phraseology system, while the literary Romanian language, although refractory to the infiltration of archaic phenomena in its system, admits the existence of such glotic elements, which do not fit into the current use perspective. Archaisms in the structure of phraseological units, as has been mentioned, are favored elements because they have acquired a second life. The presence of archaisms in phraseological units gives the latter a high degree of cohesion in comparison with other types of word combinations. Their specificity lies in the fact that since they contain lexical units and constructions that are out of use, they are perceived by speakers as unknown "exotic" creations whose phraseological meaning is not deduced from the meanings of the component elements. Preserving the archaic elements in the structure of the phraseological unit undoubtedly denotes that these constructions have long been used and have long been accepted. The attempt to motivate the possibility of "sedimentation" of archaic elements in the structure of phraseological units involves revealing the distinctive features of phraseological units: polilexity, reproducibility, stability, idiomacity, complexity and expressiveness. We are particularly interested in stability and idiomacity. A word combination is considered stable when the component elements form a unit that cannot be fully explained by the syntactic and semantic regularities of combining words, and when the combination is used by the language community as a lexeme. In such a way, since phraseological units are characterized by stability, i.e. by the impossibility of changing / modifying their lexical components, idiomacity is one of their semantic peculiarities. Idiomacity is the property of not realizing regular semantic relations between the meaning of the component elements and the general meaning of the phraseological unit. If none of the components keeps its literal meaning in the phraseological unit, it means that the phraseological unit is completely

idiomatic. The global meaning, alias phraseological, does not coincide with the literal meaning resulting from the meanings of the constituent elements of the phraseological unit. The higher the discrepancy between the phraseological meaning and the literal meaning, the higher the degree of idiomaticity of the phraseological unit. In this way, the phraseological unit does not represent an isomorphism between expression and content, and its component elements often do not appear in phonetic, grammatical, lexical oppositions, i.e. they are no longer commutable. The aforementioned, of course, does not imply the interpretation of phraseological units as "irrelevant" or, even less, as anomalies, but suggests their comparison with a chemical combination, about which Ch. Bally said: „On dit qu'un groupe forme une unité [phraséologique] lorsque les mots qui le composent perdent toute signification et que l'ensemble seul en a une; il faut en outre que cette signification soit nouvelle et n'équivalé pas simplement à la somme des significations des éléments (ce qui du reste serait absurde). On peut comparer ce changement à celui qui résulte d'une combinaison chimique" (2, 74-75).

The Romanian linguist S. Cârâc introduces the concept of isomerism for the phraseological unit, a concept borrowed from the sphere of chemistry, meaning "a feature of some substances with the same chemical composition to have different characteristics" (3, 64). In this way, a phraseological unit can become partially idiomatic if it contains lexical elements / units that keep their own significance. For example, the sum of the meanings of the constituent elements of the phraseological unit *a vinde apă la sacagiu* (to sell water to the water-carrier) has nothing in common with its phraseological meaning "to try to give someone something that they have in abundance; try to teach (or deceive) somebody more skilled (or more cheeky) than you", but the meaning of the expression *a adormi somnul de veci* – "to die" lies at its surface (it is easily deduced from the sum of the meanings of the component elements) which makes this expression partly idiomatic.

In conclusion we note that the diminution of the initial motivation of the word combination until its disappearance, the loss of its analyzable character makes it possible to maintain the archaic elements in the structure of phraseological units. In modern Romanian many of the archaisms of any level (phonetic, lexical, grammatical) are present exclusively in phraseological units and are not found as constituents of free combinations. Being reconstructed in the speaker's consciousness, it is absolutely irrelevant whether or not the phraseological unit contains archaic elements, although they may be incomprehensible to the speakers of the modern language. In such cases, there is no question whether a certain lexical unit is used in its basic or figurative meaning. The speaker is deprived here of the possibility of establishing the existence or the lack of such semantic transformations: he/she simply memorizes and reproduces the expression without realizing the meaning of its component elements. For instance, the phraseological unit *a avea însemnat pe cineva* (*ceva*) *la catastif* has kept in modern Romanian the meaning of "to have (keep) a record of somebody's deeds (in order to take revenge on him/her)". The presence of the lexical archaism *catastif* ("register, condice") in the structure of the phraseological unit – unknown to most speakers – makes its form inherently incomprehensible, the speakers perceiving this expression as an integral linguistic unit. Or in the phraseological unit *a lua pe cineva la rost* "to rebuke someone", the component *rost* updates its original meaning ("mouth"), which is archaic today and is known, largely, only by specialists. This is also a reason why the given phraseological unit is interpreted as a unitary one, without being able to be dismembered in constituent elements. The expression *a pune bețe în roate* "to hamper" continues to be used today by the speakers (though they perceive the grammatical form *roate* as an archaic one), since the phraseological unit is perceived as something integral. Such phraseological units, along with *a cădea în brânci*, *a băga pe cineva în boale*, *în doi timpi și trei mișcări*, *a bate câmpii*, *în (de) veci*, *a da ortul popii*, *a nu avea nici o lețcaie*, *a umbla cu plosca* (*cu minciuni*) etc. are well known to all speakers of Romanian. At present, they continue to be very widely used in language, although speakers do not know the meanings of some of their components. This "ignorance" is not a barrier to the use of these expressions.

Although the signified of the lexical units in the structure of phraseological units merge into a whole, the polynomial structure of the signifiers, which represents the material expression of phraseological units, is preserved. The maintenance of archaisms is also favoured by the formal peculiarities of these expressions: the stable, immutable character, as well as the fixed word order of the component elements. The component elements of phraseological units have a higher or lower degree of welding, and an extremely low dissociation possibility. On the other hand, the presence of archaic elements contributes to solidifying the structural relations within stable word combinations, increases the degree of stability and "resistance" of the phraseological elements, maintains the fixed order. Being "exotisms", isolated from the system of the modern language, archaisms become nuclei that "attract" the other components and "cement" the structure of phraseological units.

In addition, phraseological units perform an aesthetic, emotional function, characterized by a strong stylistic value. The "irregularity" of archaic phraseological units, determined by placement outside the modern language norms (by the presence of some glottic phenomena out of general use), is an important source for the expressiveness of phraseological units. A word out of vogue and, hence, unclear or an unusual grammatical form, by increasing the expressiveness, are indices of phraseology. The existence of an archaism in the structure of phraseological units denotes that the process of "crystallization" of an expression has come to an end, receiving a fixed unity regime, alias repeated discourse, and its component elements condition reciprocally, without being deployable.

Thus, the elements that are out of use are initially the catalyst that generates the transformation of the free word combination into a fixed one, and then – an indicator of its becoming a phraseological unit: the presence of the archaism denotes the steady character of the word combination, going beyond the ambiguity of the distinctions fixed, stable /free, unanalyzable/analyzable within word combinations and establishing its status. We note, however, that the presence of archaic elements, although contributing to the solidification of structure relationships within stable word combinations, does not explain the reasons for the appearance of phraseological units. Rather, they are a testimony that this word combination has become a fixed one, that its component elements have managed to "age" and to "lag behind" the evolution of the lexical, phonetic or grammatical system. In this way, the archaisms in the structure of phraseological units support, most often, the idiomatic character of the expression, and do not create it. For many expressions that have a long existence in the language (sometimes over the ages), the accumulation in their structure of various types of archaisms is an indication of their becoming phraseological units, as well as a criterion that makes it possible to distinguish them from free word combinations.

Literature:

1. Coșeriu E., Prelegeri și conferințe, Iași: Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, 1994.
2. Bally Ch., *Traité de stylistique française*, vol. I și II, Troisième édition, Librairie C. Klincksieck, Paris, 1985.
3. Cârâc I. S., *Introducere în morfologie*, Brăila: Editura Edmunt, 2002.

ლილია ტრინკა **არქაიზმების როლი გამოთქმების ფრაზეოლოგიზმებად გარდაქმნაში** **რეზიუმე**

ნაშრომში გამოვლენილია ფრაზეოლოგიზმების დამახასიათებელი თავისებურება, რომელიც იმაში მდგომარეობს, რომ ისინი, როგორც მთლიანად ენა, მუდმივი ევოლუციის მდგომარეობაშია; გაანალიზებულია ამ მყარი სიტყვათშეთანხმებების კომპონენტები, რომელთა წყალობით ევოლუციის დინამიკის შემჩნევა

შესაძლებელია არა მხოლოდ დიაქრონიაში, არამედ სინქრონიაში; გამოკვლეულია ფრაზეოლოგიზმები, რომლებიც თავიანთ სტრუქტურაში შეიცავენ არქაულ კომპონენტებს და წარმოადგენენ მნიშვნელოვან არგუმენტს იმის სასარგებლოდ, რომ ყოველი ენობრივი ელემენტი გარკვეული ეპოქის სტრუქტურის შემადგენელი ნაწილია; შესწავლილია დღევანდელ დღეს არქაულ ლექსებთან ფრაზეოლოგიზმების ფუქციონირების სპეციფიკა; დადგენილია, რომ ამ ფრაზეოლოგიზმების მნიშვნელოვანი ნაწილი აღიქმება როგორც თანამედროვე ფრაზეოლოგიური სისტემის ორგანული ელემენტი, მაშინ როდესაც, სალიტერატურო რუმინული ენა, რომელსაც მსგავსი მოვლენების ინფილტრაციის პროცესის ათვისების უნარი არ ახასიათებს, თავის სისტემაში მაინც უშვებს ისეთი ენობრივი ელემენტების არსებობას, რომლებიც თანამედროვე ცნობიერებაში არ ეწერება.

Лилия Тринка

Роль архаизмов в формировании фразеологизмов

Резюме

В работе выявляется характерная особенность фразеологизмов, заключающаяся в том, что они, как и весь язык, находятся в состоянии непрекращающейся эволюции; анализируются компоненты этих устойчивых сочетаний, благодаря которым динамику эволюции можно заметить не только в диахронии, но и в синхронии; исследуются фразеологизмы, содержащие в своей структуре архаичные компоненты и представляющие важный аргумент в пользу того, что любой элемент глотики является составной частью структуры определенной эпохи; изучается специфика функционирования фразеологизмов с архаическими лексемами в настоящее время; устанавливается, что значительная часть таких фразеологизмов воспринимается как органические элементы современной фразеологической системы, в то время как литературный румынский язык, будучи невосприимчивым к процессу инфильтрации подобных явлений, в своей системе все же допускает существование таких глотических элементов, которые не вписываются в современный узус.

ნინო მაშია (საქართველო)

სამიწათმოქმედო რიტუალების აღმნიშვნელი ლექსიკა მეგრულ-ლაზურში

ენის ლექსიკური შედგენილობა ყველაზე ცვალებადია. იგი კვალდაკვალ მისდევს საზოგადოების განვითარებას. დროთა განმავლობაში იკარგება ან ჩნდება კონკრეტული სამეურნეო დარგები, რაც საფრთხეს უქმნის არაერთი ლექსიკური ერთეულის გაქრობას. ამიტომ უძველესი დარგობრივი ლექსიკური ჯგუფების სრულად აღწერა და ისტორიულ-შედარებითი ანალიზი მეტად საშური საქმეა.

სამეურნეო საქმიანობა საქართველოსთვის მხოლოდ მეურნეობის დარგი კი არ არის, არამედ მისი ისტორიის, ცნობიერებისა და კულტურული მემკვიდრეობის განუყოფელი ნაწილია. აგრარული სექტორის ერთ-ერთი უმთავრესი და განმსაზღვრელი რესურსი არის მიწა. სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულება მიწასთან ასოცირდება, რადგან მიწა წარმოების მთავარი ფაქტორია.

საქართველოში სხვადასხვა ისტორიულ ეპოქაში სოფლის მეურნეობა ასრულებდა ქვეყნის თვითმყოფადობის, თვითუზრუნველყოფისა და თავისთავადობის შენარჩუნების მნიშვნელოვან ფუნქციას.

საქართველოს დასავლეთ ნაწილში სამეურნეო ლექსიკის შესწავლისათვის, კერძოდ, სამიწათმოქმედო რიტუალების კვლევისათვის აუცილებელია ვიცნობდეთ ამ კუთხის ისტორიას, კლიმატს, ნიადაგს, მეგრელებისა და ლაზების ტრადიციულ საქმიანობას, მათ შრომით ადათ-წესებს. ყველა პერიოდის აღმწერელი თუ მკვლევარი საგანგებოდ მიუთითებს აქაური მიწა-წყალის სიუხვეზე, სიმდიდრეზე და სიკეთეზე. ეს ხაზგასმულია ვახუშტი ბატონიშვილთან: - „ერთი მხოლოდ მუშაკად მოქმედი კაცი, მხოლოდ წალდ-თოხისა მქონებელი დასახლდების, მოიყვანს საზრდელსა ჯალაბათსა და გარდაიხდის ბეგარასაცაო“ (2, 145). ანალოგიურად ახასიათებს სამეგრელოს ნიადაგებს კ. ბოროზდინი: „ხარობს ძალზე მრავალფერი კულტურა მცენარეთა სამეფოთაგან. აქაურს მიწას არავითარი ხელოვნური გაპატიება არ სჭირია, ისე ხორბალი ერთორმოცად მოდის. სიმინდი და ღომი პირდაპირ საარაკო მოსავალს იძლევიან; კარგად მოდის ბამბა, უმაღლესი ხარისხის თუთუნის... თუთუნის ხე და ვაზი ხომ ყველა ეზოშია“ (3, 99). სამეგრელოს მიწის ნაყოფიერებზე მიუთითებს ჟ. შარდენიც, რომელიც სამეგრელოში 1672 წ. ჩამოვიდა: „გარდა ღომისა სამეგრელოში მოჰყავთ დიდი რაოდენობით ფეტვი, უფრო ნაკლებად ბრინჯი, ხორბალი და პური, ხორბლის პურს მხოლოდ შეძლებულები ჭამენ“ (13, 113). ამ ცნობებს ავსებს ს. მაკალათია და მიუთითებს: „მიწა სამეგრელოში ურწყავია და ყველა მოსავალი ოდითგან, მათ შორის სიმინდიც ამინდზე იყო დამოკიდებული“ (8, 186). სათესი კულტურებიდან სამეგრელოში, ძირითადად მოჰყავთ ფეტვი, ღომი, სიმინდი, ხორბალი, ქერი, ჭვავი, ასევე ტექნიკური კულტურები.

სამიწათმოქმედო მუშაობის პროცესს მრავალი რიტუალი ახლდა. მიწათმოქმედება წარმოუდგენელი იყო სიმღერის გარეშე როგორც აღმოსავლეთ, ისე დასავლეთ საქართველოში. გამონაკლისს არც სამეგრელო წამოადგენდა. **ობირეში** (სიმღერა) და **ნოდურა ობირეში** (ნადური სიმღერა) ცნობილი გახლდათ ამ კუთხის თითქმის ყველა სოფელში.

გლეხები ყანის თოხნის დროს მღეროდნენ სიმღერას - **ხეხვამიო ხვარიელი**, (8, 187). არსებობს ცნობა, რომ ამ სიმღერას ტაროების ამოყრის პროცესში მღეროდნენ (20, 243). სიმინდის ამოყრის პროცესში მღეროდნენ **ოხოხოია**-საც, რომელიც ხორხოცს, ტამფანდურს, ერთგვარ მისამღერს ნიშნავს (12, 560), ასევე ცნობილია თოხნის დროს შესასრულებელი **ობირეშევი** (სიმღერები) **ოდოია** (12, 551) და **ოჟონური** (12, 551).

ოჟონური სემანტიკურად გამჭვირვალეა (საყანეს ნიშნავს). **ოდოიას** სემანტიკა კი ბუნდოვანია. მეცნიერთა ნაწილი ფიქრობს, რომ კოლხთა ნაყოფიერების ღვთაების ოდის სახლი იგულისხმება (10, 172). ალ. ქობალიას ლექსიკონის მიხედვით, ოდოია ნაყოფიერების წარმართული ღვთაებაა და მასთან ყანურს, ყანაში სიმღერასაც ნიშნავს (12, 551). მეგრელთა რწმენით მოსავლიანობის მფარველი იყო **სუჯუნის ხატი**, ამიტომ კარგ ყანაზე სუჯუნა, ხატიბ **ყვანას** იტყოდნენ: „სუჯუნა მის უტიბუნი ღუმუ თის აყინია“ - სუჯუნა ვისაც წყალობს, ღომიც იმას ექნებაო (4, 111).

ლაზურში ცნობილია ერთადერთი სიმღერა - **ჰეამო**, რომელსაც მღერიან ნადში სიმინდის თესვის დროს (7, 911). სხვა ლაზური სიმღერები უშულოდ მიწათმოქმედებას არ უკავშირდება.

ლაზურში ნათესების მფარველ ხატს **ხალადიდა**-ს უწოდებენ (7, 870). **ხალადიდა** კომპოზიტია, **დიდა** ლაზურად დედაბერს ნიშნავს: „არ ოხორის ჯურთანე არ ბადი დო არ დიდა ქორტეს“ - ერთ სახლში ორი, ერთი ბერიკაცი და ერთი დედაბერი იყვნენ (7, 195). **ხალა** (არაბ. hala) ლექსიკონების მიხედვით მამიდას ნიშნავს: „ბაბაში და ხალა-ს ვუწოდებთ“ - მამის დას „**ხალას**“ ვეძახით (17, 101).

ლაზურში ცნობილია მოსავლიანობის ღვთაება **დიდა-მანგისა** (7, 195).

სიმინდის ყანა ქარისგან რომ დაეცვათ, მეგრელები ასრულებდნენ რიტუალს, სადაც წარმოთქვამდნენ სახვეწურს, რომელსაც **ბორიაშ ოხვამერი** ერქვა (8, 331).

ჭირნახულის დაბინავების შემდეგ სამეგრელოში იცოდნენ **შკვითული დლა**. ამ დღეს კლავდნენ გოჭს, ციკანს, ხბოს. ხარშავდნენ თევზს, აცხობდნენ ფეტვისა და პურის ფქვილის კვრებს, რომელსაც კვარი ჰქვია (6, 78).

ცნობილი რიტუალია **ნეძიშ თასუა** (კაკლის თესვა). ამ დროს ოჯახის უფროსი კაკალს და სხვა ყველა ჭირნახულის ცოტაოდენ თესლს ეზოში გაიტანდა დასათესად. ეს რიტუალი ტარდებოდა კარგი მოსავლისათვის.

სამეგრელოში მიმართავდნენ წარმართულ რიტუალსაც - **კატუმ ინოკირაფა**, რომელიც გვალვის წინამდეგ გამოიყენებოდა (რათა მდინარე განრისხებულიყო და წვიმა მოევიწყებინა) (12, 356). წვიმის მოსახმობი რიტუალი გახლდათ **ოჭვიმავარი**, რაც გულისხმობდა ბაყაყის გასრესას, საფლავიდან ძვლების ამოყრას, წყლის, ცის მთვარის რისხვას, რასაც წვიმა უნდა მოჰყოლოდა (12, 556).

ტერმინი **ძივაგობა**-ც გვალვის საწინააღმდეგო რიტუალს აღნიშნავს, რომელიც იგივე სახელწოდებით არის ცნობილი აფხაზეთის მკვიდრთათვის. **ძივაგა**-ს ეძახდნენ საფრთხობელას, გაბურძგნულ ტიკინას, რომელსაც მლოცველები წვიმისათვის კარდაკარ ჩამოატარებდნენ. საფრთხობელას ჯერ წუწავდნენ, ხოლო შემდეგ მდინარეში აგდებდნენ, მისი სახით ასამარებდნენ გვალვას.

ძივაგა იგივეა, რაც **ძვაბრა გონჯა**, **ძიგოუ** (12, 556). ეს ტერმინი დღესაც შენარჩუნებულია: „მუ **ძივაგა**-ს ქოგუქი-ა“ - რა საფრთხობელას ჰგავხარ-ო“.

საგულისხმოა, რომ ყველანაირ ლოცვას მეგრულად **ხვამას** ეძახიან და ეს ტერმინი ლაზურშიც იდენტურია (7, 882). **ხვამინი** (ლაზ) მიცვალებულის ლოცვაა, **ოხვამე** -

სამლოცველო (7, 689). **ოხვამე** მეგრულშიც სასაფლაოს, სამლოცველოს, საგოდებელს აღნიშნავს (12, 558).

სამეგრელოს სინამდვილეში ღმერთის შესაწირავ ღვინოს, პურს, საკლავს, თაფლს, თუ სანთელს **ოხვამერს** ეძახიან.

ალექსი ჭინჭარაული ძირს „ხვამ“ ბერძნულიდან ნასესხობად მიიჩნევს, ამბობს, რომ ბერძნულიდან სიტყვის შესხებისას ზანურმა **ხვამ ხომ** ფორმა მიიღო, ხოლო სვანურმა **ჯვამ-** (21, 207).

ჰაინც ფენრიხისა და ზურაბ სარჯველამის „ქართველურ ენათა ეტიმოლოგიურ ლექსიკონში“ აღდგენილია ძირი *ჯუვამ-: ისინი ერთმანეთს უპირისპირებენ ზანურში მოცემული ხომ-ალა-სა („დღეობა, სალოცავი“) და სვანურში დაცულ ლი-ჯუვამ-ს („სალოცავი“) | მა-ჯუვამ-ს („მადლობა“). ამ მეცნიერთა აზრით, ქართულში დღეს შესატყვისი ძირი არ ჩანს, თუმცა, სავარაუდოდ, მეგრულსა და ლაზურში ეს ფუძე ან ქართულიდან უნდა შესულიყო, ან სვანურიდან: „სვან. ჯუვამ და ლაზ. ხომ- (კომკმ-ა (19, 410).

რაჭა-ლეჩხუმსა და სვანეთში დადასტურებულია დღესასწაული „ხვამლობა“, რომელიც იმართებოდა ამაღლების მეორე შაბათს (სულთმოფენობაზე). „სახვამლობო“ კაკლის ხის ქვეშ ლოცულობდა ოჯახის უფროსი ქალი, რომელიც ანთებდა სანთელს და ამ დღისთვის სპეციალურად დაკლულ და შემწვარ წიწილას შემოავლებდა კაკლის ხის ქვეშ მიყვანილ ბავშვებს და დალოცავდა მათ“ (23, 112-113).

ხვამლ- ძირთან დაკავშირებით, ტარიელ ფუტყარაძე აღნიშნავს, რომ ლეჩხუმში დიდი მთის სახელი – ხვამლ-ი არის საერთოქართველური ვარიანტი; კერძოდ: ხვამ ლოცვაა, ხოლო ხვამლ-ი – სალოცავი ადგილი. მისი აზრით, ხვამლ- სიტყვაში -ლ ისეთივე სუფიქსია, როგორც თოვ-ს – თოვლ-ი, მამა – მამრ-ი... ფორმებში (11, 168-169). ლ-ს ფუნქციაა კუთვნილობის, წარმომავლობის გამოხატვა. შესაბამისად, ხვამლი – სალოცავი ადგილია, ან ადგილი, სადაც სალოცავი დგას | სალოცავიანი ადგილი.

ოხვამური – სალოცავი (18, 177-178).

ტერმინი **ზედაშე** ცნობილია ღვთაებისადმი შეწირული სოფლის მეურნეობის პროდუქტების აღსანიშნავად საქართველოს თითქმის ყველა კუთხეში. ზედაშე შესაწირავი ღვინოა სულხან-საბას განმარტებით. მის შესატყვისად, სამეგრელოში ტერმინ **ოხვამერი-საც** იყენებენ.

ოხვამერი, სალოცავი, ზედაშე, სათაო, თავეული ადგილობრივია, ქართული წარმოშობისაა (9, 159).

„აზღაღური ოხვამემ თის ქილისეფეტუ“ - აზღაღის სამლოცველოს თავზე ეკლესიები იყო (16, 698).

სალოცავ ღვინოს სამეგრელოში ტერმინი **ბენღვინი** ჰქვია. სოფ. პირველი მაისის მკვიდრი გაიოზ მირცხულავა (ხობის, რ-ნი 82 წლის) აღნიშნავს, რომ ბენღვინი მათ ოჯახში მხოლოდ შესაწირის დროს იხსნებოდა (ინჰყაფუდ). **ბენღვინი** ალ. ქობალიას მეგრულ ლექსიკონშიც განმარტებულია, როგორც ზედაშე (12, 60).

ცნობილია, რომ სამეგრელოში სოფ. მუხურში (ჩხოროწყუს რ-ნი) იცინდალეს წმ. გიორგის თავისი მამული ჰქონდა, რომელსაც **ხატიმ ბინეხს** ეძახდნენ. „თე ბინეხის (ვენახს) თოდუამ გვარი ულუანდუ დო შხვას გვარს უფლება ვაულუდ ობინეხემა მინულაში“- ამ ვენახს თოდუას გვარი უვლიდა და სხვა გვარს შიგ შესვლის უფლება არ

ჰქონდა. თოდუას გვარიდან იყო არჩეული მეხატული (რესპოდენტი, ანტონ თოდუა, სოფ. მუხური, 80 წლის).

მწიფობის, მოსავლის ნაყოფიერების ღვთაებაა **აგუნა** (12, 8).

სამეგრელოში წვიმის ღვთაებისადმი მიძღვნილ ღვთაებას **კობინჯობას** უწოდებდნენ (კობმა ნათესი რომ არ გააფუჭოს) (12, 374).

ოხვამური ლაგვანი (სალოცავი ქვევრი) ცნობილია მთელ სამეგრელოში. სამეგრელოში ჰურს სახელს მისი სიდიდის მიხედვით არქმევდნენ. საშუალო ტანის ჰურ-ჰელს **ლაგვანი** ერქვა. **ლაგვანი** - არგვანი (აგვანი) (5, 202). „ღვინი გეიმუმუ ჟირ ლაგვანი“ - ღვინო შეგისვამს ორი ქვევრი. „ლაგვანიშე ღვინი ლაგვანიში უმოსი ხირკეთი ვეშელავა“ [ხალხ. სიბრ., 1, გვ. 78]. **ლაგვანი** იყო: ერთკოვიანი, ორი, სამი, ხუთი, ათი, თხუთმეტი, ოცი, ოცდახუთი და ოცდაათკოვიანები. დანიშნულების, ანუ სალოცავების მიხედვით, ყველა **ლაგვანს** თავისი სახელი ჰქონდა; მაგალითად: **ოდუდია, ოდაბადე, საღორნთო, სამანცხვარო, დიდი ოხვამური** (14, 178).

ლაზურში ლაგვანს (ქვევრი) **ლამგვანი** ჰქვია (7, 393).

ლაზურ ტექსტებში ქვევრი მეგრული **ლაგვან**-ის იდენტურია: „ოხორეფე ნა კოდუმტან, იერეფს ლაგვანი მოშალამს - სახლებს რომ აგებენ იმ ადგილებში ქვევრი გაითხრება (ი. ასათიანი, 2012: 17).

ლაზ. **ლანგვან-ი||ლამგვან-ი, ნო-ლანგვან-ე** (ტოპ.)~ მეგრ. **ლაგვან-ი** „ქვევრი“; შდრ. ქართ. **ლაგვინ-ი** (საბა) (15, 809).

ოხვამერი ორგვარი მნიშვნელობისაა: 1. საკულტო ადგილი, სადაც ლოცვა-რიტუალი სრულდება და 2. შესაწირავი (ღვინო, პური, სანთელი, თაფლი და სხვ.) ამგვარი მნიშვნელობისაა იმერულ-რაჭული „სალოცვილი“ - ქართული „საწირავის“ შესატყვი-სი. ტერმინისათვის ამოსავალია სიტყვა ხვამა „ლოცვა“ (შდრ: ოხვამე „ეკლესია“) (6, 123).

სადაბადო (მეგრ) ქალის სალოცავი ქვევრია, რომელიც ოჯახის სალოცავი ქვევრიდან შორს ემარხა (1, 538).

სანწკელო მეგრული ლოცვაა, რომელსაც მეგრელები შემოდგომით ქვევრთან ატარებდნენ. ამ დღეს საგანგებოდ აცხობდნენ ლავაშის ფორმის პურს, ანთებდნენ სანთლებს და ლოცულობდნენ: „მარდიან მანცხვარ წვენელ, სქან ტიბანი ქომუჩით მა, ჩქიმ მოთასი დო გამნაჰყამს“- მადლიანო მაცხოვარო წვენელ, შენი წყალობა მოგვეცი მე, ჩემს შვილიშვილს და შთამომავლობას (8, 321).

სკიბუმ ოხვამერი (ხელსაფქვავის სალოცავი) ერქვა ლოცვას, რომელსაც ასრულებდნენ ჭირნახულის დაბინავების შემდეგ ნებისმიერ დღეს. ს. მაკალათიას ცნობით შობა-კალანდას შუა რომელიმე დღეს დიასახლისი გამოაცხობდა „ჭვიშთარს“ (ყველიან ან ქონიან მჭადს) მიიტანდა ხელის წისქვილთან და დაილოცებოდა, რომ წისქვილის დაფქული მუდამ ხვავიანი და გემრიელი ყოფილიყო, რომ არასდროს მოკლებოდათ, შემდეგ ჭვიშთარს ოჯახის ყვეწლა წევრს გაუნაწილებდა (1, 584).

ყვანაშ ხვამა (მეგრ. ყანის ლოცვა) დღემდე შემორჩენილია სამეგრელოში (სახეცვლილი ფორმით) მას **ხვამა ივანობა**-საც (იავნობისთვის ლოცვა) ეძახიან. სამეგრელოში სიმინდის შემოსვლის შემდეგ მეგრელები დიდ წილად მას სთესდნენ, მაგრამ ღომის ღომის ყანებიც ჰქონდათ. აღნიშნული თვის მეორე ნახევარში მხოლოდ ღომის ყანაში ლოცულობდნენ. ოჯახის უფროსი ხისგან გაკეთებულ ჯვარს შუა ყანაში დაასობდა, რომლის მხრებზე მოსავლის სიმბოლოს „კაკლარიშ ორდოხუს“ ჩამოკიდებდა;

ჯვრის გარშემო ოჯახის წევრებს დააჩოქებდა, მუხლს თვითონაც მოიყრიდა და წმ. ილიას სახელზე ლოცულობდნენ, შესთხოვდნენ მოსავლის დაცვას და ზარაქას (1, 704).

ყურზენიმ ოხვამერი (მეგრ. ყურძნის სალოცავი) რიტუალია, რომელსაც ყურძნის დამწიფებამდე ასრულებდნენ, გამოაცხობდნენ კვერებს, წაიღებდნენ ვენახში და მიწაში ჩაფლავდნენ. ამით ღმერთს უხვ მოსავალს შესთხოვდნენ (8, 331).

შქვითულიშ ხვამა (შვიდეულის ლოცვა) - მოსავლის დაბინავებასთან დაკავშირებული მეგრული სალოცავია, რომელიც მოსავლის აღების შემდეგ იმართებოდა, ოქტომბრის ბოლო ორშაბათს. ამ დღეს შვიდ სულ სხვადასხვა ცხოველს სწირავდნენ. აქედან უნდა იყოს წარმომდგარი მისი სახელი შქვითულა (შქვითი მეგრ. შვიდს აღნიშნავს) (8, 320).

ჭვენეირობა საგაზაფხულო ციკლის დღეობაა სამეგრელოში (12, 709), რომელიც სოფ. ბანძაში (მატვილის რ-ნი) იმართებოდა ნააღდგომებს, ახალი კვირის ორშაბათს. რესპოდენტ ნელი დავითაიასგან (სოფ. ონტოფო, აბაშის რ-ნი, 89 წლის) ჩავიწერეთ ლოცვის ტექსტი: „წმ. გიორგი, ამდღანერ ჭვენეირობას სი ქომჩით გომორძგუაა, ძალი დო ღონე, ძინა მუნაწიმ დო ნახანდიშ, ტერი ქუმოძირი დამაცხებული, მოულირი სუმარს დო მენძელს არძა ზნახება დო ხვამა გოუტიბინე“- წმ. გიორგი, დღევანდელ „ჭვენეირობას“ შენ მომეცი გამარჯვება, ძალა და ღონე, გამიმრავლე მოსავალი და ნაჯაფი, მტერი მანახე დამარცხებული, მოსულ სტუმარს და მასპინძელს ყველა სათხოვარი და ლოცვა აუსრულე“.

ჭვე მერგულად ჭვავს ნიშნავს (12, 709). შესაძლებელია ეს ლოცვა ჭვავის და ზოგადად მარცვლეულის კარგი მოსავლისთვის ყოფილიყო განკუთვნილი და სახელწოდებაც „ჭვენეირობა-ც“ ამას გულისხმობდეს.

ზოგადად სარიტუალო ყოფა და წესჩვეულებანი ადასტურებს ქართველთა ერთიანობას: „არამცთუ საზოგადო ქართული, ყველა ქართველ ტომთათვის, მათ შორის მეგრელთა და სვანთათვისაც, საერთო წარმართობა არსებობდა, არამედ რომ ამ წარმართობას საერთო ტერმინოლოგიაც, საერთო ენაც ქართული ჰქონია“ (24, 156).

ლიტერატურა:

1. ანთელავა ნ., კავკასიის ხალხთა მითები და რიტუალები, თბ., 2017
2. ბატონიშვილი ვ., აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, თბ., 1941.
3. ბოროზდინი კ., სამეგრელო და სვანეთი, 1854-61 წლების მოგონებანი. თაგრმ. თ. სახოკიასი, თბ., 1935.
4. ბებია ი., სამიწათმოქმედო ლექსიკა მეგრულში, თბ., 2003.
5. ელიავა გ., მეგრულ-ქართული ლექსიკონი, მარტვილი-თბ., 1997.
6. თოფურია, ქართველი ხალხის სამეურნეო ყოფის ისტორიიდან, თბ., 1984.
7. თანდილავა ალ., ლაზური ლექსიკონი, თბ., 2013.
8. მაკალათია ს., სამეგრელოს ისტორია და ეთნოგრაფია, თბ., 1941.
9. მასალები საქართველოს ეთნოგრაფიისათვის, თბ., 1963.
10. ტულუში ა., ერთი ქართული წარმართული ღვთაებრივი სახელის გამო. ჟურნ. „ცისკარი“, 1988, N2.
11. ფუტკარაძე ტ., ქართველნი, ქუთაისი, 2005.
12. ქობალია ალ., მეგრული ლექსიკონი, თბ., 2010.
13. შარდენი ჟ., მოგზაურობა სპარსეთსა და აღმოსავლეთის სხვა ქვეყნებში, თბ., 1975.

14. ქაჯაია ო., მეგრულ-ქართული ლექსიკონი, ტ II. თბ., 2002.
15. ქირია ჭ., ეზუგბაია ლ., მემიშიში ო., ჩუხუა მ., ლაზურ-მეგრული გრამატიკა. მორფოლოგია (ლაზურისა და მეგრულის საერთო ძირ-ფუძეთა ლექსიკონი), თბ., 2015.
16. ყიფშიძე ი., ჭანური ტექსტები, თფ., 1939.
17. ჩიქობავა არნ., ჭანურის გრამატიკული ანალიზი, 1936.
18. ჭარაია პ., მეგრულ-ქართული ლექსიკონი, თბ., 1997.
19. ჩუხუა მ., ქართველურ ენა-კილოთა შედარებითი ლექსიკონი, თბ., 2000-2003.
20. კვიციანი მ., „კვიმატი“, თბ., 2001.
21. ჭინჭარაული ალ., კიდევ ერთი ბერძნული წარმომავლობის სიტყვა ქართულში, ქართველური ონომასტიკა, თბ., 1998.
22. ასათიანი ი., ლაზური ლექსიკონი, თბ., 2012.
23. აბაკელია ნ., სიმბოლო და რიტუალი ქართულ კულტურაში, თბ., 1997.
24. ჯავახიშვილი ი., მასალები საქართველოს სინა მრეწველობისა და წვრილი ხელოსნობის ისტორიისათვის, ტ. II, ნაწ. I, თბ., 1979.

Nino Mashia
The Vocabulary of Crescent Rituals in Megrelian-Lazuri
Summary

In the previous article we have analysed the vocabulary of grain crops and its names in Megrelian-Laz language. Their correspondents with Georgian language and the dialects are given as far as possible the attempt of etymological search of these names is made. The example of archeological and ethimological material is viewed.

In comparison of the basis of the names, it is found that the constituents are part of the bases and endings that show only morphological comparison (and not phonetic). We have been convinced that the languages of comparable languages are not replaced by the structure but the meaning.

The purpose of the work is to present the results of previously conducted studies covering the viewpoints in scientific circulation and to show the attitude towards this research based on new material obtained by us. Several terms of granular cultures show the same level of presented material. It is important that the matches are just functional and the differences are fixed at the same angle. The root does not give us conclusions, and the impressions are phonetically common. The article contains the words that are derived from other languages. Hence, the failure to find a similar (similar) base does not always mean historically. Laz and Megrelian according to the material given to each other as kilograms - not languages.

The analysis proved that Georgian-Megrelian-Laz material is basically Georgian. The difference appeared later. Laz language because of widely known reasons was more developed.

Нино Машиа

Лексика, обозначающая ритуалы земледелия в менгрело-лазском языке

Резюме

В статье проанализирована лексика ритуалов земледелия в менгрело-лазском. По возможности предоставлены их соответствующие сопоставляемые в грузинском и ее диалектах. Есть попытка этимологического поиска этих названий. Предоставлен интересный археологический и этнический материал.

При сравнении основ имен обнаружено, что в основу входят такие префикс-суффиксы, которые показывают только морфологическое соответствие (а не фонетическое). Удостоверились, что в сравниваемых языках меняется не структура, а – значение.

По проведенному анализу очевидно, что грузинско-менгрельско-лазский материал в основном общегрузинский. Разница поздняя. В этом отношении, корни лазского, по известным причинам, ушли более глубоко.

Цель данной работы, предоставить результаты ранее проводимых исследований, которые содержат в себе точки зрения существующие в научном обороте; а также, на основе нами добытого нового материала показать, собственную точку зрения по данным исследованиям. Рассмотрение некоторых терминов ритуалов земледелия показало одну и ту же ступень предоставленного материала. Важно, что соответствующие сопоставляемые только функциональные, разницы в аффиксах отмечаются даже в одном и том же корне. Корень не дает соответствующих сопоставляемых, а аффиксы фонетически общие. В статье представлены слова, которые укоренены путем заимствования из других языков. Следовательно, не найденные аналогичные основы не всегда означают их историческое несуществование.

Жанета Вардзелашвили, Наталья Певная
(Грузия)

ИНТЕГРАТИВНЫЙ АНАЛИЗ ОНТОЛОГИИ ЭМОЦИОНАЛЬНО-ПРАВСТВЕННЫХ КОНСТРУКТОВ 'ЛЮБОВЬ' vs. 'ПРИВЯЗАННОСТЬ' В РУССКОЙ ЛИНГВОКУЛЬТУРЕ

Любовь – одна из основных культурных констант. Об этом чувстве рассуждали поэты, писатели, философы, богословы, учёные: «... любовь – это стремление ... к бессмертию» (Платон), «Положи меня, как печать, на сердце твое, как перстень, на руку твою: ибо крепка, как смерть, любовь...» (Книга Песни песней Соломона), «Любовь долготерпит, милосердствует, любовь не завидует... Любовь никогда не перестает» (1 Кор., 13, 4-8), «Любви все возрасты покорны...» (А. С. Пушкин), «В человеке заложена вечная, возвышающая его потребность любить» (А. Франс)... Человек, опираясь на мудрость и опыт предшественников, не перестает искать слова, чтобы выразить все многообразие этого чувства: любовь божественная и любовь земная, любовь к родине, женщине, материнская любовь... Возможно, поэтому у древних греков для передачи его разных смыслов и оттенков существовали отдельные слова: *éōs* (плотская любовь), *phília* (братская или дружеская любовь), *agáre* (любовь к людям как собратьям). Но в современных языковых культурах вся палитра понятия «любовь» свернута, преимущественно, в одном слове.

Анализу вербального воплощения этого чувства в языке посвящено множество лингвистических работ. Ниже предлагается возможный вариант исследования универсальной семантемы «любовь» (на материале русской языковой культуры), толчком к которому стало высказывание американского психолога Джека Корнфилда. В его книге «Путь с сердцем» в главе 13 дается описание учения о «близких врагах»: «В буддийской традиции существует особое учение ... о «близких врагах» (1). В основе теории находится идея о состояниях, имитирующих подлинные чувства. Так, возникают антиномии: любовь – привязанность, сострадание – жалость, самообладание – безразличие. Эта теза дала направление вектору исследования. Отмечается ли подобная дихотомия и на уровне языка? Для ответа на поставленный вопрос проведем анализ узуального и окказионального, а также энциклопедического описания исследуемых лексем.

Для выявления современного способа номинации изучаемого явления мы обратились к словнику Д. В. Дмитриева поскольку данный справочник содержит сведения, отражающие «описание живых употреблений слов в их естественном контексте» (11, 8), но в Словаре лексема **'привязанность'** не зафиксирована. Следовательно, необходимо обратиться к анализу мотивирующей основы – глаголу **'привязать'**. Здесь мы исходим из следующего положения: в русском языке существительные с суффиксом **-ость** «составляют наиболее продуктивный тип образования слов с отвлеченным значением признака, свойства» (12, 175). В словаре Д. В. Дмитриева статья **'привязать'** состоит из шести вариантов словоупотребления, но для проводимого исследования релевантным является пятое: «если вы привязываете кого-либо к себе, значит, вы (ваше поведение) вызываете в этом человеке симпатию, доверие, потребность быть рядом». Таким образом, в семантике глагола **'привязать'** прослеживается двойственность отношений, возникшая на границе материального (большинство ЛСВ) и духовного (пятое словоупотребление), которая описывает одну из форм внутреннего состояния человека.

Проследим по названному Словарю дистрибуцию лексемы **'любовь'**, которая представлена десятью вариантами. В рамках поставленной сопоставительной задачи мы ограничимся первыми двумя определениями: «1. Любовью называют самое лучшее доброе чувство, которое вы испытываете к дорогим для вас людям: к вашим детям, близким род-

ственникам. 2. Любовью называют сильное серьёзное чувство, которое вы испытываете к другому человеку, который вам очень нравится, привлекает вас сексуально». Заметим, что данные номинативы категориально соотносятся с непредметными именами, но при этом имплицитно коррелируют с интегральным признаком «человек». Дифференциальные признаки лексем демонстрируют соположение с гиперонимами и тематическими классами: «человек» – родство, частная жизнь; «человек» – душевные процессы, перцепция, переживание; «человек» – взаимодействие (доброжелательность, честность, искренность). Далее мы основываемся на концепции о том, что структуры ментальных конструкторов обуславливаются соматической сущностью человека. Архитектоника мыслительных базовых схем отображает «физическую, телесную природу людей, осуществляющих категоризацию, поскольку она зависит от гештальтного восприятия и моторных движений» (2, 482; 2, 792). В соответствии с актуальной точкой зрения когнитивный процесс интерпретации и интеграции новых данных в структуру существующего познания картины мира базируется также и на чувственном опыте. Исходя из вышесказанного, ментальные структуры, актуализированные в лексемах ‘привязанность’ и ‘любовь’, являют собой гештальт-конструкторы и коррелирует с базовыми соматическими образными концептуальными моделями «вместилище», «связь», «часть – целое», т. к. межличностные взаимосвязи «понимаются в терминах вместилищ» (2, 355), «терминах связи» (2, 357), а институты семьи и иные общественные группы осмысливаются «как целое с частями» (2, 356). На основании лексикографической дескрипции и выявленных семантических признаков можно выстроить структурированные когнитивные фрейм-схемы:

Скрипт ‘привязанность’:	Скрипт ‘любовь’:
ориентированно-контактная деятельность личности; внутреннее базовое психофизическое ощущение (аперцепция); эмоциональная зависимость, потребность в ком-то; стабильное // временное проявление эмоционального восприятия другой личности; тип модератора, устанавливающего и выбирающего социальные // межличностные контакты.	наиболее искреннее эмоциональное переживание; стабильное // временное межличностное взаимодействие; совокупность душевных процессов и явлений (ощущения, восприятия, эмоции, память и т. п.); субъектно-объектный компонент взаимообусловленной связующей деятельности человека в социальном институте (родство, брак).

Следующий этап анализа языкового воплощения ментальной структуры – «метасловарная» область, т. е. энциклопедические данные и авторские тексты. Итак, в «Философской энциклопедии» в статье «ЛЮБОВЬ» говорится, что любовь – это глубинное, сокровенное переживание. Оно может быть ориентировано и на другого человека, и на социальную группу, и на определенное мировоззрение. Любовь характеризуют многообразие типов и внешних проявлений. Основываясь на классической традиции «Энциклопедия» классифицирует это чувство как девятиступенчатую динамичную структуру. Данную структуру отличает процессуальность, которая распространяется на все модификации. В авторской трактовке в процессе перемещения по ступеням убывает эмфатический компонент и сила любви. Подобный процесс также наблюдается и в уменьшении «ближнего круга», на который распространяется любовь. «И наконец, от «ступени» к «ступени» стандартная оценка тех ценностей, на которые направлена ЛЮБОВЬ, становится все ниже. Можно скорее понять и простить крайности эротической любви или любви к жизни, чем крайности стремления к славе или к богатству; равнодушие к красоте извинительнее, чем равнодушие к близким» (13).

Обратимся к контекстам дискурсивной реализации скриптов **‘любовь’** – **‘привязанность’** для того, чтобы ответить на вопрос, существует ли коррелированная ментальная структура, на базе которой осуществляется дискурсивное воплощение концептов.

Выше было сказано, что мотивом к исследованию оппозиции **‘любовь’** – **‘привязанность’** послужило положение буддийской системы воззрений о «близких врагах». Но и в православных богословских трудах высказываются схожие установки. В этой связи можно высказать предположение об универсализме параметров морали и нравственности отличных культур. Так, Митрополит Антоний, говоря о православных нравственно-культурных ценностях, отмечает биполярную природу этого аксиологического пространства: «Существует очень большая разница между любовью и привязанностью, между голодом и жадностью, между живым интересом и любопытством – и т.д. У каждой из наших естественных склонностей есть зараженный злом двойник; он-то и есть один из путей к нашему порабощению» (5).

Данный фрагмент можно рассматривать как образец контекстуальной идиолектной антонимии, где лексемы демонстрируют отношения противопоставления, а пресуппозицию можно рассматривать как образец амплификации, аккумулирующий антическую структуру: любовь и привязанность, голод и жадность, интерес и любопытство. При этом на узуальном уровне лексемы **‘любовь’** – **‘привязанность’** входят в отношения синонимии (14). Картирование лингвокогнитивных особенностей фрагмента задает параметры скрипта **‘любовь’** – **‘привязанность’** в границах идиостиля.

Таким образом, авторское суждение, основанное на анализе культурных, духовных, конвенциональных систем знаний, авторская система ассоциативных связей выявляют не только специфическое употребление языковых структур, но и манифестируют личностную картину мира. В приведенном отрывке актуализированы не только религиозно-философские онтологические и гносеологические принципы сопоставления, но и манифестируется нравственная первооснова бытия, постулаты христианских моральных принципов.

Проблема аксиологической характеристики **‘любви’** – **‘привязанности’**, их противопоставленности на шкале нравственных доминант сформулирована в следующем отрывке из романа канадской писательницы Луизы Пенни «Самый жестокий месяц»: «Две эмоции, внешне похожие, но на самом деле противоположные. Одна выдает себя за другую, и ее принимают за другую, но одна из них – здоровая, тогда как другая болезненная, извращенная. [...] Классический пример – мать и дети. Некоторые матери видят свой долг в том, чтобы подготовить детей к жизни в большом старом мире. К независимости, к браку, к рождению собственных детей. К тому, чтобы самим выбирать место, где они будут жить так, чтобы чувствовать себя счастливыми. Это любовь. Другие же – и мы все их видим – вцепляются в своих людей. Переезжают в тот же город, в тот же квартал. Живут за их счет. Удушают их. Манипулируют ими, пытаются вызвать у них чувство вины, калечат их жизни.

– Калечат? Каким образом?

– Не учат их независимости.

– Но тут речь идет не только о матерях и детях ...

– Верно. То же самое случается в дружбе. В браке. В любых личных отношениях. Любовь хочет для других лучшего. Привязанность берет в заложники» (8).

Таким образом, основываясь на идиолектном словоупотреблении, возможно судить не только об онтологическом и экстралингвистическом опыте автора, но и вывести заключение о концептуализации бытия данной языковой личностью. Так, автор придерживается мнения, что в основе чувства любви лежит добро, тогда как привязанность разрушает личность, наносит вред.

Мнение о градуальной природе чувств, коррелирующее с представленной выше версией о девятиступенчатой структуре любви проиллюстрировано в очередном фрагменте, где

‘привязанность’ осмысливается как темпорально преобразованное чувство любви: «Как все зыбко и обманчиво в этом мире человеческих чувств, – думал он. – В нем не на что опереться, не в чем увериться – так, чтобы потом не обмануться. Любые клятвы в любви и верности, любые обещания совместного счастья могут быть нарушены, преданы, забыты. Да и что такое любовь? Влечение сердца? Страсть? Желание совместной жизни? А может, просто сиюминутное удовлетворение своего эго, требующего сердца другого человека, как дитя требует игрушки? Требуется. А после, наигравшись вдоволь, ломает ее и бросает... И это называется любовью. Но, с другой стороны, есть те, которые любят всю жизнь одного и не бросают. Но, может, тогда это уже не любовь вовсе, а привычка или привязанность, что-то наподобие близости родственников?» (9).

Временная трансформация, по мнению героя, придает эмоции что-то будничное, рутинное, семейное, противоречащее изначальному эмоциональному аспекту любви. И здесь уместно привести высказывание М. Монтеня о свойствах человеческой природы:

«Людей, как гласит одно древнегреческое изречение, мучают не самые вещи, а представления, которые они создали себе о них» (6).

В процессе анализа идиолектного применения совокупности языковых элементов в представленном фрагменте нельзя не отметить рекурсивную цепочку семем с совпадающей семантической составляющей **‘межличностная связь’**: **‘чувство’** → **‘любовь’** → **‘верность’** → **‘страсть’** → **‘удовлетворение’** → **‘привязанность’** → **‘родство’**.

Привязанность можно классифицировать и как разновидность эгоизма во взаимоотношениях, и как подтверждение равнодушного отношения, раздражения: «А потом страстная влюбленность сменилась привязанностью, привычкой, и я, честно говоря, хотела, чтобы эта связь уже закончилась и я освободилась от нее» (4).

Иная позиция лежит в основе высказывания М. Мамардашвили, где представлены образцы самопознания, самооценки, ценностный и этический аспект вопроса, т.к. «философией называется наша способность установить, что есть на самом деле (...) в наших чувствах, (...) какими будут наши чувства или состояния после того, как мы установили, что они значат на самом деле» (15). «Высвободить человеческое в себе, растасканное на куски ревностью, болезненной привязанностью к предмету любви, освободив тем самым последний от насилия над ним» (3).

В рассмотренном фрагменте автор акцентирует внимание на кульминации чувства любви, когда, пройдя эмоциональное потрясение, через рефлекссию приходишь к пониманию и осмыслению того, как проявляется наше чувство, понимаешь «причину любви».

Своеобразная субъективно-авторская маркировка любви как наивысшей ценности, как духовной первоосновы всего сущего, как морально-нравственный фундамент познания бытия представлена в следующих трех примерах:

1. «Хотя, если разобраться, любовь – это и есть та самая гипертрофия, когда интересы другой стороны становятся выше, чем свои» (10).

2. « - То есть... – Любовь. В широком смысле слова: все отдавать ближнему и ничего не просить взамен» (10)).

3. «Так вот, если считать, что всю жизнь тонешь – а так это и есть, – то любовь – это то, что помогает тебе удерживать голову над водой» (7).

Итак, процедура отождествления изучаемой лексемы в приведенных выше контекстах, объединенные общим семантическим наполнением интенционала, выявила следующие интерпретанты:

Любовь → объединение людей → реакция → эмоциональная сфера → величина/степень → жертвенность → благородство.

Сравнительную характеристику между **‘любовью’** → «основное интимное переживание» и **‘привязанностью’** → «чувство близости» можно изобразить в виде дескриптив-

ных пропозиций. Таким образом, на базе идиолектных наполнений в состав скриптов 'любовь' и 'привязанность' входят следующие пресуппозиции:

Скрипт 'привязанность':	Скрипт 'любовь':
<p>негативное выражение врожденного свойства; негативное выражение эмоционального состояния; предрасположение, устойчивое, непонятное, особое эмоциональное состояние влечения индивида к кому/чему-либо; вредное, опасное воздействие на кого-либо; суррогат любви; негативный феномен в жизни личности, уничтожение нравственных, внутренних резервов личности; пространственная схема отношения к аксиологическим характеристикам жизненных целей; зависимость, подчинение; использование другого в собственных целях.</p>	<p>позитивное выражение врожденного свойства; позитивное выражение эмоционального состояния; игнорирование личных потребностей в интересах другого/других; этическое свойство, устойчивое отношение к кому-либо, к долгу, к обязанностям.</p>

Идеолектное наполнение ментальных конструкторов 'любовь' – 'привязанность' в русской языковой культуре демонстрирует: а) большую семантическую «разработанность» скрипта 'привязанность', который в исследовательской оппозиции является пейоративом; б) авторские реализации конструкторов в философском и теологическом дискурсе базируются на универсальных морально-нравственных культурных ориентирах; в) авторские реализации конструкторов в художественном дискурсе характеризуются ситуативностью и доминированием окказионального наполнения.

Литература:

1. Корнфилд Дж. (Электронный ресурс) / «Путь с сердцем»//Режим доступа: https://www.e-reading.club/chapter.php/29557/82/Kornfild_Put%27_s_serdcem.html//Дата доступа: 11-02-2018.
2. Лакофф Дж., Женщины, огонь и опасные вещи: Что категории языка говорят нам о мышлении, М., 2004.
3. Мамардашвили М. (Электронный ресурс)/ «Картезианские размышления (1981-1993)»// Национальный корпус русского языка// Режим доступа: <http://search1.ruscorpora.ru/> Дата доступа: 19-02-2018.
4. Маринина А. (Электронный ресурс)/ «Последний рассвет», (2013)// Национальный корпус русского языка// Режим доступа: <http://search1.ruscorpora.ru/> Дата доступа: 19-02-2018.
5. Митрополит Антоний (Блум) (Электронный ресурс): «Учитесь молиться»// «Православие и мир. Электронная библиотека» (PRAVMIR.RU - Православная электронная библиотека) // Интернет-издание//Электронная библиотека «Митрополит Сурожский Антоний» (mit-gas.ru)// Режим доступа: <http://lib.pravmir.ru/library/readbook/1257/> Дата доступа:19-02-2018.
6. Монтень М., Опыты, Том I. Электронный ресурс. Режим доступа: http://www.lib.ru/FILOSOF/MONTEN/monten1.txt_with-big-pictures.html// Дата доступа: 06-08-2018.
7. Пелевин В., Затворник и шестипалый, 1990. Электронный ресурс/ Национальный корпус русского языка// Режим доступа: <http://search1.ruscorpora.ru/search.xml?env> // Дата доступа: 19-02-2018.
8. Пенни Л., Самый жестокий месяц, «Азбука», 2015.

9. Сорокин В., Роман. Электронный ресурс/Электронная библиотека «Флибуста»// Режим доступа: [http:// flibusta.site/b/150064/](http://flibusta.site/b/150064/)// Дата доступа:18-02-2018.
10. Токарева В., Пираты в далеких морях,1964-1994. Электронный ресурс/ Национальный корпус русского языка// Режим доступа: <http://search1.ruscorpora.ru/search/>// Дата доступа: 19-02-2018.
11. Толковый словарь русского языка под редакцией Д. В. Дмитриева, М., 2003.
12. Русская грамматика, том 1, М., 1980.
13. Философия: Энциклопедический словарь, Под редакцией А. А. Ивина. Электронный ресурс: 2004// Режим доступа: https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/// Дата доступа: 03-03-2018.
14. Словарь русских синонимов и сходных по смыслу выражений.- под. ред. Н. Абрамова, М., Русские словари, 1999. Электронный ресурс: Режим доступа: https://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_synonims/// Дата доступа: 28-07-2018.
15. Мамардашвили М., Лекции о Прусте: Лекция 2. Электронный ресурс: сайт Фонда Мераба Мамардашвили// Код доступа: <https://www.mamardashvili.com/archive/lectures/proust/02.html/>// Дата доступа: 03-08-2018.

ჟანეტა ვარძელაშვილი, ნატალია პევნაია
რუსულ ლინგვოკულტურაში ემოციურ-ზნეობრივი კონსტრუქტების „სიყვარული“
vs. „ერთგულება“ ონტოლოგიის ინტეგრაციული ანალიზი
რეზიუმე

საბაზისო კონცეპტუალური სტრუქტურების სრულყოფილი გამოკვლევა გულისხმობს შერჩეული ობიექტის წარმოშობის დადგენას, ცნება ევოლუციის აღწერასა და მენტალური კონსტრუქტის ვერბალური გამოხატვის მოდელირებას. წარმოდგენილი კვლევის საგანია რუსულ ლინგვოკულტურაში მენტალური კონსტრუქტების „სიყვარული“ - „ერთგულება“ ფორმირებისა და ევოლუციის პროცესი და ენობრივი გამოხატვის პირობითი სისტემატიზაცია და შეპირისპირებითი აღწერა.

Janetta Vardzelashvili, Natalia Pevnaya
Integral Analysis of the Ontology of Emotional and Moral Constructs 'Love' vs.
'Affection/Attachment' in Russian Linguistic Culture
Summary

One of the forms of the cognitive procedure of research is the analysis of phylogenesis, evolution and modeling of the verbal embodiment of the basic conceptual structures. The object of this research is the discovery, systematization and comparative definition of verbal incarnations of mental structures 'love' - 'Affection/Attachment' in Russian linguistic culture.

СТРУКТУРА *be* + ПРИЧАСТИЕ II В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

В настоящем исследовании пассив (страдательный залог) для английского языка определяется как часть парадигмы глагола (*be* + *Ved*, также *get* + *Ved*), коррелируемая с диадезой, в которой синтаксической роли подлежащего соответствует любой вторичный семантический актант (объект) ситуации воздействия, кроме инструментала. Иначе говоря, мы наблюдаем пассив в тех случаях, когда сказуемое, выраженное указанной формой глагола, синтагматически связано с подлежащим, выражающим пациенс, адресат или результатив.

Как известно, структура *be* + причастие II омонимична в том плане, что она, кроме пассива, может выражать актив состояния (то есть отображать не только ситуацию воздействия, но и ситуацию состояния). Ниже рассмотрим как решается проблема отграничения формы собственно – пассива от оморфных структур в трудах некоторых лингвистов.

Проблема делимитации пассива получает двоякую интерпретацию: 1) отграничение пассива, как простого глагольного сказуемого, от конструкции с составным именным сказуемым, где предикативный член выражен причастием II, который в данном случае обозначает состояние; 2) разграничение пассива на пассив действия и пассив состояния.

Грамматисты, признающие наличие пассива действия и пассива состояния при выделении пассива в разных языках и, в особенности в английском, на первое место выдвигают морфологический критерий, относя все конструкции *be* + *Ved*, независимо от их значения, к пассиву.

Е. П. Завражина выделяет два основных значения формы *to be* + причастие II: значение действия и состояния. Конструкции, со значением действия относятся автором к акциональному пассиву (т. е. пассиву действия), конструкции же, имеющие значение состояния, соответствуют статальному пассиву (т. е. пассиву состояния) (7, 28). Е. П. Завражина приводит следующий пример акционального пассива: “On the eleventh of January last time I was visited by a clerk in the employ of the Society”. Статальный же пассив иллюстрируется автором следующим предложением: “My table was placed at the centre of the window”, заключая, что речь идет о состоянии, местонахождении стола, а момент действия (помещения стола) не важен (7, 28). Далее автор приводит другой пример статального пассива: “She was impressed with the standing of his family in New York”. Е. Завражина отмечает, что здесь также важным является состояние героини. Момент действия отсутствует – богатство, образ жизни семьи героя, положение в обществе не предполагает каких-либо конкретных действий (7, 28). Далее в цитируемой работе Е. Завражина приводит выделенные ею критерии разграничения статального и акционального пассива в английском языке, не допуская ни малейшей возможности отнесения структур, обозначающих состояние, к активу состояния, то есть к составному именному сказуемому в поверхностной структуре.

М. М. Болдырева, исследуя сочетание *to be* + причастие II со значением результативного состояния, считает, что категория залога в современном английском языке базируется на двучленной оппозиции: действительный залог – страдательный залог, рассматривая при этом сочетание *to be* + причастие II со значением результативного состояния не как составное именное сказуемое, а как особую разновидность страдательного залога (2, 12). М. М. Болдырева приходит к выводу, что сочетание *to be* + причастие II со значением результативного состояния нельзя считать составным именным сказуемым, так как семантико-синтаксические свойства этого состояния тождественны семантико-синтаксическим свойствам именного сказуемого.

Г. Б. Воронина (3, 17) под пассивом состояния понимает конструкцию *be + Ved*, выражающую результат ранее совершенного действия. С. Е. Яхонтов (18) включает в значение страдательного залога состояние предмета, являющееся результатом действия, считая его исторически наиболее древним среди пассивных значений. В частности, автор приводит примеры пассивного залога в предложениях: “*He is killed*”. *The pencil is broken*. *The ship is unloaded*”, в которых сочетания “*to be + причастие II*” обозначают состояние предмета, являющееся результатом действия (18).

Вопрос многозначности формы *be + Ved* подробно освещался в диссертации М. С. Шапиро (17). Исследователь выделяет в современном английском языке три пассивных конструкций: пассив состояния, страдательный залог, синтез пассива состояния и страдательного залога. Автор далее указывает, что пассив состояния может быть приравнен к категории составного именного сказуемого, однако, из-за глагольности причастия здесь наблюдается более тесная связь компонентов, чем в обычном именном сказуемом с предикативным членом (17, 283). Автор отмечает, что подлинной пассивной конструкцией может считаться лишь такое сочетание *to be + причастие II*, которое выражает либо признак, уже приобретенный субъектом извне как результат действия, и тогда перед нами пассив состояния, либо признак, приобретенный субъектом извне как процесс-пассив действия, т. е. страдательный залог (16, 25).

Некоторые лингвисты, выделяя пассив состояния, относят его к особому («третьему») залогоу. Так, например, Г. Хельбиг (15, 68) отмечает: «...пассив состояния отличается объективно от пассива действия и от актива. Он выражает не процесс, как это имеет место при пассиве действия и при активе, а результирующее состояние – следствие предыдущего действия».

И. Б. Долинина (5, 162) выделяет в английском языке так называемый «статальный залог», который является фактически пассивом состояния. Согласно И. Б. Долининой (5), для значения статального залога существенно, что «претерпеваемое пациенсом действие достигло предела и превратилось в свойство пациенса».

Примером наиболее негативного отношения к проблеме делимитации пассива может служить работа чешской лингвистки Л. Душковой (19, 117). Л. Душкова утверждает, что все сочетания *be + Ved*, для которых могут быть найдены соответствующие инфинитивные формы *V*, должны рассматриваться как пассив. Так, согласно Л. Душковой, к пассиву относятся не только структуры типа *I am surprised (that, by); it s made of; she was upset*, но и даже и *I am tired, she’s been taken ill* и т. п. За пределами категории пассива автор оставляет только такие структуры, в которых *-ed* форма не может коррелирована с инфинитивом глагола, типа *this is not unexpected* (при отсутствии глагола *unexpected*), *I am ashamed* (при отсутствии глагола *ashamed*), а также некоторые случаи явной адъективации причастных форм, типа *You were gone. I am not used to talking to you. Are you drunk?* и т. п. Л. Душкова упоминает, что в пределах пассива выделяется так называемый пассив состояния (*statal passive*), как в примерах *The book is sold. His bills are paid*, но не дает развернутой характеристики этой категории. Кроме того, она упоминает о существовании так называемых изолированных, пассивных конструкций (*passive-isolated*), включая сюда лишь два примера, для которых невозможна трансформация в актив, *she was taken ill* и *She was a bit given to such kind of things*.

Л. С. Бархударов и Д. А. Штелинг (1, 147) считают, что все сочетания *be + причастие II* являются пассивом, кроме тех, которые выражают составное именное сказуемое. Авторы приводят предложения “*The garden was surrounded by a wall*” и “*All the principal towns of the world are connected by telephone*” и отмечают, что несмотря на то, что в обоих случаях форма *be + причастие II* выражает состояние – результат предшествующего действия, тем не менее «налицо все же не именное, а глагольное сказуемое – глагол в форме страдательного залога,

так как значение состояния заключено здесь не в самой форме страдательного залога; оно появляется в причастии II – втором компоненте формы страдательного залога – при определенном лексическом значении глагола в условиях определенного контекста» (1, 148). Сочетания *be* + причастие II, выражающие составное именное сказуемое, констатируются авторами лишь в случаях адъективации причастия II, показателем чего может быть, как они полагают, сочетаемость формы на *-ed* с частицами *very*, *too* и наречием *more*, например *I am very interested, the collective leadership was more united*. «Показателем адъективации причастия может также служить семантика предложения, исключающая значение направленности действия на объект; ср., напр., *his tone was offended*, где подлежащее не может быть понято как обозначение объекта действия» (1, 148).

Г. М. Райхель (12) полагает, что пассивом следует считать только те сочетания *to be* + причастие II, которые выражают действие. В качестве иллюстрации он приводит два предложения: 1. *The library is usually closed at 10 o'clock. p. m.* – Библиотека обычно закрывается в 10 часов вечера.

2. *The library is closed* – Библиотека закрыта (и вы уже не можете сегодня обменять книгу). В первом предложении в сочетании *is closed* выражается понятие действия, обычно совершаемого над субъектом. Во втором предложении это же сочетание *to be* + причастие II выражает понятие бытия субъекта, являющийся результатом предшествовавшего действия» (12). В случае, когда в сочетании *to be* + причастие II выражено действие, это сочетание образует аналитическую форму глагола и выступает в предложении как простое сказуемое. В случае же, когда в сочетании *to be* + причастие II выражается понятие состояния, оно не является формой глагола, а выступает в предложении как свободное сочетание, образующее именное сказуемое» (12). Для отграничения пассива от составного сказуемого Г. М. Райхель предлагает следующие критерии: 1) наличие форм длительного вида; 2) наличие перфектных форм; 3) наличие форм будущего общего вида; 4) наличие форм прошедшего косвенных наклонений.

В. Н. Жигadlo, И. П. Иванова, Л. П. Йофик (6, 126-140) полагают, что критериями отграничения пассива от составного сказуемого следует считать: 1) значение причастия II, 2) форму глагола, 3) средства контекста. Контекстуальными показателями авторы выделяют следующие моменты: а) наличие обстоятельств времени и образа действия, подчеркивающих однократность, повторяемость или длительность действия; б) особенности синтаксического построения предложения – те случаи, когда структура предложения выражает последовательность событий, смену действия, выделяемые в сложном предложении; в) наличие предложного дополнения с предлогом *by*, обозначающего производителя действия.

Указанные авторы высказывают также мнение, что сочетание *to be* + причастие II имеет значение страдательного залога: а) когда причастие образовано от неопределенного глагола, выражающего действие в его протекании, например, *The infected were carried to a special camp*; б) когда глагол имеет форму длительного вида или форму будущего времени, например, *He has a feeling that he was being shown off the premises. So far as the working of the expedition is concerned, we know our places and the difficulties will be met as they present themselves* (6). Когда же причастие II лексически выражает психическое состояние лица, то это сочетание является составным сказуемым», – заключают авторы (6). Авторы приходят к выводу о том, что «необходимость разграничения обеих функций данного сочетания возникает тогда, когда глагол *be* стоит в форме настоящего или прошедшего простого, а причастие II образовано от глаголов предельных или двойственного видового характера и не выражает психического состояния лица». Однако они не предлагают каких либо тестов для проведения такой делимитации.

А. И. Смирницкий (13, 87) утверждает, что критерием делимитации пассива может служить (не во всех случаях) наличие или возможность восполнения дополнения с предлогом

by или, что он считает более важным, возможность трансформации в активную форму без изменения видовременной формы. Кроме того, А. И. Смирницкий высказывает мнение, что критерием разграничения может служить возможность или невозможность замены причастия II прилагательным – The window was shut. – The window was open, ср. The window was shut at 5 o'clock. – The window was open at 5 o'clock.

Большое значение для разграничения пассива от именного сказуемого, согласно А. И. Смирницкому, имеет также наличие обстоятельств типа at 5 o'clock...

Следует отметить, однако, что пример The window was opened... вообще не допускает двойного истолкования (во всех случаях мы имеем пассив), поскольку существует прилагательное open, выступающее в статальных конструкциях (The window was open...). Что же касается предложения в примере The window was shut at 5 o'clock, то оно продолжает оставаться омонимичным даже при наличии обстоятельственного члена (ср. вопрос: Was the window shut or open at 5 o'clock?) и разрешение омонимии требует дополнительных тестов (напр., трансформации в форму длительного вида - The window was being shut at 5 o'clock, невозможную для статального сказуемого, где, в свою очередь, возможно введение наречия already).

М. С. Шапиро (16, 30) считает, что входящий в состав пассивной конструкции глагол to be может быть показателем страдательного залога, если он: а) имеет длительную форму; б) имеет перфектную форму; в) имеет форму простого прошедшего в прямой речи; г) имеет форму будущего времени или «будущего в прошедшем»; д) входит в состав сложного сказуемого, одним из элементов которого является модальный глагол, выражающий возможность, способность или долженствование.

И. А. Ганшина и Н. М. Василевская (20, 197) относят к составному именному сказуемому все конструкции be + Ved, образованные от глаголов психического воздействия, а также сочетания глагола be и причастия II, обозначающие состояние, как результат ранее совершенного действия.

Кроме того, авторы считают, что о страдательном залоге следует говорить, если: 1) глагол определяется обстоятельствами времени или образа действия; 2) глагол стоит в продолженной форме, в будущем или в совершенных временах; 3) в предложении присутствует деятель, выраженный предлогом с by.

Подобную точку зрения на пассив высказывают В. Л. Каушанская, Р. Л. Ковнер и другие (8, 117) в своей грамматике. Кроме того, они относят к составному именному сказуемому также конструкции be + Ved, в которых вспомогательный глагол стоит в настоящем и прошедшем времени, а смысловой глагол может быть трансформирован в продолженную форму.

В. С. Хаймович и Б. И. Роговская (14) в качестве критерия для отграничения пассива от именного сказуемого предлагают тест на возможность/невозможность трансформации в актив.

Е. М. Гордон и И. П. Крылова (4) относят к пассиву сочетания to be + причастие II, выражающие как действие, так и результат ранее совершенного действия.

А. С. Либерман (10, 88-94) указывает, что для делимитации пассива достаточно исследовать конструкции be + Ved на замену глагола to be. «Если такая замена оказывается невозможна, значит перед нами страдательный залог; в остальных случаях составное сказуемое».

Автор сравнивает сочетания was killed и was reserved. В предложении He was reserved такая замена, считает А. С. Либерман, вполне возможна (he looked, seemed, remained, etc. reserved), а к слову was в предложении He was killed нельзя подобрать никакой замены.

Р. Кверк, С. Гринбаум и другие авторы (21) курса грамматики современного английского языка (A Grammar of Contemporary English) предлагают для делимитации пассива от сос-

тавного именного сказуемого следующие тесты: 1) замену причастия прилагательным; 2) модификацию причастия словами *quite, rather, more* и др. (*We feel rather encouraged and content. John seemed very interested in and keen on linguistics*); замену глагола *be* другими вспомогательными глаголами, как например, *We feel rather encouraged and confused. John seemed very interested in and keen in linguistics*, а наличие предложного дополнения с *by* и возможность трансформации в актив, по словам этих грамматистов, еще не свидетельствуют о страдательной конструкции.

И. А. Петунина (11) утверждает, что грамматическая форма *to be + P2* при включении ее в соответствующий контекст может иметь одно из трех значений: 1) Пассив: значение действия (акциональный пассив, процессуальный пассив, пассив действия); 2) Собственно результатив: значение состояния как результата предшествующего действия; 3) Статив: значение состояния, выраженное без эксплицитного указания на предшествующее действие и определяемое лексическими особенностями глагола, от которого образовано сказуемое. Основным признаком пассива, отличающим его от результатива, по словам И. А. Петуниной, является возможность такой трансформации в актив, при которой глагол-сказуемое соответствующей активной конструкции ставится в ту же временную форму, что и глагол *to be* в пассиве, например, *a chair was brought him from Bosinney's tent. → They brought him a chair from Bosinney's tent* (11). Далее автор отмечает, что результатив также допускает преобразование в актив, но, в отличие от пассива, время, обозначаемое сочетанием *to be + participle 2* не совпадает со временем соотносительной активной формы, а именно: активный коррелят конструкции со значением результативного состояния имеет перфектную форму (цит. соч.) И, наконец, стиву в активе соответствует одноименная временная форма, также обозначающая состояние (11). Кроме названных выше трех значений, И. А. Петунина выделяет те случаи, когда *to be + participle 2* формально совпадает с сочетанием *to be + адъективированное причастие*, которое (так же как и статив) обозначает состояние или качество денотата подлежащего. Адъективированные причастия, по словам автора, могут сохранять связь с исходным глаголом, но их признаком является отсутствие корреляции с активной формой. Далее И. А. Петунина приводит примеры: а) *And suddenly her face was worried → * to worry one's face*; 2) *Her voice was broken → * to break one's voice* (11).

Во многих работах, посвященных проблеме пассива, вообще не выдвигается каких-либо критериев или тестов, которые могли бы служить для отграничения пассива от составного сказуемого.

Из приведенного обзора можно сделать вывод, что среди лингвистов в настоящее время не существует единого мнения по поводу границ категории пассива и адекватных общепринятых критериев для его отграничения от оморфных конструкций («актив состояния»).

Предлагаемые отдельными авторами критерии делимитации пассива от актива состояния являются в значительной мере субъективными и неполными.

При решении проблем, связанных с делимитацией пассива, необходимо опираться на исходные свойства и, в первую очередь, отграничение предиката воздействия от предикатов других типов, в частности, от предиката состояния. Необходимо установить систему тестов (главным образом, трансформационного характера), с помощью которых любой предикат, описываемый формулой *be + Ved*, мог бы быть однозначно отнесен к пассиву или не пассиву.

Нами были предложены критерии для отграничения предиката воздействия в поверхностной пассивной структуре *be (get) + Ved* от других оморфных поверхностных структур, описываемых той же формулой и выражающих предикат состояния (9, 82-92). Эти критерии представлены в виде серии трансформационных тестов, среди которых можно выделить облигаторные и факультативные; последние могут сопровождать облигаторные

тесты или употребляться вместо них. Облигаторные делимитационные тесты представляют собой систему, имеющую многоступенчатую структуру, в которой каждая последующая операция (тест) исключает из рассмотрения определенный сектор языкового материала до тех пор, пока не будет осуществлено окончательное отграничение структурных форм, которые удовлетворяли бы приведенному выше исходному определению пассивной структуры. Отсекаемые семантико-синтаксические группы имеют точки соприкосновения с собственным – пассивом, однако они не могут быть отнесены к нему, поскольку не удовлетворяют исходному определению пассива (см. выше).

При составлении системы делимитационных тестов мы считаем, что следует исходить из следующих основных положений, разграничивающих ситуации воздействия и состояния.

1. В ситуации воздействия обязательно наличие агенса, и хотя он может оставаться невыраженным на поверхностном уровне (в предложении), его восстановление всегда возможно. В ситуации состояния агенс, как производитель действия, отсутствует и, следовательно, не может быть представлен на синтаксическом уровне.

2. Ситуация воздействия предполагает возможность акцентирования агенса (экспериенцера) или же пациенса, адресата и результата, что на поверхностном уровне обеспечивается трансформацией актив → пассив или пассив → актив (эти трансформации следует рассматривать как равноправные). Для ситуации состояния такого рода преобразования лишены смысла.

3. Ситуация состояния характеризуется на поверхностном уровне возможностью введения слова *state* (*the state of being...*). Этой возможности нет для ситуации воздействия.

4. Для ситуации состояния возможно выражение степени состояния на поверхностном уровне с помощью наречий степени *very*, *too* и др.; для ситуации воздействия это невозможно отсутствует.

5. Ситуация воздействия связывается с идеей протяженности во времени; ситуация состояния статична.

Как мы видим, эти (и некоторые другие) положения в той или иной степени имплицитно присутствовали в попытках отграничить пассив от оморфных структур. Однако их последовательному применению мешало игнорирование глубинного уровня, без учета которого последовательная делимитация пассива невозможна.

Литература:

1. Бархударов Л. С., Штелинг Д. А., Грамматика английского языка, М., 1973.
2. Болдырева М. М., Сочетание *to be* + причастие II со значением результативного состояния в современном английском языке, АКД. М., 1971.
3. Воронина Г. Б., Роль агенса в пассивных конструкциях, М., 1973.
4. Гордон Е. М., Крылова И. П., Грамматика современного английского языка, М., 1976.
5. Долинина Б., Рефлексив и средний залог в системе английских залогов и проблема гиперлексемы. В кн.: Проблемы теории грамматического залога, Л., 1978.
6. Жигадло В. Н., Иванова И. П., Йофик Л. П., Современный английский язык, М., 1956.
7. Завражина Е. П., Пассивные конструкции с агентивным дополнением в английском языке. КД. Л., 1989.
8. Каушанская В. Л., Ковнер Р. Л. и др., Грамматика английского языка, Л., 1973.
9. Киланава Э. В., К вопросу о делимитации пассива в современном английском языке. В сб.: Структура словаря и вопросы словообразования германских и романских языков, Пятигорск, 1978.

10. Либерман А. С., Конструкция to be + причастие II в современном английском языке и проблема страдательного залога. Вопросы методики и филологии. Сборник научных статей преподавателей иностранных языков Ленинграда, М., 1966.
11. Петунина И. А., О соотношении результата и статива с пассивом и перфектом в английском языке. В кн.: Лингвистические исследования. Грамматическая и лексическая семантика, М., 1981.
12. Райхель Г. М., К вопросу о грамматическом значении сочетания to be + причастие II в современном английском языке, АКД. М., 1954.
13. Смирницкий А. И., Морфология английского языка, М., 1959.
14. Хаймович Б. С., Роговская Б. И., Теоретическая грамматика английского языка, М., 1967.
15. Хельбиг Г., К проблеме пассива в современном немецком языке, ИЯШ, №3, 1977.
16. Шапиро М. С., Страдательный залог в современном английском языке, ИЯШ, №1, 1950.
17. Шапиро М. С., Пассивные конструкции в современном английском языке, КД. Лен., 1947.
18. Яхонтов С. Е., Формальное определение залога. В кн.: Типология пассивных конструкций (Диатезы и залого), АН СССР, Лен., 1974.
19. Duskova L., On Some Functional and Stylistic Aspects of the Passive Voice in Present-Day English, Philologica Pragensia, №3, 14, 1971.
20. Ganshina M. A., Vasilevskaya N. M., English Grammar, M., 1964.
21. Quirk R., Greenbaum S. and Others, A Grammar of Contemporary English, Longman, 1972.

ემა კილანავა
სტრუქტურა be + მიმღეობა II თანამედროვე ინგლისურში
რეზიუმე

კონსტრუქცია be + მიმღეობა II ომონიმურია, რადგან მას შეუძლია ვნებითი ვგარის გარდა გამოხატოს მოქმედება (ე.ი. შეუძლია აღწეროს არა მხოლოდ ზემოქმედება, არამედ მდგომარეობა). ლინგვისტური ლიტერატურის ანალიზის შედეგად, რომელიც ეხება საკუთრივ ვნებითის ფორმების დელიმიტაციის პრობლემას, ომონიმური სტრუქტურებიდან ჩვენ შევიმუშავეთ ზოგიერთი პრინციპულად მნიშვნელოვანი წინადადება ზემოქმედებისა და მდგომარეობის გამიჯვნის მიზნით.

Emma Kilanova
Structure be + participle II in contemporary English
Summary

The construction “be + Participle II” is homonymous as it may express besides the passive voice the active of state (i.e. it may reflect not only the situation of coercion but the situation of state as well). As a result of the survey of the linguistic literature concerning the problem of delimitation of the forms of the passive-proper from the homonymous structures we have worked out some principal propositions to differentiate the situations of coercion and state.

მანანა ღამბაშიძე
(საქართველო)

მეტყველების აქტი როგორც სოციალური
კომუნიკაციის საფუძველი

ტექსტის კომუნიკაციური ფუნქციის კვლევას ტექსტის ლინგვისტიკაში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია. „ფუნქციის“ ქვეშ ზოგადად გაგებულია ერთი მთლიანის შიგნით პირის, ორგანოს ან საგნის ამოცანები. მაგალითად, ლაპარაკობენ გულის, ფარისებრი ჯირკვლის, მეშახტის, რომანის გმირის ფუნქციების შესახებ.

„ფუნქციის“ ამ ზოგადი განმარტების მიღმა ტერმინი „ტექსტის ფუნქცია“ შეიძლება განმარტებული იყოს როგორც აზრი, მიზანი, რომელსაც ტექსტი საკომუნიკაციო სიტუაციის ჩარჩოებში ასრულებს (1, 87).

როგორც კ. ბრინკერი, კ. კოლფენი და შ. პაპერტი აღნიშნავენ, ტექსტს შეიძლება ერთზე მეტი კომუნიკაციური ფუნქცია ჰქონდეს. მაგალითად, კულინარიულ წიგნს აქვს ინფორმაციული და აპელაციური ფუნქციები, თუმცა დომინანტია აპელაციური ფუნქცია (რეცეპტები არიან ემიტენტის ინსტრუქციები კერძების დასამზადებლად). აპელაციური (ინსტრუმენტული) ფუნქცია უმეტესად გადმოცემულია განსაზღვრული ენობრივი სტრუქტურებით (მაგ., ბრძანებითი კილოს ფორმებით, თავაზიანი ფორმით, ინფინიტივით და ა.შ.). შემდეგ მაგალითად შეიძლება მოყვანილი იქნეს რადიოგადაცემები, კერძოდ, ახალი ამბები. ამ შემთხვევაში დომინანტია ტექსტის ინფორმაციული ფუნქცია, ემიტენტი მსმენელს განსაზღვრული ფაქტის, ვითარების შესახებ ამცნობს. მაგრამ, რადგან ახალი ამბები ყველაზე მეტად უყვართ და განსაკუთრებით მოსმენადია, ვერ გამოირიცხება „ტექსტით გატაცების ფუნქციაც“, რომელიც იმას ემყარება, რომ ცნობები (ამბები) ახდენენ მოვლენების თემატიზირებას, რომლებიც ხელს უწყობენ ინტერპერსონალურ კომუნიკაციას, საუბარს (1, 88).

ეს მაგალითები ნათლად უჩვენებს, რომ ტექსტი სხვადასხვა ფუნქციით შეიძლება ხასიათდებოდეს, მაგრამ ტექსტის საკომუნიკაციო მოდუსი, მთლიანობაში, როგორც წესი, მხოლოდ ერთი ფუნქციით განისაზღვრება, რომელიც შესაბამისი კომუნიკაციური სიტუაციით ზუსტდება. ბრინკერი, კოლფენი და პაპერტი ამ დომინანტ საკომუნიკაციო ფუნქციას „ტექსტის ფუნქციას“ (Textfunktion) უწოდებენ. მაგრამ, როგორც ისინი აღნიშნავენ, ამ ცნების ზუსტი აღქმისათვის საკმარისი არ არის საკომუნიკაციო პროცესის შიგნით ტექსტის აზრის და მიზნების შესახებ საუბრის საყოველთაო ხერხი. ავტორები თეორიულ-ცნებით საფუძველად ტექსტის ფუნქციის ცნების ადეკვატური განმარტებისთვის მეტყველების აქტის თეორიას მიიხედვენ [ასევე ი. ლ. აუსტინი, ი. კ. სირლი, დ. ვუნდერლიხი (1, 88)].

ემიტენტი ტექსტებით და გამონათქვამებით ცდილობს საკომუნიკაციო პროცესში, განსაკუთრებული ხერხით, გავლენა მოახდინოს რეციპიენტზე. რადგან ზემოქმედების ეს სურვილი მიზანმიმართულ ქმედებას წარმოადგენს, ის განისაზღვრა როგორც მეტყველების აქტი, რომელიც ავტომატურად მიმდინარე მოქმედებებისაგან განსხვავებით (როგორცაა სუნთქვა, მოქნარება) განზრახულ ქმედებად შეიძლება შეფასდეს (1, 88).

მოქმედებები შეიძლება მიმართული იყოს პირადად მოქმედ ან სხვა პირებზე. პირის მიერ ფანქრის ხელში აღება სუბიექტური თვალსაზრისით გააზრებული, რაციონალური ქმედებაა. პარტნიორული ქმედება (მაგ., ერთი ავტომძღოლის მიერ მეორისთვის გზის დათმობა), წინა ქმედებისაგან განსხვავებით, სოციალური ქმედებაა (1, 88).

სოციალურ ქმედებებში კომუნიკაციური (ანუ ნიშანთა სისტემაზე დამყარებული) ქმედებები განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენენ. როგორც ბრინკერი, კოლფენი და პაპერტი აღნიშნავენ, კომუნიკაციური ქმედება შეიძლება განხორციელდეს ენობრივი (მაგ., მრავალრიცხოვანი ლიტერატურული საკომუნიკაციო აქტებით) ან არაენობრივი საკომუნიკაციო საშუალებებით (ქესტიკულაცია, მიმიკა, ხატოვანი თვალსაჩინოება და ა.შ.), ან ორივე საკომუნიკაციო საშუალების ერთობლივი ზემოქმედებით (მაგ., Face-to-Face-კომუნიკაციით, სურათებით, კომიქსებით, სარეკლამო განცხადებებით). ავტომძღოლმა განაწვევება შეიძლება გამოხატოს ენობრივი შეძახილით „შე სულელო“ ან ქესტიკულაციით ან ერთდროულად ორივე მოქმედებით. მრავალი მოქმედება მხოლოდ ენობრივად ხორციელდება. მაგ., განაწვევებისათვის განცხადების შეტანა (1, 89).

კომუნიკაციური ასპექტის ქვეშ ენობრივი მოქმედებები (მეტყველების აქტი), რომლებიც ენობრივ ნიშანთა სისტემას ემყარებიან, არის მხოლოდ ფორმა, თუმცა, ჩვენი საზოგადოებისთვის საკომუნიკაციო პროცესის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი ფორმა.

მეტყველების აქტის აღწერისათვის ოპტიმალურია უკვე ნახსენები მეტყველების აქტის თეორია.

ბრინკერი, კოლფენი და პაპერტი განიხილავენ პუნქტებს, რომლებიც ტექსტის ლინგვისტური ანალიზისათვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია. მეტყველების აქტის თეორიის ზუსტი განხილვა უნდა განხორციელდეს ლინგვისტური პრაგმატიკის ჩარჩოებში. ამ ავტორებთან დაკავშირებით მნიშვნელოვანია განმარტება, რომ მეტყველების აქტი არა მარტო მიზანმიმართული, არამედ საყოველთაოცაა. ეს ნიშნავს: მეტყველების აქტი ხორციელდება ენობრივი ერთობის შიგნით წესების შესაბამისად, რომლებიც ცალკეულმა ენობრივ კომუნიკაციაში მონაწილეებმა თავიანთი სოციალიზაციის პროცესში მეტ-ნაკლებად სრულყოფილად შეისწავლეს. მაშასადამე, საკომუნიკაციო პარტნიორები ფლობენ ერთიან ცოდნას იმის შესახებ, საკომუნიკაციო სიტუაციებში როგორ პირობებში და რომელი წესების შესაბამისად შეიძლება შესრულდეს განსაზღვრული მეტყველების აქტი.

მხოლოდ ამ საყოველთაოდ მიღებული წესებისა და პირობების შესაბამისად შეუძლია რეციპიენტს გამონათქვამში ან ტექსტში ემიტენტის მიერ შემოთავაზებული ურთიერთგაგებინების ხერხი ამოიცნოს, ეს ნიშნავს შეიცნოს, როგორ აღიქვას გამონათქვამი (როგორც მტკიცება, შეკითხვა თუ ბრძანება და ა.შ.). აქ მახვილი მოდის „როგორ უნდა აღიქვას“, რადგან გამონათქვამის, როგორც განსაზღვრული მეტყველების აქტის, იდენტიფიკაციასთან არ არის აუცილებლად დაკავშირებული, რომ მოსაუბრემ მთქმელის „ნამდვილი განზრახვა“ ამოიცნო (1, 89).

როგორც ავტორები მიიხნევენ, მეტყველების აქტის საყოველთაობა, ერთი მხრივ, არის წინაპირობა იმისთვის, რომ მთქმელმა მსმენელს განსაზღვრული გამონათქვამით გააგებინოს, თუ რა სურს მისგან, მაგრამ მეორე მხრივ, შესაძლებელს ხდის მანიპულაციას (1, 90).

მეტყველების აქტის საყოველთაოდ აღიარებული კომუნიკაციური მნიშვნელობა გადმოიცემა ეგრეთ წოდებული კონსტიტუიური წესებით. რეგულაციური წესების საპირისპიროდ, რომლებიც უკვე არსებულ ან მათგან დამოუკიდებლად არსებულ ურთიერთობათა ფორმებს არეგულირებენ (მაგ., ქცევის წესები, მანერები), კონსტიტუიური წესები ქმნიან ურთიერთობების ახალ ფორმას (მაგ., ფეხბურთის და ჭადრაკის თამაშის წესები) (1, 90).

ბრინკერი, კოლფენი და პაპერტი ი. რ. სირლიზე დაყრდნობით გვაძლევენ კონსტიტუიური წესების შემდეგ ფორმულირებას:

- ბრძანების მეტყველების აქტის განხორციელებისათვის.

გამონათქვამი წარმოადგენს მოქმედის მცდელობას, მოსაუბრეს განსაზღვრული მოქმედება შეასრულებინოს.

მაგ.: მოვითხოვ, ხვალ დააღაგო!

– რჩევის მეტყველების აქტის განხორციელებისათვის.

გამონათქვამი წარმოადგენს მოქმედის მიერ მოსაუბრის დარწმუნებას, რომ მოცემული მოქმედება მთლიანად მოსაუბრის ინტერესებშია.

მაგ.: გირჩევ, ექიმთან წახვიდე.

– დაპირების მეტყველების აქტის განხორციელებისათვის.

გამონათქვამი კომუნიკანტებისთვის წარმოადგენს მოქმედის დაპირებას მოსაუბრის მიმართ, რომ შეასრულებს დაპირების შინაარსს.

მაგ.: გპირდები, ხვალ დავაღაგებ.

– მტკიცების, დამოწმების მეტყველების აქტის განხორციელებისათვის.

გამონათქვამი არის მოქმედის დასტური მოსაუბრის წინაშე, რომ მოცემული შინაარსი ნამდვილ, ფაქტობრივ სიტუაციას ასახავს.

მაგ.: ვამტკიცებ, რომ პროდუქტი X განსაკუთრებით კარგია.

– შეკითხვის მეტყველების აქტის განხორციელებისათვის.

გამონათქვამი წარმოადგენს მოქმედის მცდელობას, მოსაუბრის მხრიდან განსაზღვრული ინფორმაცია მიიღოს.

მაგ.: როგორ მივალ უსწრაფესად სადგურში? (ექსპლიციტურად: მე თქვენ გეკითხებით, როგორ...).

მეტყველების აქტის ექსპლიციტური ფორმა არის ეგრეთ წოდებული სრული წინადადება – პერფორმაციული ანუ მეტყველების ინდექსირებული ზმნით პირველ პირში, რის საფუძველზეც გამონათქვამი განივრცობა.

მაგ.: მე შენ გპირდები, რომ მე ხვალ მოვალ. მე შენ გირჩევ, ექიმთან წახვიდე.

ექსპლიციტური ფორმა ნათლად გვიჩვენებს, რომ ყოველი მეტყველების აქტი ორი კომპონენტისგან შედგება – **ილოკუციური ნაწილისაგან**, რომელიც მეტყველების აქტის ტიპს აღნიშნავს (მაგ., დაპირებას, რჩევას და ა.შ.) და **პროპოზიციური ნაწილისაგან**, რომელიც მოქმედების შინაარსს (მაგ., დაპირების, რჩევის) შეიცავს (1, 91).

ი. რ. სირლიზე დაყრდნობით ბრინკერი, კოლფენი და პაპერტი აღნიშნავენ, რომ განივრცობა, ასევე, ეგრეთ წოდებული „გამოხატულების აქტი“, რომელიც ეხება გამონათქვამის გამოხატვის მხარეს (ბეგრების, სიტყვების, წინადადებების გამოხატვა მეტყველების აქტის განხორციელებისას). გამოხატულების აქტის ცნება მოიცავს ენის ასპექტებს, რომლებიც არსებითად ტრადიციული ენათმეცნიერების, მაგრამ ასევე სტრუქტურული ლინგვისტიკის კვლევის სფეროს წარმოადგენენ (შევადართ „კლასიკური“ ლინგვისტიკური დისციპლინები – ფონოლოგია, მორფოლოგია, სინტაქსი, ლექსიკოლოგია), მაგრამ ლინგვისტიკური აღწერა აქ არ ემყარება თეორიულ საფუძველს. სტრუქტურული ლინგვისტიკის და გენერაციული ტრანსფორმაციული გრამატიკის შეზღუდული ცნების საპირისპიროდ, „ენა“ მეტყველების აქტის თეორიულ კონცეფციაში გულისხმობს საზოგადოების, შესაბამისად, ადამიანთა ჯგუფის მოქმედების სისტემას, რომელიც ყოველთვის მოიცავს გრამატიკული წესების სისტემას. სირლის მიხედვით, მეტყველების აქტი (როგორცაა დარწმუნება, ბრძანების გაცემა, შეკითხვის დასმა, დაპირების მიცემა, სურვილის გამოთქმა, რჩევის მიცემა, მილოცვის გამოხატვა), მაშასადამე, შედგება მოქმედების სამი სხვადასხვა სახისაგან – ილოკუციური აქტის, პროპოზიციური აქტის და გამოხატულების აქტისგან, რომლებსაც მოსაუბრე ნორმალურ საკომუნიკაციო პროცესში ერთობლივად და ერთდროულად ასრულებს (1, 92).

მეტყველების აქტის ამ კომპონენტებიდან განსაკუთრებით გამოყოფილია „პერლოკუციური აქტი“, რომელიც აღნიშნავს ზემოქმედებებს, რომლებიც შეიძლება ილოკუციურ აქტს ჰქონდეს რეციპიენტის ქმედებებზე, აზრებზე, მსოფლმხედველობაზე. მაგ., ფაქტის კონსტატაცია (მიუღერების ოჯახი გაქურდეს) ვილაცას ააღვლევებს, ხოლო ბრძანება (ფეხსაცმელი გამიწმინდე!) ვილაცაში ზიზღის გრძნობას აღძრავს. პერლოკუციური აქტები, ილოკუციური აქტებისაგან განსხვავებით, არ არიან ტრადიციული. ეს ნიშნავს, რომ ეფექტები „დაურწმუნებლობა“ და „სიძულვილი“, რომლებიც შეიძლება გამოწვეული იყოს სრულიად განსაზღვრული ადამიანების მიერ მოყვანილი გამონათქვამებით სრულიად განსაზღვრული სიტუაციური და სოციალური პირობების გავლენით, არ არიან მოცემული ჩვენი ენობრივი მოქმედების სისტემაში, სულ მციმრე არა იმ ხერხით, როგორც მიმართება შესაბამის გამოსატყულების აქტებსა და ილოკუციურ აქტებს („კონსტატაცია“, „ბრძანება“) შორის (1, 92).

ფუნქციონალური თვალსაზრისით უ. ენგელიც ყოველ გამონათქვამში გამოყოფს ილოკუციას და პროპოზიციას:

„პროპოზიცია გადმოსცემს გამონათქვამის მნიშვნელობას ვიწრო აზრით, იმას, რაც უცვლელი რჩება, მაშინ როცა გამონათქვამის მოქმედების ტიპი იცვლება, ამდენად გამონათქვამებს:

Die Fahrt dauerte **dreiviertel Stunden** (2, 37)

Dauerte die Fahrt **dreiviertel Stunden**?

Die Fahrt soll **dreiviertel Stunden** dauern!

ერთნაირი შინაარსი აქვს, რომ მგზავრობა განსაზღვრულ დრომდე (სამი მეოთხედი საათი) გრძელდება, მაშინ როდესაც მოქმედების ტიპი იცვლება.

ილოკუცია გამოხატავს გამონათქვამის მოქმედების ტიპს („მეტყველების აქტის ტიპიზაცია“), ანუ რა არის გამოსატყული: თხრობა, შეკითხვა, ბრძანება, მუქარა, თუ წინააღმდეგობა და ა.შ. კომუნიკაციაში მისი გამოყენება ისევე მნიშვნელოვანია, როგორც პროპოზიციის (3, 35).

უ. ენგელი მიუთითებს ილოკუციის გამოსატყვის საშუალებებზე:

1) უმეტესად ინტონაცია (ტონი მრუდი თხრობის დროს დაბლდება, შეკითხვის ბოლოს მაღლდება).

2) ბგერის სიძლიერე (ბრძანებები ხმამაღლა წარმოითქმის, ვიდრე თხრობითი ხასიათის შეტყობინებები).

3) სხვა პარალინგვისტური საშუალებები – მიმიკა და ქესტიკულაცია (3, 35).

მიუხედავად იმისა, რომ შეუძლებელია ამ საშუალებების ისეთი ზუსტი აღწერა, როგორც წინადადების წევრების და ფლექსიის ფორმების, მთლიანობაში ისინი კარგად ფუნქციონირებენ. ზოგადად თანამოსაუბრე პირი უპრობლემოდ შეიცნობს შესაბამის ილოკუციას.

აღსანიშნავია, რომ უ. ენგელი პროპოზიციისა და ილოკუციის გვერდით ასახელებს მესამე ელემენტს – პემას, რომელიც პირველად ცემბმა შემოიტანა. პემა უმეტესად დამატებით ინფორმაციებს აწარმოებს.

„პემა არის ნაწილთა კომპლექსი, რომელიც არ აწარმოებს ძირითად ინფორმაციებს, არამედ მათ აფასებს, რომელიც ასევე არ ემსახურება ილოკუციის გამოსატყვას, არამედ მასაც მხოლოდ აფასებს“ (3, 35).

პემას, ჩვეულებრივ, მიეკუთვნება ზმნის უღლებადი მორფემა და ექსისტენციალური გამონათქვამების დიდი ნაწილი (სხვადასხვა ჯგუფის ზმნიზედები).

Es war **vielleicht** der üppigste Juni (4, 80).

Immerhin schien ich **wirklich** in Bendorf zu sein (2, 55).

Sie sind **ja** so glücklich (2, 30).

Freude herrschte **sicher schon** in den Herzen (2, 85).

წინადადებაში „vielleicht“, „wirklich“, „sicher“ ვერიფიკატული თავისუფალი წევრებია და აღნიშნავენ წინადადების რეალურობის ხარისხს. უმეტესად სინამდვილე გვევლინება დადასტურებულად (დამოწმებულად), შეზღუდულად ან საეჭვოდ. ორფოლოგიური გამოსატყვის ფორმებია: მოდალური ზმნიზედა, უფლექსიო ზედსართავი სახელი (3, 128).

„Ja“, „schon“ მოდალური თავისუფალი წევრებია. ისინი, მცირე გამონაკლისის გარდა, ზემოქმედებენ გამონათქვამის ილოკუციაზე, აძლიერებენ, ასუსტებენ ან ცვლიან მას სხვადასხვა ხერხით. გამოსატყვენ მოქმელის მიდგომას, ან უქმნიან პარტნიორს გარკვეულ განწყობას. მათ არ დაესმის შეკითხვა, მათთან არ დგება უარყოფა. ისინი არ თავსდება წინაველში და უმეტესობა მათგანი უმახვილოა. მორფოლოგიური გამოსატყვის ფორმაა: გამონაკლისის გარეშე – ნაწილაკები (3, 128).

დასკვნა: როგორც ბრინკერი, კოლფენი და პაპერტი აღნიშნავენ, სოციალურ ქმედებებში კომუნიკაციური (ანუ ნიშანთა სისტემაზე დამყარებული) ქმედებები განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენენ. კომუნიკაციური ქმედებები შეიძლება განხორციელდეს ენობრივი, არაენობრივი ან ორივე საკომუნიკაციო საშუალების ერთობლივი ზემოქმედებით. კომუნიკაციური ასპექტის ქვეშ ენობრივი მოქმედებები (მეტყველების აქტი), რომლებიც ნიშანთა სისტემას ემყარებიან, არის მხოლოდ ფორმა, თუმცა საზოგადოების შიგნით საკომუნიკაციო პროცესის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი ფორმა.

ავტორები ი. რ. სირლიზე დაყრდნობით აღნიშნავენ, რომ მეტყველების აქტი (როგორცაა დარწმუნება, შეკითხვის დასმა, დაპირების მიცემა, სურვილის გამოთქმა და ა.შ.) შედგება მოქმედების სამი სხვადასხვა სახისაგან – ილოკუციური აქტის, პროპოზიციური აქტის და გამოსატყვლების აქტისაგან, რომლებსაც მოსაუბრე ნორმალურ საკომუნიკაციო პროცესში ერთობლივად და ერთდროულად ასრულებს.

უ. ენგელი ილოკუციის და პროპოზიციის გვერდით ასახელებს მესამე ელემენტს – პემას, რომელიც პირველად ცემბმა შემოიტანა. პემა დამატებით ინფორმაციებს აწარმოებს და ძირითად ინფორმაციებს და ილოკუციურ აქტებს მხოლოდ აფასებს.

ლიტერატურა:

1. Brinker K., Cölfen H., Pappert St., Linguistische Textanalyse. Eine Einführung in Grundbegriffe und Methoden. Erich Schmidt Verlag, Berlin, 2004.
2. Böll H., Mein trauriges Gesicht. Erzählungen. Radugaverlag, Moskau, 2003.
3. Engel U., Deutsche Grammatik. Julius Gross Verlag, München, 2004.
4. Hesse H., Der Steppenwolf. Ariss Press, M., 2005.

Manana Gambaschidze
The Act of Speech as the Base of Social Communication

Summary

As Brinker, Cölfen and Pappert note the communicative activities (namely those based on the system of signs) acquire the exceptional meaning in the social activities. The communicative activities may be realized by linguistic, nonlinguistic means or by simultaneous action of both communicative means.

Under the communicative aspects the linguistic activities (acts of speech), which are based on the system of signs, are only the form. Though, they present an exceptionally important form of the communicative process within the society.

The authors leaning on J. R. Searle note that the act of speech (such as: *to convince, to put a question, to give a promise, to express a wish*, and so on) consists of three different aspects of action: illocutive act, propositive act and the act of expression. In the process of the normal communication the interlocutor realizes all these acts simultaneously.

Side by side to the illocutive and propositive acts, Engel names the third element – pema, which first was brought in by Zemb. The pema produces the additional information and only estimates the basic and illocutive acts.

Манана Гамбашидзе
Речевой акт как основа социальной коммуникации

Резюме

Как отмечают Бринкер, Колфен и Папперт, коммуникативные действия (а именно основанные на знаковой системе) обретают в социальных действиях исключительное значение. Коммуникативные действия можно осуществить языковыми, неязыковыми средствами или совместным воздействием обоих коммуникативных средств.

Под коммуникативными аспектами языковые действия (речевой акт), основывающиеся на знаковой системе, являются только формой, впрочем исключительно важной формой коммуникативного процесса внутри общества.

Авторы, опираясь на И. Р. Сирл, отмечают, что речевой акт (какими являются: убеждение, постановка вопроса, дача обещания, выражение желания и т.д.) состоит из трех разных видов действия: иллокутивного акта, пропозитивного акта и акта выражения, которые в процессе нормальной коммуникации собеседник осуществляет совместно и одновременно.

Наряду с иллокутивным и пропозитивными актами У. Энгель называет третий элемент – пему, которая впервые была введена Цембом. Пема производит дополнительные информации, а основные и иллокутивные акты только оценивает.

Светлана Пендерава
(Грузия)

ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИЕ КОНЦЕПТЫ, ОТРАЖАЮЩИЕ СОВРЕМЕННУЮ РУССКУЮ, ГРУЗИНСКУЮ И АНГЛИЙСКУЮ МЕНТАЛЬНОСТЬ

Актуальность данной темы исследования предопределяется активным развитием лингвокультурологических исследований концептосфер национальной культуры во фразеологизмах.

В результате межкультурных (кросскультурных) коммуникаций, т.е. вследствие расширения культурных, политических, экономических и других связей, стало необходимым исследовать национально-культурную ментальность различных народов, дабы облегчить понимание и познание национально-культурных особенностей представителей других культур.

В современном мире сложно себе представить развитие в различных сферах профессиональной деятельности без международной и межкультурной коммуникации.

Культура XX-XXI вв. приобретает все более интернациональный характер и основывается на динамичных процессах культурного общения. Поэтому межкультурная коммуникация служит залогом обогащения национальных культур разных регионов и стран мира. Процессы международного культурного обмена являются основой развития цивилизации, непременным условием движения по пути к прогрессу. Сегодня невозможно решить ни одной значимой проблемы без участия представителей разных культур, их конструктивного диалога, знания традиций и культур других народов (2, 7).

В настоящее время, на фоне интенсивных межкультурных контактов создалась такая ситуация, когда каждый народ открыт для восприятия чужого культурного опыта и, в то же время, сам готов делиться продуктами собственной культуры. Иными словами, межкультурная коммуникация - это взаимодействие и обмен информацией между представителями разных национальных культур.

«Культуры разных народов, как и люди - представители различных культур, взаимно обогащаются благодаря информативной функции. Ни одна культура не существует изолированно, она всегда, так или иначе, взаимодействует с другими культурами. Точно так же не может существовать без общения отдельный человек. То есть, культура не может существовать, если отсутствует общение в его различных формах» (1, 47).

В лингвокультурологической теории язык трактуется как универсальная форма первичной концептуализации мира; составная часть культуры, наследуемая человеком от его предков; инструмент, посредством которого усваивают культуру; транслятор, выразитель и хранитель культурной информации и знаний о мире. При этом язык не просто называет то, что есть в культуре, не просто выражает, «отражает» ее (пассивная функция языка), а «формирует» культуру (активная роль языка), как бы прорастая в нее, и сам развивается в культуре.

Культура же с лингвокультурологической точки зрения интерпретируется, прежде всего, как хранилище безграничного опыта нации, накопленного множеством поколений. Однако культура не может быть наследована генетически, и для передачи ее последующим поколениям необходим «проводник», в роли которого и выступает язык. Само существование языка как явления невозможно без культуры, так же как и существование культуры невозможно без языка (4).

«Язык обнажает специфику национальной ментальности. Он есть одновременно и продукт культуры, и ее важная составная часть, и условие существования культуры. Более того, язык – специфический способ существования культуры, фактор формирования культурных кодов. Язык – механизм, способствующий кодировать и транслировать культуру» (3, 178).

В последнее время в гуманитарных науках особое внимание уделяется соотношению языка и культуры, языка и национального менталитета, языка и мышления. Практически во всех научных сферах, исследователями философии, социологии, культурологии, лингвокультурологии и др., набирает популярность термин «концепт». На сегодняшний день, несмотря на широкое применение и исследование термин «концепт» лишён одного конкретного определения, и в каждой из этих сфер, даёт своё собственное толкование.

Концепт является главным термином лингвокультурологии. Традиционно под концептом понимаются ментальные образования, отражающие представления и понятия о фрагменте действительности. Концепт представляет собой главную единицу хранения значимой информации о мире в языковой картине мира этноса, как ключевой смысл, актуализованный не одним знаком, а целым их набором.

Концепт – это «квант» информации о мире, сгусток смыслов и ассоциаций, стоящий за словом и имеющий укорененность в точке зрения на мир, представленной в языке (8, 256-257). «Если говорить просто, то концепт – это то, что представляется мне при произнесении слова, даже порой и неосознанно для меня самого, и то, что имеет для меня значение, порою я и сам не знаю какое» (3, 178).

«Возможен не только национальный менталитет, но и менталитет любой формы групповой общности людей, которые являюся представителями определенной идеологии – профессиональной, социальной (менталитет интеллигенции, менталитет военных, менталитет юристов)» (8, 5).

Вот, к примеру, какую формулировку определению «политический менталитет» дает Н.Л. Подвойская в своей диссертационной работе под названием «Концепт политического менталитета в американской политологии второй половины XX века» - «часть менталитета в целом, но относящаяся к сфере политического, - это часть общего менталитета индивида, коллектива, общества, являющаяся системообразующей основой политической культуры; это часть, будучи глубоко укорененной в политической культуре, детерминирует ее содержание, обогащая его заимствованиями из других политических культур, а также детерминирует политическую систему общества; это часть общего менталитета, которая содержит в себе общераспространенные представления, установки и ценности в сфере политического, это ценностная картина мира, воспринимаемого через призму политики; это субъективный образ политической действительности и своеобразная форма его сознания» (6).

Базой для классификации концептов могут служить разные критерии. Концепты могут подразделяться 1) по способу репрезентации в языке, 2) по виду мыслительного обобщения, 3) по своему содержанию и степени абстракции передаваемой информации.

По выраженности в языке выделяют номинированные (вербализованные) и неноминированные (невербализованные или лакунарные) концепты. Номинированными являются концепты, для которых в системе есть регулярные языковые средства выражения, а ненормированные – концепты, не имеющие в системе языка регулярных, стандартных средств языковой объективации (5, 41).

По способу репрезентации в языке концепты подразделяются на лексические (выраженные одной лексемой) и фразеологические (выраженные сочетанием лексем), концепты, репрезентированные клишированными выражениями [пословицами, поговорками, афоризмами] (9).

В данной статье концепт рассматривается как ментально-культурное образование социальных групп, которые также характеризуются конкретными ментальными особенностями.

Представленные нами фразеологические концепты репрезентируются в языке новыми фразеологическими единицами конкретной социальной культуры, а именно политического,

экономического, военного, театрального, медицинского, научного, общественного (в том числе шоу-бизнес) менталитета.

В постижении культуры каждого народа особая роль принадлежит таким специфическим языковым единицам, репрезентам культуры как фразеологизмы. В языкознании, культурологии и философии языка общепризнанным является мнение о том, что фразеологизмы наиболее удобны для воплощения концептов языка культуры. Они подобны мини-текстам, в которых отображаются характерные черты мировидения национальной культуры любого народа. Именно фразеологизмы характеризуются сохранением и проявлением сознания и ментальной направленности современного общества.

Языковая картина мира отражает национальную картину мира и выявляется в языковых единицах разных уровней. Особый интерес вызывает картина мира, представленная во фразеологизмах. Сама природа фразеологических единиц тесно связана с фоновыми знаниями носителей языка, с практическим опытом личности, с культурно-историческими традициями народа, говорящего на данном языке.

Фразеологизмы - особый знак языка, в семантику которых вложена культурная семантика или культурная коннотация. Фразеологизмы выполняют не только языковую, но культурную функцию. Они представляют собой сложные лингвистические образования, в семантику которых неотъемлемой частью входит лингвокультурологический аспект. В них находят отражения и накапливаются материальные и духовные ценности, вырабатываемые людьми на протяжении всего своего существования и характерны для культуры определенной общности.

В данной работе у нас вызывают интерес концепты в языковой картине мира, в частности, во фразеологической картине мира. Исследование посвящено фразеологическим концептам, отражающим современную русскую, грузинскую и английскую ментальность.

Исследование проводилось на материале публикаций российских, грузинских и английских периодических интернет-изданий.

Классификация фразеологических концептов:

Фразеологический концепт - Политика: эскалация конфликта - კონფლიქტის ეკსკალაზაცია - escalation of a conflict (т.е. рост напряженности, расширение масштабов и интенсивности противостояния сторон конфликта, ведущий, как правило, к исключению переговоров для решения спорных вопросов и часто в перспективе имеющий следствием применение насилия – www.politika.ru. Национальная политическая энциклопедия), например: Киев заявил об эскалации конфликта в Донбассе (источник: www.aif.ru 11:02 16/06/2016) - კონფლიქტის ეკსკალაზაცია უკრაინის აღმოსავლეთ რეგიონში - საერთაშორისო გამომხატველობა (источник: www.itv.ge 2015-08-18, 13:17) - Losing his grip: Ukraine president warns of **conflict escalation**, possible 'martial law' (источник: www.sott.net Radio Free Europe, Thu, 18 Aug 2016 18:11 UTC); вступать в конфликт - კონფლიქტში შესვლა - to come (enter) to a conflict; *политика/метод кнута и пряника* (в значении - награда или угроза наказания как способ убеждения) - *თავლაკვების და მათრახის პოლიტიკა/მეთოდი* - *Carrot and stick* < *Peitsche und Zuckerbrot* (в значении «плеть и пряник»); *холодная война* - ცივი ომი < *Cold War* - т.е. военно-политическое противостояние государств, когда применяются экономические санкции (эмбарго, экономическая блокада т.д.), также - враждебно-агрессивная политика реакционных кругов, создающая напряженность в международных отношениях и направленная на разжигание войны и многие другие.

Фразеологический концепт - Экономика/Финансы: вливать инвестиции/привлечение инвестиций - *ობვესტიციების მიზიდვა* - *capital injection* (вливание капитала), например: *Липецкая область стала одной из лучших в мире по привлечению инвестиций* (источник:

www.kp.ru 26 октября, 17:18, Экономика) - ანაკლიის პორტის განხორციელების პროცესში ხიზური ინვესტიციების მოზიდვა იგეგმება (источник: www.news.ge 4 ნოემბერი, 22:04) – Russia provides RB 1 trn capital injection to banks (источник: www.eiu.com January 26th 2015/Russia/Banking/Sberbank); привлечь/привлечение инвесторов; **фискальная политика – ფისკალური პოლიტიკა – Fiscal policy** (фискальная политика представляет собой меры, которые предпринимает правительство с целью стабилизации экономики с помощью изменения величины доходов и/или расходов государственного бюджета); **черный нал** (неофициальные, незаконные наличные деньги, незафиксированные в документах и необлагаемые налогом) – **შავი ფული < Black money** (букв. перевод «черные деньги»); **создание инфраструктуры - создание основы чего-нибудь; партнер по бизнесу; потребительская корзина; финансовая пирамида; бюджетная сфера; партнер по бизнесу; индекс делового доверия** и т.д.

Фразеологический концепт - Общество/Шоубизнес (Шоубизнес – импортируемый концепт из английского языка): черная пятница - შავი პარასკევი < Black Friday (Черная пятница – это пятница после Дня Благодарения в США, с которой начинается традиционный рождественский сезон распродаж, когда магазины предлагают самые большие скидки, дабы привлечь огромное количество покупателей), например: **Черная пятница 2016** в России (источник: веб-сайт под таким же названием www.black-friday-club.ru, предлагающий список популярных интернет-магазинов, предоставляющих огромные скидки) - „შავი პარასკევი“ საქართველოში - რა ფასდაკლებებს გვთავაზობს მაღაზიები თბილისში (источник: www.allnews.ge ეკონომიკა, 25.11.2016/ 14:47) – **Black Friday 2016 / Black Friday Deals** (источник: веб-сайт под таким же названием www.blackfriday.com); **сливки общества – ხალები საზოგადოება – cream of society/cream of the crop** (в значении *элита*, синоним – *высокое общество*, данный фразеологизм является крылатым выражением); **светское общество** – люди, популярные в той или иной сфере деятельности; **светская тусовка - სვეცკური ივენთი** (грузинский вариант происходит от русского слова «светский» и английского слова «event» - т.е. мероприятие) – место развлечения светского общества; **антигламурная личность** – человек, достигший положение в чем-либо, но пренебрегает светскими тусовками; **гламурный журнал; гламурная личность; гламурная модель, гламурная женщина, гламурная жизнь - გლამურული ჟურნალი, გლამურული მოდელი, გლამურული ქალი, გლამურული ცხოვრება, გლამურული მოდა - glamorous magazine, glamorous model, glamorous woman, glamorous lifestyle u m.d.** Изначальное значение слова *гламур* – обаяние, привлекательность, но в современном употреблении - это некий образ, который связан с модой, стилем жизни, глянцевыми журналами, телевидением; **одиозная фигура – ოდიოზური ფიგურა** (неординарная личность, вызывающая к себе отрицательное отношение); **одиозный характер – odious nature; odious act (гнусный акт)**. Однако в русском и грузинском употреблении словосочетание «одиозная фигура», зачастую, носит положительный оттенок и характеризует человека, имеющего свою точку зрения, идущего наперекор обстоятельствам.

Фразеологический концепт - Театральная/Актерская (творческая) сфера: мощная энергетика - ძლიერი ენერგეტიკა - о темпераментном, эмоциональном исполнении роли; **взорвать/порвать зал - დარბაზის ავეთქება** - произвести большое, сильное впечатление на публику; **создание/формирование имиджа - ობიჯის შექმნა** - образ, в котором та или иная личность хочет предстать перед публикой.

Фразеологический концепт – Военная сфера: военный арсенал - სამხედრო არსენალი - military arsenal, военное превосходство - სამხედრო უპირატესობა - military superiority; военное противостояние / военная конфронтация - სამხედრო დაპირისპირება

ბა/კონფრონტაცია - military confrontation; военный альянс - სამხედრო ალიანსი - military alliance, военная орбита - სამხედრო ორბიტა - military satellite.

Фразеологический концепт - Медицина: генетическая усталость или хронический синдром усталости - ქრონიკული დაღლილობის სინდრომი - chronic fatigue syndrome; положительная динамика - изменение к лучшему, улучшение, прогресс; отрицательная динамика - изменение к худшему, регрес.

Фразеологический концепт - Юриспруденция: правовой нигилизм = правовой беспредел - отрицательное отношение к законам; силовые структуры/органы - სამართალ-დამცავი სტრუქტურები/ორგანოები; презумпция невиновности - უდანაშაულობის პრეზუმპცია - presumption of innocence.

На основе проделанной работы, заключающейся в представлении фразеологических концептов, отражающих русскую, грузинскую и английскую ментальность, мы можем сделать следующие выводы: не только представители этнических групп, но и каждая социальная группа характеризуется собственными особенностями менталитета; выявленные же, в большей мере, общие или заимствованные фразеологические единицы, возникновение которых связано, в основном, с потребностью в наименовании новых реалий, являются следствием тесного взаимовлияния и взаимодействия этих языков и их культур.

Литერატურა:

1. Алефиренко Н. Ф., Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка. Учебное пособие, Москва.
2. Боголюбова Н. М., Николаева Ю. В., Межкультурная коммуникация, часть 1. Учебник для академического бакалавриата, Москва - Юрайт, 2017.
3. Головкин Ж. С., Культура и язык: аспекты взаимодействия, Научные ведомости, №12 (52), 2008.
4. Кокарева Е. А., Взаимовлияние языка и культуры, Пермский государственный университет. www.psu.ru/psu/files/4802/kokareva.doc
5. Огдонова Ц. Ц., Проблема типологии концептов в современной лингвистике. Журнал вестник Бурятского государственного университета, 2011. <https://cyberleninka.ru/article/v/problema-tipologii-kontseptov-v-sovremennoy-lingvistike>
6. Подвойская Н. Л., Концепт политическогomentалитета в американской политологии второй половины XX века», кандидат политических наук, Москва. <http://www.dissercat.com/content/kontsept-politicheskogo-mentaliteta-v-amerikanskoi-olitologii-vtoroi-poloviny-xx-veka>
7. Попова З. Д., Стернин И. А., Монография: Язык и национальное сознание, Вопросы теории и методологии. Научное издание, Воронеж. Концептосфера и менталитет, 2002.
8. Радбиль Т. Б., Основы изучения языкового менталитета, Учебное пособие, Москва, 2010.
9. http://www.ahmerov.com/book_1091_chapter_8_1.2.3._Klassifikaija_koneptov.html

სვეტლანა ფენდერავა
რუსული, ქართული და ინგლისური მენტალობის გამომხატველი
ფრაზეოლოგიური კონცეპტები
რეზიუმე

აღნიშნულ სტატიაში განხილულია სამეაროს გამომხატველი ფრაზეოლოგიური კონცეპტები. კვლევის მიზანია რუსული, ქართული და ინგლისური მენტალობის გამომხატველი კონცეპტების შესწავლა.

Svetlana Penderava

Phraseological Concepts Reflecting Modern Russian, Georgian and English Mentality

Summary

In this paper, we are interested in concepts of the language image of the world, in particular, in the phraseological image of the world. The study is devoted to phraseological concepts, reflecting modern Russian, Georgian and English mentality.

მაია გელაშვილი
(საქართველო)

ქართულ-ოსური ენობრივი ურთიერთობები
(ქართველიზმები ოსურში)

ქართულ-ოსური ენობრივი ურთიერთობის პრობლემა დიდი ხანია საენათმეცნიერო კვლევების საგანს წარმოადგენს. საკითხს წლების განმავლობაში იკვლევდნენ და ახლაც გრძელდება მუშაობა ქართულ-ოსური ენობრივი ურთიერთობის შესახებ. განვიხილოთ პერიოდში დამუშავდა პრობლემები ისტორიული, პოლიტიკური, სოციალურ-ეკონომიკური, არქეოლოგიური თუ მითოლოგიური მიმართულებებით. არ შეიძლება არ გაავამახვილოთ ყურადღება ისეთი დიდი მკვლევრების ღვაწლზე, როგორებიც იყვნენ: ვ. აბაევი, ო. თედეევი, მ. ანდრონიკაშვილი, გ. ახვლედიანი, ვ. მილერი, გ. კლიმოვი და მრავალი სხვ. ასევე აღსანიშნავია ღვაწლი თანამედროვე მკვლევრებისა, როგორებიც არიან: მ. ჩუხუა, მ. ბუკია, რ. თოფჩიშვილი, ნ. ბეპიევი, ქ. გოდერძიშვილი. ზემოხსენებული ავტორების კვლევები წარმოგვიდგენენ ქართულ-ოსურ ურთიერთობებს ენობრივი (ლინგვისტური) კუთხით.

კავკასიის რეგიონში რამდენიმე ათასწლეულის მანძილზე მჭიდროდ თანაარსებობდნენ ქართველები და ოსები. ამ ხნის მანძილზე მათ ჰქონდათ საკმაოდ ინტენსიური ურთიერთობები ცხოვრების მრავალ სფეროში. რა თქმა უნდა, საუკუნეების განმავლობაში ერთობლივ ცხოვრებას უკვალოდ არ ჩაუვლია, დაგროვდა სოლიდური მასალა, გამოკვლეულ იქნა ნასესხები სიტყვები, როგორც ქართულიდან ოსურში, ასევე - პირიქით.

დასახელებულ ხალხთა მრავალსაუკუნოვანი ურთიერთობის კვალი კარგად ჩანს ქართულიდან ოსურში შეთვისებულ ლექსიკაში. ნასესხებმა სიტყვებმა მოიცვა სხვადასხვა დარგი. განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს სვანური და მეგრულ-ჭანური ენების გავლენა ოსურ ლექსიკაზე. მათ ინტენსიური ურთიერთობა ჰქონდათ ოსებთან. თუმცა შეინიშნება დიალექტური ზეგავლენის კვალიც.

ოსურ ენაში ქართულიდან შეთვისებული სიტყვები სხვადასხვა დროისა და ხასიათისანი არიან, მომდინარეობენ დიალექტური წრიდან. აქ შეიძლება შევხვდეთ სესხების ყველა სახეს, მათ შორისაა:

- ცოცხალი ენობრივი ურთიერთობის შედეგად შეთვისებული სიტყვები;
- ხელოვნური, წიგნური გზით დამკვიდრებული სიტყვები;
- ქართული ენის გავლით და მისი მეშვეობით შესული ე.წ. ინტერნაციონალიზმები;
- ქართული წარმოშობის სიტყვები, შესული სულ სხვა ენის მეშვეობით ე.წ. შებრუნებული ნასესხობები.

დღემდე წარმოებულ კვლევებს გვინდა ჩვენი მხრიდან დავამატოთ ის ლექსიკური ერთეულები ოსურ ენაში, რომლებიც ქართულ-ქართველური ენებიდან უნდა იყოს შეთვისებული.

Синон/сини - ხის სასმისი /ღვინისთვის/.

ვ. აბაევს მიაჩნია, რომ ეს სიტყვა სპარსულიდან ან თურქულიდანაა შესული, თუმცა დანამდვილებით ვერ ასაბუთებს (14, 112).

მიგვაჩნია, რომ სიტყვა „სინი“ ქართულიდანაა შესული ოსურ ენაში. ძველ ქართულში გვხვდება სიტყვა „სინი“ - თუნუქი, რვალი (23).

თანამედროვე ქართულში ეს სიტყვა გამოიყენება ლანგრის, ლარნაკის მნიშვნელობით /ლითონის დიდი გაშლილი თეფში/. ფშაურ დიალექტში, გამოიყენება სიტყვა „სინი“, იგულისხმება ლითონის ფართო თეფში. ჯავახურში კი „სინი“ აღინიშ-

ნება როგორც საინი, რკინის თევში. „ყოფაში სინის რამდენიმე სახელწოდება მოწმდება: სინი, ლანგარი, ლანგარდი, თევში-სინი, ტაბაკ-ხონჩა და სხვა“ (24).

პროფესორი მერაბ ჩუხუა ყურადღებას ამახვილებს სიტყვა „სინზე“. ის წერს: „ქართ. სინ-ი, სინ-ის ქვა, სინ-ი ზარბაზნისა. სიტყვა არ არის ნასესხები ქართულში; ამას ამტკიცებს სარწმუნო შესატყვისები სხვა იბ.-კავკ. ენებიდან“ (12, 344). ჩვენი ვარაუდით, ოსურმა ენამ სწორედ ქართულიდან შეითვისა ეს სიტყვა.

Сѣгь/сѣгѣ - თხა.

მიგვაჩნია, რომ სიტყვა “сѣгь” ქართველურიდანაა შესული ოსურ ენაში. კერძოდ, ლაზურიდან. ლაზურში სილინ-ი ნიშნავს შველს (9, 16-19). საყურადღებოა, პროფესორ მ. ჩუხუას ნაშრომში გამოთქმული მოსაზრება ამ სიტყვასთან დაკავშირებით: „სხვა კავკასიური შესატყვისებიდან ყურადღებას იქცევს ოსური საღ „თხა“, ავტორს მიაჩნია, რომ ეს უკანასკნელი ნახურ შესატყვისს ინახავს (12, 247).

Сѣлхѣр - სულელი, ჭკუასუსტი, ჩერჩეტი.

აბაევი თვლის, რომ ეს სიტყვა მომდინარეობს სპარსული „საბუკ სარ“, რაც ნიშნავს სულელს (17, 63). ამ სიტყვას განმარტავს პროფესორი ნ. ბეპიევი ქართულ-ოსურ ლექსიკონში (2, 677).

სალახანა არაბულ-სპარსული სიტყვაა, ნიშნავს *გაფუჭებულს, ზნედაცემულს*.

კვლევის შედეგად ჩავთვაღეთ, რომ შესაძლოა ოსურში შესული იყოს ქართული სიტყვიდან სალახანა - გარყვნილი, გაფუჭებული, გაქსუებული.

გვხვდება დიალექტებში როგორც საქმის თავის ამრიდებელი, ცუდლუტი, ავარა: სალახანა კაცია, ეგრე დაეთრევა კარი-კარ, საცა მაღალ ჭერ დაინახამს, ჩემი სახლიაო იძახის.

Сѣрты - ზედ დართული. სართი.

აბაევი ამ სიტყვას არ განმარტავს (17, 87).

Сѣр - ოსურად ნიშნავს თავს (2, 678). Ты- აქცევს მას თანდებულად. ქართულში გვაქვს სიტყვა „სართი“ /თავსართი/, რომელიც შესაძლოა ამ სიტყვის წარმომავლობას უკავშირდებოდეს. მეგრულში სიტყვა „სართი“ ნიშნავს *განყოფადი, საბრუნო, საქანი* (25). დიალექტებში სართი ნიშნავს ვაჭრობაში (რაიმეს რომ ცვლიან), დანამატი: „ხარი ხარზე გადაცვალა, ორი ცხვარიც სართად მისცა“. თავსართი - ადამიანი, ცხენი: ფიცხი, თავდაუჭერელი. „ძიენ სართი კაცია, რამეს ეტყვი თუ არა, მაშინათვე ბრაზდება“ (26).

სალიტერატურო ქართულში სართი გამოიყენება როგორც დანამატი, ზედმეტი. „ტანისამოსი რუსის ფარაჯაზედ გავცვალე და ერთი თუმანიც სართი ავიდე“ (13).

Сѣхи/сѣхе - საკუთარი თავი/თავისიანი/თავისი.

Сѣх - არის მესამე პირის ნაცვალსახელი. Хи- მაწარმოებელი აფიქსია, დაერთვის სიტყვას და გამოხატავს კუთვნილებას. შესაძლოა, რომ მომდინარეობს ქართ. სიტყვიდან „სახე“. ქართულში სახე ნიშნავს *ხატს, პირისახეს, გამოსახულებას, მსგავსებას, შესახედაობას*. მეგრულშიც იგივე მნიშვნელობა აქვს. სვანურში გვაქვს „სა ხ“ - სახე (27).

Сутыр/сотур - სქელი, მჭიდრო, ფაფისებრი (2, 696).

აბაევი ვერ ასახელებს ამ სიტყვის წარმომავლობას. მკვლევარი ამ სიტყვას განმარტავს როგორც *ფაფისებრი, სქელი, ხშირი, მჭიდრო* (17, 176).

საყურადღებოა, რომ ლაზურში გვხვდება სიტყვა „სუთლი“, ნიშნავს *ფაფას* (9, 63). შესაძლოა ეს იყოს წყარო ოსურის სიტყვისა **сутыр/сотур**.

სავარაუდოა, რომ ლაზურში სიტყვა სუთლ-ი თურქულიდანაა შემოსული, „süt-lü“ ნიშნავს *რძეს* (9, 63).

Тыфыл - ცეცხლის სითბო, ცეცხლის ალი.

აბაევი აკავშირებს ბულგარულ სიტყვასთან täväl- ქარბუქი (17, 328).

ძველ ქართულში იყო სიტყვა ტფილი - თბილი, ვფიქრობთ, სწორედ ამ სიტყვიდან მომდინარეობს тыфыл (5, 648). ამავეს მოწმობს ილია აბულაძის ლექსიკონი (1, 432).

ამ მხრივ საყურადღებოა თ. გამყრელიძისა და ვ. ივანოვის კვლევები, ძვ. ქართულში იყო „ტფილი“, ახალ ქართულში გვაქვს „თბილი“; მეგრ. - „ტიბუ“; ლაზ. - „მტიბუ“ - გათბა. მკვლევრებს მიაჩნიათ, რომ ქართული სიტყვა წარმოადგენს წყაროს ინდოევროპული სიტყვისა „täfali“ /გათბობა/ (19, 253; 6, 140).

აღსანიშნავია ზ. სარჯველაძისა და ჰ. ფეინრიხის კვლევები:

ქართ. ტფ/ტფ - ტფ-ილ-ი; გან-გ-ტფე; გან-ტფ-ობა; ნელ-ტფ-ილ-ი;

ლაზ. ტიბ-/ტიბ- / ო-ტიბ-უ - „თბობა“; ო-ტიბ-ინ-უ - „ცხობა, „ტიბ-უ - „თბილი“.

მეგრ. ტიბ-/ტიბ- / ტუბ-უ - „თბილი“; უ-ტ ბ-აში - „უთბილესი“.

სვან. ტებ- ტებ-იდ /ტებ-ედ-ი /ტებ-დი „თბილი“ (7, 293). გ. დევეტერსმა შეაპირისპირა ქართული /ტფ-ილ/, მეგრული /ტიბ-უ/ და ლაზური /ტიბ-უ/ ფუძეები (21, 52).

გ. კლიმოვმა სვანური ტებ-ედ /ტებ-იდ ფუძე მოიხმო. მან საერთო ქართველური ფუძე-ენის დონეზე აღადგინა „ტაბ-/ტბ-“ (20, 25).

კვლევებიდან გამომდინარე, მიგვაჩნია, რომ ოსურმა ენამ სიტყვა Тыфыл ქართულიდან შეითვისა.

Лдәр - უმაქნისი.

ქართულში, ლაზურ დიალექტში, გვხვდება სიტყვა „ლოდორი“. მეგრ.- „ლოდორია“ - გვლუვი ტვინის ადამიანი (<http://www.ice.ge/liv/liv/megr.php>). სემანტიკურადაც და ფონეტიკურადაც მსგავსი სიტყვებია. საყურადღებოა, რომ ძვ. ქართულში იყო „ლერდანი“ - უგვანი, ზანტი, როგორც ამას განმარტავს სულახნ-საბა ლექსიკონში (5, 330).

Ләппу - ბავშვი /ბიჭი/

ләппын - ბარტყი.

აბაევი აკავშირებს ქართულ სიტყვასთან „ემაწვილი“ (15, 31).

მიგვაჩნია, რომ უფრო მართებულია, ვეძებოთ ამ სიტყვის წყარო ქართულში. ჩვენი დაკვირვებით, მისი წარმომავლობა დგინდება ქართული სიტყვიდან „ლაპ-ი“ მცირეწლოვანი.

ძველ ქართული „ლაპი“ საბას „სიტყვის კონაში“ განმარტებულია: „კაკაბთა, კოკობთა, როჭთა, შურთხთა და მისთანათა მართვენი“ (5, 32). მოხეურ დიალექტში „ლაპი“- წვენთა მოძრაობის დროა ხემცენარეებში, ანუ ნორჩის/ნედლის აღმნიშვნელი ჩანს.

Епхи - მგელი.

ეს სიტყვა იშვიათად გამოიყენებოდა ოსურში, უფრო გვხვდება სამხრულ ოსურში. Епхи შესაძლოა მომდინარეობდეს ქართ. სიტყვიდან „ვეფხვი“, სავარაუდოდ აქედანაა გვარი ეფხივევი/Епхив.

გერმანელი მკვლევარი სონია ფრიცი მიიხნევს, რომ სწორედ ქართულის გავლენაა ოსურ ენაში საკუთარი სახელი ვეფხვია (22, 273). ძველ ქართულად სიტყვა „ვეფხვი“ აღნიშნავდა ავაზას (1, 157). საყურადღებოა პროფესორ მ. ჩუხუას კვლევა. მკვლევარს მიაჩნია, რომ ქართული სიტყვა „ვეფხვი“ კანონზომიერ შესატყვისს შესული იქერიულ (ჩუჩნურ) ენაში ჰერს „ავაზა“, შდრ. ინგუშ. ფერს „ავაზა“ (11, 330-331).

Фандыр-ფანდური.

გ. აბაევის მიაჩნია, რომ სიტყვა ფანდური მცირე აზიიდან უნდა მომდინარეობდეს და ბერძნული ენის საშუალებით გავრცელდა ევროპაში (14, 446)

მ. ჩუხუას კვლევების თანახმად. მრავალ ქვეყანაში გავრცელებული საკრავიერი ინსტრუმენტი ფანდური უნდა მომდინარეობდეს ქართ. სიტყვიდან ფანდური. დამტკიცებულია, რომ „ურ“- ქართული სუფიქსია, რომელმაც შემოგვინახა ძვ. ქარ-

თულში დაკარგული სიტყვა „ფანდ“-ხელი. პროფესორმა ჩუხუამ დააკავშირა ეს სიტყვა უბის., ადილ., ბაცბ. და სხვა ენათა მონაცემებთან (12, 371).

ვიზიარებთ პროფესორ მ. ჩუხუას მოსაზრებას და მივიჩნევთ, რომ ოსურშიც ფუძე სწორედ ქართულიდანაა შესული.

ჩვენ ზემოთ წარმოვადგინეთ მცირე ნაწილი იმ დიდი ჩამონათვალიდან, რომელიც დაგვიგროვდა ქართულ-ოსური ენობრივ კონტაქტთა სპეციალური კვლევის პროცესში. სხვა ნაწილი წარმოვადგინებთ იქნება ჩვენს მომდევნო პუბლიკაციებში.

ლიტერატურა:

1. აბულაძე ი., ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, თბ., 1973.
2. ბეპიევი ნ., ქართულ-ოსური/ოსურ ქართული ლექსიკონი, 2014.
3. თედეევი ო., ნარკვევები ქართულ-ოსური ენობრივი ურთიერთობიდან, თბ., 1983.
4. თედეევი ო., შენიშვნები ქართულ-ოსური ენობრივი ურთიერთობიდან (რამდენიმე ბრუნვის შესახებ ოსურში); კრებ. „თბილისის უნივერსიტეტი, გ. ახვლედიანს“ (მიძღვნილი მისი დაბადების 80 წლისთავისადმი), 1969.
5. ორბელიანი ს. ს., სიტყვის კონა, ქართული ლექსიკონი, თბ., 1928.
6. ქლენტი, ს., ჭანური ტექსტები, ტფ., 1938.
7. სარჯველაძე ზ., ფენრიხი ჰ., ქართველურ ენათა ეტიმოლოგიური ლექსიკონი/Eti-mological Dictionary of the Kartvelian Languages, თბ., 1990.
8. ღლონტი ალ., ქართულ კილო-თქმათა სიტყვის კონა, თბ., 1984.
9. ჩიქობავა ალ., ჭანურ-მეგრულ-ქართული შედარებითი ლექსიკონი, თბ., 1938.
10. ჩუხუა მ., ქართველური ლექსიკიდან, ეტიმოლოგიური ძიებანი, თბ., 1989.
11. ჩუხუა მ., იბერიულ-იჩქერიულ ენათა შედარებითი გრამატიკა, თბ., 2008
12. ჩუხუა მ., ქართულ-ჩერქეზულ-აფხაზური ეტიმოლოგიური ძიებანი, თბ., 2017.
13. ჭაბჭავაძე ი., გლახის ნამბობი, თბ., 2016.
14. Абаев В. И., Историко-этимологический словарь осетинского языка, в 5 томах, 1958-90.
15. Абаев В. И., Значение ареальных контактов в истории языка [На мат. осет. и кавк. Языков]; V рег. научн. Сессия по ист.-сравн. изуч. иб-кавк. яз. Тезисы докладов, Орджони-кидзе; 1973.
16. Абаев В. И., Значение ареальных контактов в истории языка [На мат. осет. и кавк. языков]; Материалы V регион. научной сессии
17. Абаев В. И., К этимологии samaia („samaias“ etimologiisaTvis; For the Etymology of "samaia"); ЕИКЯ, VI; 1979.
18. Абаев В. И., Осетинский язык и фольклор, 1949.
19. Гамкрелидзе Т. В., Иванов Вяч. Вс., Индоевропейский язык и индоевропейцы. Рекон-струкция и историко-типологический анализ праязыка и протокультуры (в двух частях), Тб., 1984.
20. Климов Г. А. Склонение в картвельских языках в сравнительно-историческом аспекте. М., 1962.
21. Deeters G., Armenisch und Südkaukasisch, „Caucasica“, fasc. 3-4, Lpz., 1926.
22. Sonja Gippert-Fritz, Die ossetischen Personennamen, Ph.D. diss., University of Vienna, 1983.
23. <http://www.ice.ge/liv/liv/ganmartebiti.php>
24. <http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=term&d=39&t=4110>
25. <http://www.ice.ge/liv/liv/megr.php>
26. <http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=term&d=28&t=6679>
27. <http://www.ice.ge/liv/liv/svanur1.php>

Maia Gelashvili

Georgian-Ossetian Language Relations (Georgianism in the Ossetian Language)

Summary

The purpose of the article is to present a small part of the research from a large list of the Georgian and Ossetian languages. We would like to share our contribution to this process.

Майя Гелашвили

Грузино-осетинские языковые отношения (Грузинизмы в осетинском)

Резюме

Цель статьи - представить небольшую часть исследования из большого списка грузино - осетинского языка. Автор делится своим вкладом в этот процесс.

იავლინა გუჯეჯიანი
(საქართველო)

მასდარის წარმოების ზომიერითი საპიტიხი სვანურში

მასდარის კვლევა ენათმეცნიერებაში საკმაოდ შრომატევადი და მრავალფეროვანია. ზოგადად სახელზმნა არ არის მეტყველების ნაწილი, ის არის გრამატიკული ფორმა, რომელსაც სახელის ნიშნებიც მოეპოვება და ზმნისაც. სახელზმნა ორგვარია ქართულში, ანუ ორგვარი სახელზმნა გვაქვს, საწყისი და მიმდებარე. საწყისი ანუ მასდარი. თვით ტერმინი მასდარი არაბული სიტყვაა და ნიშნავს სათავეს, მაგრამ აკაკი შანიძის სიტყვით კი, მასდარი ნიშნავს გამოსავალს და წარმოადგენს აწმყო-მყოფადში დასმული ზმნის პირიან ფორმას. ქართული ზმნისთვის დამახასიათებელია ფუძეზე სხვადასხვა აფიქსის დართვა, რითაც ნაზმნარ სახელებს ვიღებთ. უპირო ზმნის აღსანიშნავად ქართულში სამი ტერმინი გამოიყენება: სახელზმნა, საწყისი და მასდარი.

ძველი ქართული ზმნის საწყისი ფორმა ანუ ეგრედ წოდებული მასდარი, მნიშვნელოვნად განსხვავდება ახალი ქართულის საწყისისაგან, როგორც ფორმის, ისე ფუნქციის თვალსაზრისით. ახალი ქართული საწყისი გასუბსტანტივებული ნაზმნარი სიტყვაა, გრამატიკული აგებულებით იგი სახელთა რიგში დგას, რადგან მას ახასიათებს ძირითადი სახელადი კატეგორია - ბრუნვა. ზმნური კატეგორიებიდან კი მოეპოვება: გეზი, ორიენტაცია, ასპექტი, კონტაქტი და იშვიათად გვარიც.

არსებითად სხვაგვარია საწყისი ძველ ქართულში. ძველი ქართულის მასდარი ფუნქციურად გაორებული ჩანს. ერთი მხრივ, ჩვენ მოგვეპოვება ბრუნებადი საწყისი, რომელიც ახალი ქართულის ეკვივალენტს წარმოადგენს, მეორე მხრივ, დასტურდება გარკვეული ბრუნვის ფორმებში გაქვავებული მასდარი, რომელიც წინადადებაში ზმნის მაგივრობას ეწევა. ასეთ მასდარს შეიძლება პირობითად ვუწოდოთ მასდარი - ინფინიტივი (1, 95), ე.ი. მასდარი ინფინიტივის, ზმნის განუსაზღვრელი ფორმის - ფუნქციით.

მასდარი-ინფინიტივი ძველ ქართულში არაერთხელ ყოფილა მეცნიერული კვლევის ობიექტი. იგი სპეციალურად შეისწავლა ა. მარტიროსოვმა და დაასკვნა, რომ ძველ ქართულში მასდარს ინფინიტივის რიგი ნიშნები გააჩნდა, მაგრამ ვერ განვითარდა, მათე საუკუნიდან იგი გამოდის ხმარებიდან და აქედან მოყოლებული ქართულში ბატონობდა მასდარის სახელადი ფუნქციები.

მასდარი ქართველური ენების (ქართული, მეგრული, სვანური) ძირძველი მოვლენაა. იგი ქართულ-ქართველურ ენებში ზმნის პირიანი ფორმის ჩამოყალიბების შემდეგ გაჩნდა. ამრიგად, მასდარი ძველი, მაგრამ ზმნის პირიანი ფორმებთან შედარებით მეორეული მოვლენაა.

ქართველურ ენებში მასდარულ ფორმებს აწარმოებს როგორც თავსართი, ისე ბოლოსართი, ან ორივე ერთდროულად; გამოდის, რომ ქართველურ ენებში მასდარის ორი ტიპი გვაქვს: თავსართიანი ან თავსართ-ბოლოსართიანი.

ქართველური მასდარის შესახებ არაერთი გამოკვლევა არსებობს. საწყისი განხილული აქვს აკაკი შანიძეს (3, 73), არნოლდ ჩიქობავას (4, 80), ვარლამ თოფურისას (5, 22), ალექსანდრე ონიანს (6, 51), ბადრი ცხადაძეს (7).

მასდარს ეხება ბ. გიგინეიშვილის სტატია „მასდარი ძველ ქართულში“ და სხვა.

სვანური ენა – ერთ-ერთი ძირითადი წევრთაგანია იბერიულ-კავკასიური ენათა ოჯახისა. ქართული, ზანური (მეგრული-ჭანური) და სვანური ერთად შეადგენენ ამ ოჯახის ქართველურ ენათა ჯგუფს. სვანური ენა - ქართველთა უძველესი ტომის,

სვანების მეტყველებაა. იგი ქართველური ენაა, ფუძე ენისაგან გამონაყოფი. დაშორება მომხდარა დიდი ხნით ადრე. მიუხედავად ამისა, მასში კარგად არის შემონახული ქართულ-ზანურთან საერთო ძირები და გრამატიკული სტრუქტურა.

სვანური უმწერლობო ენაა, იგი სვანთა სატომო-საშინაო მეტყველებაა. ქართველ ტომთა საერთო სალაპარაკო, სამწერლობო და სახელმწიფო ენა ყოველთვის იყო, არის და იქნება ქართული (8, 10).

ნაზმნარის სახელები სვანურში

ზმნისგან წარმოქნილ სახელებს ნაზმნარი ეწოდება. ნაზმნარია მასდარი, აბსტრაქტული სახელი, მიმდებობა, მასალისა და დანიშნულების სახელები. ამათგანაც იწარმოება ახალი სახელები სხვადასხვა მნიშვნელობის.

მიმდებობა ფართოდაა გავრცელებული. აქტიური მიმდებობა ემყარება უმაქცევარო აწმყოს ფუძეს და ხმარობს მე - მო - მა - თავსართებს.

როგორც ცნობილია, მასდარი ქართველური ენების ძირძველი მოვლენაა და მას ამ ენებში აწარმოებს როგორც თავსართი, ისე ბოლოსართი ან ორივე ერთდროულად.

შესაძლებელია, რომ -ა ფორმანტი ქართველურ ფუძეენაშივე იყო გამოყენებული მასდარის საწარმოებლად, ვიდრე ეგრეთ წოდებული განყენებული და მოქმედების სახელები ერთ კლასს შეადგენდნენ. კვლევამ აჩვენა, რომ - ა ფონეტიკური შესატყვისებით კი არ არის წარმოდგენილი ქართველურ ენებში, არამედ ყველგან ერთი და იგივე სახე აქვს. მას შემდეგ, რაც სახელთა გარკვეულ ჯგუფს აბსტრაქციის მეტი უნარი აღმოაჩნდა, -ა სუფიქსის გამოყენების არე შეიზღუდა და მოქმედების პროცესის ნომინაციისათვის ყველა ენამ გაიჩინა თავთავისი პრეფიქსები, რომლებიც რეგულარულად შესატყვისობებს ავლენენ ქართულ-ზანურ-სვანურში.

სვანურში მასდარი იწარმოება ლი- პრეფიქსით, რომელიც უმეტეს შემთხვევაში დაერთვის აწმყოს უმაქცევარო ფუძეს.

აწმყო

- იუ-თრე (სვამს)
- ი-შხი (იწვავს)
- ხო-გემ (უბებს)
- იჭ-ვდი (კითხულობს)
- ლი-ჭვდი (წაკითხვა)
- ი-ქუთერ (იპარავს)
- ა-ვჟე (სძინავს)
- ი-ცხემ (იზრდება)
- ა-კცხე (სხლავს)
- ა-ჯგდე (აგრძელებს)

მასდარი

- ლი-თრე (სმა)
- ლი-შხი (წვა)
- ლი-გემ (აგება)
- ლი-ქუთერ -- (პარვა)
- ლი-ვჟე -- (ძილი)
- ლი-ცხემ -- (გაზრდა)
- ლი-კცხე -- (სხვლა)
- ლი-ჯგდე --(გაგრძელება)

როგორც ვიცით, სვანური უღვლილების სისტემა ქართველურია. ზმნას იგივე კატეგორიები მოეპოვება რაც ქართულს და ზანურს. ქართველური ზმნის მექანიზმი საერთოდ რთულია, მაგრამ სვანურის - განსაკუთრებით. სვანურ ენაში მასდარის განხილვისას ვერ ვიტყვით იმას, რომ მის საწარმოებლად ყოველთვის აწმყოს ფუძეს ვიყენებთ. ეს მაგალითებითაც დასტურდება. მაგალითად:

აწმყო

- ხალა - წყინს
- ლი-რდე - ყოფნა
- ჯედნი - მოვა

მასდარი

- ლი-ლო-ნე - წყენა
- არი - არის
- ლი-ედ - მოსვლა

ლი-ღუენე – ქონება

როგორც ვთქვით, სვანურისთვის დამახასიათებელია განსაკუთრებული თვისებურებანი. მასდარის წარმოება ლი- თავსართით სახელთაგანაც შეიძლება. მაგ.:

მეჩი – მოხუცი

ლი-მჩე-ე – ბერება

უახშამ – ვახშამი

ლი-უახშამელ – ვახშამობა

საინტერესოა, მაგრამ უდავოა, რომ არსებობს მთელი რიგი ნასახელარი ზმნე-ბისა და ნასახელარი მასდარისა, რომელთაც საერთო ფუძე მოეპოვებათ, მაგრამ არის აგრეთვე ხშირი შემთხვევა, როცა ნასახელარი მასდარი გვაქვს ზმნა კი არა. მაგალითად:

მარე – კაცი;

ლი-მარუ – კაცობა

მეჩი – მოხუცი

ლი-მჩ-უ – სიბერე

ლი-ი-გეზალ – დედა-შვილი

ლი-დი-ლ-ლიგ ზელ – დედაშვილობა

ხესუ-ჭამ – ცოლ-ქმარი

ლი-ხესუ-ჭამუ – ცოლ-ქმრობა

მე-ზბელ – მეზობელი

ლი-მზობე-ლ – მეზობლობა

ფუსდ – ბატონი

ლი-ფუსდ – ბატონობა

შესადლებელი რომ იყოს აწმყოსა და მასდარის საერთო ფუძის ქონა, შეუძლე-ბელი არ იქნებოდა ფონეტიკური ცვლილებების მოხდენა ან აწმყოში ან მასდარში.

მაგალითად:

ი-ზბ-ი – ჭამს

ლი-ზობ – ჭამა

ი-ჩო – შერება

ლი-ჩ-ემ – ქმნა

ი-უჟე – სძინავს

ლი-უჟე – ძილი

ის, რომ განყენებული სახელები ყველა ენაში გამორჩეულია თავისი თვისებუ-რებებით არც სვანურისთვის არის გამონაკლისი. განყენებულ სახელებს სვანურ ენაში მა- პრეფიქსი აწარმოებს. მაგალითად:

მა-ლატ – სიყვარული

მა-ხალ – ცოდნა

მა-ზიგ – სენი

მა-ჟარ – მოწყენა

მა-მჭირ – სიზარმაცე

მა-ტკლავ – დანანება

მა-გიდ – ძილი

მა-ფაშ – დადღილობა

მა-სისგ – სიძულვილი

ზოგადად მასდარზე მსჯელობისას აუცილებელია ავღნიშნოთ ისიც, რომ მას-დარი და მიმღობა სახელზმნის ორგვარი ფორმაა და აქიდან გამომდინარე გასაკ-ვირი არ არს, რომ აწმყოს მიმღობა მიიღება მასდარის ლი- მოკვეცილი ფუძისგან. შევადაროთ, როცა ლი- მოიკვეცება მკ ჩაენაცვლება.

დაღევა – ლი-თრე

მკ-თრე – მსმელი

მზადება – ლი-მარე

მკ-მარე – მომამზადებელი

წვა – ლი-შხი

მკ-შხი – მწველი

ხშირია შემთხვევა, როცა ლი- ჩამოიკვეცება და მუ- ჩაენაცვლება.

მაგ.:

ტეხვა – ლი-კუშე

მუ-კუშე – მტეხი

ხშირია აგრეთვე შემთხვევა, როცა აწმყოს მიმღობა იწარმოება მასდარის ლინიშნის ჩამოშორებით და მე თავსართით და ნულოვანი დაბოლოებით ან ე დაბოლოებით. აგრეთვე გვაქვს შემთხვევა, როცა მასდარი წარმოდგენილია ბოლოსართით, რომელიც იშვიათად მოიკვეცება და იმავე ფორმით შენარჩუნდება მიმღობის წარმოებისას.

მაგ.:

რთვა – ლი-ლთე

მუ-ლთე – მრთველი

დაცვა – ლი-ლჩ-ე

მუ-ლჩ-ე – დამცველი

ცხოზა – ლი-ნყ-ე

მუ-ნყ-ე – მცხოზელი

ლიტერატურა:

1. კოტინოვი ნ., მასდარის ფუნქციები ძველ ქართულში, თბ., 1942.
2. მარტიროსოვი ა., მასდარული კონსტრუქციის გენეზისისათვის ძველ ქართულში, გ. 5, 1955.
3. შანიძე ა., ქართული გრამატიკის საფუძვლები, თბ., 1973.
4. ჩიქობავა არნ., სახელის უძველესი აგებულება ქართველურ ენებში, თბ., 1942.
5. თოფურია ვ., შრომები, ტომი I, თბ., 1972
6. ონიანი ა., სვანური ენა, თბ., 1992.
7. ცხადაძე ბ., მასდარის წარმოება ძველ ქართულში, 1984.
8. თოფურია ვ., სვანური ენა, თბ., 2008.
9. ქურდიანი ბ., მასდარის წარმოების ზოგი საკითხი სვანურში, თეზისები, თბ., 1984.

Iavlina Gujejiani

Some Questions of Deriving (Forming) of Infinitive (Masdari) in the Svanuri Language **Summary**

Infinitive (masdari) is the mainest phenomena in the Kartluri languages. Infinitive can be derived as by means of prefixes, so as by means of suffixes or by means of both of them at one and the same time. In the Georgian language, in Svanuri, in particular, there are two types of infinitives: prefixive and prefixive suffixive.

Явлина Гуджеджиани

Некоторые формы образования начальной формы глагола ***(масдар - по грузински)***

Резюме

Масдар является древнейшим явлением в картвельских языках. В этих языках его образование возможно с помощью как префиксов так и суффиксов, или с помощью обоих аффиксов одновременно. Следовательно, в картвельских языках, в частности, в Сванском мы имеем два типа масдари образованного как префикальным, так и суффиксальным способом.

Светлана Пендерава
(Грузия)

ФРАЗЕОЛОГИЯ РУССКОГО, ГРУЗИНСКОГО И АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКОВ НА МАТЕРИАЛЕ КОНЦЕПТА «ПЬЯНСТВО/ ПЬЯНИЦА»

В условиях интенсивных современных межкультурных контактов, когда представители разных культур не просто общаются меж собой, делясь информацией, но и познают, обмениваются и обогащают культуру друг друга, считаем необходимым заняться оценкой языковых явлений, тем более, в разноструктурных языках.

Актуальность и новизна настоящей статьи определяется, во-первых, особой заинтересованностью лингвистов в сравнительно-сопоставительных исследованиях языковых явлений в области фразеологии, что вызывает значимость обнаружения общих и отличительных черт на фразеологическом уровне исследуемых языков. Во-вторых, попытка впервые провести сравнительно-сопоставительный анализ фразеологических единиц **концепта «Пьянство/Пьяница»** в русском, грузинском и английском языках.

Исследования в области фразеологии всегда пользовались большим интересом, ибо именно в них заложена самобытность и культура народа.

Мир фразеологизмов рассматриваемых языков разнообразен, потому как каждый представитель этих народов принадлежит отдельной, индивидуальной ментальности.

Не только представители этнических групп, но и каждая социальная группа характеризуется конкретными ментальными особенностями.

В качестве новой фразеологии мы предоставляем рассмотрению и анализу один из фразеологических концептов, отражающий ментальность такой социальной группы людей, которая, так сказать, равнодушна к выпивке (алкоголю), - **концепт «Пьянство/Пьяница»**.

В каждой стране пристрастие к алкоголю прослеживается из покон веков и «пьянство... – как в других цивилизованных и нецивилизованных странах, - также имеет древнюю историю» (5).

Однако, ни в одной из современных странах, несмотря на большое число потребителей алкоголя, и, к сожалению, огромного количества пьяниц, страсть к пьянству и алкоголю не почитается и не считается благим делом. Более того, проблема пьянства и алкоголизма относится к числу одной из наиболее негативных социальных явлений современного общества.

Настоящая работа посвящена таким особым языковым средствам репрезентации концепта «Пьянство/Пьяница» как фразеологизмы русского, английского и грузинского языков. Источниками для выборки и анализа новых фразеологизмов послужили:

1) Русский алкословарь-справочник или Веселая наука выпивать. Учебные материалы по социолингвистике, Грайфсвальд, 2005. Соавтор - В. М. Мокиенко;

2) <https://www.usingenglish.com/English Idioms>;

3) <http://www.befluentnyc.com/blog/some-idioms-and-expressions-related-to-drinking/Be Fluent - Helping The World Communicate>;

4) თინათინ ბერიაშვილი, დისერტაცია „ლინგვოკულტუროლოგიურ კონცეპტ „ღვინის“ ლექსიკურ-სემანტიკური ასპექტები ქართულ და ფრანგულ ფრაზეოლოგიურ ერთეულებში“, იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის საწვლმწიფო უნივერსიტეტი, თელავი, 2016.

<http://tesau.edu.ge/files/uploads/cv/2/disertacia.pdf>.

При способах перевода английских фразеологизмов на русский язык А. В. Кунин различает полные и частичные эквиваленты. Полными, по его мнению, являются фразеологизмы, которые совпадают с фразеологизмами другого языка по значению, лексическому

составу, грамматической структуре и стилистической направленности. А частичными – фразеологизмы, которые полностью передают значение и стилистическую характеристику, но различаются лексическими, грамматическими свойствами. А вот безэквивалентными называют фразеологические единицы, не имеющих никаких соответствий во фразеологической системе другого языка (4, 942).

Проблема определения основных критериев отнесения тех или иных фразеологических единиц к классу полных или частичных эквивалентов и аналогов, и выявление безэквивалентных фразеологических единиц, по словам Е. Ф. Арсентьевой, является одной из наиболее важных проблем современной фразеологии (3, 93).

Вслед за Арсентьевой Е. Ф., закономерным считается рассмотрение межъязыковых фразеологических единиц в семантическом, структурно-грамматическом и компонентном аспектах.

Итак:

1) Под **семантическим уровнем** изучения фразеологических единиц, в данной работе, подразумевается выявление особенностей, сходств и различий между английскими, русскими и грузинскими фразеологизмами в семантическом плане. На семантическом уровне разграничивается сигнификативно-денотативное значение фразеологизмов, субъективно-оценочную, функционально-стилистическую и эмоционально-экспрессивную коннотации фразеологизмов.

2) **Структурно-грамматический уровень** задается целью сопоставления структурных моделей фразеологических единиц, основанных на структурных моделях свободных словосочетаний присущих как обоим языкам, так и специфичных для каждого из сопоставляемых языков, а также возможности адекватной замены типичных для каждого из сопоставляемых языков структурно-грамматических различий.

3) **Компонентный уровень** предполагает выявление тождественных, близких по семантике или разнородных элементов в составе сопоставляемых фразеологизмов. Следует подчеркнуть, что данный уровень наиболее подвижен в исследуемых языках.

Исходя из вышеизложенных уровней, вслед за Арсентьевой, выделяем следующие типы межъязыковых отношений:

- 1) Фразеологические эквиваленты (полные и частичные);
- 2) Фразеологические аналоги (полные и частичные);
- 3) Безэквивалентные фразеологические единицы.

К **межъязыковым фразеологическим эквивалентам** относятся разноязычные фразеологические единицы с тождественной семантической, структурно-грамматической организацией и с тождественным компонентным составом. В зависимости от различий в плане выражения степень совпадения межъязыковых фразеологизмов, как отмечает Арсентьева Е. Ф., выражается следующим образом: 1) полная эквивалентность, т.е. полное соотношение в плане выражения и плане содержания фразеологизма и 2) частичная эквивалентность, характеризующаяся незначительными различиями в плане выражения фразеологической единицы тождественной семантики (3, 7).

Теперь перейдем к рассмотрению каждого из типов и подтипов межъязыковых отношений фразеологизмов **концепта «Пьянство/Пьяница»** в исследуемых языках.

Полными эквивалентами являются такие фразеологические единицы русского, грузинского и английского языков, которые имеют одинаковые сигнификативно-денотативное значение, субъективно-оценочную, функционально-стилистическую и эмоционально-экспрессивную коннотацию, структурно-грамматическую организацию и компонентный состав.

Следует при этом подчеркнуть, что, вообще, абсолютных, стопроцентных соответствий русских, грузинских и английских фразеологизмов составляет редкость, что объясняется принадлежностью этих языков к разным языковым системам. Проведенный анализ фра-

зеологических единиц концепта «Пьянство/Пьяница» в русском, грузинском английском языках не выявил полные эквиваленты межъязыковых фразеологизмов данного концепта.

Во второй группе нами будут представлены **частично эквивалентные межъязыковые фразеологические единицы** русского, грузинского и английского языков - это фразеологические единицы, которые характеризуется несущественными различиями в плане выражения фразеологизмов тождественной семантики, носящие как компонентный, так и морфологический характер. В основном, различия касаются компонентного состава.

Таким образом, отличительной особенностью частичных эквивалентов являются незначительные отличия в плане выражения при совпадении сигнификативно-денотативного и коннотативного макрокомпонентов значения.

Проделанная работа дает возможность, выделить следующие **подгруппы частичных эквивалентов межъязыковых фразеологизмов** русского, английского и грузинского языков.

Итак, **к первой подгруппе** относятся фразеологические единицы русского, английского и грузинского языков, которые отличаются одним компонентом:

Английская ФЕ **Drink like a fish** (= to binge drink) со значением «выпивать до состояния полного опьянения; о много пьющем, не знающем меры в потреблении алкоголя человеке» вступает в отношении первой подгруппы частичной эквивалентности с русскими фразеологизмами **Пить как бочка, Пить как бездонная бочка, Пить как мастер портной, Пить как морской волк** и грузинской ФЕ **ღებოვით სვამს**.

В данных фразеологизмах частичное несовпадение демонстрируют английская - «fish», грузинская - „ღებოვით“ (ღებო) и русские - «бочка», «бездонная бочка», «мастер портной», «морской волк» лексемы (лексические компоненты).

Структурно-грамматическая организация фразеологизмов данной подгруппы такова:

Drink like a fish - V+Prep.+article+N;

Пить как бочка - V+Comp.particle+N;

Пить как бездонная бочка/Пить как мастер портной – V+Comp.particle+Adj.+Noun / V+Comp.particle+Noun+Adj.

Таким образом, в вышепредставленных частичных эквивалентах межъязыковых фразеологизмов первой подгруппы прослеживается полное совпадение семантики, при небольшом отличии в плане выражения, а компонентный состав фразеологизмов характеризуется близким соответствием.

Также синонимическими выразителями значения представленных выше

фразеологизмов выступают следующие фразеологические единицы грузинского языка – **ღებოვით თავს იხრჩობს** (дословно: *топит себя в вине*), **ჭიქის ჭიქაზე დაცლა** (дословно: *опустошать один стакан за другим*) – т.е. много пить.

Грамматическая структура грузинских фразеологических единиц совершенно отлична от грамматической структуры русских и английских фразеологических единиц, что можно объяснить принадлежностью этих языков к разносистемным языкам:

ღებოვით თავს იხრჩობს - N (Prep.Case) + N (Gen.Case) +V (3rd person);

ჭიქის ჭიქაზე დაცლა - N (Gen.Case) +N (Prep.Case) +V.

Английский фразеологизм **As drunk as a lord (as kunk)** – (дословно звучит так: «Пьяный, как лорд (скунс)»), т.е. как может напиться только богатый человек и русский эквивалент **Пьян как сапожник** имеют общее значение - *очень сильно пьян*.

Частичное, неполное совпадение данных эквивалентов фразеологизмов демонстрируют лексемы *lord/skunk* и «сапожник», представленные именем существительным. Кроме этого и грамматическая структура этих фразеологизмов практически схожа:

As drunk as a lord (as kunk) - Conj.+Adj.+Adv.+article+N;

Пьян как сапожник - Adj.+Comp.particle.+N.

Происхождение английского фразеологизма **As drunk as a lord**: члены дворянства могли позволить себе как можно больше вина, пива и других спиртных напитков. В простом люде таких представителей дворянства называли выражением «*пьяный, как сунс*», которое позже было заменено более культурным - «*пьяный, как лорд*»;

Английской ФЕ **To be back to the bottle / To hit the bottle** (дословно: «*Вернуться в бутылку / попасть в бутылку*») = drinking again, т.е. начать снова пить, полностью соответствуют следующие фразеологические единицы русского языка - **В бутылку залезть**. Мол. Начать запой и **В бутылку лезть**. Мол. Спиваться.

И данные фразеологизмы показывают различающиеся компоненты, которые, на этот раз, представлены в виде глаголов "to be back / to hit" и «*лезть / залезть*». А вот структурно-грамматическая организация этих фразеологизмов (за исключением различия в порядке слов), в целом, характеризуется схожестью: V+prep.+N (англ.) и Prep.+NAcc+V (рус.).

Следующие примеры также относятся ко второй подгруппе частичной эквивалентности межъязыковых фразеологических единиц и представлены фразеологизмами с частичной схожестью как в плане содержания, так и некоторыми различиями в плане выражения и структурно-грамматической организацией.

Английскому **To drown your sorrows** = to drink alcohol in order to forget your problems. – Значит, что человек напивается или пьет много, чтобы перестать чувствовать себя несчастным / пить алкоголь, чтобы забыть свои проблемы. Частично соответствуют русские и грузинский фразеологические единицы **Топить горе в стакане (в вине)** и **Заливать / залить горе вином** в значении - Пить с горя // о сильно пьянствующем с горя человеке. **ღვობელში დარდის ჩახრჩობა** = დაღვჯა დარდის დავიწყების მიზნით (дословный перевод: *заглушать переживание в вине*) с значением – *выпить с целью забыть переживания*.

Частичное совпадение представлено в значении и структуре фразеологизмов. Структурно-грамматическая организация представлена в виде следующих моделей:

To drown your sorrows - V+ Posses. Pronoun+N (pl.);

Заливать / залить горе вином - V+N(Acc)+N(Prep) (sing.);

Топить горе в стакане (в вине) - V+N(Acc)+N(Instr);

ღვობელში დარდის ჩახრჩობა - N(Prep)+N(Gen)+V.

На этот раз английской ФЕ **To be back to the bottle / To hit the bottle** (дословно: *Вернуться в бутылку / попасть в бутылку*) = drinking again, т.е. начать снова пить частично эквивалентна такая русская ФЕ, как **Заглядывать / Заглянуть в бутылку (рюмочку)**. *Жрр. Шутл.*, т.е. проявлять склонность к пьянству. В этом случае эквивалентность отражена в общем значении межъязыковых фразеологизмов.

Третья подгруппа **частичных фразеологических эквивалентов** представлена грузинской ФЕ **ღვობოთ ხვამს** и русской ФЕ - **Нажираться / нажраться как свинья** (неодобр.). Здесь наблюдается морфологическое различие, отображаемое в сопоставлении значения, которое, в свою очередь, в русском фразеологизме представлено в качестве сравнительной частицы «*как*», а в грузинском фразеологизме - выражено в окончании существительного в В.п. „-*ვით*“: грузинская ФЕ – *ღვობო-ვით* (где *ღვობო* - свинья) и русская ФЕ - свинья. Грамматическая структура вышперечисленных фразеологизмов также интересна, потому как и в ней наблюдается частичное совпадение:

Нажираться / нажраться как свинья – V+Comp.particle+N.

ღვობოთ ხვამს – N (Acc)+V.

Межъязыковые фразеологические аналоги – такие разноязычные фразеологические единицы, которые выражают одинаковое или близкое значение, но характеризующиеся полным различием или приблизительным сходством внутренней формы.

Проведенный нами анализ на материале межъязыковых фразеологических единиц концепта «Пьянство/Пьяница» дал возможность выделить следующие подтипы фразеологических аналогов:

Межъязыковые фразеологические аналоги данного подтипа характеризуются приблизительным сходством структурно-грамматической организации и разным компонентным составом, при этом план содержания одинаковый или схожий. Приведем примеры:

Английская ФЕ «**A. A.**» от **Alcoholics Anonymous** = A support group for recovering alcoholics (дословно: «**A. A.**» или **Анонимные Алкоголики**) - Группа поддержки для восстановления алкоголиков.

Происхождение: Всемирная программа привлечения, которая предполагает 12-ступенчатую программу выздоровления. Нет никаких правил, единственным требованием стать «**A. A.**» является желание бросить пить (7).

И русская ФЕ **Антиалкогольная кампания** – *Актуализ. полит. и публ.* со значением совокупности начатых в СССР в мае в 1986 года государственных и общественных мероприятий против пьянства и алкоголизма. **Антиалкогольная политика** - *полит. и публ.* Одно из внутренних направлений политики Советского правительства в перестроечный период, и имеющие целью преодоление пьянства и алкоголизма.

Грамматическая структура данных фразеологизмов выглядит следующим образом:

«**A. A.**» от **Alcoholics Anonymous** - Adj.(pl.)+N (pl.);

Антиалкогольная кампания / Антиалкогольная политика – Adj. + N.

Следующим подтипом межъязыковых фразеологических аналогов концепта «Пьянство/Пьяница» представлены фразеологизмы с разной структурно-грамматической организацией, разным компонентным составом, но со схожим или приблизительным планом содержания:

Английский фразеологизм **To spike a drink** (*выпить спиртного*) и **A spiked a drink** (*напиток*) в сравнении с русским фразеологизмом **Пляска смерти**.

Значение английских фразеологических единиц **To spike a drink** и **A spiked a drink** - 1) когда алкоголь помещается в обычный напиток или 2) когда кто-то помещает наркотики в напиток. Значения слов: *spike* - добавление острых приправ к продуктам питания и напиткам и *spiked* - алкогольный, с добавлением алкоголя.

Значение фразеологизма **Пляска смерти** – 1) коктейль из водки и глазных капель и 2) водка с пеплом папиросы.

Еще примеры с таким же значением:

Заварганить пунш. Подмешать в вино наркотик.

Заварить пунш. Смешать наркотик с вином.

Значение слова *пунш* - смесь наркотических веществ с вином.

Грамматическая структура межъязыковых фразеологизмов:

Пляска смерти - N + N (Gen. Case);

To spike a drink - V + article + N.

Как видим, частичное совпадение этих фразеологизмов представлено в общем значении, в то время как, структурно-грамматическая организация всех вышеприведенных межъязыковых фразеологических единиц полностью различна.

Paint the town red (дословно: *раскрасить город в красный цвет*) = If you go out for a night with lots of fun and drinking, you paint the town red. В английском языке данная ФЕ употребляется в значении, когда кто-то выходит ночью с большим количеством выпивки. В русском языке - **Накрыть поляну**, в значении *организовать празднество, поляну с обильной едой и выпивкой*. Частичность совпадения фразеологизмов заключена в их значении, а структурно-грамматическая организация, как и в предыдущих примерах – отличная.

Грамматическая структура:

Paint the town red - V+article+N+Adj;

Накрыть поляну - V + N (Accus.).

В последующих примерах второй подгруппы частичной эквивалентности межъязыковых фразеологических единиц будут также репрезентированы фразеологизмы с частичной схожестью в плане содержания и различными в структурно-грамматической организации.

One for the road (в дословном переводе звучит таким образом – *один на дорогу*) = A last drink before leaving a pub or a bar is one for the road. – Последний напиток перед выходом из паба или бара и **Выпить на посошок**, т.е. выпить спиртного напоследок, перед уходом;

На посошок. *Жрр.* О предложении выпить последнюю рюмку перед дорогой. Перед нами, частичное совпадение заключено в значении всех трех фразеологизмах.

Hangover / Hungover = The sick feeling in the morning after drinking too much alcohol. Английский **Hangover / Hungover** (т.е. *похмелье*) и русское **Похмелье** имеют общее значение - *плохое самочувствие после большой выпивки, после употребления большого количества алкоголя.*

Кроме однозначных соответствий, имеется в виду соответствия одной фразеологической единицы, скажем, русского языка одной фразеологической единицы английского и грузинского языков, также наблюдается соответствие одной английской фразеологической единицы, нескольких фразеологизмов русского и грузинского языков. Такое явление получило название - неоднозначное соответствие. Итак, приведем примеры неоднозначного соответствия фразеологизмов.

В «Русском алкословаре-справочнике или Веселая наука выпивать» нами было найдено значительное количество фразеологизмов-аналогов со схожим планом содержания, то есть со значением «*похмелье*»:

Асфальтная болезнь. *Жрр. Шутл.-Ирон.* Похмельное состояние (одно из значений).

Болезнь перепил. Утреннее похмелье.

Быть в дурнике. Испытывать похмельный синдром.

Бычий кайф. Похмелье (одно из значений).

Бьет сушняк. О состоянии похмелья.

В волшебных пузырьках все дело. *Мол.* О похмелье.

Высохли трубы. *Жрр.* О состоянии похмелья.

Включать опохмелятор. *Шутл.* Опохмелиться.

Воробьи на крышу давят. *Мол.* О состоянии похмелья.

Глаза уже, чем у китайца. *Мол.* О состоянии сильного похмелья.

Гланды горят. О состоянии похмелья.

Гонять рессоры. Чувствовать сильную жажду во время похмелья..

Здоровье исправить. *Жрр.* 1. Выпить. 2. Опохмелиться

Костры разожгли, как пионеры. *Мол.* О состоянии похмелья.

Комар долбит. *Мол.* О похмельном синдроме.

Клапана горят (засохли). В состоянии похмелья, алкогольного абстинентного синдрома.

Ливер трясется. *Мол.* О состоянии похмелья.

Морзянка бьет. Руки трясутся с похмелья.

Напал дурник. Пришло похмелье.

Не влазит морда в зеркало. *Мол.* О состоянии сильного похмелья.

Отходняк тяжелый. *Мол.* Тяжелое похмелье.

Печень трясется. *Мол.* О сильном перебое, тяжелом похмелье.

Печень рассыпалась на атомы. Похмелье.

Птичья болезнь – перепел (болезнь птичья перепил). 1. О похмельном состоянии; 2. Утреннее похмелье.

Пространственно-временная фи́гня. Мол. Тяжелое похмелье.

Фэйсом об тэйбл. Мол. О состоянии сильного похмелья.

Как видим, английская ФЕ представлена одним словом существительным, а в русском языке представлены отличные друг от друга структурно-грамматической формой фразеологизмы. В данном списке, в основном, представлены ФЕ со следующей грамматической структурой: N+V (pres., past, future tense), V+N, N+Adj., N(pl.)+V+Prep.+N(pl.), N+V+Prep.+N(pl.) и т.д.;

The hair of the dog (that bit you) = An alcoholic drink taken as a cure the morning after occasion when you have drink too much alcohol [дословно: шерсть собаки (которая тебя укусила)] (12), т.е. *алкогольный напиток, принимаемый в качестве лекарства утром после случая, когда вы выпили слишком много алкоголя* и **Затушить пожар**, т.е. *утолить жажду с похмелья*. Грамматическая структура:

The hair of the dog (that bit you) - article+N+N (Gen.);

Затушить пожар - V+N (Acc.).

Другой пример: **Скорая помощь ноль пять**, Мол. стакан водки для снятия похмелья.

Происхождение английской ФЕ "**The hair of the dog (that bit you)**" относится ко времени средневековья, когда шерсть укушенной собаки прикладывали к ране с верой, что она способствует исцелению. В переносном смысле, используя эту фразу, имеется в виду любой алкогольный напиток, потребление которого должно очистить похмелье от предыдущего питья [но в действительности, оно будет иметь обратный эффект] (13).

В данном случае англ. ФЕ **To be back to the bottle / To hit the bottle** (дословно: *Вернуться в бутылку / попасть в бутылку*) = drinking again, т.е. начать снова пить частично эквивалентна структурно-грамматической организации русской фразеологической единице **Заглядывать / заглянуть в бутылку (рюмочку)**, Жрр. Шутл. В значении - *время от времени напиваться*;

On the wagon - If someone is on the wagon, they have stopped drinking alcohol. Дословно: «в фургоне, повозке» - если кто-то находится в фургоне, значит он перестал пить алкоголь. Частичное совпадение в плане содержания демонстрирует русский фразеологизм **Быть в завязи** (т. е. *прекратить на время употребление спиртного*), в плане содержания которого также наблюдается частичное совпадение;

Сравним английскую ФЕ **Liquid courage** (дословно: «Жидкое мужество») = The confidence some people get from drinking alcohol before they do something that needs courage. – Уверенность, которую некоторые люди получают от употребления алкоголя, прежде чем они сделают что-то, что требует мужества; и русскую ФЕ - **Чтоб душа вздохнула**, Жрр. Экспр. Выпить для бодрости (отвлечения от забот, расслабления).

Частичная эквивалентность репрезентированных межъязыковых фразеологизмов заключена в частичной тождественности их значений;

Английский фразеологизм "**Buzzed**" (дословно: «жужжание»), т.е. «немного пьян» и русские фразеологизмы, представленные ниже, репрезентируют частичную эквивалентность в плане образного значения:

Быть навеселе. Быть немножко пьяным, о легкой стадии опьянения.

Быть в веселом духе. Устар. О легкой стадии опьянения, быть навеселе.

В кураже. Устар. Жрр. В состоянии легкого опьянения, опьяняющего возбуждения.

Под куражом. Устар. Жрр. В состоянии легкого опьянения, опьяняющего возбуждения;

Do 12-Ounce Curls. Drink beer – Пить пиво (дословно: *делайте закручивание 12 унций*). Данной английской ФЕ частично, а именно в плане содержания, соответствуют русские фразеологизмы - **Нарубить пивчища**, т.е. выпить пива и **Дерануть пивасика** (мол.) – выпить пива;

Down the hatch - down the throat and into the belly. People say it sometimes before taking a shot or a big sip., (дословно: *вниз в люк*). Вниз по горлу и в живот. Данный фразеологизм употребляется, когда люди хотят сделать большой глоток. Частично данному английскому фразеологизму в плане содержания соответствует русский фразеологизм **Как ее татары пьют**. *Шутл.* Одним глотком (о питье водки);

To wet your whistle (дословно: *смочить/намочить свой свисток*). If you are thirsty and you take a drink, you wet your whistle. Or if you take your first sip of alcohol, you wet your whistle. – Если вы испытываете жажду и принимаете напиток или же если вы сделали первый глоток - это значит, что вы «смочили свой свисток». Частичное совпадение данного английского фразеологизма со значением «пить алкоголь» выражено в виде русского и грузинского эквивалентов **Смазать глотку**, т.е. пьянствовать и **გულვახ ჩაგვოდვა ყელში** = **დაღვვა გვობდა, გვეყურბა** (дословно: *в горле стоит засуха*), данная ФЕ употребляется в грузинском языке, когда человека мучает жажда и он хочет пить вино. Частичная эквивалентность обнаруживается в плане выражения;

In the three sheets to the wind (дословно: *на трех листах на ветру*) = if someone is three sheets to the wind, they are drunk – т.е. если кто-то «на ветру на трех листах», то он «пьяный». Этой английской ФЕ семантически соответствуют следующие фразеологизмы русского языка:

Веселые ноги. *Мол.* Пьяный.

Волк позорный. Пьяный.

Враги землю качают. *Мол.* О пьяном.

Дыня синяя. *Мол.* Пьяный.

Под газом цуцик. *Мол.* Пьяный.

Я – мясо. *Мол. Шутл.-ирон.* О пьяном.

Происхождение (7): листы, которые используются для закрепления паруса судна (относятся к канатам). Если бы три листа были бы свободны, то парус метался бы, заставляя корабль колебаться, как пьяный;

Третий тип представлен **безэквивалентными фразеологическими единицами концепта «Пьянство/Пьяница»** в исследуемых языках.

Безэквивалентные фразеологизмы в исследуемых языках концепта «Пьянство/Пьяница» также составили значительную часть выявленного нами материала. Под **безэквивалентными межъязыковыми фразеологизмами**, подразумевается отсутствие в сопоставляемых нами языках эквивалентов и аналогов. Причина безэквивалентности сопоставляемых языков заключена, в первую очередь в том, что каждый из этих языков, принадлежит к разносистемным языкам, отличному друг от друга обществу, представители которых по-разному видят окружающий их мир и, таким образом, по-иному выражают национальные реалии. Именно безэквивалентные фразеологические единицы следует считать главным показателем национально-культурного своеобразия и уникальности исследуемых языков (да и не только). Приведем несколько интересных примеров фразеологических единиц данного типа:

Английские фразеологические единицы, не имеющие эквивалентов исследуемого концепта в русском и грузинском:

Happy hour (дословно: *Счастливая час*) – 1) a period of time, usually in the early evening, when drinks are sold cheaply in a bar or a pub - период времени, обычно вечером, когда напитки в барах и пабах продают дешевле; 2) the time during the day, when bars are offer drink specials, usually after work, usually from 5 o'clock to around 8 o'clock - время, в течение дня, когда бары предлагают скидки, обычно после работы с 5-ти до 8-ми часов;

Bar fly (дословно: *Барная муха*) = a bar fly is a person who spends a lot of time drinking in different bar and pubs. - «Барная муха» - это человек, который проводит много времени в разных пабах и барах;

Name your poison (дословно: *назови свой яд*) = 1) what kind of drink would you like? – Какой напиток вы желаете? 2) used to ask what type of alcoholic drink someone would like? – данное выражение употребляют, когда спрашивают какой алкогольный напиток желает человек;

Eat, drink, and be merry (for tomorrow we die) [пословица] - (дословно звучит следующим образом: «Ешь, пей и веселись (на завтра мы умрем)» - данная пословица служит лишь способом поощрить людей к наслаждению;

Old friends and old wine are best (перевод: Нет ничего лучшего старых друзей и старого вина) [источник:<https://www.native-english.ru/proverbs/old-friends-and-old-wine-are-best>]. This idiom means that the things and people that we know well are better than the familiar – Эта идиома означает, что вещи и люди, которых мы хорошо знаем, лучше незнакомых;

Make it in a double – дословный перевод: «сделать двойную», то есть попросить бармена дать вам удвоенное количество алкоголя;

On the rocks (дословный перевод: «на скалах») – в значении «со льдом», - это метод подачи напитков «в чистом виде со льдом»;

Out of hours / After hours (drinking) - Mainly in UK. If you drink in a bar "**Out of hours**" or "**After hours**" - You drink alcohol at a time when it is not allowed by law (12). Дословно эти фразеологизмы (идиомы) звучат так: «вне часов», «после работы» и значит, что вы пьете алкоголь в то время, когда это запрещено законом. Данные выражения применимы в основном в Великобритании.

Last orders - In a British pub, the last drinks that customers are allowed to buy just before the bar closes. Дословное значение «последние заказы» - в британском пабе, последние напитки, которые разрешаются купить посетителям только до закрытия бара.

Same again - Said when you want another drink of the same type as you have just had –Дословно: «опять тоже самое» - употребляется данный фразеологизм в ситуации, когда пьющий просит такой же напиток, какой он только что принимал.

Here`s mud in your eye! (*informal*) - это тост и в переводе на русский звучит следующим образом «За наше здоровье».

Pub crawl = Is the act of drinking in multiple pubs or bars in a single night, travelling by foot or public transport to each destination and occasionally by cycle (13). - Это акт выпивки в нескольких пабах или барах за одну ночь, передвижение пешком или на общественном транспорте до каждого пункта назначения.

Происхождение: Оксфордский толковый словарь утверждает, что английский термин "*pub crawl*" (вместе с "*gin crawl*", "*beer crawl*" и "*bohemian death march*") употребляется с XIX столетия и означает последовательное перемещение группы людей из одного питейного заведения в другое с распитием алкоголя в каждом из них (13).

Во многих странах Европы есть общественные пабы, которые выступают в качестве общественных мероприятий для местных сообществ и туристов из других стран.

Данный английский фразеологизм представлен в русском и грузинском языках в виде фонетической кальки с английского: *паб-кролл*, - мероприятие, которое заключается в том, что один или, чаще, группа людей выпивают последовательно в нескольких пабах и барах.

В интернет-пространстве есть российский сайт www.citypubcrawl.ru и грузинский – Tbilisi_pub_crawl, где предоставляют тур по барам, ночным клубам Москвы и Тбилиси.

Ниже представлен список **русских безэквивалентных фразеологических единиц концепта «Пьянство/Пьяница»:**

День смерти Анны Карениной. *Мол. Шутл.* Название «праздника», который становится шутливым поводом для выпивки;

День рождения бабы-яги. *Мол. Шутл.* Название «праздника», который становится шутливым поводом для выпивки;

День птиц. *Мол. Шутл.* Название «праздника», который становится шутливым поводом для выпивки;

День граненного стакана. *Мол. Шутл.* Название «праздника», который становится шутливым поводом для выпивки;

Безэквивалентными также являются такие русские ФЕ рассматриваемого концепта как фразеологизмы, со значением «водка». В Англии предпочтение отдают пиву, виски, а вот водка – характерна больше для русских и грузин.

Приведем несколько примеров:

Белая тяга. *Мол.* Водка.

Белый налив. *Мол.* Водка.

Благородный напиток. *Шутл.* Эффем. Водка.

Дядя Степа. Литровая бутылка водки.

Жидкость вовнутрь. *Мол.* Водка

Жидкость обжигающая. *Мол.* Водка.

Жидкость сухая. *Мол.* Водка.

Жидкость тормозная. *Мол.* Водка.

Книжка в сорок страниц (страничек). *Шутл.* Сорокоградусная водка.п

Мама с дочкой. *Жрр.* Бутылки водки емкостью 0,5 и 0,25.

Молоко от бешеной коровы. *Шутл.* Водка.

Мужской йогурт. *Жрр. Шутл.* Водка.

На белого мотыля ловить. *Мол.* Пить водку.

Ноль пять раздавить. *Мол.* Выпить бутылку водки.

Ок Салла. *Угол.* Водка.

По плану работать. *Арм.* Пить водку.

Русский йогурт. *Шутл.-ирон.* Водка, продаваемая в маленьких пластмассовых упаковках, напоминающих упаковки для йогурта.

Элексир жизни. Водка.

Настоящая статья была посвящена исследованию концепта «Пьянство/Пьяница» на основе сравнительно-сопоставительного анализа фразеологизмов в русском, грузинском и английском языках. Проведенная работа, направленная на выявление и классификацию типов межъязыковых отношений на материале фразеологических единиц концепта «Пьянство/Пьяница» в русском, грузинском и английском языках показала, что особо многочисленную группу исследуемого концепта составили фразеологизмы с частичной эквивалентностью, безэквивалентные фразеологизмы и межъязыковые фразеологические аналоги. Полные межъязыковые фразеологизмы данное исследование не выявило, что вполне объяснимо – рассматриваемые языки представляют собой отличную друг от друга культуру, ментальность и являются разноструктурными.

Литература:

1. Алефиренко Н. Ф., Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка. Учебное пособие.
2. Алефиренко Н. Ф., Семененко Н. Н., Фразеология и паремиология, Учебное пособие, М., 2009.
3. Арсентьева Е. Ф., Сопоставительный анализ фразеологических единиц, Казань, 1989.
4. Кунин А. В., Англо-русский фразеологический словарь, М., 1984.

5. Русский алкословарь-справочник или Веселая наука выпивать. Учебные материалы по социолингвистике, Грайфсвальд , 2005. Соавтор В. М. Мокиенко.
6. ბერიაშვილი თ., დისერტაცია „ლინგვოკულტუროლოგიურ კონცეპტ „ღვინის“ ლექსიკურ-სემანტიკური ასპექტები ქართულ და ფრანგულ ფრაზეოლოგიურ ერთეულებში“, თელავი, 2016.
<http://tesau.edu.ge/files/uploads/cv/2/disertacia.pdf>;
7. www.urbandictionary.com
8. <http://cyberleninka.ru/article/n/reprezentatsiya-kontsepta-pitie-v-paremiologicheskom-fonderusskogo-yazyka-kak-otrazhenie-tsennostnoy-kartiny-mira-russkogo-narod>
9. <https://www.usingenglish.com/EnglishIdioms>
10. <http://www.befluentnyc.com/blog/some-idioms-and-expressions-related-to-drinking/Be-Fluent-Helping-The-World-Communicate>
11. <https://www.idiomsandslang.com>
12. <https://dictionary.cambridge.org/>
13. https://ru.wikipedia.org/wiki/Pub_crawl

სვეტლანა ფენდერავა
რუსული, ქართული და ინგლისური ენების ფრაზეოლოგია
კონცეპტ „ღოთობა/ღოთის“ მიხედვით
რეზიუმე

მოცემულ სტატიაში საუბარია თანამედროვე ლინგვისტიკის ერთ-ერთ ყველაზე აქტუალურ პრობლემაზე, რომელიც ეხება ენათაშორისი ფრაზეოლოგიის შედარებით შესწავლას. კერძოდ, მასში მოცემულია კონცეპტ „ღოთობა/ღოთის“ ფრაზეოლოგიური ერთეულების შედარება-შეპირისპირებითი ანალიზი სხვადასხვა სტრუქტურის მქონე და არამონათესავე რუსულ, ქართულ და ინგლისურ ენებში.

Svetlana Penderava
Russian, Georgian and English Phraseologies on the Concept of "D`runkeness"
Summary

The given article discusses one of the recent problems in contemporary linguistics: contemporary analysis of phraseologies. To be more precise, the given article provides a comparative analysis of the phraseological units related to drunkenness in the unrelated languages: Russian, Georgian and English languages.

მაია გელაშვილი
(საქართველო)

ქართულ-ოსური ენობრივი ურთიერთობები
(ქართველიზმები ოსურში)
საკითხის ისტორია

ქართველურ-ოსური ლექსიკურ ურთიერთობებზე ბევრი ნაშრომი შექმნილა, პირველი შენიშვნები ამ საკითხზე ოსური ენის კვლევის დასაწყისიდანვე ჩნდება. ოსური ენის პირველკვლევრები უთითებდნენ საერთო სიტყვებს ქართველურსა და ოსურ ენებში. ამ თემას იკვლევდნენ ვ. მილერი, ჰ. ჰიუბშმანი, ე. ბენვენისტი, ვ. აბაევი, გ. კლიმოვი, გ. ახვლედიანი, გ. ბესთაევი, რ. გორდეზიანი, გ. ლიხველი, ა. სანაკოევი, ქ. ბურნაძე, მ. ანდრონიკაშვილი, ო. თედეევი, თ. გვანცელაძე, ნ. მაჭავარიანი, მ. ჩუხუა, მ. ბუკია... ამ თემას მიეძღვნა არაერთი მონოგრაფია თუ ცალკეული სტატია.

კულტურული ურთიერთობების შესაბამისად, მსოფლიოს ენებს შორის აქტიურად იცვლება ლექსიკა; ქართულიდან ბევრი სიტყვაა შესული სხვა ენებში და ქართულშიც მრავლადაა უცხო ენებიდან შემოსული ლექსიკური ერთეულები. ქართველ ერს საუკუნეების განმავლობაში მსოფლიოს მრავალ ხალხთან ჰქონია ურთიერთობა, რაც ძირითადად განპირობებული იყო გეოგრაფიული მდებარეობით ან კულტურულ-ეკონომიკური კავშირებით. ეთნოკულტურული კონტაქტები ნათლად აღიბეჭდება ენის სტრუქტურაში, განსაკუთრებით - ლექსიკაში. სიტყვები ერთი ენიდან მეორე ენაში შედარებით ადვილად გადადიოდა, ვიდრე გრამატიკული ელემენტებისა (ფონემები, აფიქსები). წმინდა ენა არ არსებობს. ქართულ ენას ურთიერთობა ჰქონდა განსხვავებული სისტემის ენებთან, როგორებიცაა: არაბული, სპარსული, თურქული, ოსური, ბერძნული, სომხური... ამ ენათა გავლენა ქართველურ ენა-კილოებზე მეტ-ნაკლები ინტენსივობისაა.

გიორგი წერეთელი თავის სტატიაში „ენათა ნათესაობისა და ენათა კავშირის შესახებ“ მიუთითებს, რომ ენათა ურთიერთკავშირის საკითხს ყურადღება ჯერ კიდევ მაშინ მიაქციეს, როდესაც გაჩნდა ისტორიულ-შედარებითი ენათმეცნიერება. ამდენად, დაახლოებით, XVIII საუკუნის დასაწყისიდან ჩნდება ინტერესი ენათა ურთიერთკავშირის პრობლემის შესახებ (17, 3).

1786 წელს უ. ჯონსმა, ქ. კალკუტაში, „Asiatick societ“-ში წარმოადგინა, დასკვნები, რომლებიც ეფუძნება კვლევებს, იგი ხაზს უსვამს ფაქტს, რომ ზოგიერთი ენა ავლენს მეტად დიდ მსგავსებებს სხვა ენებთან. ეს იმდენად ცხადია, რომ მათ შემთხვევითად ან გავლენების შედეგად ვერ მივიჩნევთ. ენებს შორის კვშირის ერთ-ერთი მტკიცებულებაა ნასესხები სიტყვები (20, 8).

სიტყვათა სესხება ენის ლექსიკური ფონდის შევსებისა და გამდიდრების ერთ-ერთი ძირითადი წყაროა. უცხო ენებიდან შეთვისებული ელემენტების გამოვლინება ჩვენ გვეხმარება შევისწავლოთ ყოველი ენა მისი ისტორიული განვითარების ამა თუ იმ ეტაპზე და, რაც მთავარია, არა იზოლირებულად, არამედ ენათა შორის არსებული ენობრივი კავშირების დადგენით; შევძლებთ ენათა შედარებით კვლევას, განსაკუთრებით კი, ენათა შორის კანონზომიერი ფონეტიკური შესატყვისობის დადგენისას. აღნიშნული შესატყვისობის შეუსაბამო დარღვევანი, ხშირად, სესხების შესაძლებლობის გაუთვალისწინებლობის შედეგია.

ნასესხები მასალის მკვიდრისაგან გამოიჯენა ხშირად მრავალ სირთულესთან არის დაკავშირებული, განსაკუთრებით ეს ეხება უძველეს ნასესხობებს, რადგან შეთვისებული სიტყვების მსესხებელ ენასთან შეგუების პროცესი ძალიან შორს

არის წასული. მაგრამ ენობრივი ანალიზი მაინც შესაძლებელია: მსესხებელი და გამსესხებელი ენის ისტორიისა, უმეტესად, საშუალებას გვაძლევს გამოვზახოთ კრიტერიუმი ნასესხები მასალის გამოსავლენად. ნაშრომის მიზანია წარმოვადგინოთ ადრე ჩატარებული კვლევების შედეგები, რომლებიც მოიცავს სამეცნიერო მომიტყევაში არსებულ თვალსაზრისებს. ჩვენ გვსურს, მოპოვებული მასალის საფუძველზე ნათელი გავხადოთ ქართველურ-ოსური ენობრივი ურთიერთობები.

1888 წელს მდ. ზელენჩუკის ხეობაში არქეოლოგმა დიმიტრი სტრუკოვმა იპოვნა საფლავის ქვა, რომელის წარწერაც ბერძნული ასოებით იყო შესრულებული. აღმოჩნდა, რომ ქვაზე ოსური სიტყვებია დაწერილი ბერძნული გრაფემებით. ძეგლი დათარიღდა 941 წლით (26, 260).

ჩრდილოეთ ოსეთის ტერიტორიაზე შემონახულია საფლავის ქვები, რომლებზეც არაბული ასოებით არის დაწერილი ოსი მიცვალებულების გვარები და სახელები. ეს წარწერები XIV საუკუნით თარიღდება (9, 5).

პირველი ცდა ოსებისათვის საკუთარი ანბანის შექმნისა დაკავშირებულია ოსეთში ქრისტიანობის გამავრცელებელი კომისიის მოღვაწეობასთან. კომისია 1745 წელს შეიქმნა რუსეთის ეკლესიის სინოდის გადაწყვეტილებით. ამ კომისიის წევრი იყო ქართველი სასულიერო მოღვაწე, არქიმანდრიტი გაიოზი, რომელმაც შეადგინა ოსური ანბანი ძველი საეკლესიო სლავური გრაფიკის საფუძველზე და რუსულიდან ოსურად თარგმნა მოკლე კატეხიზმო ანუ პირველდაწყებითი სწავლა ქრისტიანული სარწმუნოების შესახებ. წიგნი მოსკოვში 1798 წელს დაიბეჭდა.

გაიოზის შედგენილი ანბანი ოსეთში ვერ გავრცელდა, რადგან მის ანბანში არ იყო გარკვეული და დაზუსტებული ოსური ენის ბგერათა თავისებურებანი. მიუხედავად ამისა, გაიოზის ნათარგმნ წიგნს ისტორიული ღირებულება მაინც აქვს, ის ითვლება ოსურისთვის პირველ ბეჭდურ წიგნად.

გაიოზის შემდეგ ოსებისთვის ანბანის შედგენა ითავა იოანე იალღუზიძემ, ეთნიკურმა ოსმა /ნამდვილი გვარია გაბარავეი/. ი. იალღუზიძე დაიბადა 1775 წელს ჯავის რაიონში. მცირეწლოვანების ჟამს ერეკლე II-ის ბრძანებით ჩამოიყვანეს და დავით გარეჯის მონასტერში გაამწესეს, სადაც შეისწავლა ფილოსოფია, თეოლოგია, ქართული მწერლობა, ფოლკლორი. 1820 წლიდან ი. იალღუზიძე ქართულ და ოსურ ენებს ასწავლის ოს სტუდენტებს თბილისის სასულიერო სემინარიაში. პედაგოგიური მოღვაწეობის გარდა, ი. იალღუზიძე ცნობილია როგორც გადამწერი და პოეტი. მას გადაუწერია „ვეფხისტყაოსანი“ და სულხან-საბა ორბელიანის „სიტყვის კონა“. მასვე ეკუთვნის პოემა „იალღუზიანი“, რომელშიც გადმოცემულია ოს-ჩერქეზთა მეფის, ალღუზის, საგმირო საქმეები.

ი. იალღუზიძემ ქართული დამწერლობის საფუძველზე შექმნა ოსური ანბანი, რომელიც დაიბეჭდა თბილისში 1821 წელს. ანბანი ხუცური შრიფტითაა დაბეჭდილი. ი. იალღუზიძემ ქართულ ანბანს ოსური ენის სპეციფიკური ბგერებისთვის ორი ნიშანი დაუმატა და შეადგინა ოსური ენისათვის სრულყოფილი ანბანი. ეს დამატებითი ნიშნებია: 1. ზ - დავიწროებული ა /თანამედროვე ოსური გრაფიკით - ჰ/; 2. ჯ - გერმანულიდან გადმოღებული ნიშანი, ქართული დ-ის შესატყვისი (თანამედროვე ოსური გრაფიკით - ჟ). სხვ სპეციფიკური თანხმოვნების გადმოსაცემად ი. იალღუზიძემ გამოიყენა ქართულ გრაფიკაში ანტონ კათალიკოსის მიერ შემოღებული ასოები ll და ჟ /თანამედროვე გრაფიკით ll, ჟ/.

ი. იალღუზიძემ ქართულიდან ოსურზე თარგმნა რამდენიმე ტექსტი: 1. 1802 წლით დათარიღებული ხელნაწერი, რომელიც ეხება სოფ. ვანათში სასამართლოს დაწესებას. ოსური ტექსტი შესრულებულია ქართული გრაფიკით. ხელნაწერი 1926 წელს ქართველმა ისტორიკოსმა დავით კარიჭაშვილმა აღმოაჩინა წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების ფონდში, ხოლო საფუძვლიანად შეისწავლა გი-

ორგი ახვლედიანმა, ქართველმა ლინგვისტმა და ოსოლოგმა; 2. ლოცვანი, დაიბეჭდა თბილისში 1820 წელს (ტირაჟი 300 ეგზემპლარი); 3. საღმრთო ლიტურგია /მოსკოვი, 1821 წ., 600 ეგზემპლარი/; 4. ოთხთავი, შესრულებული 1923 წელს, რომელიც არ გამოქვეყნებულა; 5. გამოკრებილი კურთხევანი /მოსკოვი, 1824 წ., 500 ეგზემპლარი/. აღსანიშნავია, რომ ხელნაწერები მხედრულად სრულდებოდა და იბეჭდებოდა ხუცურად. ამ წიგნებით სარგებლობდნენ როგორც სამხრეთ, ისე ჩრდილოეთ ოსეთის სამრევლოებში თითქმის 25 წლის მანძილზე (7, 109-120).

ჩვენ გვაქვს ცნობები იმის შესახებ, რომ ქართული გრაფიკით შესრულებული ოსური ტექსტები ი. იაღლუზიძემდე გაცილებით უფრო ადრე არსებობდა: რუსი ისტორიკოსი პ. ბუტკოვი, როდესაც საუბრობს გაიოზის მიერ ოსურისთვის რუსული გრაფიკის გამოყენების შესახებ, იქვე დასძენს, რომ ქართველებიც ოსური ენის გადმოსაცემად ხმარობდნენ თავიანთ ასოებს დიდი სიზუსტით (9, 6).

მოსე ჯანაშიელი, ქართველი ისტორიკოსი და ეთნოგრაფი, წერს, რომ ერეკლე II-ის დროს მეფის სტამბაში იბეჭდებოდა საღმრთო წიგნები ოსურ ენაზე ხუცური ანბანით, რომელსაც დაემატა ოსურისთვის დამახასიათებელი რამდენიმე გრაფიკული ერთეული. ჯანაშიელი იმასაც აღნიშნავს, რომ ასეთი წიგნი თავადაც უნახავს, 1753 წელს დაბეჭდილი (9, 7).

საარქივო მასალიდან, რომელიც პეტერბურგის ცენტრალურ ისტორიულ არქივში ინახება, ჩანს, რომ მე-18 საუკუნის 50-60-იან წლებში უკვე არსებობდა ქართული ანბანით ნაწერი ოსური ხელნაწერები. ამ ხელნაწერების შესრულებაც ოსეთში ქრისტიანობის გამავრცელებელი კომისიის სახელთან არის დაკავშირებული. ამ კომისიის წევრს, იღუმენ გრიგოლს, უთარგნია რამდენიმე სასულიერო ხასიათის ძველი ქართული გრაფემებით, თუმცა გრიგოლის საქმიანობას საყოველთაო ხასიათი არ მისცემია და მისი თარგმანები ხელნაწერის დონეს არ გასცილებია (9, 7).

თანამედროვე ოსური დამწერლობის ბედი საბოლოოდ გადაწყდა მე-19 საუკუნის შუა წლებში ანდრია შეგრენის მიერ. მოსკოვის მეცნიერებათა აკადემიის წევრმა, აკადემიკოსმა ა. შეგრენმა, იმოგზაურა ოსეთში. ის 1835 წელს ჩამოვიდა კავკასიაში თვალის ავადმყოფობის გამო მინერალურ წყლებზე სამკურნალოდ და ოსური ენის შესასწავლად. ა. შეგრენმა კირილიცას საფუძველზე დამუშავა და შეადგინა ოსური ანბანი. მანვე პირველმა შექმნა ოსურის გრამატიკა (36, 33).

შეგრენისეული ანბანი მოგვიანებით სრულყო რუსმა ენათმეცნიერმა ვსევოლოდ მილერმა. მან შეგრენისეული ანბანის რამდენიმე ასო გრაფიკულად დახვეწა.

პირველი ავტორი, ვინც სერიოზულად სცადა კავკასიაში გავრცელებულ ენა-კილოთა კლასიფიკაცია მის მიერვე ადგილზე მოპოვებული ენობრივი მასალის (ლექსიკის) საფუძველზე, იყო იოჰან ანტონ გიულდენშტედტი. მან ამჟამად იბერიულ-კავკასიურ ენათა ოჯახის წევრებად მიჩნეული ენები რვა ჯგუფად დაყო. ამ ჯგუფთა შორის ი. გიულდენშტედტს პირველ ნომრად ცალკე აქვს გამოყოფილი „ქართველური დიალექტები“ ქართულის, მეგრულისა და სვანურის შემადგენლობით. კავკასიაში მოგზაურობის დროს იოჰან გიულდენშტედტმა შეკრიბა ლექსიკური მასალა და შეადგინა კავკასიაში გავრცელებული ენების შედარებითი სიტყვათა კონები. თითოეული ასეთი კონა შეიცავს 340-მდე სიტყვას /ესენია არსებითი სახელები, ნაცვალსახელები, რიცხვითი სახელები, ზედსართავები, ზმნები/. სიტყვები დალაგებულია შინაარსობრივად. მთის მრავალი იბერიულ-კავკასიური ენის ლექსიკური მასალა ასე ვრცლად პირველად ჩაიწერა, ამიტომ მათი შესწავლის ისტორიაში ამ დოკუმენტაციას დიდი ღირებულება აქვს. ლექსიკური მასალის შედარების საფუძველზე იოჰან გიულდენშტედტმა გამოყო ენათა ექვსი ჯგუფი:

- ქართული (ქართული, მეგრული, სვანური);

- ქისტური (ჩენური, ინგუშური, თუშური);
- ლეკური (ხუნძურ-დიდოური, ანწუხური, ჭარული, ყაზიყუმუხური, ახუშური);
- ჩერქეზული (ყაბარდოული და აფხაზური);
- ოსური;
- თათრული.

ეს ენები ჯგუფებად დაყო და ცალკეული ჯგუფის წევრთა ნათესაური ურთიერთობის საკითხი პირველად წამოაყენა იოჰან გიულდენშტედტმა.

1846 წელს ბერლინში გამოიცა გერმანელი კავკასიოლოგის, გეორგ როზენის, შრომა, რომლის სათაურია: „ოსური გრამატიკა გამოკვლევითურთ მეგრულისა, სვანურისა და აფხაზურის შესახებ“ (Ossetische Sprachlehre nebst einer Abhandlung ber das Mingralische, Suanische und Abchasische). აღნიშნულ ნაშრომში ოსურისთვის გ. როზენმა ქართული ანბანი გამოიყენა. მისი აზრით, ქართული ანბანი ოსური ბგერების ადეკვატურია (15, 144, 157).

აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ ოსური და მეგრულ ენებს განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევდნენ, როგორც არქაულ ენებს. მისი შესწავლის მამამთავარი იყო პროფ. ვსევოლოდ მილერი (1846-1913) ის ხუთჯერ იყო ოსეთში. 1879, 1880, 1881 და 1886 წლებში. მილერმა საფუძვლიანად გამოიკვლია და შეისწავლა ოსური ენა, ლექსიკოლოგია და დაადგინა კავშირი მონათესავე ენებთა.

გასულ საუკუნის 40-იან წლებში სამეცნიერო მიზნით კავკასიაში გამოგზავნა ბერლინის მეცნიერებათა აკადემიამ პროფ. გეორგ როზენი. მან პირველმა, თუმცა დიდი დეფექტებით, შეადგინა გრამატიკული მიმოხილვა ჭანურ-მეგრულ-სვანურ-აფხაზურისა, აგრეთვე, ოსური ენისა. სახელწოდებით: „Uiber die sprache der Lazen, Dr. C. Rosen. 1844 da Ueber das Mingrelische, Suanische und Abchasische 1846. Berlin. გ. როზენი სრულებით არ ეხება მეგრ. ენის ბგერათა მხარეს /ფონეტიკას/ და არ მოჰყავს მეგრული ტექსტები. მის ნაშრომს აქვს მნიშვნელობა უფრო ლექსიკოგრაფიისათვის, ისიც დიდის სიფრთხილით. სხვათა შორის, მას ეკუთვნის უტყუარი აზრი იმის შესახებ, რომ ქართული მხედრული ასოები ყველა ასოებზე უფრო შეეფერებიან მეგრულ, სვანურ, აფხაზურ და ოსურ ენებსა. როზენი თავის შრომებში კიდევაც ხმა-რობს ამ ენათა სიტყვების გადმოსაცემად ქართულ ასოებს (14, 2).

ამ საკითხის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მკვლევარი გახლდათ ვასილ აბაევი. 1985-90-იან წლებში მან გამოსცა „ოსური ენის ისტორიულ-ეტიმოლოგიური ლექსიკონი“ დიდი მნიშვნელობა აქვს ირანულ ენათა კვლევისათვის, ქართულ-კავკასიური და ირანულ ენათა კონტაქტების შესწავლისათვის, აგრეთვე კავკასიის ხალხთა ეთნოგრაფიისა და ფოლკლორის საერთო ელემენტების კვლევის თვალსაზრისით. მან განაცხადა: „ოსურ-ქართული კულტურული ურთიერთობანი თავისი სიძველის, სიმდიდრის, სირთულისა და ინტერესის მიხედვით იმსახურებენ იმას, რომ გახდნენ საგნად სპეციალური კვლევისა“ (26, 93-94). აბაევამ თავის შრომებში ხაზგასმით აღნიშნა და დაასაბუთა: კავკასიური ელემენტი ოსურში შევიდა არა როგორც გარეგანი გავლენა, თურქულისა და არაბულის მსგავსად, არამედ როგორც დამოუკიდებელი სტრუქტურული ფაქტორი. როგორც მისი მეორე ბუნება (26, 79). ერთ-ერთ ბოლო ნაშრომში აბაევმა აღნიშნა, რომ ოსური ენის ფონეტიკასა, მორფოლოგიასა და სინტაქსში კავკასიური სუბსტრატი გვევლინება, როგორც დამოუკიდებელი კონსტრუქციული ელემენტი და არა როგორც სესხება, კავკასიური ელემენტი იჭრება ოსური ენის ძირითად ლექსიკურ ფონდში, რაც შეიძლება მხოლოდ ხანგრძლივი ორენოვნების ფონზე (26, 291). როგორც აბაევის, ასევე სხვა მკვლევრების მტკიცებით, ამ სუბსტრატულ ელემენტებს შორის ძირითადი და მნიშვნელოვანია ქართულ-ქართველური ელემენტები. რამდენადაც ცხადყოფს ქართულის გავლენას ინდოევროპულ ოჯახის ერთ-ერთი ძირითადი შტოს – ოსური ენის – წარმომადგე-

ნელზე. ამ საკითხთან დაკავშირებით საინტერესოა აბაევის ნაშრომები: „ნართების ეპოსი“ /1945/, „ოსური ენა და ფოლკლორი“ /1949/.

ზ. ჭიჭინაძის ცნობით, ნიქოზისა და ურბნისის სამონასტრო სკოლებში ასწავლიდნენ ოსთა შვილებს „წერა-კითხვას ქართულ ენაზე, ოსურს, ბერძნულს, ასურულს და რომაულს... მღვდელმოქმედებასა და საეკლესიო საქმეებში ოსურის ენითაც წვრთნიდნენ... სასულიერო პირთა გარდა ოსთა მეფენიც ქართული ასოებით სწერდნენ წერილებს, სიგელთა და გუჯრებს.. ლექსებს, შაირებს... ეს გარემოება ოსთა და ქართველთ დიდათ აკავშირებდა, აახლოვებდა“. ზ. ჭიჭინაძისავე ცნობით, ბაგრატ მეოთხემ ოსთა შვილებს „მრავლად გაუხსნა სხვადასხვა სახის სკოლები ... ამავთუ ბაგრატის მეოხებით, ოსთა შვილების რიცხვმა გამრავლება იწყო შიო მღვიმის სასწავლებელში.

აკად. ქეთევან ლომთათიძე აღნიშნავს: „ბოლო ხანებში ენათა შორის გამოვლენილმა ბგერათშესატყვისობებმა და ბგერათცვლილებების კანონზომიერებებმა ერთგვარად ნიადაგი „მოასუფთავა“ ნასესხები ლექსიკის გამოყოფისა და სესხების მიმართულების გარკვევისათვის“ (13, 25).

ბესარიონ ჯორბენაძე წერდა: „ცნობილი ფაქტია, რომ სესხების თვალსაზრისით ერი სწორედ იმ ხალხის ენას ერიდება ინტუიციურად, ვისგანაც განიცდის ძალდატანებას“ (19, 39). ამ თვალსაზრისით საინტერესო ფაქტებს იძლევა ჩვენი ისტორია და სინამდვილე. მუსულმანიზმის ძალმომრეობის ეპოქაში /VIII-XI საუკუნეები/ ქართულ ენაში არსებითად არ არის დამოწმებული მასობრივი სესხება აღმოსავლური /სპარსული, არაბული/ ენებიდან. მაგრამ აღმოსავლურ სიტყვებს ფართოდ ვაეღო კარი მაშინ, როცა ძალმომრეობის საშიშროება აღარ იყო /XI-XII საუკუნეები/. საერო ლიტერატურა არსებითად წილნაყარი აღმოჩნდა აღმოსავლურ ლიტერატურასთან. ანალოგიურად შეგვიძლია დავასკვნათ ოსებთან მიმართებითაც. საუკუნეების განმავლობაში ჩვენი ურთიერთობის შედეგად „ბუნებრივია, რომ ქართული არა მხოლოდ სესხულობდა სიტყვებს, არამედ გაასესხებდა კიდევ“ (19, 4).

გ. ახვლედიანის აზრით, „ოსურ-ქართული ენობრივი ურთიერთობის სირთულე იმაში მდგომარეობს, რომ ჩვენ აქ გვაქვს ხანგრძლივი საურთიერთო გავლენა, რომელიც სცილდება ჩვეულებრივი გავლენის ფარგლებს“. აღნიშნულ ენებს შორის ურთიერთდამოკიდებულებას, მისი აზრით, შეიძლება ვუწოდოთ უფრო ურთიერთგამჭვალე. მისივე თქმით, ქართული სიტყვები ოსურში და ოსური ქართულში ვერ მოხვდებოდა ამ ენებში იზოლირებულად, ცალკეული ნასესხობების სახით, ისინი უთუოდ შეადგენდნენ მრავალრიცხოვან სიტყვათა სისტემის უმნიშვნელო ნაწილს, რომელიც ორივე ენისათვის საერთო იყო და რომელიც ურთიერთკავშირის შედეგად იწვევდა ამ ენათა სტრუქტურაში შესაბამის ცვლილებებს გრამატიკულ და ფონეტიკურ დონეზე. ოსურისა და ქართული ენების ასეთი ურთიერთგავლენა, როგორც გ. ახვლედიანი წერს, თავს იჩენს, ამ ენათა ფონეტიკური სისტემების მსგავსებაში. თანამედროვე ოსურ თანხმობანთა სისტემას ქართულისაგან განასხვავებს მხოლოდ ერთი თანხმობანი, ეს არის ფ (29, 173). მეტად საინტერესო მასალა აქვს წარმოდგენილი ახვლედიანს ოსურ-ქართული ენობრივი შეხვედრების შესახებ, რომელშიც ავტორი განზრახ დიფერენციაციის გარეშე, მეტწილად წარმომავლობის მიუთითებლად განიხილავს ლექსიკურ და ფრაზეოლოგიური ხასიათის დეტალებზე ამახვილებს ყურადღებას.

მზია ანდრონიკაშვილი თავის ნაშრომში საუბრობს ქართველთა და ოსთა ურთიერთობებზე, რომელიც პირველ საუკუნეში ფიქსირდება. კასისოს დიონის ცნობით, ქართლის მეფე ფარსმან მეორემ მოაწყო აღანების მსხვილი შემოსევა, პართიისა და სოხეთის სამფლობელოში (3, 48). მას შემდეგ ხშირად იკვეთება ქართველებისა და ოსების ხაზები. ასეთი ხანგრძლივი და მჭიდრო პოლიტიკურ-ისტორიუ-

ლი ურთიერთობას, ბუნებრივია, უნდა მოჰყოლოდა ენობრივი ურთიერთობა. „ორივე ხალხის ენაში ჩვენ ვხვდებით ამ ურთიერთობის კვალს შეთვისებული ლექსიკური ელემენტების სახით. ოსურ ენაში მნიშვნელოვანი რაოდენობით ქართული ელემენტების რაოდენობა არაერთხელ იყო აღნიშნული ოს მკვლევართა მიერ“ (3, 50). აბაევისა და ახვლედიანის მიერ აღინიშნება, რომ ქართულის გავლენა ოსურზე უფრო დიდი იყო, ვიდრე პირიქით. ოსურ ენაში არსებული ქართული ელემენტები მისი განვითარების მთელ გზაზე და შეძლებისდაგვარად განსაზღვროს მათი შესვლის გზები. უნდა აღინიშნოს, რომ ქართულიდან ოსურში შესული სიტყვები არ შეიძლება განვიხილოთ, როგორც უბრალო ნასესხობები, რადგან ისინი ოსური ენის ორგანულ ნაწილს შეადგენენ, ისინი შედიან მისი ლექსიკის ძირითად ნაწილში; ბევრ მათგანს შესატყვისიც კი აქვს მონათესავე ენებში. ანდრონიკაშვილის აზრით, აბაევამდე სათანადო ყურადღება არ ექცეოდა ქართულ-ქართველური ენების მნიშვნელობას ოსური ენის ჩამოყალიბებაში. ნასესხობათა დიდი ნაწილი განეკუთვნება დიალექტურ ლექსიკას. აღსანიშნავია რაჭული, მოხეური, ხევსურული, რაჭული, სვანური, მეგრული, ჭანური, იმერული, მთიულური და სხვ., რომელთაც მეზობლური ურთიერთობა ჰქონდათ ოსურ მოსახლეობასთან.

სესხება მეტ-ნაკლები ინტენსივობით ორივე მიმართულებით ხდება. გარდა ამისა, გვაქვს სიტყვათა ნაწილი, რომელიც ორსავე ენაში ნასესხებია, მაგრამ ოსურ ფორმას აშკარად ეტყობა, რომ სესხებისას შუალედური რგოლი ქართველური, სვანური, ჭანური და მეგრულია. შეთვისებულ სიტყვათა ნაწილში კი შუალედური რგოლის გამოკვლევა ჭირს, რადგანაც ხელშესახები ფონოტაქტიკური მასალა არ გვაქვს. ჩვენს ხელთ არსებული მასალა საშუალებას გვაძლევს, ვივარაუდოთ სესხების შემდეგი მიმართულებები: ოსურიდან ქართველურში შეთვისებული ლექსიკა; ქართველურიდან ოსურში შესული სიტყვები; უცხო ენებიდან (ძირითადად აღმოსავლურიდან) ოსურში შეთვისებული ლექსიკური ერთეულები, სადაც სესხების შუალედური რგოლი ქართველური, სვანური, ჭანური და მეგრულია; ლექსემათა მცირე ნაწილი, რომელიც ორივე ენისთვის ნასესხობაა, მაგრამ სესხების მიმართულების კვლევა ჭირს (3, 40-60).

მკვლევარი ნ. აფხაზავა ლინგვისტური მონაცემების /ოსურ ენაში არსებული ქართული სიტყვები/ ანალიზით ვარაუდობს, რომ „აფხილ-აფშილები ქართველური მეგრულენოვანი ტომია, ვისგანაც ალან-ოსებს „მეგრელიზმი“ შეუთვისებიათ“ (4, 6-13).

ერთ-ერთ ბოლოდროინდელ კვლევაში ლინგვისტმა, ფილოლოგიის დოქტორმა აისა ხაიდოვმა თავის ნაშრომში «Введение в изучение кавказских языков» ყურადღება გაამახვილა ქართველიზმებზე, რომლებიც საუკუნეების განმავლობაში გავრცელდა მოსაზღვრე სახელმწიფოებში (34, 89).

ი. დეშერიევი წერდა, რომ საუკუნეების განმავლობაში „სახელწოდებები ნაყოფებისა და კულტურული მცენარეების მომდინარეობს ქართულიდან ან სხვა ენებიდან ქართულის მეშვეობით“ (30, 226).

აღსანიშნავია, რომ დღეს ამ საკითხზე მუშაობა გრძელდება. თანამედროვე მკვლევრებს შორის მნიშვნელოვანია პროფესორ მ. ჩუხუას მოღვაწეობა. მის მიერ შემუშავდა უნიფიცირებული ტრანსკრიფცია იბერიულ-კავკასიურ ენათა ფონოლოგიური სისტემისათვის. შესაბამისი მეთოდის გამოყენებით, მტკიცდება ამა თუ იმ ენებს შორის გენეტიკური ნათესაობა. ჩუხუას კვლევას შეადგენს ფუძე-ენების დონეზე რეკონსტრუირებული ეტიმოლოგიური ლექსიკონი. შეიქმნა ახალი პარადიგმა, რომლის ფარგლებშიც ენებს შორის გამოვლინდა რეგულარული, კანონზომიერი და სისტემური ბევრათშესატყვისობები და მასზე დაყრდნობით დამტკიცდა ხალხთა და ენათა ერთიანი გენეტიკური წარმომავლობა-ნათესაობა (16, 23).

არ შეიძლება არ აღინიშნოს პროფესორ მანანა ბუკიას მოღვაწეობა, რომელმაც დაადგინა საერთოკავკასიური ლექსიკური ერთეულები, სესხების მიმართულებები, ქრონოლოგია და ლინგვოკულტურული გარემო. ანგარიშგასაწევია მონოგრაფიულად დამუშავებული საკითხი ურთიერთმონათესავე ენებს შორის (5).

აღსანიშნავია, ქართულ-ოსური და ოსურ-ქართული ლექსიკონი, რომლის შემდგენელი და მთავარი რედაქტორი ორგანიზაცია „კავკასიური მოზაიკის“ თავმჯდომარე – პროფ. ნაირა ბეპიევი გახლავთ. აგრეთვე, 2014 წელს გამოვიდა ნართების ეპოსის ორენოვანი გამოცემა და ოსურ-ქართული და ქართულ-ოსური ლექსიკონების მეორე გამოცემა. კრებულში შესული ტექსტების დიდი ნაწილი პირველად. ქართულ-ოსური და ოსურ-ქართული ლექსიკონები სრულიად ახალი მოვლენაა ქართველებისა და ოსების კულტურულ-საგანმანათლებლო ისტორიაში. ქართულ-ოსური და ოსურ-ქართული ლექსიკონები მთლიანობაში 50 000-ზე მეტ სიტყვას მოიცავს. ლექსიკონების შემდგენელი და მთავარი რედაქტორია ნაირა ბეპიევი. ლექსიკონებს ერთვის ოსური ენის გრამატიკული ნარკვევი და ქართული ენის გრამატიკული მიმოხილვა. წიგნს დართული აქვს გამოყენების წესები ოსურ და ქართულ ენებზე, ოსური და ქართული ანბანი ტრანსკრიპციით, ასევე – შემოკლებები, განმარტებები და სხვა.

სამეცნიერო ლიტერატურაში მითითებულია, რომ სესხება ამ ორ ენობრივ კოლექტივს შორის ხდება ორივე მიმართულებით, ოღონდ არათანაბარი ინტენსივობით. ოსურს ქართველურიდან ნასესხები აქვს საყოფაცხოვრებო, შრომის იარაღების, სამეურნეო ნაგებობების, კულტურული მცენარეების, მიწათმოქმედებასთან, ქრისტიანობასთან დაკავშირებული ტერმინები.

ლიტერატურა:

1. ანდრონიკაშვილი მ., შენიშვნები ქართველური ენებიდან ოსურში შესული ლექსიკის ფონეტიკური ადაპტაციის შესახებ, თბ., 1984.
2. ანდრონიკაშვილი მ., შენიშვნები ქართულიდან ოსურში შესული სპარსული სიტყვების შესახებ, თბ., 1976.
3. ანდრონიკაშვილი მ., ნარკვევები ირანულ-ქართული ენობრივი ურთიერთობიდან, 1964.
4. აფხაზავა ნ., აფშილთა ეთნიკური ვინაობისთვის, კრებულში: აფხაზეთის ისტორიის პობლემები, თბ., 1998.
5. ბუკია მ., ნარკვევები ქართველურ-აფხაზური ლინგვოკულტურული ურთიერთობის ისტორიიდან, 2014.
6. თედევი ო., დიალექტების მონაცემების მნიშვნელობა ენობრივი კონტაქტების შესწავლისათვის (ქართულ-ოსური მასალების მიხედვით); ტიპოლოგიური ძიებანი IV, თბ., 2000.
7. თედევი ო., ქართული ოთხთავის ოსური თარგმანის ისტორიისათვის, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები, ტ. 108, თბ., 1964.
8. თედევი ო., ქართული ლექსიკური ნასესხობანი ოსურში // ნარკვევები ქართულ-ოსური ენობრივი ურთიერთობიდან, თბ., 1983.
9. თედევი ო., დანიელ ჭონქაძე როგორც ოსოლოგი, თბ., 1979.
10. თედევი ო., ნარკვევები ოსურ-ქართული ენობრივი ურთიერთობიდან, თბ., 1988.
11. თედევი ო., ნარკვევები ქართულ-ოსური ენობრივი ურთიერთობიდან, თბ., 1983.
12. იაღლუზიძე ი., ქართულად თარგმნილი ოთხთავი, 1823.
13. ლომთათიძე ქ., აფხაზურსა და ქართველურ ენებში არსებული ზოგი საერთო ფუძის ნასესხობის მიმართულებისათვის, თბ., 1999.

14. როზენი, ოსური გრამატიკა გამოკვლევითურთ მეგრულისა, სვანურისა და აფხაზურის შესახებ, 1846.
15. ჩიქობავა არნ., იბერიულ-კავკასიურ ენათა შესწავლის ისტორია, თბ., 2008.
16. ჩუხუა მ., ქართულ-ჩერქეზულ-აფხაზური ეტიმოლოგიური ძიებანი (მასალები იბერიულ-კავკასიურ ენათა ეტიმოლოგიური ლექსიკონისათვის), თბ., 2017.
17. წერეთელი გ., ენობრივი ნათესაობისა და ენობრივ კავშირთა შესახებ («Вопросы языкознания»), 1968.
18. ჯუსოთი ნ., სიტყვა მეცნიერზე (ვ. ი. აბაევის დაბადების 80 წლისთავი), „საბჭოთა ოსეთი“, №155; 1980, 1958.
19. ჯორბენაძე ბ., ენა და კულტურა, 1997.
20. Jones W., A dissertation on the orthography of Asiatick words in Roman letters, Asiatick Researches, 1786.
21. Абаев В. И., Историко-этимологический словарь осетинского языка» в 5 томах, 1958-90.
22. Абаев В. И., Значение ареальных контактов в истории языка [На мат. осет. и кавк. языков]; V рег. научн. Сессия по ист.-сравн. изуч. иб-кавк. яз. Тезисы докладов, Орджоникидзе, 1973.
23. Абаев В. И., Некоторые осетино-грузинские семантические параллели; ИКЯ, т. XVIII; 1973; Абаев В. И., Некоторые осетино-яфетические параллели; «Яфетический сборник», т. 3, М.Л., 1925; Абаев В. И., О вариативности сонантов [испол. мат. и картв. яз.]; Сб. «Актуальные проблемы иранской филологии», Тб., 1978.
24. Абаев В. И., О некоторых осетинских элементах в грузинском языке; Труды Инст. Языкозн., VI, М., 1956.
25. Абаев В. И., Осетино-вейнахские лексические параллели; Изв. Чеч.-Ингуш. НИИ истории, яз. и лит., т. I, вып. 2 (языкозн.), Грозный, 1959.
26. Абаев В. И., Древнеосетинская зеленчукская надпись, Осетинский язык и фольклор, I, 1949.
27. Андроникашвили М., О персидских словах, проникших в осетинский язык через грузинское посредство, М., 1976.
28. Ахвледиани Г. С., К вопросу о кавказском характере осетинского языка; Научная сессия Тбилисского гос. унив., 1948.
29. Ахвледиани Г., О функциях превербов в грузинском и осетинском языках, Тб., 1960.
30. Дешериев Ю. Д., Некоторые особенности эргативного строя предложения в бацбском языке. Язык и мышление, XI, М., 1948.
31. Климов Г. А., Алексеев М. Е., Типология кавказских языков, М., 1980.
32. Климов Г. А., Халилов М. Ш., Словарь кавказских языков. Сопоставление основной лексики / Ред. Я. Г. Тестелец. М., Восточная литература, 2003.
33. Калоев Б.А. Моздокские осетины, М, 1995.
34. Халидов А.И. Введение в изучение кавказских языков, 2006
35. Шанидзе А. Г., Страница из истории грузино-осетинских культурных отношений (Грузинско-осетинская книга 1823 года), 1964.
36. Шагрен А., Осетинская грамматика, 1844.

Maia Gelashvili
Georgian-Ossetian Language Relations (Georgianism in the Ossetian Language)
Background
Summary

The purpose of the article is to present the results of earlier studies, including the prospects for scientific dissemination. We want to clarify the Georgian-Ossetian language relations on the basis of the obtained material received.

Майя Гелашвили
Грузино-осетинские языковые отношения (Грузинизмы в осетинском)
История вопроса
Резюме

Цель статьи - представить результаты ранее проведенных исследований, в том числе перспективы научного распространения. Автор пытается прояснить грузино-осетинские языковые отношения на основе полученного материала.

თამარ კიდურაძე
(საქართველო)

ფანტასტიკა და მხატვრული ზღაპარი. ჟანრული კატეგორიზაციის საკითხი

თეორიული დისკუსია ფანტასტიკის ჟანრის შესახებ, ევროპულ ლიტერატურათმცოდნეობაში გასული საუკუნის სამოციანი წლებიდან დაწყებული და დღემდე აქტუალური, ფანტასტიკის, როგორც მხატვრული ნარატიული ჟანრის, მომიჯნავე ჟანრებთან, უმთავრესად ზღაპართან, უფრო ზუსტად კი, მხატვრულ ზღაპართან შეპირისპირებაზეა აგებული.

პირველნი, ვინც ფანტასტიკურ თხრობით ტექსტსა და ზღაპარს შორის განსხვავების დადგენა სცადეს, ფრანგი თეორეტიკოსები, ლუი ვაქსი (7) და როჟე კაიო (1) იყვნენ. სწორედ ვაქსმა და კაიომ გამოყვეს „სასწაულებრივის“ ფენომენი. კაიოს აზრით, ზღაპარი, სასწაულებრივი, ჩვენი ყოფის მიღმა არსებული სამყაროა, ფანტასტიკური კი, პირიქით, რეალობაში გამაუცხოებელი, თითქმის აუტანელი შემოჭრაა (1, 45).

ფანტასტიკურის დეფინიცია, როგორც რეალობაში გაუცხოებული შემოჭრისა, შემდგომ ცვეტან ტოდოროვმა განავრცო თავის ნაშრომში (Tzvetan Todorov, Introduction a la litterature fantastique, 1970; 6), რომელიც დღემდე ფანტასტიკის ჟანრის ერთერთ მნიშვნელოვან თეორიულ გამოკვლევად რჩება. ტოდოროვს, მსგავსად მისი წინამორბედებისა, ვაქსისა და კაიოსი, მიაჩნდა, რომ ფანტასტიკა მხოლოდ მომიჯნავე ჟანრებთან, პირველ ყოვლისა, მხატვრულ ზღაპართან მიმართებით განიმარტება. ფანტასტიკურ თხრობას ტოდოროვი რეცეფციული ესთეტიკის პერსპექტივიდან განიხილავს და გამოყოფს იმპლიციტური მკითხველის როლს ამა თუ იმ ტექსტის ფანტასტიკის ჟანრისათვის მიკუთვნების პროცესში. ფანტასტიკური ტექსტი, ტოდოროვის თეორიის თანახმად, მკითხველს უბიძგებს, აღიქვას მოქმედ პირთა სამყარო, როგორც ცოცხალ პერსონათა სამყარო და გამოიწვიოს მკითხველის ორჭოფობა ტექსტში განვითარებული მოვლენების „ზუნებრივად“ თუ „ზეზუნებრივად“ განმარტებისას (6, 33). ტოდოროვის აზრით, თუ მკითხველი დაძლევს ორჭოფობას და ტექსტში ასახულ მოვლენებს ამა თუ იმ კატეგორიას მიაკუთვნებს, მაშინ ეს ტექსტი უკვე აღარ ეკუთვნის ფანტასტიკის ჟანრს და მომიჯნავე ჟანრში ინაცვლებს. თუ მკითხველი მოვლენებს განსაზღვრავს როგორც რეალურს, მაშინ ტექსტი „უჩვეულოს“ კატეგორიისა, თუ კი მოვლენა სხვაგვარი კანონზომიერების აღიარებით აიხსნება, მაშინ ტექსტი „სასწაულებრივის“ კატეგორიას მიეკუთვნება (6, 41-43).

ტოდოროვის თეორიის მრავალრიცხოვან კრიტიკოსთა მოსაზრებათა შორის საყურადღებოა დაგმარ გრენცის მიერ გამოთქმული აზრი, რომელიც ტოდოროვს საყვედურობს მომიჯნავე ჟანრების, კერძოდ, ზღაპრის, როგორც ხალხურის, ასევე მხატვრულის, განურჩევლად, ერთთავად „სასწაულებრივის“ კატეგორიას მიკუთვნებას (4, 39-40), აგრეთვე ფანტასტიკასა და „მხატვრულ ზღაპარს“ („Kunstmaerchen“), იგივე „რეალურ ზღაპარს“ („Wirklichkeitsmaerchen“) შორის ზედმეტად მკაცრი ზღვარის გავლენას (4, 39-40).

ფანტასტიკური მოთხრობის ერთგვარი გენეტიკური კავშირი მხატვრულ ზღაპართან, უმთავრესად გერმანულ ლიტერატურას ახასიათებს, ვინაიდან „მხატვრული ზღაპარი“, როგორც თხრობითი ფორმა, გერმანულ ლიტერატურულ ტრადიციას, უპირველესად, გერმანულ რომანტიზმსა და სახელდობრ – ე. ტ. ა. ჰოფმანს უკავშირდება. მეოცე საუკუნის მეორე ნახევრის გერმანულ ლიტერატურაში კი ამ ტრადიციის გამგრძელებლად მიხაელ ენდე უნდა მივიჩნიოთ. სწორედ ამ ორი ავ-

ტორის ტექსტების, ე. ტ. ა. ჰოფმანის „უცხო ბავშვის“ (E. T. A. Hoffmann, Das fremde Kind, 1817) და მიხაელ ენდეს „სურვილთა პუნშის“ (Michael Ende, Der Wunschpunsch, 1989) მაგალითზე, რეცეფციული ესთეტიკის პერსპექტივიდან, შევეცდებით ფანტასტიკურ მოთხრობასა და მხატვრულ ზღაპარს შორის ჟანრული კორელაციის დადგენას.

ფანტასტიკური ლიტერატურის ტოდოროვისეული თეორია უაღრესად საინტერესოდ განავრცო უვე დურსტმა (2), რომელიც განასხვავებს ფანტასტიკის მინიმალისტურ და მაქსიმალისტურ განმარტებას. მაქსიმალისტური თეორიით, ფანტასტიკურად მიიჩნევა ყველა ტექსტი, რომელთა ფიქციურ სამყაროში ირღვევა ბუნების კანონზომიერება, ხოლო რაც ეხება მინიმალისტურ თეორიას, აქ დურსტი, ცვეტან ტოდოროვის დარად, რეცეფციული ესთეტიკის პოზიციიდან მსჯელობს და ჟანრული კატეგორიზაციისას იმპლიციტური მკითხველის ყოყმანს მიიჩნევს გადამჭრელ ფაქტორად (2, 27, 80). დურსტი მომხრეა ფანტასტიკურის და სასწაულებრივის მკვეთრი გამიჯვნისა და ფანტასტიკურს რეალობის ორ ძირითად სისტემას, „რეგულარულს“ (R-System) და „სასწაულებრივს“ "das Wunderbare" (W-System) შორის, „არაფრის“ "Nichts" სისტემაში“ (N-System) ათავსებს. დურსტის მიხედვით, როგორც კი ტექსტი არაფრის სისტემიდან (N-System) რეგულარულ (R-System), ან სასწაულებრივ სისტემაში (W-System) გადადის, იქ თავდება ფანტასტიკური (2, 101-102).

ე. ტ. ა. ჰოფმანის „უცხო ბავშვსა“ და მიხაელ ენდეს „სურვილთა პუნშზე“ შემდგომი დაკვირვება გვიჩვენებს, რომ ეს ტექსტები ერთდროულად როგორც ფანტასტიკური თხრობის, ასევე მხატვრული ზღაპრის ნიმუშებად შეგვიძლია აღვიქვათ.

მიხაელ ენდეს „სურვილთა პუნს“ (1989) ე. ტ. ა. ჰოფმანის „უცხო ბავშვთან“ (1817) საუკუნენახევარზე მეტი ხანი აშორებს, მაგრამ ამ ტექსტებს, გარდა საერთო პათოსისა, რაც, ერთი მხრივ, ბუნებრიობისა და ადამიანური სიკეთის, ხოლო მეორე მხრივ, მის წინააღმდეგ მიმართული, ბოროტად გამოყენებული მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესისა და გამდიდრების ჟინის სიავეს შორის ბრძოლა წარმოადგენს, აერთიანებთ ლიტერატურული ჟანრის სპეციფიკა, რომელიც, თუ დავესესხებით უვე დურსტის ტერმინოლოგიას, „რეგულარული რეალობის“ „სასწაულებრივ რეალობასთან“ შეთამაშებით ხასიათდება. „სურვილთა პუნში“, ისევე როგორც „უცხო ბავშვი“, მხატვრული ზღაპრის, უფრო დაზუსტებით კი, „სასწაულებრივი ზღაპრის“ ("Wundemaerchen") კატეგორიას მიეკუთვნება, კეთილი ბოლოთი, სადაც სიკეთე ბოროტებას ძლევს, მაგრამ, თუ ამ ტექსტებს რეცეფციული თვალსაზრისით განვიხილავთ, შესაძლებელია მათი „ფანტასტიკური მოთხრობის“ ჟანრით დეფინიცია. ცვეტან ტოდოროვი ფანტასტიკური მოთხრობის მთავარ მახასიათებლად მიიჩნევს უნარს, აიძულოს მკითხველი, განიხილოს მოქმედ პირთა სამყარო, როგორც ცოცხალ პერსონათა სამყარო (6, 33). ტოდოროვის ეს დეფინიცია ზუსტად ესადაგება „სურვილთა პუნშს“, ისევე როგორც „უცხო ბავშვს“. ორივე ტექსტში მოქმედ პირთა სამყარო მკითხველის მიერ აღიქმება როგორც ცოცხალ პირთა სამყარო.

მკითხველის ორჭოფობა იმის თაობაზე, თუ როგორ ახსნას ტექსტში განვითარებული მოვლენები, როგორც „ბუნებრივი“, თუ როგორც „ზებუნებრივი“, ფანტასტიკის რეცეფციულ თეორიათა ძირითადი დებულებაა (6; 2) და ამ თვალსაზრისითაც „სურვილთა პუნში“ და „უცხო ბავშვი“ ფანტასტიკური მოთხრობის კატეგორიას უნდა მივაკუთვნოთ, ისევე, როგორც ფანტასტიკურის ერთ-ერთი განმსაზღვრელი ფორმულა: „გამაუცხოებელი, აუტანელი შემოჭრა რეალობაში“ (1, 45) ზუსტად ესადაგება მიხაელ ენდეს „სურვილთა პუნშს“ და ე. ტ. ა. ჰოფმანის „უცხო ბავშვს“.

[მიხაელ ენდეს მოთხრობაში მოვლენები ვითარდება რეალისტურ, ურბანულ გარემოში; თუმცა ამ ჩვეულებრივ, თანამედროვე ქალაქში უჩვეულო, ზებუნებრივი ამბები ხდება, ვინაიდან ქალაქის გარეუბანში მდებარე ვილაში, სახელად „კომმარო“ (Villa Albtraum) ზებუნებრივი, ასოთხმოცდაშვიდი წლის ჯადოქარი, თანაც „ლაბორატორიის ჯადოქარი“ (Laborzauberer) სახლობს, რომელიც, თავის დეიდასთან, „ფულის კუდიანთან“ (Geldhexe) ერთად, რაც ტექსტში „ცოდნის ძალაუფლების“ (die Macht des Wissens) და ფულის ძალაუფლების ("die Macht des Geldes") შემადრწუნებელ ერთობას გამოხატავს (3, 62), ხარშავს „სურვილთა პუნშს“, რომელსაც უკუქმედების ძალა აქვს და ჩათქმულ სურვილს უკუღმა ადასრულებს, რათა ახალი წლის დადგომამდე შეასრულოს თავისი მბრძანებელი ქვესკნელის ბოროტი ძალის დავალება და სამყარო გაანადგუროს, მოწამლოს მდინარეები, გაახმოს ხეები და გამოიწვიოს ადამიანთა და ცხოველთა მომაკვდინებელი ეპიდემიები. მაგრამ სამყაროს ცხოველთა უმადლესი საბჭოს ორი შპიონი, კატა მაურიციო დი მაურო და ყვავი იაკობ კრაკელი გადაარჩენენ, რადგანაც მოხდება სასწაული და გაცოცხლება წმინდა სილიბისტროს (der heilige Silvester) ქანდაკება და კატას და ყვავს აჩუქებს ყინულის ნატეხს საახალწლო კონცერტის ოქროს პირველი ნოტიო, რომელსაც ისინი ჯადოქრების მოხარშულ პუნშში ჩააგდებენ და უკუქმედების ძალას შეაჩერებენ, კეთილი სურვილები კეთილადვე ახდება].

მიხაელ ენდეს „სურვილთა პუნშის“ თითქმის ყველა მოქმედი პირი ფანტასტიკური ფიგურაა, ჩვეულებრივ ადამიანებს ამ ტექსტში თითქმის არ ვხვდებით. მართალია, ავტორიალური მოთხრობელი ფანტასტიკური პერსონაჟების ფსიქოლოგიზაციას ახდენს, ტექსტის იმპლიციტური მკითხველი მაინც ორჭოფობს, თუ როგორ აღიქვას მოთხრობის გმირები და მასში განვითარებული მოვლენები როგორც ბუნებრივი, თუ როგორც ზებუნებრივი. ამასთანავე, წმინდა სილიბისტროს ფიგურა, რომელიც ტექსტში რელიგიურ სასწაულს ახდენს და სამყაროს გადაარჩენს, მკითხველის მიერ ერთმნიშვნელოვნად აღიქმება როგორც სასწაულმოქმედი.

ე. ტ. ა. ჰოფმანის „უცხო ბავშვში“ მოქმედი გმირები, კეთილნიც და ბოროტნიც, ორ პარალელურ სამყაროში არიან განაწილებული. აქ სიკეთე და ბოროტება პოლარიზირებულია, როგორც ეს ზოგადად ზღაპრისთვისაა დამახასიათებელი. რეალურ სამყაროში სიკეთე სოფლის ღარიბი აზნაურის, თადეუს ფონ ბრაკელის ოჯახის სახითაა წარმოდგენილი, რომელიც ბუნებრიობისა და ადამიანურობის განსახიერებაა, ხოლო ბოროტება – მისი მდიდარი და განსწავლული ნათესავებით. მეორე, ფანტასტიკურ სამყაროში კი „უცხო ბავშვს“ და მის კეთილ ფერია დედას ბოროტი ჯუჯა, იგივე „მაგისტრი მელანი“ (Magister Tinte) ებრძვის. ფანტასტიკური თხრობისათვის დამახასიათებელი ორჭოფობა ჰოფმანის ტექსტში გარკვევითაა ჩაქსოვილი, როდესაც ბავშვების დედას ეჭვი ეპარება შვილების, ტყეში „უცხო ბავშვთან“ შეხვედრის შესახებ ნამბობის რეალობაში.

ფანტასტიკის ჟანრის ერთ-ერთი მთავარი ფორმულა: რეალობაში გამაუცხოებელი, აუტანელი შეჭრა, ჰოფმანთან და ენდესთან ოდნავ განსხვავებულად იკითხება. მიხაელ ენდეს „სურვილთა პუნშში“ ფანტასტიკური ელემენტის „გამაუცხოებელი“, „აუტანელი შემოჭრა“ ტექსტის პირველივე თავში სახეზეა, როდესაც ერთი შეხედვით ჩვეულებრივი, თანამედროვე გერმანული ქალაქის გარეუბანში მცხოვრებ ლაბორატორიულ ჯადოქარს, ბელზებუბ ირვიცერს, ახალი წლის წინა დღეს ქვესკნელის ბოროტ ძალთა წარმომადგენელი ესტუმრება და სამყაროს განადგურების დავალებას შეახსენებს. ჰოფმანის „უცხო ბავშვიც“ სტუმრობით იწყება, ოღონდ აქ სავსებით რეალურ ოჯახს ასევე რეალური ნათესავი ოჯახი სტუმრობს, ხოლო ფანტასტიკური ელემენტი, როგორც „უცხო“, „უჩვეულო“ და „ზებუნებრივი“ ტექ-

სტში შემდგომ, კეთილი „უცხო ბავშვის“ და ბოროტი ჯუჯის, „მაგისტერ ტინტეს“ გამოჩენით ვითარდება.

მიუხედავად იმისა, რომ ორივე ტექსტი ფანტასტიკური თხრობის ყველა ნიშანს შეიცავს: იმპლიციტური მკითხველის ყოყმანს (6; 2), ფანტასტიკურის გამაუცხოებელ, ხშირად აუტანელ შეჭრას სინამდვილეში (1), მოქმედ გმირთა იმპლიციტური მკითხველის მიერ ცოცხლად აღქმას (6), მაინც ამ ტექსტებისათვის საერთო და დამახასიათებელი ნიშანი „სასწაულის“, „სასწაულებრივის“ ფენომენია, რომელიც, თავის მხრივ, მხატვრული ზღაპრის უანრული მახასიათებელია. მიხაელ ენდეს „სურვილთა პუნში“ სამყარო წმინდანის გაცოცხლებული ქანდაკების მიერ მოვლენილი სასწაულის მეშვეობით გადარჩება, ისევე როგორც ე. ტ. ა. ჰოფმანის „უცხო ბავშვის“ კეთილი, ზღაპრული ბოლო უცხო ბავშვის მიერ მოხდენილ სასწაულს უკავშირდება.

ამდენად, მიხაელ ენდეს „სურვილთა პუნში“, ისევე როგორც ე. ტ. ა. ჰოფმანის „უცხო ბავში“ ერთდროულად „ფანტასტიკური მოთხრობის“ და „მხატვრული ზღაპრის“ კატეგორიას შეგვიძლია მივაკუთვნოთ. ორივე ტექსტს გამოარჩევს რეალურის და ფანტასტიკურის მომხიბლავი შეთამაშება, რომელიც ლიტერატურას ზოგადად ახასიათებს და დიდწილად განაპირობებს მხატვრული ტექსტის ესთეტიკურ შთამბეჭდაობას.

ლიტერატურა:

1. Caillois R., Das Bild des Phantastischen. Vom Maerchen bis zur Science Fiction. In: Phaicon I. Almanach der phantastischen Literatur. Frankfurt am Main, 1974.
2. Durst U., Theorie der phantastischen Literatur. Tuebingen, 2001.
3. Ende M., Der satanarchaeoluegenialkohoellische Wunschpunsch, Stuttgart, 2007.
4. Grenz D., Die phantastische Erzählung in der Kinder- und Jugendliteratur. Ueberlegungen zur Bestimmung und den historischen Anfängen eines Genres. In: Informationen des Arbeitskreises fuer Jugendliteratur, Nr. 3, 1986.
5. Hoffmann E. T.A., Das fremde Kind. In: E. T. A. Hoffmann: Maerchen. Leipzig, 1983.
6. Todorov T., Einfuehrung in die fantastische Literatur. Muenchen, 1972.
7. Vax L., Die Phantastik. In: Phaicon I. Almanach der phantastischen Literatur. Frankfurt am Main, 1974.

Tamar Kiguradze

Fantasy and Literary Fairy Tale. On the Categorization of Genre

Summary

The theoretical discussion about the difference between the narrative genres of fantasy and literary fairy tale, which started in the 60s of the last century, is still actual nowadays.

The modern German fantastic story is genetically close to the literary fairy tale of the German romanticism, especially to the tales by E. T. A. Hoffmann. Analyzing the texts of "Das fremde Kind" (1817) by E. T. A. Hoffmann and "Der Wunschpunsch" (1989) by Michael Ende, we try to demonstrate the possibility of categorization of these texts both to the genres of fantastic story and literary fairy tale.

Тамара Кигурадзе

Фантастическая повесть и художественная сказка. Вопрос жанровой категоризации

Резюме

Литературоведческая дискуссия относительно жанровой дифференциации между фантастическим повествованием и художественной сказкой, возникшая в 60-ых годах прошлого столетия, актуальна и по сей день.

Современная немецкая фантастическая литература проявляет генетическую связь с художественной сказкой немецкого романтизма. Исследуя повесть Михаэля Эндре: «Волшебный пунш» (1989) и сказку Э. Т. А. Гофмана «Чужой ребенок» (1817), стараемся доказать возможность категоризации этих текстов одновременно в жанре «фантастической повести» и «художественной сказки».

ეკა ფხალაძე
(საქართველო)

ჯემალ ქარჩხაძის ნარატივის სუბიექტივისტური დისკურსი

ძველ ქართულ მწერლობაში სამოქალაქო-ისტორიული თხზულებების აღმნიშვნელად „ცხოვრება“ იხმარებოდა. სიტყვა „ცხოვრება“ ქართულში ერთხანს საისტორიო თხზულებათა საზოგადო სახელი იყო და „ისტორიას“ ნიშნავდა.

ივანე ამირხანაშვილი ამგვარ დეფინიციას აყალიბებს: ადამიანი თავისი დროის, თავისი „სიცოცხლის ისტორიის“ განმავლობაში ჩართულია იმ პროცესებში, რომლებიც ქმნიან მის თანამედროვე ისტორიას, მაგრამ ყოველივე ეს ისტორიად იქცევა მაშინ, როცა იგი ტოვებს თავის დრო-სივრცეს და მის ნაცვლად მოდის სხვა თაობა და სხვა დრო-სივრცე.

წერილში „სათაურის სემიოტიკა ქართულ ისტორიულ ნარატივში“ გია ჯოხაძე აღნიშნავს, რომ თანამედროვე ისტორია წარსულის ერთ მთლიანობად წარმოსახვას ცდილობს და ამ პროცესში ნარატივი მოვლენათა აღწერის მთავარ საშუალებად მიაჩნია.

„ნარატივი შეიცავს წარსულის მოდელების ერთიანობასა და მეტაფორულ განცხადებებს ისტორიის ამ ტიპებისა და მოდელების მსგავსებაზე; მათი მეშვეობით ადამიანები თავიანთ ცხოვრებისეულ მოვლენებს უკავშირებენ საკუთარი კულტურის სტრუქტურებსა და მნიშვნელობებს. (...) თუ ტრადიციული ფორმის ისტორია ძეგლის დოკუმენტად გადაქცევა, XX საუკუნის ისტორიამ დოკუმენტის ძეგლად გარდასახვის ფუნქცია იკისრა. ეს სემიოტიკის ბრალია. ისტორიულმა ნარატივმა დაკარგა ჭეშმარიტად ფაქტობრივი წყაროს მნიშვნელობა. სამაგიეროდ, რადგან ისტორია თხრობის ხელოვნებას დაუკავშირა, პოეტიკისა და რიტორიკის გამონაგონი და ისტორია ერთი კლასის ფენომენებად გამოცხადდა. ამ დებულების პოპულარიზებამ ისტორია და ლიტერატურა დაუკავშირა ერთმანეთს“ (4).

როცა პოსტმოდერნიზმმა თავისი დადებითი თუ უარყოფითი მხრებით დაიპყრო ქართული სალიტერატურო სივრცე და ეპოქა, მაინც აშკარად გამოიკვეთა, რომ 90-იანელთა პროზის საბჭოური კულტურის დიქტატიდან გათავისუფლება ყველაზე დიდი მოვლენა იყო სხვა დანარჩენთან შეფარდებით. „ყურადღება ადამიანის ყოველდღიურ სოციალურ და სულიერ პრობლემებზე გამახვილდა. თანამედროვე მწელობა კლიშეებისგან გათავისუფლდა“ (5, 20).

ცოტა ხნის წინ იყო დრო უწიგნობის, ძნელად შოვნის, ბუკინისტების იმ ხალხის, საკუთარ ოთახში მოგროვილ „ნაშთს ძველი დიდებისას“ თავს დამდგარი რომ გხვდებოდა და გაუთავებლად „ხოტბავდა დოვლათს“. მაგრამ „დგებოდა, დადგა კიდევ ახალი დროება, რომელმაც სრულიად ახალი ურთიერთობანი მოიტანა კლიენტსა და ბუკინისტს შორის, წიგნსა და პატრონს შორის“. თითქოს მკითხველი-მადიებლის, წიგნზე მონადირე მკითხველის დრო წავიდა... (6, 1).

მალე ეს დრო წიგნის მასობრივად გავრცელების ეპოქამ შეცვალა და მკითხველის სანტერესო კატეგორიაც გამოიკვეთა: მკითხველი – სკეპტიკოსი, მკითხველი – მეტოქე. როცა ჯემალ ქარჩხაძის მოთხრობებს ვკითხულობთ, ჩნდება აზრი, რომ წერის დროს მას თვალწინ სწორედ ასეთი მკითხველი უდგას და, რაც მთავარია, კარგად არის დაუფლებული მასთან იღუმალი ბრძოლის ილეთებს“ (7, 17).

თუ გავითვალისწინებთ, რომ ჯემალ ქარჩხაძემ მხოლოდ 62 წელი იცოცხლა და 1962 წელს გამოაქვეყნა თავისი პირველი მოთხრობა, მან ოთხ ათეულ წელზე ნაკლები იმუშავა თავისი ნაწარმოებების შესაქმნელად (ოცდაათამდე მოთხრობა, 6 რომანი, ერთი პიესა და პუბლიცისტიკა).

მიხო მოსულიშვილთან ინტერვიუში ქარჩხაძე შეეხო ორ მნიშვნელოვან საკითხს – მწერლის ნიჭიერებასა და მისდამი მთავარ მოთხოვნას: ნიჭი იმ ფურცლის ცალი გვერდია, რომლის მეორე გვერდი ბიოლოგიური სიცოცხლეა. ნიჭი არის ადამიანის თვითრეალიზაციის ძალა, თვითრეალიზაციის გარეშე კი ღმერთისკენ მიმავალი გზა ჩაკეტილია.

საკუთარი ნარატივის ანალიზისას „შემოქმედების კანონში“ მწერალი იმაზე ამახვილებს ყურადღებას, რომ არც იცის, რომელი ლიტერატურული ტრადიციის გამგრძელებელია, სულიერ ნათესაობას კი ყველაზე მეტად ბარათაშვილთან გრძნობს (ზემოქმული ადასტურებს ქარჩხაძისეულ ნარატივში სუბიექტივისტური დისკურსის პრევალირებას).

მისი შემოქმედებითი მოღვაწეობა მეტად რთულ და კრიტიკულ დროს დაემთხვა. როგორც კაღმის ნამდვილმა ოსტატმა, ისტორიული მოვლენები ფრთხილად და მოზომილად გააცოცხლა თავის ნაწარმოებებში. ცნობილია, რომ ერის თვითმყოფადობა და წინსვლა მის კულტურულ და ისტორიულ განვითარებაზე დამოკიდებული. ქვეყნის შიდა პოლიტიკა, სხვა სახელმწიფოებთან ურთიერთობა, კულტურათა გაცვლა ხშირად განსაზღვრავს ხელოვნებაში მიმდინარე პროცესებს.

როდესაც კულტურულ განვითარებაზე ვსაუბრობთ, მნიშვნელოვანია გავითვალისწინოთ ქვეყნის წარსული, აწმყო და მომავალი, რომელიც ერთიან უწყვეტ ჯაჭვს ქმნის და რომელსაც მწერალი გვერდს ვერ აუვლის. სწორედ ამ ფონზე მრავალფეროვანი თხრობითი დისკურსის თვალსაზრისითაა გამორჩეული ჯემალ ქარჩხაძის შემოქმედება.

მხოლოდ პიროვნულობაა ხსნა წარმავლობის მტანჯველი განცდისგან. „ამაოება ამაოთა“ დაძლევა სიზიფეს შრომას ჰგავს. როგორც ალბერ კამიუ წერს, იმ წამის სიხარული, როდესაც სიზიფე მწვერვალზე დგას, ყოველგვარ ტანჯვას გადაწონის. იგიმაც ააფორთხილა თავისი წილი ცხოვრების ლოდი მწვერვალზე და იქ დგომის, იმ წამის შეგრძნება, რომ უკან რჩება „მოწაფე“, რომელიც საბოლოოდ უეჭველად გათავისუფლდება უპიროვნობის ტყვეობისაგან (იგის გაკვალული გზით...), ღირდა იმად, რომ იგის უკანასკნელ წამს უხმოდ ეთქვა სხეულში: „იგისგან სწორედ ის დარჩა, რაც იგიში იგი იყო“.

ეს იყო იდეა თავისუფლებისა! პიროვნებად ქცევისა!

მოთხრობაში „ანტონიო და დავითი“ გმირის ცხოვრების ყოველი ეპიზოდი იმგვარადაა შერჩეული, რომ მაქსიმალური დრამატიზმით წარმოჩნდეს სულისა და ხორცის ჭიდილი, პიროვნული ხსნის გზის პოვნა თუ სხვისი სულის გზამკვლევად ქცევის მცდელობა. თუმცა ანტონიო ახლობელთა დახმარებით გადაურჩება დასჯას, მაგრამ სინდისი სტანჯავს, რადგან მისი სამი მეგობარი ჩამოახრჩვეს.

ამიტომაც, როდესაც კვლავ დადგება იმგვარივე საფრთხის წინაშე და ახლა მის მიერ „მოქცეული“ დავითი დაუპირებს გადარჩენას, მისჯილ საწამლავს დაღვეს და ამგვარად გამოისყიდის ადრე დაშვებულ შეცდომას.

მწერალი ანტონიოსა და დავითის სახით ერთმანეთს ორ დიდ, ტოლფარდ ძალას შეახვედრებს, ოღონდ ერთი სიკეთეა, მეორე – ბოროტება. კვლავაც გადათამაშდება პარადიგმად ქცეული „ბოროტსა სძლია კეთილმან“, ოღონდ – ოღნავ განსხვავებულად. ბოროტი არ კვდება, ის სიკეთედ იქცევა და სინათლის სამსახურში დგება. ეს მეტყველებს მწერლის ჰუმანიზმზე, მას სჯეროდა დაცემული ადამიანის აღდგენისა და სწორედ ამ რწმენას გამოხატავდა ამ მოთხრობითაც – ტოტალიტარულ სახელმწიფოში.

საუკუნის მიღწევებმა და ტექნიკურმა პროგრესმა უფრო დააჩქარა ცხოვრების რიტმი, შეიცვალა საზოგადოების შეხედულებები, ღირებულებები, მაგრამ, მიუხე-

დავად ამისა, მარადიული თემები და კითხვები დღესაც ისევე აღელვებს საზოგადოებას, როგორც ადრეულ ეპოქებში.

ერთი ასეთი პრობლემა ადამიანის სულის გადარჩენაა. და სწორედ სულიერები შენარჩუნებას, კაცობის გააზრება-გაცნობიერებას, ადამიანად ყოფნის დანიშნულებას ეხება ჯემალ ქარხაძის შემოქმედების დიდი ნაწილი.

მისი პერსონაჟები პიროვნებები არიან: იგი ადის დიდი დაძინების ქარაფზე, თუმცა ამ ნაბიჯის არ ეშინია; მღვდელი თევდორე საშიშროების აღქმისთანავე იღებს გადაწყვეტილებას, რომლის გარდაუვალი სასრული სასჯელია, თუმცა მას სიკვდილის არ ეშინია... ზებულონის ოკრობოკრო გზად ქცეული ცხოვრებაც პიროვნებად ჩამოყალიბების მცდელობის მაგალითებად ამოიკრიბებოდა...

ფოლკნერი წერდა: „მწერლობის დანიშნულებაა, შეეწიოს ადამიანს, გული გაუმაგროს, კვლავაც მოაგონებდეს სიმამაცეს, პატიოსნებას, იმედს, სიამაყეს, თანაგრძნობას, ღმობიერებას, თავგანწირვას... მწერლის ხმა უსარგებლოდ არ უნდა იხარჯებოდეს, საყრდენად, ბურჯად უნდა ედგეს ადამიანს, შეშველოს და გააძლეს ბინოს“.

ჯემალ ქარხაძე მოთხრობაში „რაჰათ-ლუსუმი“, რა თქმა უნდა, თანამედროვეობას ეხმიანება, სხვადასხვა დიალოგში ის დაუფარავად საუბრობდა საქართველოს კრიზისულ „ზნეობრივ ეკოლოგიაზე“.

„ჯემალ ქარხაძის აზრით, სტილური ძიებები, რომელიც ტოტალიტარიზმის დაუძინებელ მტერს – ინდივიდუალობას ავლენდა, ცხადია, კრიტიკის მიერ, იმთავითვე ადეკვატურად ვერ იქნებოდა აღქმული. კრიტიკასთან შედარებით მწერლობას გარკვეული უპირატესობა გააჩნდა, ეს იყო მისი იგავურობა, რომელიც მისვე გადარჩენის სფუძველს ქმნიდა“ (8, 394).

მწერალი თავადაც ხსნის საკუთარი სუბიექტივისტური დისკურსის არსს: „მე ჩემი ბუნებით, როგორც ჩანს, მორალისტი ვარ და ამას არაფერი ეშველება. ადამიანმა თუ საკუთარი ბუნების შეცვლა არ მოიწადინა, მისი ბოლო სიყალბე იქნება – ყველაზე უარესი რამ, რაც შეიძლება შემოქმედს სჭირდეს“.

„ერთი მხრივ, ქარხაძის პროზა თითქოს ტრადიციული წესით მიმდინარეობს, მაგრამ, მეორე მხრივ, მკვეთრად ინდივიდუალური და თავისთავადია...“ (9, 356).

მწერალი ხშირად უცხო თვალთ აკვირდება ქვეყანაში მიმდინარე პროცესებს და დასკვნები ისე გამოაქვს. შემოქმედის მოვალეობა სწორედ ესაა: დასვას კითხვები და ნაწილობრივ გასცეს მათ პასუხი, საბოლოო დასკვნების გამოტანა კი მკითხველს მიანდოს.

მაშინაა მწერალი დიდი და საინტერესო!

ლიტერატურა:

1. ქარხაძე ჯ., ანტონიო და დავითი, თბ., 1987.
2. ქარხაძე ჯ., ზებულონი, თბ., 2012.
3. ქარხაძე ჯ., რაჰათ-ლუსუმი, თბ., 1987.
4. ჯოხაძე გ., ჟურნალი „სემიოტიკა“, 2012, 21. 04.
5. მირცხულავა ლ., პოსტმოდერნიზმი ეპოქათა ზღვარზე, თბ., 2011.
6. კიკნაძე ზ., არილი, ბუკინისტი, 2002, №2.
7. ბრეგაძე ლ., მოთხრობები ლიტერატურაზე, თბ., 2008.
8. კუპრეიშვილი ნ., სიტყვის დეგუსტაცია, თბ., 2013.
9. ტურავა მ., გარღვეული ლაბირინთი, თბ., 2015.

Eka Pkhaladze
Subjective Discourse of Jemal Karchkhadze's Narrative

Summary

The article reviews the interrelation between history and literature or different background in Jemal Karchkhadze's narrative. The article provides conclusion based on the opinion of the authoritative researchers on diversity of Jemal Karchkhadze's subjective discourse. The author and his inner world are beyond the character's name; the road to personal freedom is always individual.

Эка Пхаладзе
Субъективный дискурс повествования Джемала Карчхадзе

Резюме

В статье анализируется история истории и литературы на разных дивергентных предпосылках. Выдержки из мнений авторитетных ученых о многообразии субъективного дискурса Джемала Карчхадзе свидетельствует о том, что автор и его внутренний мир находятся за пределами имени персонажа, путь к личной свободе всегда индивидуален.

მარინა დევაძე
(საქართველო)

**გენდერული ფაქტორის გავლენა კომუნიკაციაზე და მისი შესწავლა
მხატვრული თარგმნის ასპექტში**

მხატვრული თარგმანის განვითარება მიმდინარეობს ურთიერთდაპირისპირებული პრინციპების ინტენსიური შეჯახებით, როგორებიცაა: სათარგმნი ტექსტის ერთგულება და თავისუფლება, ორიგინალთან მიახლოებული თარგმანი და ბუნებრიობის შენახუნება და ზოგჯერ პირიქით, დაშორებაც კი. თუმცა მკითხველი განიხილავს ორივეს, როგორც ორიგინალს, ისე თარგმნილ ლიტერატურას (2, 396).

მომავალი მთარგმნელებისთვის მხატვრული თარგმანის შესწავლის პროცესში მნიშვნელოვანია ორიენტაცია გააკეთონ არა მხოლოდ ინფორმაციაზე, რომელიც წარმოდგენილია მოცემულ სტატიაში, არამედ გამოიყენონ თავიანთი გამოცდილება, ცოდნა, მათში განვითარებული ფონური ცოდნა, ცხოვრებისეული ასოციაციები, შეხედულებები და მოსაზრებები.

თარგმანი ხასიათდება როგორც ორი პოლარული სივრცე, რადგანაც მთარგმნელს გადაწყვეტილების მიღება ყოველთვის უხდება ორი ენისა და კულტურის პოლუსებს შორის. თარგმანის ტექსტი კი არის „ბიკულტურული“. გარკვეულწილად ადაპტაციების გამოყენება რეციპიენტის კულტურის გავლით მაინც ვერ გაარღვევს ორიგინალი ტექსტის კულტურულ თავისებურებებს. წინააღმდეგ შემთხვევაში თარგმნისას თავს იჩენს ინგლისური ან რუსული ტექსტების გაქართულების საშიშროება. ამიტომ მთარგმნელი ხშირად მიდის კომპრომისებზე. თარგმანის პროცესი ეს არის ძიება, რომელიც დაკავშირებულია შესაძლო ვარიანტების არჩევანთან. აღნიშნული არჩევანის განსახორციელებლად, მთარგმნელი მუდმივად იყენებს საკუთარ ლინგვისტურ და კოგნიტურ ცოდნას, გარდა ამისა, იგი ითვალისწინებს მომავალი მკითხველის ლინგვისტურ და კოგნიტურ ცოდნას, რომელიც ასახავს მათი კულტურის თავისებურებებს. თარგმნისას გენდერული ფაქტორის გათვალისწინებლობის შემთხვევაში შეიძლება მივიღოთ უსიამოვნო შედეგი, ამიტომ სანამ გენდერული ფაქტორის გამოყენებაზე უარს ვიტყვით, უნდა გავითვალისწინოთ თარგმანის ენის კულტურული თავისებურებები, რომლებიც მისაღებია მოცემული ენის მატარებელთათვის. ერთადერთ მისაღებ „უნაკლო“ თარგმანად შეიძლება ჩაითვალოს:

- თარგმანი, რომელშიც მთარგმნელი არის თანაავტორი და შეიძლება გამოხატოს საკუთარი თავი თარგმანში;
- რომელიც არ უგულებელყოფს კონტექსტს (ფართო გაგებით, ითვალისწინებს სათარგმნი ენის გენდერულ და კულტუროლოგიურ თავისებურებებს);
- რომელსაც აქვს შესაძლებლობა გახდეს ორიგინალი ენობრივ, მხატვრულ და კულტურულ საფუძველზე (7, 303).

ცნება „გენდერი“ უკვე დიდი ხანია გასცდა გრამატიკის ჩარჩოებს. ეს მოვლენა ფართოდ განიხილება როგორც სოციალურ-კულტურული და დისკურსული ფსიქო-ლინგვისტური მოვლენა. დღესდღეობით გენდერი ეს არ არის უბრალოდ სქესის კატეგორია, არამედ ის ბაზური ასოციაციების კომპლექსია, რომელიც ასოციაციების ორიგინალთან სინთეზში შემოქმედებითი პროცესის სტიმულირებას ახდენს (5, 180; 6, 47-80).

თარგმანის ლინგვისტიკაში ერთ-ერთი ცენტრალური კვლევის მეთოდს წყარო და ნათარგმნი ტექსტის შედარებითი ანალიზი წარმოადგენს. ჩვენ განვიხილეთ ინგლისელი მწერლის ჰელენ ფილდინგის ნაწარმოებიდან „ბრიჯიტ ჯონსის დღიური“ რამდენიმე მაგალითი, გენდერულად მარკირებული ლექსიკური ერთეულები

უწვევტი შერჩევის მეთოდის გამოყენებით ენის სამ დონეზე, ესენია: მორფოლოგიური, ლექსიკური და სინტაქსური.

მორფოლოგიური დონეზე გენდერული მახასიათებლები ერთგვარად გამოიხატება სქესის კატეგორიაში. თანამედროვე ინგლისურ ენაში, რომელსაც აქვს ანალიტიკური სისტემა, სქესი ვლინდება მხოლოდ ლექსიკურ კატეგორიაში და არ აქვს ფორმალური გამოხატვა. ამა თუ იმ საგნის სქესის გარჩევა შესაძლებელია მესამე პირის მხოლოდითი რიცხვის ნაცვალსახელის გამოყენებით შესაბამისი კორელაციის მიხედვით, რისი გარჩევაც ქართულ ენაში არ ხდება (she, he, it). ასევე სქესის კატეგორია ვლინდება კონტექსტიდან გამომდინარე, რაც ქართულ ენაში პრობლემას წარმოადგენს. გენდერულად მარკირებული ერთეულების მთავარი მიზანი მორფოლოგიურ დონეზე ხდება ტექსტიდან გამომდინარე, ე.ი. ორიგინალის ტექსტში ამ მიზანს ემსახურება კონტექსტი, ხოლო თარგმანის ტექსტში – გრამატიკული სქესის კატეგორია:

"... She started saying she wanted to be paid for doing the housework, and she'd wasted her life being our slave".

„... მოთხოვნები წამოიყენა, მინდა დიასახლისობისთვის ხელფასი გადამიხადო, მთელი ცხოვრება თქვენს მონობას შევადიო“.

ამ შემთხვევაში სინტაქსური ასიმილაცია გვაძლევს საშუალებას, განვმარტოთ თარგმანის ტექსტში, რომ საუბარია ქალზე, გენდერული თვისებების გამოვლენა მორფოლოგიურ დონეზე არ გულისხმობს დიდი რაოდენობით ტრანსფორმაციების გამოყენებას. მათი გამოყენება არ იწვევს ორიგინალი ტექსტის რადიკალურ ცვლილებას.

ლექსიკურ დონეზე გენდერული თავისებურებანი, თავს ნათლად იჩენს, რადგანაც ჰ. ფილდინგის რომანის „ბრიჯიტ ჯონსის დღიურის“ გმირების აღწერა, მათი ქცევა, მანერები და ა.შ. ეს არის გენდერული ნიშნების გამოვლინების ძირითადი წყარო. პირველ რიგში, გენდერი ვლინდება სქესის შესაბამისად ნაცვალსახელების გამოყენებით. ნაცვალსახელი განკუთვნილია გენდერის გამოსახატავად ენაში, რომელიც აღნიშნულთან ერთად ასრულებს სხვა ფუნქციებსაც, როგორცაა: სახელის ჩანაცვლება და ა.შ. პირის, კუთვნილებითი და უკუქცევითი ნაცვალსახელები, ისევე როგორც ერთეულები მორფოლოგიურ დონეზე, არის გენდერის ფორმალური მანვენებლები და ემსახურებიან ტექსტში შინაარსის სრული სიცხადით შემოტანას:

"I had a career [...] I was a grasshopper collecting a big pile of grass, or flies [...] ready for winter, even if I didn't have a boyfriend".

„... კარიერა ხომ მქონდა... მე ის ჭრიჭინა ვიყავი, რომელიც ზამთრისთვის ბალახის დიდ კონებს ან ბუზებს ვიმარაგებდი, დიდი ამბავი თუ მეგობარი მამაკაცი არ მყავდა“.

ზემოთ აღნიშნულ მაგალითში ავტორი იყენებს ლექსიკურ ტრანსფორმაციას უზუსტობის თავის აცილების მიზნით. რაც იმას ნიშნავს, რომ ეს არ დააზარალებს ტექსტის შინაარსს ქართული ენისთვის, ამიტომ იგი იყენებს დამატებას ფრაზით „დიდი ამბავი“.

"singlewomen do tend to get desperate as they get older..."

„... მარტოხელა ქალებს ასაკის მატებასთან ერთად სასოწარკვეთილებაში ჩაყარდნა სწევიათ“.

თარჯიმანი ამ შემთხვევაში იყენებს ლექსიკურ ტრანსფორმაციას და სინტაქსურ ასიმილაციას. აქედან ნათელი ხდება ქალების ემოციური მდგომარეობის შესახებ.

განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს ლექსიკა, თავისი ფემინისტური და მასკულინური ელფერით, რომელიც დამახასიათებელია ქალებისა და მამაკაცების, ასევე მათი ქცევისა და მდგომარეობის აღწერისას საზოგადოებაში.

ამდენად, თუ გავითვალისწინებთ იმ ფაქტს, რომ გენდერული კვლევა ერთ-ერთი ცენტრალურ საკითხს წარმოადგენს თანამედროვე ლინგვისტურ, სოციოლოგიურ და კულტურულ კვლევებში, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ მთარგმნელობითი კომპეტენციის ფორმირების ფარგლებში მხატვრული თარგმანის სწავლებისას გენდერული ასპექტები უფრო მნიშვნელოვანი ხდება. ასევე ხაზი გავუსვათ და ერთმანეთისგან გაგმიჯნოთ შემდეგი ცნებები: გენდერი – რომელიც, უპირველეს ყოვლისა, წარმოადგენს სოციო-კულტურულ ცნებას, გრამატიკული სქესი – რომელიც წარმოადგენს ექსკლუზიურად ლინგვისტურ გაგებას და სქესი – რომელიც წარმოადგენს ადამიანის ფიზიოლოგიურ და ანატომიურ მახასიათებელს.

ლიტერატურა:

1. ფილდინგი ჰ., ბრიჯეტ ჯონსის დღიური, 2008.
2. Ананиашвили Э. О., Сущности искусства художественного перевода, М., 1992.
3. Бурукина О. А., Личность переводчика в контексте гендерных исследований // Гендер: язык, культура, коммуникация, М., 1999.
4. Горошко Е. И., Особенности мужского и женского стиля речи. Преображение, М., 1998.
5. Кирилина А. В., Гендер: Лингвистические аспекты, М., 1999.
6. Кирилина А. В., Гендерные аспекты массовой коммуникации // Гендер как интрига познания. Сб. Статей, М., 2000.
7. Федоров А. В., Основы общей теории перевода. Учеб. Пособие, М., 1983.
8. Fielding h., Bridget Jones's Diary. London, Picador, 1996.

Marina Devadze

Gender Factor Impact on Communication and Its Studying the Aspect of the Literary Translation

Summary

The article deals with the notion of gender, its realization in different spheres of the language and means of rendering gender peculiarities in literary translation. The study of gender is one of the central issues in the modern sciences of language and society. Its significance for the purpose of forming translator's competences is increasing in the context of cultural intercourse. This fact presents a new challenge for teaching literary translation.

Марина Девадзе

Влияние гендерного фактора на общение и его изучение в аспекте художественного перевода

Резюме

В статье рассматривается понятие гендера, его реализация в различной сфере языка и способы учета гендерных особенностей в художественном переводе. Изучение гендера является одним из центральных вопросов современных наук о языке, обществе и его значимости с целью формирования компетенции переводчика увеличивается в контексте культурного общения. Этот факт представляет собой новый вызов для преподавания художественного перевода.

Борис Кварацхелия
(Грузия)

**ИЗ ИСТОРИИ КУЛЬТУРНЫХ СВЯЗЕЙ ГРУЗИНСКОГО И АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО
НАРОДОВ В 20-30-е ГОДЫ XX СТОЛЕТИЯ**

Исторический опыт учит, что народы всегда стремились к взаимному духовному сближению. Культура любой нации не может быть полноценной, если она не опирается на достижения других народов. Обособление и отчуждение ведут национальные культуры к утрате многих творческих импульсов, в то время как межнациональное общение создает благоприятные условия для их всестороннего расцвета и сближения.

Стоящие на разных уровнях экономического и культурного развития нации не могут успешно сотрудничать между собой в сфере духовной жизни. Влияние взаимно, когда вследствие сходства общественного быта, а, следовательно, и культурного развития каждый из двух обменивающихся народов может что-нибудь заимствовать у другого.

Одним из самых серьезных препятствий в культурном строительстве в республиках Закавказья являлась массовая неграмотность населения. Сильные пережитки религиозных предрассудков и вредных обычаев, отсутствие у многих народов края своей письменности и даже элементов культуры создавали сложности в преодолении культурной отсталости.

Одной из особенностей, обусловившей своеобразие и сложности в культурном общении народов Закавказья, является многонациональный состав населения. Здесь проживало множество народов, говоривших на разных языках, имевших различия не только по линии хозяйственной культуры и быта, но и в языке (греки в Грузии, курды в Азербайджане и Армении).

В исследовании вопросов сближения национальных культур надо помнить, что при наличии фактического неравенства народов взаимосвязь, взаимовлияние в сфере духовной жизни имели несколько односторонний характер. На первом этапе культурного строительства влияние русской культуры на культуру народов национальных окраин, в том числе Закавказья, было более ощутимым. Однако первый этап культурного строительства нельзя представить как период односторонней помощи русского народа народам страны. С первых шагов культурного сотрудничества шел процесс взаимного обогащения. Вполне естественно, что этот процесс связан с уровнем развития культуры каждого народа и по мере культурного прогресса каждый народ увеличивал свой вклад в общую сокровищницу культуры.

Как известно в процессе сотрудничества в духовной сфере национальные культуры освобождаются от отживших консервативных элементов и тем самым взаимно обогащаются. Каждая нация усваивает все лучшее, прогрессивное, созданное другими нациями. В результате обмена духовными ценностями увеличивается вклад каждого народа в создание общечеловеческой культуры.

Многогранные процессы сближения и взаимообогащения национальных культур всегда привлекали к себе внимание представителей общественных наук. Эта проблема является одной из ведущих тем научных исследований историков, филологов, социологов, литературоведов и др. Изучение национально-культурного строительства, опыта развития и преобразования духовной жизни всех наций и народностей нашей страны важно и потому, что

они служат верным ориентиром для многих стран мира в решении сложных задач культурного строительства. Известный английский историк А. Тойнби писал академику Н. И. Конраду: «Ваша страна состоит из такого множества народов, разговаривающих на стольких различных языках и унаследовавших столь различные культуры, что они являются моделью мира в целом; и соединением этих культурных и языковых разновидностей, и экономическим, социальным и политическим единством на федеральной основе вы продемонстрировали как это могло быть в мире в целом и как будет, я надеюсь, осуществлено в будущем» (3, 160).

Изучение и анализ имеющейся литературы по проблеме приводит к выводу о том, что вопросы сближения национальных культур народов Закавказья все еще недостаточно освещены. Большинство исследований отражают взаимосвязи в сфере духовной жизни в условиях завершения строительства социализма. Следует заметить, что вопросы взаимного культурного сотрудничества народов края в переходный период до сих пор все еще остаются слабо изученными.

В предлагаемой статье на основе анализа имеющихся по этой теме литературы и источников нами предпринята попытка хотя бы частично восполнить этот пробел и тем самым внести скромную лепту в изучение и обобщение процессов взаимовлияния и взаимообогащения национальных культур Азербайджана и Грузии.

Творческие взаимосвязи народов Закавказья в сфере литературы и искусства уходят вглубь столетий. Общность судеб, наличие общих черт в быту, обычаях способствовали их духовному сближению. Как известно, в литературе, как нигде в другой области художественной культуры рельефно отражаются быт и традиции народа. Эти национальные особенности одного народа через литературу становятся достоянием другого.

Одним из важных средств творческого взаимообогащения национальных литератур является художественный перевод. Благодаря ему лучшие произведения национальных литератур становятся общим достоянием. С помощью перевода народы знакомятся с историей, культурой, традициями друг друга. Он способствует взаимному изучению приемов художественного творчества, свойств в каждой национальной литературе, делает ее более многокрасочной и гибкой. В переводах произведений литературы с одного языка на я другой происходит знакомство народов между собою, взаимное распространение идей, процветание литератур и умственное продвижение.

Значительную роль в консолидации литературных сил Закавказья сыграла печать. Важное значение в деле взаимного ознакомления с творчеством писателей разных национальностей края имел выходивший с апреля 1928 г. ежемесячный литературный журнал «На рубеже Востока». «Наш журнал будет стремиться к тому, - говорилось в заявлении редакции, - чтобы путем переводов и специальных критических статей представить перед читателем наиболее полно современную литературу Закавказских республик» (2, 26). Журнал сыграл важную роль в сплочении интеллигенции Закавказья. Его несомненным достижением явилась публикация ряда произведений писателей Закавказья, что способствовало их сближению, взаимному ознакомлению литературы со своим классическим наследием.

Дальнейшему взаимообогащению литератур Закавказья способствовал также выходящий с октября 1933 г. новый журнал по литературе и искусству «Литературное Закавказье», занимавшийся переводами лучших произведений писателей Грузии, Азербайджана и Армении. Широко освещались на его страницах вопросы кино и музыки.

В мае 1927 г. редакция газеты «Заря Востока» предложила работникам литературного фронта анкету под девизом «За культурную смычку народов Закавказья». Писатели края единодушно отозвались на эту анкету, признав перевод лучших литературных произведений наиболее эффективным средством духовного сближения.

Летом 1929 г. газета «Заря Востока» начала новую кампанию за дальнейшее укрепление творческих связей между писателями края. Начатая на ее страницах широкая дискуссия содействовала творческому росту и консолидации деятелей литературного фронта.

16 июня 1929 г. в Тбилиси состоялось заседание делегаций писателей и работников искусства республик Закавказья, принявших резолюцию о создании «Союза писателей и деятелей искусства». Признавая общественно-политическую важность объединения культурных сил народов Закавказья в области литературы и искусства и укрепления культурной смычки, говорилось в ней, «делегация грузинских, армянских и азербайджанских писателей от имени сил своих федераций считает своевременным создание постоянно действующего органа, в виде культурного Союза писателей и деятелей искусства Закавказских республик» (11).

Символом дружбы грузинского и азербайджанского народов явился перевод поэмы Шота Руставели «Витязь в тигровой шкуре» на азербайджанский язык, осуществленный С. Вургунгом, М. Рагимом и С. Рустамом. «С гениальной поэмой Руставели, - вспоминает М. Ибрагимов, - лично я познакомился в 1937 г. в Кисловодске. Наш выдающийся поэт М. Вургун переводил тогда первые главы поэмы. При каждой нашей встрече Вургун с энтузиазмом говорил со мной о Руставели, о его поэме. Однажды он дал мне подстрочник и тогда-то развернулся перед моим взором величавый мир красоты и мудрости... Затем я читал в прекрасном переводе всю поэму, и моему восторгу не было границ» (1, 145-146).

И грузинские писатели и поэты не оставались в долгу перед Азербайджаном, занявшем достойное место в их творчестве. Так, азербайджанскому народу посвятили свои замечательные произведения С. Шаншиашвили (поэма «Трое»), В. Гаприндашвили (поэма «Баку»), С. Чиковани (стихотворение «Девичья башня»). Вековую дружбу азербайджанского и грузинского народов воспел М. Джавахишвили в романе «Арсен из Марабды», в котором рядом с народным героем Арсеном Одзелашвили за счастье грузинского народа борется азербайджанец Дали Гассан. В результате тщательного изучения психологии азербайджанского крестьянина, быта и языка, исторического прошлого народа М. Джавахишвили создал такие замечательные рассказы, как «Сапожник Габо», «Свадьба Курки», «Праведный Абдулла» и др.

На азербайджанский язык были также переведены произведения грузинских писателей К. Лорткипанидзе, Ш. Дадиани, Г. Леонидзе и др.

В марте 1937 г. Союз писателей Азербайджана обратился в Союз Писателей Грузии с тем, чтобы по примеру прошлых лет в плане отдела художественной литературы издательства «Азернешр» было отведено 15 печатных листов для издания произведений грузинских писателей (4).

Интересы развития художественной литературы народов Закавказья, творческого сотрудничества писателей края требовали объединения их в одну организацию. Такой организацией могла бы стать Закавказская организация писателей, основной задачей которой являлось: обмен опытом между ассоциациями писателей края и проведение смычки путем перевода лучших произведений художественной литературы.

Отчетливо представляя необходимость установления тесного сотрудничества между писателями края, известный грузинский поэт Паоло Иашвили на IV Закавказском съезде Советов (1927 г.) говорил: «Необходимо, чтобы грузинский писатель мог поехать в Армению и познакомиться с армянской живописью и литературой, чтобы он мог поехать в Азербайджанскую ССР и познакомиться с тамошней музыкой и другими достижениями, и наоборот, люди искусств этих республик могли приехать к нам» (8). П. Иашвили внес предложение о создании Закавказского литературного фонда.

Подчеркивая необходимость объединения писательских организаций Закавказья, их творческого сотрудничества, заместитель председателя Азербайджанской ассоциации писа-

телей М. Юрин писал: «Вопрос объединения писателей Закавказья, нас, писателей, интересовал еще три года тому назад, но в то время писатели отдельных республик Закавказья и творчески, и организационно были еще слабы, и это не давало возможности поставить этот вопрос на повестку дня. Теперь эти препятствия устранены, и мы уже практически приступили к разрешению этого вопроса» (9).

Взаимный обмен писательскими делегациями, проведение декад литературы, организация юбилейных вечеров деятелей культуры, ставшие добрыми традициями, способствовали сплочению писателей, обмену творческим опытом. Эти мероприятия стали эффективным средством взаимообогащения национальных культур народов Закавказья. Общаясь с писателями республик, представители литературного фронта делились творческими планами, намечали практические меры взаимного сотрудничества.

В апреле 1935 г. Секретариат Союза писателей Грузии принял решение об организации вечера азербайджанской поэзии. В честь приезда писателей было решено в газете «Коммунист» поместить специальный раздел об азербайджанской поэзии (4).

Важным событием в укреплении творческих связей между поэтами республик Азербайджана и Грузии явилась прошедшая в 1935 г. в Грузии декада азербайджанской поэзии. Поэты обменялись опытом, наметили перспективы дальнейшего творческого сотрудничества. Рассмотрев итоги декады, Союз писателей Азербайджана в своем обращении в ЦКП Грузии отмечал: «Солидарность, так волнующе выраженная на встрече писателей республик Грузии и Азербайджана, горячий прием и признательность трудящихся столицы Грузии явились новым подтверждением прочности уз и несокрушимости братства о мощи федерации народов Закавказья. Эта декада еще более укрепила братскую и творческую связь наших поэтов, расширила круг их творческих интересов» (5).

Взаимные контакты обогащали творческую лабораторию писателей новым жанром и стилем.

Важными, действенными формами сотрудничества и обмена опытом между деятелями искусства стали взаимные гастроли театральных и музыкальных коллективов, обменные выставки наилучших работ художников, съемки кинофильмов совместными усилиями режиссеров, сценаристов Грузии и Азербайджана.

Характерной чертой театрального искусства Азербайджана и Грузии являлся постоянный обмен лучшими репертуарами, режиссерами и актерами.

Значительную роль в укреплении азербайджано-грузинских связей сыграл Бакинский грузинский театр. В 1933 г. решением азербайджанского правительства любительский грузинский театр был преобразован в экспериментальный театр. В нем сотрудничали такие видные деятели грузинского театрального искусства, как Г. Кавсадзе, Т. Свани, А. Апхаидзе, Е. Цимакурдзе, Г. Такайшвили и др. На его сцене успешно шли спектакли «Хаджи Кара» М. Ф. Ахундова, «Севиль» Джафара Джаббарлы и др.

В связи с 30-летием Бакинского грузинского театра и в целях оказания ему помощи и установления с ним творческой связи Наркомпрес Грузинской ССР решил (1934 г.) выслать театру все необходимые инструктивные и методические материалы, картины, отражающие особенности грузинского искусства, передать пьесы С. Мтвардзе «Сурамская крепость» и «В сердце Ширака». Издательствам «Сахелгами» и «Федерасия» было предложено систематически снабжать Бакинский грузинский театр всеми изданиями, разработать мероприятия по организации в Баку декадника грузинского искусства в честь юбилея театра (6).

Правительство Азербайджана проявляло постоянную заботу о грузинском драматическом театре в г. Баку. Исходя из необходимости культурного обслуживания как бакинского населения, так и трудящихся грузинской национальности в районах Азербайджанской ССР, в августе 1935 г. правительство республики приняло решение о передаче Бакинского грузинского театра в ведение Наркомпреса республики и возложил на него руководство

театром. Бакинскому отделу народного образования было предложено выделить дотацию на очередной театральный сезон и впредь ежегодно предусматривать в бюджете финансирование для грузинского театра (7).

В целях широкой популяризации искусства Грузии правительство Азербайджана решило провести декадник искусства Грузии и для улучшения художественного оформления спектаклей Бакинскому грузинскому театру было отпущено 25 тысяч рублей.

Успешно функционировал в Тбилиси азербайджанский театр имени М. Кирманшахлы. Большая помощь ему была оказана правительством Грузинской ССР. Ряд лет этот театр давал спектакли в здании театров им. Ш. Руставели и К. Марджанишвили. Весомый вклад в идейно-художественное укрепление театра внесли выдающиеся мастера грузинской театральной сцены К. Марджанишвили, С. Ахметели, У. Чхеидзе, А. Хорава, А. Васадзе, Д. Антадзе, делившиеся с азербайджанскими коллегами своим богатым опытом. В репертуаре Тбилисского азербайджанского театра значительное место заняли такие произведения грузинской драматургии, как «Измена» А. Сумбаташвили-Южина, «Анзор» С. Шаншиашвили, «Дочь Жамтабери» М. Джапаридзе, «Родина» Г. Мдивани.

В 30-е годы в Тбилиси успешно прошли гастроли Азербайджанского государственного драматического театра им. М. Азибекова и Бакинского рабочего театра. Тбилисские зрители тепло приняли представителей Азербайджана. Надолго запомнились им блестящие выступления талантливых мастеров сценического искусства М. Алиева, Д. Зейналова, М. Доудовой, А. Шариф-заде, Ф. Кадырли и других. В связи с приездом в Тбилиси Бакинского рабочего театра директор театра М. Эфендиев отмечал: «Театр приехал в Тифлис, чтобы в порядке обмена культурными силами между республиками ЗСФР показать достижения Советского Азербайджана за первое десятилетие» (12).

В июле 1935 г. в столицу советского Азербайджана приехал театр им. Ш. Руставели. После выступления руставельцев руководители Бакинского грузинского театра обратились к С. Ахметели с просьбой оказать им помощь, поделиться опытом. С. Ахметели дал конкретные советы. Как вспоминает директор Бакинского грузинского театра С. Вачнадзе, с помощью талантливого режиссера С. Ахметели удалось создать весьма оригинальный и интересный спектакль М. Ф. Ахундова «Хаджи Кара», в котором были слиты воедино народные традиции грузин и азербайджанцев, сохранены колорит и форма пьесы М. Ф. Ахундова (14, 255-256).

В сентябре 1936 г. в Баку вновь гастролировал театр им. Ш. Руставели. «Театры Азербайджана, - отмечал по этому поводу народный комиссар просвещения республики Р. Ахундов, - будут учиться у театра им. Ш. Руставели мастерству и приложат все силы, чтобы поднять уровень своей работы до высокого уровня работы руставельцев» (13).

Ярким примером расцвета и сближения национальных культур народов Закавказья явилась состоявшаяся в июне 1934 г. в Тбилиси олимпиада искусства, в которой участвовало около 20 народностей ЗСФСР. В программу олимпиады были включены выступления музыкальных и хореографических коллективов, выставки изобразительного искусства. На ней были представлены работы таких выдающихся мастеров, как М. Сарьян, Л. Гудиашвили, М. Тоидзе, А. Алим-заде.

Отмечая значение первой Закавказской олимпиады было решено учредить при Закавказском ЦИК и ЦИК-х республик края постоянно действующие комитеты по проведению олимпиад, предусмотреть в бюджете специальные ассигнования.

История музыки республик Закавказья помнит множество примеров тесного сотрудничества деятелей этого жанра искусства. Она всегда сближала народы. Деятели музыкального искусства понимали необходимость совместной творческой работы. Талантливый азербайджанский композитор У. Гаджибеков писал: «Развитие национальной музыки является делом совершенно новым и в этой области было бы чрезвычайно полезно установить взаимный

обмен опытом и ознакомление с достижениями как в области педагогической постановки дела, как и в области музыкальных оформлений» (10).

Плодотворно развивались творческие связи между республиками Азербайджана и Грузии в области киноискусства. Ярким примером этого явился фильм «26 комиссаров», поставленный грузинским режиссером Н. Шенгелая по сценарию А. Ржешевского. Картина имела большой успех и вызвала всеобщее одобрение. Подчеркивая значение картины «26 комиссаров», известный искусствовед С. Юткевич писал: «Одновременно с картиной Н. Шенгелая сделал кинематографию, сделал фабрику «Азеркино», он сделал тысячу вещей, которые не существовали раньше» (15, 695).

Одним из основных девизов У. Гаджибекова был следующий: учиться друг у друга, перенимать опыт и тем самым обогащать искусство. Вся музыкальная деятельность У. Гаджибекова являла собой пример этого.

Музыка З. Палиашвили очень близка азербайджанскому народу и любима им. По справедливому замечанию народного артиста Азербайджанской ССР Ш. Бадалбейли, «музыка Захария Палиашвили – огромное богатство, бесценное достояние народа Грузии, его слава. Но в том величие, в том сила этого художника, что он перешагнул границы республики. Палиашвили – гордость всех народов нашей страны, в том числе и азербайджанского народа» (16).

Таким образом, анализ приведенных выше многочисленных фактов показывает, что благодаря усилиям творческой интеллигенции Азербайджана и Грузии, их тесного взаимного сотрудничества в сфере литературы и искусства было обусловлено сближение и обогащение художественных культур народов этих республик.

Литература:

1. Богомолов И. С., Миминошвили Р. С. Чувство семьи единой. Тб., 1977.
2. Журнал «На рубеже Востока», 1928, №1.
3. Проблемы истории и теории мировой культуры. М., 1974.
4. Центральный Государственный Архив литературы и искусства Грузинской ССР (ЦГАЛИ). Ф. 8, оп. 1, д. 639.
5. Центральный Государственный Архив литературы и искусства Грузинской ССР (ЦГАЛИ). Ф. 8, оп. 1, д. 476.
6. Центральный Государственный Архив литературы и искусства Грузинской ССР (ЦГАЛИ). Ф. 181, оп. 1, д. 473.
7. Центральный Государственный Архив литературы и искусства Азербайджанской ССР (ЦГАЛИ). Ф. 362, оп. 10, д. 6.
8. Газета «Заря Востока», 7 апреля 1927.
9. Газета «Заря Востока», 7 мая 1927.
10. Газета «Заря Востока», 10 мая 1927.
11. Газета «Заря Востока», 9 июня 1934.
12. Газета «Заря Востока», 11 сентября 1935.
13. Журнал «Литературная Грузия», Тб., 1978, №10-11.
14. История Советского кино, М., 1969.
15. Газета «Бакинский рабочий», 14 октября, 1971.

ბორის კვარაცხელია
ქართველ და აზერბაიჯანელ ხალხთა კულტურული კავშირების
ისტორიიდან XX საუკუნის 20-30-იან წლებში
რეზიუმე

ისტორიულმა გამოცდილებამ დაადასტურა, რომ ერები ყოველთვის მიისწრაფვიან სულიერ-კულტურული თანამშრომლობისკენ. ამ ჭეშმარიტების ნათელ მაგალითს წარმოადგენს ქართველი და აზერბაიჯანელი ხალხების ისტორიული ურთიერთობა. ამ გარემოებამ, თავის მხრივ, განაპირობა ამიერკავკასიის სოციალურ-კულტურულ გარემოში ერთაშორისი და კულტურათაშორისი კონტაქტების გაღრმავება.

შემოქმედებითი ურთიერთკავშირები ქართველ და აზერბაიჯანელ ხალხებს შორის ლიტერატურის, ხელოვნებისა და სხვა სფეროში საუკუნეთა სიღრმეში იღებს სათავეს. განსაკუთრებული გააქტიურების პერიოდია XX საუკუნის 20-30-იანი წლები.

ორი ხალხის მეგობრობის სიმბოლოდ იქცა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსნის“ თარგმნა აზერბაიჯანულ ენაზე ს. ვურგუნის, მ. რაგიმისა და ს. რუსტამის მიერ. აზერბაიჯანელ ხალხს მიუძღვნეს თავიანთი შესანიშნავი ნაწარმოებები ს. შანშიაშვილმა, ვ. გაფრინდაშვილმა, ს. ჩიქოვანმა და სხვ. ორი ქვეყნის შემოქმედებითი კავშირურთიერთობების განმტკიცებაში მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა 1935 წელს საქართველოში ჩატარებულმა აზერბაიჯანული პოეზიის დეკადამ.

განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია ქართულ-აზერბაიჯანული თეატრალური კავშირურთიერთობები. ამ საქმეში დიდი როლი შეასრულა ბაქოს ქართულმა დრამატულმა თეატრმა, რომელიც 1933 წ. შეიქმნა მანამდე მოქმედი სამოყვარულო თეატრის ბაზაზე. თბილისში ნაყოფიერად ფუნქციონირებდა მ. ქირმანშაჰლის სახელობის აზერბაიჯანული თეატრი.

ეროვნული კულტურის აღმავლობისა და დაახლოების ცხადი მაგალითი იყო 1934 წ. ივნისში თბილისში გამართული ხელოვნების ოლიმპიადა.

მჭიდრო კონტაქტები განვითარდა მუსიკალური ხელოვნების სფეროშიც.

Boris Kvaratskhelia
From the History of Georgian and Azerbaijani People's Cultural Relations
in the 20s-30s of the XX century

Summary

Historical experience proved that nations have always thrived towards development of spiritual-cultural relationships. The example of this reality is the historical relations of Georgian and Azerbaijani people. These circumstances have resulted in the development of intercultural and interethnic contacts in the Transcaucasian social-cultural sphere.

Creative interrelations between Georgian and Azerbaijani peoples in literature, art and other spheres begin in ancient times, but have been actively developed in 1920s-1930s.

The translation of “The Knight in the Panther’s Skin” by S. Vurguni, M. Ragimi and S. Rustami became the symbol of the friendship of two peoples. S. Shanshiashvili, V. Gaprindashvili, S. Chikovani and other prominent Georgian writers devoted their literary works to Azerbaijani people. The relations between two countries were further strengthened by the ten days poetry festival held in Georgian in 1935.

The special attention should be paid to Georgian-Azerbaijani relations in the sphere of the theatre. Georgian Drama Theatre in Baku (created on the basis of previous the amateur theatre) has

played important role in the development of the relations between two peoples. During that period, the M. Kirmanshakhli Azerbaijani theatre functioned in Tbilisi.

Another example of the enhancement of the national culture was the Art Olympics held in Tbilisi in 1934.

Strong cultural ties developed in the musical sphere too.

Ирина Матяш
(Украина)

**ГРУЗИНСКИЕ ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВА В УКРАИНЕ В 1918-1921 ГГ.:
МЕЖДУ НЕЗАВИСИМЫМ ГОСУДАРСТВОМ
И СОВЕТСКОЙ РЕСПУБЛИКОЙ**

О начале украинско-грузинских межгосударственных отношений можно говорить с конца мая 1918 года. Провозглашенная в соответствии с Актом независимости 26 мая 1918 г. Демократическая Республика Грузия нуждалась во внешней поддержке. Вполне обоснованным ввиду многовековых отношений украинского и грузинского народов и обеспечения украинской стороной деятельности грузинского комиссариата (действующего с января 1918 г.) в Киеве и Одессе было ожидание поддержки от Украинского Государства. История создания и деятельности грузинских представительств в Украине привлекала внимание и грузинских, и украинских ученых (1-9). В Киеве на доме, где располагалось представительство Грузии на улице Толостого, 9 открыта памятная доска. Однако в исследовании деятельности грузинских представительств в Украине еще достаточно белых пятен, заполнение которых требует привлечения архивных документов из грузинских архивов.

Официальные представители Демократической Республики Грузия при правительстве Украинского Государства были назначены вскоре после восстановления государственной независимости Грузии. С целью «укрепления дружественных отношений между Украиной и Грузией и торгово-промышленных отношений» 4 июля 1918 года в Киев в этом статусе были направлены с особым поручением Виктор Васильевич Тевзая (Тевзадзе) (псевд. – Машинадзе, Georgien) – 35-летний юрист и депутат грузинского парламента и Давид Виссарионович Вачеишвили (10, 18), имевший опыт как официальный представитель Грузинского Национального Совета на территории Украины и комиссар по военным делам при Украинской Центральной Раде (11, 355). Он жил в Киеве и имел контакты в правительственных кругах. В структуре представительства были консульский и экономический отделы, пресс-бюро, в которых предусматривалось 20 должностей: первого и второго секретарей, военного атташе и его помощника, технический персонал. Их заняли С. С. Астиани, А. А. Сванидзе, Г. П. Мамаладзе, Н. П. Брегвадзе и др. Основные усилия грузинских представителей сосредоточились на подготовке межгосударственного договора с Украиной, организации товарообмена, установлении контактов с представителями дипломатического корпуса с целью достижения договоренности о признании независимости Грузии зарубежными странами, и обеспечении помощи грузинским гражданам. Дипломатическое представительство Грузии расположилось на ул. Караваевской (ныне – Толстого), 9. Хорошие отношения у В. Тевзая сложились с финским послом Германом Гуммерусом. Переданная ему грузинским дипломатом нота с просьбой о признании Финляндией независимости Грузии была безотлагательно переправлена финскому правительству (12, 134).

В сентябре 1918 г. представительства Грузии открылись также в Одессе (генеральное консульство) и Харькове (консульство). В создании грузинского консульства в Харькове нуждались жившие в Харькове грузины, прежде всего – студенты Харьковского университета. Консульство возглавил в статусе исполняющего обязанности консула Г. Георгобiani. Но широко развернуть работу ему не удалось.

Генеральным консулом в Одессе стал уроженец Кутаисской губернии, выпускник юридического факультета Новороссийского университета Евсей Илларионович Ушверидзе (13, 224-241). Со студенческих лет он занимался общественно-политической деятельностью, после окончания университета участвовал в создании в Одессе общества «Сакартвело», выступал на стороне защиты в процессе 1913 года по грузинским студентам, обвиняемым в попытке создания «национальной грузинской студенческой организации» (13, 225). Штат учреждения он формировал с учетом необходимости выполнения консульских функций и организации эвакуации освобожденных из плена грузин, прибывающих в Одессу сначала «небольшими партиями» (14, 41). Первыми сотрудниками консульства стали Л. С. Муджири, М. Жоржолиани, В. Циргиладзе, обязанности секретаря начал выполнять Г. А. Мефферт.

Местная пресса сообщила об открытии консульства и информировала о том, что оно предоставляет лицам, возвращающимся из плена, помещения для отдыха, обеспечивает одеждой, продуктами и деньгами и организует переезд по льготным ценам в г. Поти (15). Потребность в такой помощи была очевидной: много грузинских подданных, кроме бывших военнопленных и беженцев, страдали от болезней и недоедания. Сначала «через квартирный кризис» консульство разместилось в помещении грузинского этапно-концентрационного пункта для военнопленных и беженцев (ул. Польская, д. 3), комендантом которого был Н. Беридзе (14, 41). Здесь действовал медицинский пункт, где работали врач, фельдшер, медицинская сестра и два санитары. Такая организация пребывания большого скопления народа на пункте (как было подсчитано позже, через него прошло 8281 человека) позволяла предупреждать и лечить болезни, а также избежать смертных случаев (14, 41).

Грузинская консульское учреждение декларировала готовность помогать не только грузинам, но и военнопленным – гражданам других стран – до официального открытия в Одессе их консульств. Приемная генерального консула временно располагалась в гостинице «Лондонская» на Приморском бульваре – центре общественной активности и расположения других дипломатических учреждений (15).

С первых дней деятельности было заявлено и о другой составляющей миссии консульства: налаживание «правильных торговых сношений» с украинским государством. Для товарообмена с грузинской стороны предлагались кожа, марганцевая руда, табак, коконы шелкопрядов и т. п. Одесса рассматривалась как важный центр экспорта товаров в Грузию и их импорта из Грузии. Для обеспечения товарообменных операциях государственного значения предполагалось подписание соответствующего соглашения. С этой целью Е. И. Ушверидзе удалось определить конкретные перспективы «нормальных торговых связей с Одесским рынком» (14, 46).

А в Киеве 5 декабря 1918 г. В. В. Тевзия подписал договор между Украинским Государством и Грузинской Республикой. За украинскую сторону подпись поставил заместитель министра торгового и промышленного дела С. В. Бородаевский. Первый украинско-грузинский межгосударственный акт содержал положения об установлении консульских отношений и взаимное назначения генеральных консулов, консулов и торговых агентов «во все порты и селения», определял имущественные права граждан на территории другой страны равными с правами местных граждан, позволял законно создавать торговые и кооперативные общества, проводить торговлю, устанавливал режим беспощинной торговли между сторонами, аннулировал оплату ластовых сборов в портах обоих государств и определял другие принципы организации товарообмена и мореплавания и др. Договор предусматривал ратификацию и предоставлял право каждой стороне денонсировать его после ратификации. 7 декабря были подписаны соглашения о межбанковских переводных операциях и об обмене товарами между Украинским Государством и Демократической Республикой Грузия как независимыми государствами. Однако договоры в законную силу не вступили. После прихода к власти Директории и восстановления Украинской Народной Республики грузинское пред-

ставительство продолжило деятельность в Киеве, не оставив украинскую столицу и в начале февраля 1919 со вступлением в город большевиков. Как представитель правительства Демократической Республики Грузия в Украине В. Тевзая принял 25 марта 1919 г. отставку исполняющего обязанности консула в Харькове Г. Георгобиани и возложил консульские обязанности на вице-консула К. Цагарели.

Деятельность киевского представительства Грузии была прекращена в мае 1919 года. Причин тому было, как минимум, две. Во-первых, 2 апреля 1919 г. В. Тевзая, как и каждый иностранный консул в Киеве, получил ноту от правительства УССР, в которой выдвигалось требование предоставить в десятидневный срок ответ от правительства Грузии на вопрос об официальном признании Украинской ССР, официальное подтверждение его полномочий, согласие обеспечить проезд на территорию Грузии официальных представителей УССР. Ровно через месяц по поручению Х. Раковского с киевскими консулами встретился управляющий делами НКВД Майзель с целью получения ответа на ноту НКВД от 2 апреля. Выяснилось, что ответы от своих правительств получили только итальянский и голландский консулы, однако они не могли удовлетворить правительство советской Украины из-за отсутствия ответа на основной вопрос. Поэтому все консулы, кроме официально аккредитованных, должны были в восьмидневный срок покинуть Киев.

Во-вторых, наступление на Киев белогвардейских войск генерала А. Деникина, которые уже контролировали Донбас, Дон, Кубань, Северный Кавказ, давал печальные прогнозы. На родину члены грузинской миссии и консульства в Киеве во главе с В. Тевзаяй отправились через Одессу, куда прибыли 20 мая. Вместе с дипломатами приехали 125 грузинских граждан. Город в то время находился под властью большевиков.

С целью выработки совместных решений и организации контактов с новой властью иностранные представители создали консульскую коллегия и избрали ее председателем Е. И. Ушверидзе. Заседание коллегии происходили в помещении консульства Грузии, расположившемся в доме №4 на улице Садовой. На свое обращение к большевикам о предоставлении охранной грамоты на помещение, занятое консульством, Е. И. Ушверидзе получил ответ: «Грузинская Демократическая Республика еще не признала советское правительство, поэтому консул может быть только частным лицом, и на учреждение права не имеет» (16, 103). Однако грузинский представитель не прекратил своей деятельности.

Ситуация осложнялась ультиматумом Председателя СНК УССР и одновременно наркома иностранных дел УССР Х. Г. Раковского к иностранным консулам: в течение 10 дней они должны были обратиться к своим правительствам и выяснить их готовность признать советскую Украину (14, л. 46 об.). Как глава консульского коллегии Е. И. Ушверидзе пытался доказать наркому при личной встрече в Одессе, что выполнение консулами своей миссии защиты прав и интересов граждан не может зависеть от политического признания государства. Впрочем, убедить Х. Г. Раковского не удалось. Единственное, что он на словах гарантировал консулам, которые не получают положительного ответа от своих правительств, – это частичное соблюдение условий консульского иммунитета: освобождение от обысков, реквизиции и арестов. При этом лично А. И. Ушверидзе нарком обещал предоставить возможность продолжения деятельности учитывая существенные экономические интересы Украинской ССР в Грузии (14, л. 46 об.). К назначенному сроку одесские консулы не получили положительного ответа, они теряли консульский иммунитет и переходили на права частных лиц, а консульства закрывались. Более того – на них распространялся красный террор. Первыми в большевистские застенки попали консулы Германии, Нидерландов и Швеции. Е. И. Ушверидзе протестовал, заявляя большевикам, что будет апеллировать к «всей демократической Европе» (14, 48). Последний аргумент заключался в требовании арестовать и его. Консулов освободили, но репрессии в отношении отдельных граждан, в том числе и сотрудников (уже «бывших») консульств, усилились.

В этих условиях грузинский консул взял на себя организацию эвакуации иностранных консульств и иностранцев из Одессы. Сотрудники грузинского консульства работали днем и ночью. Для отправления транспортов была создана специальная комиссия во главе с проф. С. Л. Авалиани. Ее задача заключалась в проверке документов всех желающих уехать. В результате деятельности комиссии до выезда было допущено 500 человек из 700 просителей – граждан Англии, Франции, Грузии, Азербайджана и других стран (14, 48). Посадка на пароход происходила в присутствии консула и сотрудников консульства, а также сотрудников Одесской «чрезвычайки», которые проверяли личность и багаж каждого пассажира. С. Л. Авалиани выехал с первой группой. Вскоре он начал работу в Тбилисском университете.

С целью помощи всем, кто в ней нуждался, грузинское консульство организовало столовую для бывших военнопленных и беженцев. Е. И. Ушверидзе видел в этом единственный выход из сложившейся ситуации. Стоимость одного фунта хлеба достигала 130 рублей, однако даже за такую цену получить продукты было довольно сложно. По поручению генконсула, организацией столовой занялись консул Брегвадзе, председатель экономического совета в Киеве М. Бибинейшвили и полковник Д. С. Чавчавадзе (14, 42).

Обеды отпускались бесплатно грузинским военнопленным и бедным гражданам (им выдавались входные карты, чтобы исключить проникновение советских рабочих), а иностранные граждане получали дешевые обеды из двух блюд по цене около 30 руб. (тогда как самый дешевый обед в других столовых стоил не менее 100 руб.) (14, л. 42). Достичь такой стоимости обедов грузинскому консульству удалось благодаря изобретательности комиссии: продукты закупались в ближайших поселках у владельцев – из первых рук.

Кроме того, военнопленным и беженцам выдавалась материальная помощь. По подсчетам Е. И. Ушверидзе, его консульство выдало иностранным гражданам 206 тыс. 812 руб. 75 коп. материальной помощи, в частности, армянам – 55000, французам – 57314, англичанам – 30100, азербайджанцам – 9025, австрийцам – 5000, итальянцам – 17440, полякам – 13050, бельгийцам – 6300, финнам – 1250, грекам – 4050, немцам – 21 245, румынам – 35, японцам, швейцарцам, американцам, туркам и шведам – вместе 2900 руб. (14, л. 43). Количество выданных обедов и суммы учитывали созданная по решению консульской коллегии специальная комиссия во главе с Е. И. Ушверидзе.

Грузинский представитель принимал опеку над иностранными гражданами от консулов, оставляющих Одессу. 11 и 12 июня ему передали свои полномочия нидерландский консул А. Ухтман, который занимался французскими, итальянскими, бельгийскими, английскими и голландскими гражданами; секретарь французского консульства в Киеве Т. Муллен (14, 44).

С возвращением в Одессу в августе 1919 г. белогвардейцев Е. И. Ушверидзе получил уведомление за подписью генерал-лейтенанта Михаила Шиллинга о том, что грузинское консульство должно прекратить свое существование (14, 9). Обосновывая в беседе с журналистами причины такого решения, генерал указал на отсутствие каких-либо связей его власти с Грузией. Е. И. Ушверидзе подал ходатайство во все возможные инстанции, которые могли принять меры по вывозу грузинских граждан на родину (17). Несмотря на свой опыт работы в критических обстоятельствах, когда за 10 месяцев его деятельности власти в Одессе менялась как минимум 4 раза, консул надеялся на сохранение своего статуса. Однако уже в сентябре 1919 г. ему пришлось покинуть Одессу. 12 сентября Е. И. Ушверидзе обратился к особо уполномоченному по эвакуации беженцев в Одессе с просьбой принять меры по обеспечению выезда «первым пароходом» на родину грузинских граждан – военнопленных, которые оставались на грузинском этапно-концентрационном пункте (18, 32). Они около полугода ожидали реэвакуации и существовали только благодаря помощи консульства. Грузинский консул гарантировал, что ни один из этих освобожденных военнопленных (список и удостоверение личности с фотографией на каждого прилагался) не

состоял на советской службе. Для путешествия сотрудников грузинского консульства было специально зафрахтован моторно-парусное судно. Его владелец в качестве компенсации получил право приобрести на Кавказе по приемлемой цене и доставить в Одессу 1500 пудов керосина и масла (19). С сотрудниками консульства на родину отправлялись, кроме 100 освобожденных военнопленных, еще 100 грузинских граждан.

Иностранные граждане – жители Одессы (представители армянской, эстонской, немецкой, польской, французской колоний), прощаясь с грузинским консулом, выражали благодарность за его помощь. В частности председатель Одесского немецкого комитета Г. Тауберг отмечал: «Ваше имя золотыми буквами будет занесено на страницы истории этого тяжелого времени большевистского господства» (14, 37).

В середине января 1920 г., когда ситуация в городе для развертывания торговой деятельности не имела никаких перспектив, Е. И. Ушверидзе вернулся в Одессу уже как председатель Особой экономической миссии Демократической Республики Грузия на Юге России и в Румынии. В состав миссии вошли также бывшие сотрудники консульства: О. Б. Хвития, В. М. Жоржолиани, Л. С. Муджири, В. Д. Думбадзе. Вместе с задачей восстановления грузино-украинских торговых отношений миссия имела цель вернуть Грузии пароход «Братья Феофани», реквизированный еще осенью 1918 г. Огромные затраты на его содержание во время ожидания освобождения от ареста в Одесском порту белогвардейцами и большевиками, как замечал Е. И. Ушверидзе нивелировали его материальное значение. Речь шла только о вопросе «принципа и государственного достоинства», требующих, чтобы пароход, прибывший сюда под грузинским флагом, вернулся бы под ним же в порт Потти. Свою позицию как представителя Грузии Е. И. Ушверидзе представил в интервью местной прессе, отмечая, что его страна «против большевизма. Их путь лежит в Азию, мы свои взгляды обращаем в сторону Европы ... Для защиты своей Родины весь грузинский народ не на словах, а на деле, как один человек пойдет против тех, кто посягает на нашу независимость» (26).

Еще одно грузинское консульское учреждение действовало в Харькове. В марте 1919 г. его возглавил Константин Цагарели-Цагарейлишвили. 34-летний выходец из кутаисских мещан имел юридическое образование и опыт работы юрисконсультom, до 1910 г. был членом РСДРП на Кавказе. За политическую деятельность неоднократно попадал под суд в Харькове, Воронеже, Новочеркасске, Грозном, был даже приговорен к смертной казни (20, 4 об). Отец будущего консула – Соломон Цагарели – занимался швейной делом, содержал собственный магазин и сначала платил за обучение юноши в Харьковском университете. Вскоре студент взял на себя собственное содержание, поскольку получал стипендию и имел прибыль от литературной деятельности, к которой имел талант. Накануне русской революции К. Цагарели работал в управлении Мер-Херсонской железной дороги в Харькове, хорошо разбирался в проблемах грузинской общины (21, 121).

В начале 1920 года Харьков стал столицей советской Украины. К. Цагарели получил от дипломатического представительства в России право на установление деловых отношений со всеми государственными и общественными учреждениями в Харькове и статус консула Демократической Республики Грузия с дипломатическими полномочиями. Штат генконсульства, секретарем в котором был его родной брат – Григорий Соломонович Цагарели, составлял 7 человек, а общая численность с семьями – 22 человека (21, 61).

Среди первых обращений консула в правительство советской Украины была просьба о содействии получению дипломов грузинскими студентами, изучавшими медицину в харьковских вузах, и возвращению их после окончания учебы на родину, учитывая острую потребность Грузии во врачах (22, 198). По его сведениям, в Харькове завершали курс обучения 12 выходцев из Грузии: 10 юношей и 2 девушки (22, 198). Подписание 7 мая 1920 г. Демократической Республикой Грузия мирного договора с советской Россией и признание

в соответствии п. 1 этого договора Грузии независимым государством меняло статус грузинских граждан в УССР на иностранцев и актуализировало консульские обязанности К. Цагарели. Уже через две недели после подписания договора, основываясь на требованиях Декрета рабоче-крестьянского правительства УССР от 13 февраля 1919 г. и приказа Главного санитарного управления от 21 апреля 1920 г. об освобождении иностранных граждан от военной повинности, он поставил перед украинской властью вопрос о срочном дополнить упомянутые акты нормой о грузинских гражданах (21, 124). В ответ консул получил разъяснение, что нормы декрета не распространяются на грузинских подданных, поскольку между Украиной и Грузией нет договора. Подданные государств, с которыми правительство РСФСР заключил или собирался заключить сделки, не распространялись на УССР (Грузия, Латвия, Литва, Эстония) подлежали освобождению от военно-санитарной службы только в том случае, когда они были мобилизованы не на территории УССР.

Однако НКВД УССР распорядился считать недействительными официальные документы, выданные грузинским консулом, а его самого – частным лицом. 3 июня секретарь НКВД лично разъяснил К. Цагарели, что его деятельность, признанная на территории РСФСР, может считаться легитимной в Харькове только при условии подписания договора о мире и дружбе Демократической Республики Грузия с Украинской ССР. 20 июня 1920 г. Непризнанный консул писал Сеиту Девдариани: «Х. Раковский решил самоопределить Украину только после того, как будет подписан договор с Россией, до сих пор все шло из Москвы и всегда нам кивали на Москву и на Чичерина. 7 мая – дата не только в жизни Грузии, но и Украинской ССР. Здесь Совнарком решил не признавать ни консула, ни грузинских граждан, поскольку нет договора между УССР и Грузией, а УССР независима в отношениях. А когда поставили вопрос – А как же признаны персидский консул и персидские и эстонские граждане, когда нет договора между УССР и этими странами? Не не знали, что ответить, отвечают: кто Вам сказал, что их мы признаем? ... Они мне сами говорили. Да что тут спорить и с кем спорить ... Последовательность политики здесь недостаток, разнообразие преимущество. Вот от этого преимущества здешней политики и ее руководителей и произошло то, что после факта заключения договора с Россией мы оказались в худшем положении, чем были до него» (20, л. 10 об). К. Цагарели просил о донесении до грузинского правительства информации о бедственном положении сотрудников консульства, проживающих в Харькове «без всяких прав и права выезда на родину» (20, л. 10 об). В помощи и содействии в выезде в Грузию нуждалась и грузинская интеллигенция Харькова. По сведениям консула, там жили один профессор, 15 врачей, три юриста (20, 12). Они готовы были оставить советскую Украину «хоть завтра». Консульство просуществовало до 17 июня 1920 г., когда его деятельность была приостановлена до «оформление отношений» между Украиной и Грузией (20, л. 8-8 об). Консул просил содействия у министра иностранных дел Грузии о предоставлении «казенного» транспорта гражданам, которые смогут добраться Владикавказа, поскольку без государственной помощи они вынуждены для оплаты переезда распродать все имущество (20, л. 8 об).

Вскоре по настоянию Москвы начались переговоры между преставителями УССР и Демократической Республики Грузия, завершившиеся подписанием 31 января 1921 г. в Москве общего договора между РСФСР, УССР и Грузией (23, 361). Договор содержал положения о взаимном признании суверенитета, начале дипломатических и консульских отношений, установлении принципа наибольшего благоприятствования в экономических связях, возвращении памятников искусства и архивов. В тот же день было подписано и соглашение об оптации гражданства и вывозе имущества.

20 февраля 1921 г. К. С. Цагарели вручил ему свой «мандат» Х. Г. Раковскому и формально получил подтверждение полномочий генерального консула в Харькове с правом пользоваться прямым проводом, как в Совнарком, так и в центральном телеграфе, для

сношений с представителями Грузинской Демократической Республики в Одессе, Киеве, Москве и грузинским правительством в Тифлисе (21, 114). Его семью, семью секретаря консульства, сотрудника консульства М. Р. Клигулашвили и семью курьера С. С. Татаришвили в начале марта 1921 г. поставили на учет для обеспечения продовольствием (24, 3).

Однако подписанное соглашение подлежало ратификации, которой из-за захвата Тифлиса большевиками 25 февраля 1921 г. не произошло. На тот момент К.С. Цагарели не получил официального уведомления о признании его полномочий правительством Украинской ССР, но фактически начал их выполнение: поддерживал отношения с соотечественниками, пытался добывать грузинскую прессу.

В ночь с 8 на 9 марта 1921 г. помещение К. С. Цагарели как «представителя Грузии» посетили незваные гости из Особого отдела НК, чтобы объявить ему о домашнем аресте согласно ордеру № 303 / с от 8 марта (20, л. 18). По распоряжению наркома иностранных дел Х. Раковского во время объявления консулу решение присутствовал секретарь Бюро регистрации иностранцев при НКВД УССР А. Б. Стахов. Этот момент и формулировки оснований для ареста Цагарели дали основания полагать ему, что арест произошел с ведома Х. Раковского и не по причинам личного характера. Воспользовавшись его присутствием А. Б. Стахова, К. Цагарели передал обращение в НКВД с просьбой разъяснить взаимоотношения Украины и Грузии; обеспечить его продовольствием на время ареста и уменьшить количество представителей Особого Отдела (поскольку «сторожить» его осталось аж 4 человека) (20, 19). Удовлетворен из перечисленного был лишь второй пункт. В то же время К. С. Цагарели направил в Х.Г. Раковского ноту протеста, в которой заверил, что не совершал никаких действий, могущих повлечь ни его арест, ни даже протест со стороны УССР, так же как и его правительство не допускал никаких «недружественных» действий по украинскому правительству, его представителей или граждан (20, л. 18 об).

Оставшись без официального представителя, грузинская колония в Харькове пробовала самостоятельно организовать выезд соотечественников на родину и обратилась за помощью к полпреду Грузинской ССР при правительстве РСФСР Михо Цхакая. Тот обратился в июне 1921 г. к украинскому правительству с просьбой дать распоряжение об освобождении грузинских подданных от службы на основании решения совета колонии, но не препятствовать выезду 65 грузин на родину поездом № 159, который выходил из Москвы через Харьков 30 июня. Ответ на обращение полпреда поступил через председателя украинской миссии в Москве Юрия Коцюбинского. Действия М. Цхакая рассматривались как сепаратные, подчеркивалась недопустимость прямых контактов с украинской властью. Поэтому было рекомендовано все вопросы, связанные с освобождением от военной и гражданской службы, как и вопрос реэвакуации решать через украинскую миссию (25, 6). Грузинская колония в Харькове получила указание решать вопрос о положении граждан Грузии и выезде специалистов на родину решать с Тифлисом, а не с Москвой. В августе 1921 г. Совет грузинской колонии в Харькове решил отправить в Тифлис своего представителя Манухо Елигулашвили для непосредственных переговоров с Правительством Грузии (20, 10).

Для Константина Цагарели его пребывания на консульском должности и контакты с грузинской оппозицией вызвали новый арест в 1930 году. Тогда он провел два месяца в тюрьме и вышел на свободу. Работал в Харьковской областной коллегии защитников как адвокат. Новый арест осенью 1937 году не оставил надежд на спасение. Ему были предъявлены обвинения в проведении активной меньшевистской деятельности, личных связях с украинскими контрреволюционными кругами и меньшевиками Закавказья. Во время допросов К. Цагарели отвергал обвинения, но не отрицал, что считал украинских «националистов» реальной силой, совместная борьба с которой могла привести к освобождению Украины и Грузии. 22 сентября 1938 года на закрытом судебном заседании он был признан виновным в совершении преступлений, предусмотренных статьями 54-1а, 54-8, 54-11 Уго-

ловно кодекса УССР. Приговор – высшая мера с конфискацией всего принадлежащего ему имущества был выполнен немедленно.

Таким образом, начавшееся летом 1918 года институционное оформление межгосударственных украинско-грузинских отношений реализовывалось с грузинской стороны в форме официального представительства Демократической Республики Грузия с особыми полномочиями при правительстве Украинского Государства в Киеве, генерального консульства Грузии в Одессе и консульства в Харькове. На протяжении июля 1918 г. – июня 1920 г. эти учреждения действовали на территории Украины в условиях смены власти. С приходом к власти в Украине большевиков легитимность их пребывания на украинской территории была поставлена в зависимость от решений большевистского руководства Украинской ССР. Сотрудники миссии в Киеве и генерального консульства в Одессе оставили украинскую территорию в июне – сентябре 1919 г. Единственным официальным представителем Грузии в Украине в это время до марта 1921 г. остался в Харькове К. Цагарели. Его судьба, как и судьба Е. Ушверидзе, имела трагический финал: они были репрессированы режимом, с которым пытались установить отношения от имени своего государства. История деятельности дипломатических и консульских представительств Грузии в Украине заслуживает специального исследования, как и судьбы грузинских дипломатов, потерявшие в потоке бурного времени.

Литература:

1. Матвієнко В., Українська дипломатія 1917-1921 років на теренах постімперської Росії. К., 2002.
2. Синюк Б., Грузинсько-українські дипломатичні, економічні і громадські зв'язки на початку ХХ сторіччя// Дипломатичні, громадські та економічні відносини між Українською Народною Республікою та Грузинською Демократичною Республікою у 1917-1922 рр.: Зб. м-лів науково-практичної конференції. Тб., 2007.
3. Дацків І. Б., Дипломатія українських державних утворень у захисті національних інтересів 1917-1923 рр. Тернопіль: Астон, 2009.
4. Кіладзе С., Невідомі сторінки дипломатії // Хроніка-2000: Український культурологічний альманах. К., 2001, №43, Україна-Грузія.
5. Бєжуашвілі А., Україна і Грузія: дипломатичні відносини 1918-1920 років//Україна-Грузія: Хроніка 2000: Український культурологічний альманах. К., 2002. Вип. 47-48, публікація архівних документів.
6. Matiasz I., Z Podlasia do Kijowa. Wkład Iwana Kraskowskiego w organizację ukraińskiej służby dyplomatycznej i konsularnej w latach 1918-1924//Migracje a tożsamość narodowa mieszkańców Europy Wschodniej w XIX i na początku XX wieku/ pod redakcją Doroty Michaluk/Muzeum Rolnictwa im. ks. K. Kluka w Ciechanowcu Instytucja Kultury Województwa Podlaskiego; Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego Departament Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Ciechanowiec, 2016.
7. Матяш І., Це не роман, але історичний документ, який, може, допоможе нашим нащадкам зрозуміти цю добу великих змін (Зі спогадів Людмили Красковської про батька) // УІЖ. 2017, № 4 (535).
8. Матяш І., Внесок білоруса Івана Красковського у формування української дипломатії (1918-1921 рр.)//Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. Вип. 19. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2017.
9. Гай-Нижник П., Україна-Грузія: становлення міждержавних та дипломатичних взаємин (1917-1921 рр.)//Україна дипломатична, 2017, Вип. ХVІІІ.
10. Центральный государственный архив высших органов власти и управления Украины (далее - ЦГАВО), ф. 3766, оп. 1, д. 134.

11. Українська Центральна Рада: документи і матеріали: У 2 т. Т. 2/ Упоряд. В. Верстюк та ін. К., 1997.
12. Гуммерус Г., Україна в переломні часи. Шість місяців на чолі посольства у Києві / пер. з фін., коментарі та передмова Й. Ремі, В. Пилипенка. К., 2004.
13. Музичко О., Перший грузинський консул в Одесі Овсій Іларіонович Ушверідзе: толерантність як принцип дипломатії // Південний Захід. Одесика: историко-краєведчески альманах. Вип. 21. Одесса, 2016.
14. Центральный исторический архив Грузии (далее - ЦГИАГ), ф. 1861, оп.1, д.1.
15. Генеральное консульство Грузии в Одессе // Одесский листок. 1918, 17 сентября.
16. Українська РСР на міжнародній арені: Збірник документів (1917-1923 рр.)/упоряд.: К. С. Забігайло, М.К. Михайловський, І. С. Хміль. К., 1966.
17. Беседа с генералом И. Н. Шиллингом // Одесский листок, 1919, 5 сентября.
18. Государственный архив Одесской области, ф. Р-3865, оп.1, д. 47.
19. К ликвидации грузинского консульства // Одесские новости. 1919, 23 августа.
20. ЦГАВО Украины, ф. 4, оп. 2, д. 575.
21. ЦГАВО Украины, ф. 4, оп.1, д. 16.
22. ЦГАВО Украины, ф. 4, оп.1, д. 13.
23. Хміль І.С. З прапором кризь полум'я війни. К., 1962.
24. ЦДАВО України, ф. 4, оп. 2, спр. 275, арк. 3.
25. ЦДАВО України, ф. 4, оп. 1, спр. 643, арк. 6.
26. Грузия против большевиков // Одесский листок, 1920, 24 января.

ირინა მატიაშო

საქართველოს წარმომადგენლობა უკრაინაში 1918-1921 წლებში: დამოუკიდებელ სახელმწიფოსა და საბჭოთა რესპუბლიკას შორის რეზიუმე

სტატიაში გაშუქებულია ქართული დიპლომატიური და საკონსულო დაწესებულებების საქმიანობა უკრაინაში 1918-1921 წლებში. მათი დაარსება დაკავშირებულია 1918 წლის 26 მაისს საქართველოს სახელმწიფოებრივი სუვერენიტეტის აღდგენის აქტის გამოცემასთან. 1918 წლის სექტემბრიდან 1919 წლის მაისამდე პერიოდში კიევში მოქმედებდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის წარმომადგენლობა ვ. თევზაიას მეთაურობით, ხოლო 1918 წლის დეკემბერში ხელი მოეწერა პირველ საერთაშორისო ხელშეკრულებას. საკონსულო დაწესებულებები არსებობდა ოდესაში (გენერალური კონსული – ვ. უშვერიძე) და ხარკოვში (კონსულები – ვ. გიორგობინი და კ. ცაგარელი). ქართველი კონსულების ბედი ტრაგიკული აღმოჩნდა: ისინი რეპრესიის მსხვერპლი გახდნენ.

Irina Matyash

Georgian Representatives in Ukraine 1918-1921: Between Independent State and Soviet Republic

Summary

This article deals with Georgian diplomatic and consular institutions activities carried out in Ukraine in the period between 1918 and 1921. Their foundation is related to the adoption of the Act of Independence on May 26, 1918 in Georgia. From Sep 18, 1918, until May 1919 Georgian Democratic Republic was represented in Kyiv under the leadership of V. Tevzaya. In 1918, the first international agreement was signed. Consular institutions were located in Odessa (General Console E. Ushveridze) and Kharkov (Consoles – G. Giorgobiani and K. Tsagareli). The fortune of Georgian consoles was tragic because they became victims of repression.

Инна Хоменская
(Украина)

ИНСТРУМЕНТЫ КУЛЬТУРНОЙ ДИПЛОМАТИИ ГРУЗИИ В УКРАИНЕ

Во внешней политике любого государства главными инструментами ее реализации выступают экономические, военные, культурные, а также стратегические аспекты. В последнее время наблюдается тенденция роста значимости культуры на международной арене. Популяризация национальной культуры среди государств становится неотъемлемой частью политики ведущих мировых держав.

Существуют различные определения применения культуры в рамках государственной политики. Внешняя культурная политика выступает базисом, объединяя в себе такие понятия как: культурная, публичная, общественная, научная, народная и спортивная дипломатии. Все эти дефиниции неразрывно связаны с концепцией мягкого влияния. Следовательно, внешняя культурная дипломатия является вспомогательным инструментом, при правильном использовании которого отдельные государства способны оказывать влияние на различные процессы в мире, будь то экономические, социальные или политические (1, 160-164.). На примере реализации культурной дипломатии Грузии в Украине это вполне можно доказать.

Несмотря на то, что термины мягкая сила и культурная дипломатия вошли в обиход в XX веке, идея культурного обмена – стара как мир и пронизывает всю историю человечества.

Классическое определение мягкой силы принадлежит профессору Гарвардского университета Джозефу Наю (Joseph Samuel Nye) и характеризует её как способность конкретной страны быть привлекательной для партнёров и добиваться от них желаемого поведения, не прибегая к насилию или подкупу (2, 154). Таким образом, государство, обладающее высоким моральным авторитетом и безупречной репутацией, способно намного эффективнее и с наименьшими затратами достигать требуемого результата в своей внешнеполитической деятельности, чем государство, опирающееся исключительно на парадигму жёсткой силы, т.е. военно-силовые и санкционные рычаги воздействия. Это правительство Грузии, ее официальные представители, государственные и негосударственные организации, объединение диаспоры грузин в Украине очень хорошо понимают и активно используют инструменты культурной дипломатии, строя образ Грузии в Украине как:

- надежного «друга навеки»,
- сродного, близкого по духу народа,
- гостеприимной, туристической привлекательной страны,
- открытого, демократического, европейского партнера,
- надежного поставщика качественного продукта,
- огромного культурного наследия, которое принадлежит и украинскому народу, учитывая историческую традицию,
- активной диаспоры, которая не безразлична к процессам в Украине.

Все эти позитивные коннотации возникают в сознании украинцев во время встрече с концептом «Грузия». Конечно же это связано с историей отношений, но большую часть в этапах закрепления таких концептуальных признаков сыграло позитивное влияние инструментов культурной дипломатии Грузии, которая предполагает использование различных факторов культуры, искусства и образования с целью защиты и продвижения на международной арене национальных интересов.

Отношения между Украиной и Грузией в культурно-гуманитарной области имеют исторические корни, что позволяет и сегодня налаживать сотрудничество. Были подписаны соглашения о сотрудничестве в культурной, спортивной, туристической отраслях, сотрудничают между собой лучшие университеты, школы двух стран.

Методы и приемы культурной дипломатии Грузии в Украине разнообразны. Постараемся их структурировать.

Общепринятое регулярное проведение торжественных мероприятий, посвященных государственным и народным праздникам Украины и Грузии, памятным датам выдающихся украинских и грузинских деятелей культуры, искусства, спорта, науки. Иногда такие празднования переходят в целые фестивали, как например, празднование «Дня независимости Грузии в Украине» на Певческом поле.

Фестивали культур как один с инструментов очень популярны. Среди наиболее больших за количеством охваченной аудитории (включая целые регионы), мысовых и доступных, идейно влиятельных есть такие фестивали как «Тбилисоба» (белее 10 лет праздник, который проводят на Андреевском Спуске в Киеве), Большой грузинский праздник с «Боржоми», который проводят в Ботаническом саду Киева.

Эти фестивали хороши тем, что поднимают целый культурный, традиционный пласт. Концертная программа, программа мастер-классов, возможность приготовить или попробовать разные грузинские блюда. Дегустация и промоция вина, истории виноделия Грузии, шоу-балеты и вокалисты – вся эта программа способствует популяризации страны и на прямую влияет на экономические отношения. Например, в 2017 году Грузия экспортировала в нашу страну 8,5 млн бутылок вина и Украина заняла второе место в перечне стран-импортеров данной продукции из кавказской страны. Рост импорта составил 46%.

Грузинская кухня и вино являются одними из наиболее ярких достопримечательностей страны и важным элементом общей культуры народа, также имеют большой авторитет в Украине. Укрепляется он не только на фестивалях и во множестве грузинских ресторанов, но и в таких интересных проявлениях, как например, символические акции: в Национальном ботаническом саду им. Н. Гришко в 2017 году высадили 100 виноградных саженцев винных сортов Саперави и Ркацители. Зураб Топурия, атташе по вопросам культуры посольства Грузии сказал: «Очень символично, что на украинской земле вашими и нашими руками было высажено грузинские саженцы, ведь в 2017 году мы отмечаем двадцать пятую годовщину установления дипломатических отношений между Украиной и Грузией и я хочу, чтобы дружба между Украиной и Грузией крепла каждый год, как хорошее грузинское вино!» (3). Как фестивальная форма интересным инструментом культурной дипломатии являются – **арт-пикники**, на которых объединено представление музыки, танцев, кулинарных шедевров, искусства и самобытности.

В фестивальной форме проходит также Неделя Грузии, которая каждый год проводится при поддержке посольства Грузии в Украине (4).

Гастроли с концертами популярных коллективов имеют большой успех в Украине конечно же в первую очередь связи с культурной ценностью их выступлений (песен и танцев), но также фестивали, которые открывают уже десятилетиями для широких вёрст населения, молодежи привлекательность такого вида искусства способствуют тому, чтобы билеты на грузинский балет «Сухишвили», ансамбли «Кутаиси», «Батуми», которые приезжают в Украину каждый год – всегда раскуплены полностью.

Следующий аспект в использовании танцевального искусства как промоции страны это функционирование, обучение детей и гастроли с выступлениями коллективов которые учатся и созданы в Украине, например, «**Школы кавказских народных танцев**». С танцев возникает еще одно новое, но уже популярное в Украине направление **фолк-аэробика по-грузински**.

Презентация туристических маршрутов – что и есть презентацией культуры, это от случая где отчетливо видно, как культура влияет на политику и экономику.

Туристический поток из Украины в Грузию по итогам января 2018 года вырос на 13% по сравнению с аналогичным периодом 2017 года.

Как сообщает Центр развития туризма Украины, Украина занимает 6-е место по количеству туристов, посетивших Грузию за девять месяцев 2017 года.

Кроме традиционной туристической промоции, Посольства обеих стран прилагают немало усилий в политической, экономической сфере, увеличивая количество авиарейсов с разных городов Украины в Грузию.

Также очень влиятельным инструментом является организация встреч аудитории с путешественниками, блогерами, которые делятся опытом поездок в Батуми, Тбилиси, Кутаиси, Кахетию, Аджарию и многие другие удивительные города и регионы, рассказывают об активном отдыхе и походах.

Использование современных технологий, а именно виртуальной реальности тоже помогает в туристической промоции. **Совершить виртуальное путешествие в Батуми и Тбилиси** благодаря очкам виртуальной реальности, уже обычная возможность, поэтому на разных мероприятиях, например, прямо из центра Киева каждый желающий может увидеть, какой современной и необычной может быть Грузия (5).

Инструменты, которые рассчитаны на менее массовую. Интеллектуальную часть, но которые укрепляют связь между народами это литература.

Презентации переводов книг во Львове, Днепре, Харькове, Киеве и других крупных городах Украины проходят регулярно и каждый год. Переводы грузинских книг всегда принимают участие в фестивалях, например как «Книжный Арсенал», где большее количество людей может с ними ознакомиться. Также в литературной среде усиливаются связи, а именно, организация совместных поэтических фестивалей.

Важными, конечно же, являются и традиции. По этому первой половине 2007 года состоялось взаимное открытие памятников писателям: в марте 2007 года Тарасу Шевченко в Тбилиси и в мае - Шота Руставели в Киеве.

Среди таких же более традиционных способов, но очень при этом эффективных являются **кинопоказы грузинских режиссеров, грузинские мультфильмы.** По просьбе огромного количества любителей грузинского кино фестивали проходят в разных регионах страны - в частности, Киев, во Львове, Ровно, Харькове, Днепре и Херсоне (6).

Выставки фотографии. Мастер-класс с перерисовки фото. Кстати, есть реальный пример использования культуры как рычага влияния в сфере политики. В Киеве проходила выставка «Ползучая граница», посвященная оккупации Грузии Россией. Украина до сих пор в активной фазе конфликта с Россией. Очевидно, поэтому акция вызвала такой большой интерес и резонанс в украинском обществе.

В Грузии этот проект победил в конкурсе, который проводило Министерство культуры и охраны памятников, и был успешно представлен на Венецианском биеннале (7).

Выставки картин также имеют большой успех. Например, состоялась выставка украинского художника Евгения Дермеленка «Дорогами судьбы. Грузия в моем сердце», посвященная 310 годовщине со дня рождения великого поэта и классика грузинской литературы Давида Гурамишвили. Мне кажется очень важно стараться делать подобные мероприятия кросскультурными и межнациональными, что позволяет усилить их влияние (8).

Для реализации целей и задач культурной дипломатии создают специальные институты с разветвленной сетью представительств в разных государствах, деятельность которых координируется дипломатическим представительством.

К реализации приоритетов культурной дипломатии привлекаются также и другие негосударственные ведомства, которые отвечают за сферы искусства, науки, образования, спорта, туризма, массовой информации.

К примеру, активную позицию занимает **общественное объединение «География» и ассоциация грузин Украины «Ибериели»**, которая является культурно-образовательным центром и использует максимальный инструментарий культурной дипломатии. Кроме активного участия во всех фестивалях, творческих мероприятиях, поддержки танцевальных коллективов, в центре работает школа, в которой есть возможности изучить историю и фольклор Грузии, грузинский язык.

Успешно развивается сотрудничество между ведущими вузами двух стран, в частности: Киевским национальным университетом им. Т. Шевченко с Тбилисским государственным университетом им. И. Джавахишвили и Батумским государственным университетом им. Ш. Руставели; Одесским национальным университетом им. И. Мечникова с Тбилисским государственным университетом им. И. Джавахишвили и Батумским государственным университетом им. Ш. Руставели; Нежинским государственным университетом и Харьковским медицинским университетом с Кутаисским государственным университетом имени А. Церетели; Запорожским частным классическим университетом с Тбилисским университетом им. Д. Агмашенебели; Национальным транспортным университетом (г. Киев) с Тбилисским авиационным университетом; Киевским университетом права НАН Украины и Кавказским международным университетом; Национальный университет водного хозяйства и природопользования (г. Ровно) и Тбилисского университета имени Г. Робакидзе.

Хотим подытожить, что существующая атмосфера взаимоотношений, сложившейся на сегодня, открывает возможности для развития взаимовыгодного и конструктивного двустороннего культурно-гуманитарного сотрудничества.

Образ «любимой, интересной, гостеприимной, исторически богатой Грузии» в сознании большинства украинцев возникает в результате активной, постоянной многолетней работы в сфере дипломатических отношений в период независимости наших государств. Все наиболее влиятельные инструменты культурной дипломатии, перечисленные сегодня, способствуют реализации классических дипломатических целей, позволили Грузии в Украине за эти годы:

- повысить эффективность внешней политики;
- укрепить авторитет успешного, реформированного государства,
- продемонстрировать открытость общества и его демократические ценности;
- расширить многополюсность системы культурного многообразия;
- сформировать положительный экономический климат для инвестиций,
- поспособствовать развитию туристической индустрии;
- представить культуру как важную составляющую формирования государственного бренда;
- позиционировать политику государства, которое имеет высокий научный, интеллектуальный и культурный потенциал;
- преодолеть предвзятость по отношению к стране, уменьшить влияние негативных тенденций или стереотипов политико-идеологического происхождения (9, 430)

Но также, на наше мнение, необходимо по возможности интенсивнее взаимодействовать с интеллектуалами в рамках «круглых столов» и дискуссий по важным историческим и аналитическим вопросам. Такой подход поможет усилить интерес иностранных государств к обеим странам

Литература:

1. Тимошенко И. И. Американская модель культурной дипломатии на примере "soft power" // Научно-методический электронный журнал «Концепт», 2017, Т. 37.
2. "Soft Power" // Foreign Policy, No.80, Twentieth Anniversary (Autumn, 1990), Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/1148580>
3. Электронный ресурс: У Національному ботанічному саду ім. М. Гришка висадили 100 виноградних саджанців винних сортів сапераві та ркацителі. Код доступа: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2346195-u-botanicnomu-sadu-zavivsa-spravznij-gruzinskij-vinogradnik.html>
4. Электронный ресурс: Грузия в гостях у киевлян. Код доступа: <http://artpicnic.org/%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5/2014/09/8003/>
5. Электронный ресурс. Код доступа: <https://www.facebook.com/events/699240940271998/>
6. Электронный ресурс: Киев принимает фестиваль грузинского кино. Код доступа: <http://vestikavkaza.ru/news/Kiev-prinimaet-festival-gruzinskogo-kino.html>
7. Электронный ресурс: Посол Грузии Михеил Уклеба: Закрытие российского рынка нам очень помогло. Сейчас мы экспортируем вина в 42 страны. Код доступа: <https://glavcom.ua/interviews/133580-posol-gruzii-miheil-ukleba-zakrytie-rossijskogo-rynka-nam-ochen-pomoglo.-sejchas-my-eksportiruem-vina-v-42-strany.html>
8. Электронный ресурс: Выставка «Дорогами судьбы. Грузия в моем сердце». Код доступа: <http://www.icc-kiev.gov.ua/ru/agenda/vystavka-dorogami-sudby-gruziia-v-moem-serdse>
9. Культурна дипломатія // Міжнародна інформація: терміни і коментарі. Навчальний посібник / Макаренко Є. А., Рижков М. М., Кучмій О. П., Фролова О.М., К.: Центр вільної преси, 2014.

ინა ხომენსკაია

საქართველოს კულტურული დიპლომატიის ინსტრუმენტები უკრაინაში რეზიუმე

სტატიაში განხილულია უკრაინაში საქართველოს კულტურული პოლიტიკის განხორციელების ძირითადი მეთოდები. ურთიერთობის დღეს არსებული ატმოსფერო ურთიერთსასარგებლო და კონსტრუქციული ორმხრივი კულტურულ-ჰუმანიტარული თანამშრომლობის განვითარების შესაძლებლობას იძლევა. სწორედ ამიტომ, საქართველოს კულტურული დიპლომატიის ინსტრუმენტები უკრაინაში აქტიურად ვითარდება, რაც ხელს უწყობს ურთიერთობის გაღრმავებას სხვა სფეროებშიც, მაგალითად, პოლიტიკისა და ეკონომიკის კუთხით.

უკრაინისა და საქართველოს კულტურულ-ჰუმანიტარულ ურთიერთობებს დიდი ხნის ისტორია აქვს, რაც განაპირობებს დღევანდელ თანამშრომლობასაც.

Inna Khomenska
Tools of Cultural Diplomacy of Georgia in Ukraine
Summary

The article highlights major methods and techniques for implementing cultural policy of Georgia in Ukraine. The present climate of relations that has been formed provides wide opportunities for developing mutually beneficial and fruitful bilateral cultural and humanitarian cooperation. Therefore, the tools of cultural diplomacy of Georgia in Ukraine are developing in a dynamic way making it possible to enhance relations in other areas of interaction, including political and economic. Relations between Ukraine and Georgia in the cultural and humanitarian areas have historical roots, which enables cooperation to be established today as well.

Yurii Makukha
(Ukraine)

MODERNIZATION OF SOUTH-EAST ASIAN COUNTRIES AND PARADIGM OF ASEAN INTEGRATION PROCESSES

Over the past half-century South-East Asia has changed from a region that was mostly considered as a trade junction to a region that is now referred to as a region-leader. Today, the SEA region undergoes dynamic development, both in terms of pace and developmental quality. The accelerated modernization, the formation of an external-oriented investment model was achieved due to state policy, rapid demographic transition, urbanization growth, transformation of the human factor, mainly labor resources, the transition from production with low added value to a higher quality and expensive products with high added value and, sometimes innovative.

The region owes its success to two major factors - modernization and regional integration. Both processes have their own particularity as a result of the civilizational features of the region. These features require new approaches in resolving the contradiction between the attempts to preserve national identity and to develop a national modern society and to integrate it into the global space in order to gain the benefits from such development. The countries of South-East Asia have solved this problem, but still a generalized analysis of such development in the scientific literature as an example for application of such experience in other countries have not yet been found.

Therefore, the purpose of this article is to establish a relationship between the specificity of the modernization and integration of ASEAN countries and the characteristics of their key components.

A number of foreign researchers (1), (2), (3), (4) addressed the problem of the antagonisms of the processes of social modernization and dichotomy "globalization - regionalization". They noted the specificity of modernization models in the region and acknowledged that they lead to the specificity of integration. They mentioned that the solution to these problems lays in enhancing the openness of the region and the countries belonging to it. However, in our opinion, the best answer to these problems is given by scientists at the Jakarta Center for Strategic and International Studies (CSIS) who are engaged in political analysis of the role and place of ASEAN in regional and international politics and economics. Noting the particular features of the ASEAN cooperation at the time - strategic planning, planning and coordination of exports, interaction at the political level, participation in crisis management, prospects for creating a system of collective security, scientists mentioned the need to formulate the interests of the region and their opposition to the interests of external actors (5). The authors especially mentioned the origins of the peculiarities and content of the policies of the countries of the region, which are focused on the problems of national socio-economic development, and their common policy on the external environment.

Summarizing their research, it should be noted that the transition from traditionalism to the current state of affairs in the countries of the SEA was accompanied by exclusion of the stage of individualization (the priority of the interests of the "global economic person") as the basic social institution, which, in the western world, mostly constitutes by the individual person, not society; the differentiation - the transfer of certain functions previously belonging to the "family" to specialized social institutions; and the formalization - an approach to social institutions as acting on the basis of abstract and universal laws and rules, which provides for the dominant position of science and experts. For Western societies, the deeper changes in traditional society in these parameters, the more it gets the opportunity to use innovation and get high efficiency from implementation of such changes.

Ultimately, social and socio-political modernization is interpreted by them as an alternative to socialist practices and is reduced only to solving the triune problem of the so-called "third world", which is to eradicate hunger, illness and illiteracy.

But the relative insolvency of this problem was reflected in the absolute backlog in the parameters of the social and economic well-being of the Third World from the developed countries. And after disappearance of the alternative "socialist world" and the deepening of the gap between the "rich" West and the North and the "poor" East and South the serious doubts were raised both in the Western scientific community and in the countries of South-East Asia concerning the effectiveness of the theory of Western-style social modernization, which was for many years considered and even imposed as a SEA countries development strategy. However, the very concept of modern society or modernity continued to remain one of the central in many socio-philosophical and sociological theories (6).

In the context of modern vision of social and political modernization that is significantly different from the classical one, the term "postmodernization" was introduced with subdivision of "primary" and "secondary" modernization (7).

The primary modernization (classical, spontaneous, "modernization of the pioneers", etc.) is considered as the natural-historical process of transition of European societies from the agrarian traditional type to the modern industrial. The primary modernization, as shown by the analysis of the model of modernization of the countries of South-East Asia, was not fully applicable to their civilization environment. Secondary modernization ["catching up" or "westernization" - the process of simple copying, borrowing of Western values, technologies and the way of economic life (8, 72)] was based on the same characteristics and hypothetically should speedy and purposefully carried out in Third World countries to overcome, first of all, the economic backwardness of the West. This process should ensure the unification of the market space, compatibility and expansion of markets, where the demand structure will correspond to the structure of the modern offer from the developed countries (for example, the process of electrification creates demand for the corresponding goods).

However, the secondary or catching up socio-political modernization also has become a major factor in regional and global instability. The countries of South-East Asia are perfect example of a consistent implementation of the project of secondary social and political modernization.

The main objective of the modernization project in these countries was precisely related to solving the most urgent problems: hunger, illness, illiteracy, etc., supported by the increase in economic efficiency. The main idea of such process was to help these countries to bypass the stage of industrialization and to switch directly to the formation of mostly virtual, non-productive sectors, such as trade and financial services, etc. For this purpose, public institutions were formed that accelerated the process of transformation in exchange for financial and credit infusions.

Unfortunately, this model of socio-political, socio-economic modernization in the ASEAN countries has played quite a negative role in resolution of their major problems, such as financial and economic dependence, stratification of societies, increased poverty, changing employment patterns, rising unemployment, interreligious wars, excessive demographic growth, the complication and destabilization of the economic situation, the exacerbation of environmental problems in the region. But the worst thing is that these countries began to lose rapidly their chance of escaping from the periphery of world economy.

The societies in South-East Asia have been unevenly developing, and demographic dynamics and the ecological situation in them are different. But only those countries that were able to circumvent the requirements of the "catch-up" development model, based on their own civilization specificity, have overcome boundaries of peripherality and concomitant development.

The process of socio-political and economic modernization in South-East Asia was faster than, for example, in Europe. It can be characterized as "compressed" or "condensed", since it took place

in a relatively short period of time, and mainly in urban centers. The results of such modernization are "compressed" or "complex", which the Asian scientist K. Chang called "simultaneity (synchronism) of non-simultaneously." When external challenges and exogenous factors became involved in the development of South-East Asian region, this process began to occur quite quickly while preserving self-identification. The specificity of socio-political and economic modernization and further integration of the countries of South-East Asia is due to the uniqueness and identity of Asian societies as an important part of the "non-Western" world. While transforming political and economic institutions, some Eastern countries entered this path later than the West, offering their way, not equivalent Westernization, and preserved their cultural and civilization peculiarity.

If in the 1990's it was believed that leading positions should have countries with a liberal political regime, then in the early 2000's this postulate became not so obvious. A number of countries with authoritarian and semi-totalitarian regimes have provided technological and scientific breakthroughs, which opened for them a path to real competition with Western democracies.

The rapid time frame for the implementation of modernization projects leads to the transformation of institutions and social relations in the new social configuration. These transformations are also creating "non-system" actors both within the states and on the international scene (10, 97). At the same time, the development of all these countries does not aim at radical changes in their socio-cultural foundations. Only Japan previously was urged to make them, and even with such pressure did it only partially (11).

In this regard, it is worth taking into account the importance of the cultural traditions of the peoples of the region for accelerated socio-political modernization. In particular, a great role played by the tradition of finding harmony in diversity, the desire to reconcile opposites, maintaining continuity in the course of change, the tradition associated with the teachings of Confucianism, Buddhism and Taoism (12, 87). Undoubtedly, the habit of hard work, peculiar social paternalism, respect for the authority of the elders and the state, as well as commitment to community principles, contributed to a successful development policy. In general, the political peculiarities of the South-East Asian model are in the following trends:

- the special role of governments in planning a modernization strategy based on the theory of economic growth, which involves a high level of savings and investments;
- the leading position in the process of transformation was given to state bodies involved in careful planning, the strategy of growing individual enterprises, strategic industries and national leaders;
- competent bureaucracy with minimal degree of corruption;
- authoritarian methods of carrying out transformations.

As noted, the authoritative character is an important and prominent feature of political modernization in the states of South-East Asia. However, political authoritarianism not only relied on traditional political culture but also has transformed it.

As a rule, the strengthening of the role of the state in the process of modernization was accompanied by the establishment of authoritarian regimes that are rightfully considered "modernizing authoritarianism" of socio-political modernization. Such regimes provided both economic and administrative methods.

The countries of South-East Asia pursued a policy aimed at technological modernization of the existing industries and the creation of fundamentally new economy sectors, provided conditions for the training of the relevant workforce, and created national education and research systems. Modernizing authoritarianism contributed to the formation of a power pyramid with a national leader, who personifies the political regime and is the guarantor of the transformation. Important is the fact that in the process of modernization of the states of the region a synthesis of the traditional national and modern Western approaches was carried out (13).

The exact examples of such approach was provided by Singapore and South Korea, whose development models were later borrowed and adapted by other South-East Asian countries that were on the path to modernization.

These models are characterized by special parameters.

First of all, only a partial modification of institutes of authoritarianism in politics and economics took place. Political systems have to some extent mimicked certain features of democracy, such as elections, parliamentarism, etc., as well as some economic features, like demonopolization, strengthening of the market institutions, etc.

In fact, the political climate of these countries is characterized by a restriction of freedom of ideology, which in essence has remained nationally oriented and excludes cosmopolitanism. The ideology of authoritarianism, communitarianism and hierarchy, inherent in all these countries, underlies the economic model of development. Its main features are reliance on self-development and "poles of development" and represented by local monopolies, autarky, long-term development strategy, planning (targeting), strong role of the state and public-private partnership, which is also an element of the planned system.

In this context, we can note Singapore as an example of how the country can successfully use the benefits of secondary modernization, only based on its own vision of the processes of formation of political and economic institutions, and become a modern post-industrial society with high-tech production and strict environmental safety standards.

In fact, the model of modernization implemented by Singapore has little to do with the secondary, catch-up model. It had fully utilized the benefits of a mobilization model of development - taking absolute control of virtually all spheres of life, implementing a modernization strategy and continuing to fully control the development of the economy, demographic, educational, environmental situation (developing the most advanced green and biotechnology of production, achieved significant progress in waste processing), and, most importantly, has brought economic institutions closer to the market.

However, it is also necessary to take into account that Singapore is a small authoritarian country whose well-being has been achieved through the profitable exploitation of the capacities of other countries and their resources, and although it does not determine the economic (and environmental) situation at the regional and even more global level, it is a model country for the adaptation of secondary modernization to the extent that it allows country to be independent in the post-industrial and global environment and to influence the development of the region and the processes of regionalization.

For example, modernization in Singapore, despite the declaration of commitment to democratic values, began with the imposition of the ideology of economic nationalism and introduction of the mobilization model of development. The declared openness of the economy was limited by the rules, which in fact rejected such openness. In particular, attracting foreign investments could only be carried out in the industries which are, as a rule, nationalized and are defined by the state as "locomotives of development" and only in the form joint venture.

Therefore, the first rule of such modernization is full control of the state over the activities of foreign investors in order to prevent distortion of the stabilized structure of the economy and the prevention of its transformation into concomitant. The second is full control over the exchange rate and the third - macroeconomic regulation of labor markets, employment, wages and consumption. Consumption of imported products was limited to the development of own production and the formation of the market of public savings - the basis of national investment.

In Singapore, the goal was to achieve a balance between the services sectors (primarily financial, which at the time of the start of modernization were an innovative direction and represented means of state control over the use of sources of development), and the material sphere

that provides stability of the national economy. This work was carried out through plan mechanisms under the control of the state.

Another feature of modernization in Singapore was reliance on national monopolies, which in a "democratic context" turned into "clusters". Firstly, they were controlled by the state; secondly, they were the primary national financial source of development and the main investor and innovative leader; and, thirdly, they were competitive on world markets. And therefore they could serve as channels of access to foreign markets.

In addition, Singapore has to great extent slow down the liberalization of the social sphere. An important sign of certain opposition to social liberalization (in particular, the development of the market for educational services) was the rapid development of education at the expense of the state - the state was preparing national professional and scientific personnel for the branches of the national economy. The patronage of the state over the social sphere is best illustrated by the areas of housing construction, sanitation and medicine: in this country these areas are considered strategically important.

Therefore, it seems that, in fact, a very specific "democratization" of politics and the economy had only a political goal - to declare loyalty to the Western world and to mitigate the negative attitude of its politicians and economic agents, which mostly represented liberal mainstream, and not to be declared as undemocratic countries. At the same time they continued to modernize their societies based on the mobilization principle and their own plan.

It also should be noted that the success of the social and political modernization projects of the ASEAN countries is due to the fact that the innovation component has become a priority for the states and is carried out in a hostile competitive environment. For example, Malaysia, Indonesia, Vietnam, Singapore, Thailand has to win the decent place on global markets only due to rapid innovation response.

The research of models of modernization of national economies of the countries of SEA shows that all countries which applied mobilization development models have quickly solved the social and economic problems of modernization of their societies. Those countries that practice liberal values are still at a low level of development, and, given the experience of more successful neighbors, are now trying to intensify the potential of mobilization development.

Therefore, considering the nature of integration processes in South-East Asia, the application of mobilization models of modernization served as the main factor for a specific paradigm of integration, and integration processes were a direct consequence of the use of modernization models based on the principle of economic nationalism. Obviously, nationally-oriented states could not create a grouping that would restrict national sovereignty.

From the outset, the work of ASEAN provided more or less synchronous strengthening of national states, their cooperation at the level of the region and the system of their global connections, provided that priority is given to the task of national-state integration. Already in the early stages of the existence of ASEAN, its members intended to "isolate" subregional area within South-East Asia, protected from the "problem" zone of Indochina. With joint efforts in this area ASEAN countries have succeeded in ensuring such a "high level of political control" and stability, such a high quality of state regulation of economic life, that, combined with a steady regulated inflow of foreign investment, they could facilitate significant acceleration of socio-political and socio-economic modernization.

At the time of the creation of ASEAN each of the five countries-members had more than enough unresolved problems in the field of national-state construction. With regard to regional integration, which envisages, in general, the creation of supranational institutions, it seems at best to be a matter of not close future.

By joining the Association, the "five neighbors" of South-East Asia sought to compensate each other's certain weaknesses, including the lack of managerial experience, which is logical in the

context of the recently proclaimed independence. In their circle, they sought to provide a certain level of security and a historical perspective that they lacked in the midst of the Cold War. Their success story has had a good impression on the ruling circles of Vietnam, Laos, Cambodia and Myanmar, set them up for their own modernizations and a political dialogue with ASEAN in the interests of an early settlement of the conflict in Indochina, and, to a large extent, the introduction to the Association (14).

The unification of all the states of South-East Asia within the framework of one integration group symbolized the overcoming of serious political contradictions in the region, which contributed to socio-political modernization. Since the creation of ASEAN, significant progress has also been made in the area of socio-economic modernization. The obvious achievements include the formation of a special culture of international communication of the Association's members, which does not imply the domination of any member country in the integration processes. It is likely that the formation of regional identity in South-East Asia as a strategic goal of integration processes will also be quite achievable. However, participation in a regional association did not mean the desire of the countries of the region to develop transnationality or supranationalism, but rather reflect the desire of the participants to form an institutional format for peaceful harmonization of the positions of approximately equal participants in the regional economic space.

In the context of the global bipolar confrontation between the two blocs in the 1960s and 1970s, many conflicting situations between the Association's members were perceived as secondary, delaying their decision for several decades. International rules that have been established within the framework of ASEAN have reduced the scale of the use of violent methods in resolving conflict issues in the countries of the region, but did not lead to a complete abandonment of them.

ASEAN's strategy was originally built on special principles. The main, but not always openly declared, task of the Association of SEA countries was to support its indifferent and, if possible, autonomous position with relatively large non-regional powers in order to prevent the emergence of a large-scale conflict in the region with their participation. At the same time, the presence of dividing lines within the region exacerbated the risk of such a collision, and their leveling, on the contrary, contributed to the realization of the Association's goals.

Therefore, according to scientists, the real aspiration of ASEAN was not to maximize integration, but to reduce the risk of interstate confrontation with external participation (15, 8).

The nature of regional integration in South-East Asia is determined by a number of causes and factors that contribute to integration in Asia as a whole, and above all, they are rooted in a particular social climate - a model of state administration of a communitarian society, in which social interests are priority in relation to individual ones.

In the study of J. Wanandi, the Chairman of CSIS (Indonesia) (16), and in the monograph of scientists and political persons, both Malaysian and foreign, "ASEAN at the crossroads", special attention is paid to the substantiation of various aspects of cooperation between the Association members, first of all, in economic area, on the principles of autarky and collective systems. When it comes to the problems of relations with different counterparties, in particular with the EU, it is mentioned that they are not seriously interested in modernizing the region (17).

In the context of the modernization development of the countries of the Asia-Pacific region and the specifics of the formation of ASEAN, the emphasis is put mostly on the importance of the domestic regional development of the countries of South-East Asia.

By conducting, for example, a comparative analysis of modernization processes in Europe and Southeast Asia, it should be noted that the processes of democratization of the communities of South-East Asia, in contrast to Eastern Europe, did not go beyond the modifications of the old system and did not turn into a profound transformation of the socio-political system of the countries of the region. And that the effective economic modernization of this region did not cause

the same large-scale socio-political transformation. That is why the states of South-East Asia did not finalize the establishment of democratic institutions (18).

Consequently, the principles that formed the basis of the formation of integration associations of the countries of South-East Asia are directly followed from and taken into account (reflect) the national policies of these countries.

Firstly, such integration should not intensify the competition between countries, since the uneven economic development would a priori lead to the absorption of neighboring economies and the stratification of countries on the basis of the "center-periphery". Instead, economic relations in the integration union were introduced into political boundaries and built on the principles of complementarity and development assistance thus creating certain international cluster.

Secondly, this integration association completely overturned the possibilities for interference in the internal policy of the countries-members.

Thirdly, integration was intended to promote further social modernization of each country and to reflect the need of each country to move closer to the internal standards of the region. It was supposed to turn into a logical continuation and a lever of modernization of each of the countries.

Fourthly, integration should provide protection for a specific collective economic and political area, protect the countries from confrontation within the region and direct or indirect interference from the global economic and political actors.

In general, it should be noted that, of course, the similarity between integration processes in the EU and ASEAN is also traced. It consists of:

- a set of upward motivations, among which an important role is played by the attempt to prevent intra-regional conflicts, the need to unite in the face of larger local and international powers;

- orientation on the simplification of the conditions of the intra-regional economic exchange and the creation of conditions for increasing the competitiveness of the whole integration union in relations with to "outsider" states;

- efforts to create symbols of common identity, based on political myths about the common historical and cultural heritage and joint historical and economic fate in the future;

- the mechanism for common management of the integration process with the emphasis on the benefits of an intergovernmental approach to important decision-making process (19).

But the differences between the classic liberal and communitarian approaches to the solution of the integration problems, as already noted, are deep in nature, and their similarity only could be mentioned in the areas of regional conflicts and attempts to resolve them.

In this context, the Kazakh researcher S. Kushkumbayev believes that ASEAN, as a communitarian group by its nature, is capable of achieving its goals with the global tendency of regionalization of international life which objectively contributes to this (20, 23).

Considering in which aspects the ASEAN countries are capable of achieving their goals and how this is connected with the process of state-controlled socio-political and socio-economic modernization, it should be noted that the significant successes of the ASEAN countries have achieved, first of all, in the foreign policy aspect. The peacekeeping activities of this organization had a significant impact on the cessation of a number of acute conflicts in South-East Asia. They have contributed to the creation of a regional security base, and also had a positive effect on the expansion of stability zones in the Asia-Pacific region. Political-social (communitarian in nature) integration in turn contributes to the positive development of modernization in the countries of South-East Asia.

The uniqueness of regional integration considered in the context of modernization in the ASEAN countries has owed to its multidimensional diversity which does not ruin the regional community. This diversity is based on the factors of common history, similar ideological, cultural, economic elements, and is it's the most striking characteristic feature. The institutional, state-

regulated character of the implementation of the ASEAN regional community allows the countries of the region to confront the challenges of globalization, making the region a major economic player and an integral part of the Asia-Pacific region. And now the major global power such as the US, Japan, China, and Russia are competing for ASEAN markets, which proves its quality and potential.

Thus, in the situation of global socioeconomic instability, the increasing of global political, economic and military risks, the paradigm of socio-political modernization in the countries of South-East Asia requires a substantial reconsideration in terms of the productivity of the mobilization, state-controlled nature of development.

Globalization and the real threats of terrorism, wars, epidemics and natural disasters force today's societies of South-East Asia to serious changes of the basic ideals and principles of the classical version of the modernization project: individual freedom, freedom of business and the market, limited sovereignty of national states, predominant use of external sources of scientific and technical and social progress.

Moreover, these risks are urging countries to use non-liberal approaches in attempts to avoid global influences. The reflexive way of development lies in the variability of projects of national socio-political modernization, postmodernization and even anti-modernization. In this regard, the ASEAN countries are making serious efforts to improve the mechanisms of autonomous national and regional integration in order to safeguard economic stability and counteract the influence of global and regional powers.

The global situation prevailing at the beginning of the third millennium is requiring from humanity a special responsibility and unprecedented practical actions in the sphere of socio-economic interaction, in relations between different countries and cultures in order to ensure the sustainable development of civilization. And the model of integration and cooperation between the countries of South-East Asia could be a very positive example of how the regional and global challenges the mankind is facing could be resolved.

Literature:

1. Ohmae K., *The Borderless World: Power and Strategy in the Interlinked Economy*/K. Ohmae. Paperback. Revised edition Harperbusines, 1999.
2. Rosenau J., *The Study of World Politics. Volume 1: theoretical and methodological challenges* / J. Rosenau. London - New York: Routledge, 2006.
3. Hirst P., Thompson G., *Globalization in question: The International Relations and Possibilities of Governance*/G. Hirst P. Thompson. Cambridge: Polity Press, 1996.
4. *A Globalizing world? Culture, economics, politics* / ed. by David Held. [2nd ed.]. London; New York: Routledge, cop. 2004.
5. *ASEAN in a Changed Regional and International Political Economy*/The Center for strategic and International Studies. Jakarta, 1995.
6. Dean C., *Tipps. Modernization Theory and the Comparative Study of Societies: A Critical Perspective*//*Comparative Studies in Society and History*. Vol. 15, No.2 (Mar., 1973), Cambridge University Press, 1973.
7. Анохина В. В., *Постмодернизация как новый тип социальных трансформаций*/В. В. Анохина//*Диалог цивилизаций в условиях глобальной экологической нестабильности: материалы Междунар. науч. конф. молодых учен., Минск, 24 мая 2012 г.* [Электронный ресурс]/редкол.: А. И. Зеленков [и др.]. Электрон. текстовые дан. Минск, 2013.
8. Доброродный Д. Г., *Трансформация парадигмы модернизации под влиянием концепции «общества риска»* / Д. Г. Доброродный//*Экологические и социальные риски в эпоху глобализации.* <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/167169/1/71-76.pdf>

9. Корниенко Т. А., Политические практики модернизации государств восточной и юго-восточной Азии [Электронный ресурс] / Т. А. Корниенко // Электронный научный журнал «Современные проблемы науки и образования». №2 (часть 2). Режим доступа: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=21630>
10. Chang K-S., South Korea under Compressed Modernity Familian Political Economy in Transition / K-S. Chang // Polits cheviert eljahres schrift, 2012.
11. Корниенко Т. А., Политические практики модернизации государств восточной и юго-восточной Азии [Электронный ресурс] / Т. А. Корниенко // Электронный научный журнал «Современные проблемы науки и образования». №2 (часть 2). Режим доступа: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=21630>
12. Красильщиков В. А., Модернизация: Зарубежный опыт и уроки для России / В. А. Красильщиков // Модернизация России: условия, предпосылки, шансы. Сборник статей и материалов. Выпуск 1/под ред. В. Л. Иноземцева. М.: Центр исследований постиндустриального общества, 2009.
13. Корниенко Т. А., Политические практики модернизации государств восточной и юго-восточной Азии [Электронный ресурс] / Т. А. Корниенко // Электронный научный журнал «Современные проблемы науки и образования». №2 (часть 2). Режим доступа: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=21630>
14. Сумский Д., АСЕАН и кризис глобализации [Электронный ресурс]/Д. Сумский/Эксперт он-лайн. 07.08.2017. Режим доступа: <http://expert.ru/2017/08/7/asean/>
15. Ткаченко И.Ю. Интеграционные процессы в Юго-Восточной Азии // Российский внешнеэкономический вестник. 2014. №1.
16. Wanandi J., ASEAN - Perspectives on International Security/J. Wanandi. London: Routledge, 1984.
17. Alagappa M., ASEAN at the crossroads obstacles, options and opportunities of development / M. Alagappa / Ed. N. Sophe. Kuala Lumpur: Institute of strategic and international studies, 1987.
18. Интеграционное и модернизационное развитие стран ЮВА в рамках АСЕАН: историографический аспект [Электронный ресурс] / National digital history of Kazakhstan. 04 Августа 2013. Режим доступа: http://e-history.kz/ru/contents/view/integratsionnoe_i_modernizatsionnoe_razvitie_stran_uva_v_ramkah_asean_istoriograficheskii_aspekt_341
19. Байков А. А., Формы интеграционных взаимодействий в восточной Азии: опыт проверки европейским союзом / А.А. Байков // Сравнительная политика. №1, 2010.
20. Кушкумбаев С.К. Центральная Азия на путях интеграции: геополитика, этничность, безопасность / С.К. Кушкумбаев. Алматы: Казакстан, 2002.

იური მაკუხა
სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნების მოდერნიზაციის პროცესი და
აზიური ინტეგრაციის პარადიგმა
რეზიუმე

სტატიაში განხილულია მოდერნიზაციისა და ინტეგრაციის პროცესების ურთიერთკავშირის პრობლემა აზიის ქვეყნებში. ეს პროცესები საერთო ხასიათს ატარებს და განისაზღვრება სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნების განვითარების ცივილიზაციური თვისებებით. ამ რეგიონის ქვეყნების სპეციფიკური, სახელმწიფოს კონტროლირებადი და პოლიტიკური მოდერნიზაციის ძირითადი ფაქტორები გამომდინარეობს საზოგადოებების კომუნისტური ბუნებიდან, რომელიც რეალიზებულია

ეკონომიკური ნაციონალიზმის პოლიტიკის მეშვეობით. აზიის ქვეყნების ინტეგრაციის განსაკუთრებულობა, ასევე, ასახავს თავის ცივილიზაციურ ბუნებას და მიმართულია ეროვნული სუვერენიტეტის შენარჩუნებისა და რეგიონში საერთო და ეროვნული განვითარებისა და უსაფრთხოების ხელშეწყობის მიზნით.

Юрий Макуха

Процессы модернизации юго-восточных стран Азии и парадигма азиатской интеграции

Резюме

В статье рассматриваются вопросы, касающиеся процессов модернизации и интеграции в странах Азии. Эти процессы носят общий характер и определяются особенностями развития цивилизации юго - восточных стран Азии. Основные факторы политической модернизации, государственного контроля, специфики стран региона происходят из коммунистической природы общества, которая реализована при помощи национальной экономической политики. Особенность интеграции стран Азии отображает также свою цивилизационную природу и направлена на сохранение суверенитета с целью безопасности и сохранения общего и национального развития в регионе.

Сура Гусейнова
(Азербайджан)

ВЫЗОВЫ МЕЖДУНАРОДНОЙ ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ: ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКОЕ ИЗМЕРЕНИЕ

Важнейшим глобализационным фактором, представляющим мегатренд мирового развития, выступает формирование всемирного информационного пространства, в котором экспоненциально возрастающая интенсивность развития информационно-коммуникативные технологий в значительной степени определяет стратегию внешней политики государств и становится важным средством достижения геополитических целей. Стремительное развитие в конце XX начале XXI вв. информационного общества продуцировало значительные изменения как в системе глобального мироустройства, так и формировании невиданных ранее угроз всем системам безопасности в глобальных параметрах. Причем вопреки ожиданиям теоретиков глобализации информационные технологии «не децентрализовали мировую мощь и не уравнили государства между собой, а оказали противоположное воздействие» (15).

Сложность современного мироустройства и его гетерогенно противоречивая, но взаимозависимая в силу нарастающих глобализационных процессов, система складывается из множества подсистем различного уровня и конфигураций: национальные государства, универсальные и региональные международные организации, транснациональные корпорации, постгосударственные и внегосударственные организации, активно развивающиеся, не знающие границ сетевые сообщества и т.д. Информационно-коммуникационные технологии (ИКТ) превращаются в среду реализации разнообразных политических и социальных отношений, в том числе и в деятельности международных террористических и иных преступных организаций. По масштабам возможность ущерба от информационно-коммуникативных технологий может быть сопоставима с угрозами применения оружия массового уничтожения (16), а их последствия угрожают всей глобальной безопасности. Использование информационно-коммуникативных технологий в целях подрыва международной стабильности и устойчивого глобального развития Генеральный секретарь ООН Антонио Гутеррес на 54-ой Конференции по безопасности в Мюнхене в 2018г. определил в ряду трех основных проблем, включающих так же терроризм и региональные конфликты. Именно на этих проблемах должно быть сосредоточено внимание мирового сообщества для обеспечения безопасности и международного мира (11).

Информационно-коммуникативные технологии, являясь системообразующим фактором жизни современного мирового сообщества, активно влияют на развитие международных отношений. «В настоящее время ИКТ являются неременным атрибутом повседневной жизни. И хотя все страны отдают должное значительным преимуществам ИКТ, получил широкое признание тезис о том, что неправильное использование таких технологий угрожает международному миру и безопасности» (6).

Проблема международной информационной безопасности определилась как угроза в начале 1990-х годов и за последующий период конкретизировалась в различных политико-стратегических и социально-медийных направлениях. Высокотехнологичная область глобального информационного пространства трансформирует природу и содержание международных процессов. В конце 90-ых годов по данным, собранным контрольно-финансовым управлением Конгресса США, около 120 стран разрабатывали оружие шестого поколения, то есть, информационное (14, 137). Для сравнения в это время разработку ядерного оружия осуществляли только двадцать стран (19).

На заседании Первого комитета Генеральной Ассамблеи. в 1998 году без голосования была принята Резолюция A/RES/53/70 «Достижения в сфере информатизации и телекоммуникаций в контексте международной безопасности» (3). Вот уже 20 лет Генеральный секретарь ежегодно представляет Генеральной Ассамблее доклад, содержащий позиции государств – членов ООН по данной резолюции. Об угрозах мировому сообществу вследствие развития информационных технологий свидетельствует формирование повестки дня ряда сессий Генеральной ассамблеи ООН и принятие соответствующих резолюций по обеспечению международной безопасности в этой технологической сфере безопасности без голосования консенсусным методом. В принятом в 1999 г. Генеральной Ассамблеей ООН проекте Резолюции № 54/49 впервые была сформулирована «триада угроз» в сфере международной информационной безопасности: применение ИКТ в военных, террористических и преступных целях (4). Особую актуальность данной проблематике придает способность ИКТ стать принципиально новым мощным средством разрушающего латентного воздействия на критически важные объекты государственного и военного управления, производственную и экономическую сферу, социальную инфраструктуру, т.е. стать средством ведения геополитической борьбы.

29 ноября 2001 года на 56-й сессии Генеральной Ассамблеи ООН была принята консенсусом Резолюция «Достижения в сфере информатизации и телекоммуникаций в контексте международной безопасности» A/RES/56/19, в которой выражалась озабоченность тем, что информационные технологии и средства потенциально могут использоваться в целях, несовместимых с задачами обеспечения международной стабильности и безопасности, и негативно воздействовать на безопасность государств. Резолюция признала возможности угроз негативного влияния информационных технологий на безопасность государств не только в гражданской, но и в военной сферах. Резолюция так же определила целесообразность разработки международных принципов, которые были бы направлены на: обеспечение безопасности глобальных информационных и телекоммуникационных систем; способствовали бы борьбе с международным терроризмом и криминалом (4). В этом контексте ледует сразу же обратить внимание на важную тенденцию, свидетельствующую о стремлении технологически продвинутых стран, в частности, входящими в Совет Безопасности ООН, не допустить международный контроль над своими разработками в сфере ИКТ.

В ежегодных резолюциях Генеральной Ассамблеи ООН, традиционно выходящих под названием «Достижения в сфере информатизации и телекоммуникаций в контексте международной безопасности», на протяжении 12 лет не ставился вопрос о целесообразности разработки или хотя бы определения международно-правовых принципов регуляции международной информационной безопасности. Хотя в Резолюции A/RES/56/19 содержалась просьба Генеральной Ассамблеи ООН к Генеральному секретарю «рассмотреть существующие и потенциальные угрозы в сфере информационной безопасности и возможные совместные меры по их устранению, а также провести исследование концепций, упомянутых в Пункте 2 настоящей резолюции (**Международные концепции, которые были бы направлены на укрепление безопасности глобальных информационных и телекоммуникационных систем), с помощью группы назначенных им на основе справедливого географического распределения правительственных экспертов, способных оказать содействие государствам-членам, и представить доклад о результатах данного исследования Генеральной Ассамблеей на ее шестидесятой сессии» (4). Цель Резолюции A/RES/56/19 заключалась в объединении сил мирового сообщества для предотвращения неправомерного использования информационных ресурсов или технологий в преступных или террористических целях. Таким образом, был дан старт формированию международно-правового механизма по обеспечению международной информационной безопасности в условиях стремительно нарастающих вызовов и угроз в информационной сфере.

На следующей сессии Генассамблеи ООН 2001-2002 годов в принятой консенсусом резолюции A/RES/56/19 впервые было зафиксировано решение о создании в 2004 году Группы правительственных экспертов (5). Основными задачами Группы были определены: рассмотрение существующих и потенциальных угроз в сфере информационной безопасности и возможные совместные меры по их устранению, предполагалось проведение экспертами исследования концепций, направленных на укрепление безопасности глобальных информационных и телекоммуникационных систем. Это был качественно новый уровень с точки зрения выхода мирового сообщества на консенсусное решение проблем в области обеспечения международной информационной безопасности. В декабре 2003 г. в соответствии с пунктом 4 резолюции 66/24 Генеральной Ассамблеи была учреждена Группа правительственных экспертов по достижениям в сфере информатизации и телекоммуникаций в контексте международной безопасности из авторитетных ученых 15 государств: Беларуси, Бразилии, Великобритании, Германии, Индии, Иордании, Китая, Малайзии, Мали, Мексики, Республики Корея, России, США, Франции и ЮАР (6). В процессе подготовки проекта первого доклада по итогам работы международной Группы между экспертами возникли серьезные разногласия по кардинальным проблемам информационной безопасности, которые в большей мере отражали политические интересы стран, представляемых экспертами. В первую очередь, дискуссии вызвал сам предмет экспертного анализа: является ли контекст информационных потоков предметом экспертизы или только обеспечением защищенности критической информационной инфраструктуры, поддерживающим ее устойчивое функционирование при проведении в отношении ее компьютерных атак. Во-вторых, параметры допустимой трактовки военно-политических аспектов ИКТ (18). Политико – технологический дискурс угроз ИКТ выступает в квадрате конвергенций NBIC (нано (N)-, био (B)-, инфо (I)- и когнитивных (C) технологий), так как именно данная взаимозависимость составляющих конвергенции определяет инструментальные возможности информационных войн с их переводом в военную сферу как в тактико-оборонном, так и в стратегическом аспекте (12, 217). Альтернативный вектор толкования военно-политических аспектов ИКТ исходит из видов и иерархии потенциалов, обеспечивающих способность страны к ведению информационных войн и достижению превосходства в условиях существенного возрастания в мировом пространстве цифрового неравенства. В результате консенсус относительно подготовки окончательного доклада Группы не был достигнут, так как эксперт из США не поддержал текст документа, согласованный представителями 14 стран (6). Однако в целом Группа правительственных экспертов пришла к выводу, поддержанному всеми участниками: «Появление информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) оказало существенное воздействие на положение дел в области международной безопасности. Эти технологии позволяют получать огромные экономические и социальные выгоды. Они также могут использоваться в целях, несовместимых с поддержанием международного мира и безопасности, в силу чего в последние годы заметно повысился уровень риска в связи с использованием ИКТ для совершения преступлений и других подрывных действий» (6).

Таким образом, проблематика международной информационной безопасности трансформировалась из чисто технологической в военно-политическую и стала одним из ключевых мегатрендов мировой политики. Важнейшими задачами обеспечения информационной безопасности стали: ограничение угроз применения информационного оружия против критически важных объектов потенциального противника и враждебное использование ИКТ в качестве инструмента межгосударственного противоборства, а также меры возможного контроля применения информационного оружия в преступной и террористической деятельности.

Консолидированная позиция международного сообщества по отношению к угрозам информационной безопасности нашла отражение и развитие в Окинавской Хартии глобаль-

ного информационного общества (2000 г.): «Информационно-коммуникационные технологии являются одним из наиболее важных факторов, влияющих на формирование общества двадцать первого века. Их революционное воздействие касается образа жизни людей, их образования и работы, а также взаимодействия правительства и гражданского общества. Информационно-коммуникационные технологии быстро становятся жизненно важным стимулом развития мировой экономики. Перед всем миром открываются огромные возможности» (2).

На современном этапе Интернет выступает глобальным виртуальным электронным рынком, который не разделяют ни территориальные, ни временные границы. Несомненно, пользователи разных регионов мира имеют свои особенности и различия, которые учитываются при составлении программ воздействия, но именно Интернет способствует реализации политических стратегий с четко выраженными географическими регионами, с учетом временных зон и специфики аудитории. Доминантой назначения Интернет технологий становится реализация национальных интересов, определяемая их возможностью влиять на политические решения, управлять массовым сознанием путем концентрированного информационного воздействия на социум как в национальных, так и в глобальных параметрах. Значимость Интернета как ключевой инфраструктуры информационной безопасности подтверждается масштабами его использования. Число пользователей Интернета постоянно увеличивается – если в начале 2008 г. насчитывалось 1.4 млрд. пользователей, то в 2017 г. уже 3.7 млрд. человек, то есть почти половина всего населения (24).

Информационные ресурсы отдельных пользователей все чаще хранятся в так называемых «серверных фермах». Облака создают и предоставляют для размещения данных такие гиганты информационного рынка, как Google, Apple, Microsoft, Amazon и Facebook. В результате Интернет приобретает трансграничную архитектуру, все материалы которой хранятся у по сути в нескольких странах, в основном в США. Распространение «облачных» технологий хранения и обработки данных позволяет получить максимальный доступ к самым секретным материалам, что вызывает новые угрозы международной и национальной информационной безопасности.

Для понимания тех угроз, которые процессы информатизации привносят в систему международных отношений, необходимо отметить сложную и неоднородную макросистему Интернета, объединяющую значительное количество информационных сетей. Масштабы покрытия Интернета, влияние сети на мировое сообщество дают возможность полагать большинству экспертов что дальнейшее развитие данной структуры без какого-либо урегулирования и контроля невозможно (9). Существуют так же экспертные заключения о том, что мониторинг деятельности пользователей – это целенаправленное ограничение их свобод и конституционных прав. На данный момент существуют три основные державы в контексте разрешения проблем кибербезопасности – это Китай, Россия и Соединенные Штаты. Не секрет, что эти страны отличаются как по своим позициям в вопросах безопасности, так и по степени открытости Интернет-пространства.

Технологический дизайн позволяет обеспечить нейтральность интернет-технологий, объединяющих одновременно множество локальных сетей. Особую опасность представляет так называемая «сетевая нейтральность», которая предполагает, что провайдеры обязаны предоставлять доступ всем пользователям ко всем ресурсам на равных условиях, блокировать трафик того или иного сайта или взимать дополнительную плату за увеличенную скорость доступа. Концепция сетевого нейтралитета была введена в США в 2015 году при личной поддержке президента Барака Обамы. Однако в мае 2018 года Федеральная комиссия по связи (FCC) на слушаниях в Конгрессе США доказала угрозы сетевого нейтралитета не только для информационной, но и всей национальной безопасности страны. Более 80 тыс. веб-сайтов, включая платформы интернет-гигантов Facebook, Amazon и Google, приняли участие в онлайн-

протесте против плана Комиссии по коммуникациям отменить принцип сетевой нейтральности. Тем не менее несмотря на широчайший общественный протест с 11 июня 2018 года в США не действует принцип сетевого нейтралитета как мера, обеспечивающая национальную безопасность именно США, так как высокий уровень сетезависимости США создает ситуацию, когда Америке угрожают и технологически менее развитые страны (20).

В политической прогностке США уже практически с краха биполярной системы международных отношений разрабатываются сценарии «мировой информационной войны» (10, 12, 13) как вполне вероятные вследствие агрессивного или иного враждебного использования как самой информации, так и современных информационно-коммуникационных технологий. Учитывая интенсивный рост конфликтного потенциала в мире и усиливающееся противоборство в глобальном информационном пространстве, возрастают риски использования международными акторами информационно-коммуникационных технологий в достижении своих геополитических целей путем манипулирования общественным сознанием на глобальном уровне.

В принятой Генассамблеей ООН в сентябре 2015 г. резолюции «Преобразование нашего мира: Повестка дня в области устойчивого развития на период до 2030 г.» цель №9 связывает совершенствование ИКТ с устойчивым развитием всего мирового сообщества. В условиях Четвертой промышленной революции (Industry 4.0) происходит конвергенция технологий, которая размывает границы между физической, цифровой и биологической сферами как в виртуальном пространстве, так и реальной практике мирового взаимодействия. Соответственно расширяется и трансформируется пространство выполнения государствами внешнеполитических задач в решении проблем поддержания международной информационной безопасности.

Цифровое развитие в глобальных масштабах формирует новые тенденции в обеспечении как информационной безопасности на национальном и международном уровне. Разработка и внедрение новейших когнитивных информационно-аналитических и геоинформационных систем в управление национальной безопасностью развитых стран вызвало обострение глобальной конкуренции. На Варшавском саммите Североатлантического альянса в 2018 г. отмечалось: «государства-члены НАТО вправе защищаться от нападения других стран, Это касается не только прямого вторжения солдатами в форме, но и атак, проводимых нетрадиционными способами - информационных операций, действий в киберпространстве» (17). На Варшавском саммите была разработана новая стратегия усиления эффективности реагирования специальных военных сил альянса на нетрадиционные угрозы, в том числе, и в сфере информационной безопасности.

Наиболее эффективным ответом на информационную атаку противника считается метод «сдерживания геополитических соперников» (7, 56), который проявляется в агрессивной демонстрации в информационном пространстве милитаристских возможностей, а при необходимости и применении военной силы. Острая проблема возможного «поигрывания технологическими мускулами» беспрецедентно обостряет международные отношения, выдвигая проблему баланса принципов «сдержек и противовесов» в качестве доминирующей в обеспечении безопасности. Сложность обозначенной проблемы подтвердила Группа правительственных экспертов ООН по достижениям в области информатизации и коммуникации, особо подчеркнув, что феномен стремительного развития ИКТ охватил сегмент международных отношений (22). Тем не менее, весьма показателен, на наш взгляд, сам факт того, что Группа, которая действует в разном составе с 2004 года, до настоящего времени так и не смогла определить направления международного сотрудничества в сфере информационно-коммуникационных технологий вследствие постоянного нарастания и трансформации угроз информационной безопасности.

Современные информационные ресурсы и информационная инфраструктура отличаются

от других аналогичных объектов, регулируемых международным и национальным правом, уникальными свойствами делимости и воспроизводимости. Специфические пространственно-временные характеристики информационных ресурсов не ограничиваются пределами национальной территории и формируют способность геополитического субъекта к устойчивому развитию. Потенциал подавления или снижения возможностей информационных ресурсов выступает предметом конкуренции на международной арене

Достижение геополитических конкурентных преимуществ в информационном пространстве в форме превосходства в информационных технологиях и производстве инновационной продукции невозможно без осуществления контроля над развитием всей глобальной инфраструктуры информационного пространства (8, 26). При этом в качестве основных категорий такого возможного контроля, обеспечивающего информационную безопасность суверенного государства, можно, как нам представляется, выделить следующие базовые индикаторы:

- продолжительность создания информационного продукта;
- уровень влияния информационного продукта на стратегическую стабильность и устойчивое развитие государства;
- создание условий для технологического лидерства государства в сфере ИКТ.

Следует отметить, что конкретными возможностями реализации контроля над развитием глобальной инфраструктуры информационного пространства располагают только те государства, которые способны создавать и производить:

- компоненты и комплектующие для обработки в заданных режимах информационных потоков;
- оборудование для формирования и функционирования информационных баз данных, современных средств коммуникаций и управления сетями связи;
- новейшие вычислительные процессоры и устройства мобильной связи;
- совместимые программные платформы и многое другое.

По всем вышеперечисленным показателям доминантная роль принадлежит США, так как на ее территории расположены штаб-офисы ведущих компаний IT-индустрии, представляющих более половины поставок информационных технологий во всем мире. (21).

В обобщенном виде информационно-технологические угрозы современному мировому порядку и режиму международной безопасности проявляются в следующих направлениях

- в военно-политической сфере с целью реализации в виртуальном пространстве разного рода враждебных актов и агрессивных действий, попирающих императивные принципы международного права, такие, как территориальная целостность, нерушимость границ и дискредитирующий государственный суверенитет;
- в военно-информационной сфере с целью распространения вредоносных компьютерных программ и вирусов неконтролируемого доступа к информационным системам военно-стратегического и оборонного характера,
- в сфере государственного управления с целью неконтролируемого вмешательства в процесс функционирования критически важных объектов инфраструктуры суверенного государства, которое ведет к необратимым негативным изменениям, вплоть до разрушения экономики страны и жизнедеятельности ее населения;
- в медийной сфере с целью формирования деструктивных сетевых сообществ, пропагандирующих терроризм, экстремизм, сепаратизм, привлекающих сторонников этих антигуманных идеологий и вербующих участников незаконных вооруженных формирований;
- в сфере социально-политической стабильности с целью вмешательства во внутренние дела суверенных государств, нарушения общественного порядка, разжигания межнациональной, межрасовой и межконфессиональной вражды, пропаганды насилия, расистских и ксенофобских идей.

Литература:

1. Генеральная Ассамблея ООН. 68-ая сессия Пункт. 94 предварительной повестки дня. 24 июня, 2013. <http://www.un.org/ru/ga/68/>
2. Окинавская Хартия глобального информационного общества. 22 июля 2000 года. www.unesco.org/new/fileadmin/
3. Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН A/RES/53/70. Достижения в сфере информатизации и телекоммуникаций в контексте международной безопасности, 1998. <https://www.un.org/disarmament/ru/.GEN/N99/760/05/>
4. Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН A/RES/54/49. Достижения в сфере информатизации и телекоммуникаций в контексте международной безопасности, 1999. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/777/15/>
5. Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН A/RES/56/19, Достижения в сфере информатизации и телекоммуникаций в контексте международной безопасности, 2001. www.un.org/disarmament/ru
6. Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН. A/60/202 Достижения в сфере информатизации и телекоммуникаций в контексте международной безопасности, 2005. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/>
7. Ричард Кларк, Роберт Найк. Третья мировая война. Какой она будет? Высокие технологии на службе милитаризма. С-П. Питер, 2011.
8. Смирнов А. И., Современные информационные технологии в международных отношениях, М., 2017.
9. Цензура (контроль и анонимность) в интернете. Мировой опыт. <http://www.tadviser.ru/index.php>
10. Krepinevich A., 7 Deadly Scenarios: A Military Futurist Explores the Changing Face of War in the 21st Century. Bantam, August 31, 2010.
11. Guterres A., Address at the Opening Ceremony of the Munich Security Conference. 16 February 2018. www.un.org/sg/en/content
12. Baird D., Nordmann A. & Schummer J. (eds.), Discovering the Nanoscale, Amsterdam: IOS Press, 2004.
13. Dorothy E., Denning. Information Warfare and Security. Oxford, UK, 2005.
14. Jason Andress, Steve Winterfeld Cyber Warfare: Techniques, Tactics and Tools for Security Practitioners. 2013.
15. Keohane R. and Nye J., Power and Interdependence in the Information Age. Foreign Affairs. www.foreignaffairs.com/articles/1998-09-01
16. Koos van der Bruggen. Possibilities, Intentions and Threats: Dual Use in the Life Sciences Reconsidered. www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/
17. Nato's Warsaw summit is a test the west must pass. www.ft.com/content/f36c7b2a-3f7d-11e6-9f2c
18. Report: Major Players Recommending Norms of Behaviour, Highlighting Aspects of International Law. 2015. <https://ccdcoe.org/2015-un-gge-report-major>
19. The Nuclear Testing Tally [/www.armscontrol.org/factsheets/nucleartesttally](http://www.armscontrol.org/factsheets/nucleartesttally)
20. The US Senate votes in favor of restoring the FCC's net-neutrality rules www.businessinsider.com/net-neutrality-2018
21. The 25 Largest Internet Companies In the World www.worldatlas.com/articles/
22. Towards a secure cyberspace via regional cooperation. <https://dig.watch/processes/ungge>
23. World war 3 is coming. www.independent.co.uk/news/long_reads/world
24. 118 Internet World Stats. Usage and population statistics. URL: www.internetworldstats.org

სურა გუსეინოვა
საერთაშორისო საინფორმაციო უსაფრთხოების გამოწვევები:
საგარეო პოლიტიკის განზომილება
რეზიუმე

სტატიაში გაანალიზებულია საერთაშორისო საინფორმაციო უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად მექანიზმების ფორმირების პრობლემები გლობალიზაციის პირობებში; მითითებულია, რომ საერთაშორისო საინფორმაციო უსაფრთხოების პრობლემა წმინდა ტექნოლოგიურიდან ტრანსფორმირდა სამხედრო-პოლიტიკურად.

ნაშრომში გამოკვლეულია გაეროს სამთავრობო ექსპერტების ჯგუფის საქმიანობა საინფორმაციო უსაფრთხოების კუთხით. პირველად არის აღწერილი ნანო, ბიო, ინფო და NBIC-ის კოგნიტური ტექნოლოგიის საფრთხის დისკურსი პოლიტიკურ-სტრატეგიული, სოციალური და მედიის მიმართულებებით.

Sura Guseinova
International Informational Security Challenges: Foreign Policy Dimension
Summary

The article “Challenges of international information security: foreign policy dimension” analyzes the problems of the formation mechanism which ensure international information security in the context of globalization challenges and threats. The author proves that the problem of international information security has been transformed from purely technological to military-political and has become one of the key megatrends of world politics.

The article examines the activities of the UN Group of Governmental Experts on Information Security. For the first time, discourse of the threats of convergence of nano, bio, information and cognitive technologies of NBIC in the political, strategic and social-media directions is described.

ია ხარაზი
(საქართველო)

**საზიარო უფლებების სამართლებრივი რეპულირების ზოგიერთი
სამართლებრივი ასპექტის შესახებ**

კანონისმიერ ვალდებულებით ურთიერთობებში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემაა საზიარო უფლებების დაკავშირება სანივთო სამართალთან და მათი გამიჯვნა კანონისმიერი ვალდებულებითი ურთიერთობისაგან, ასევე პრობლემის ასხნა მიეკუთვნება თუ არა საერთო მფლობელობას, საზიარო უფლებებს და სხვ. „სათაური საზიარო უფლებები გარკვეულ გაუგებრობებს იწვევს. როცა საუბარია უფლებაზე, ის ყოველთვის ასოცირდება საკუთრების უფლებასთან. ამას გარკვეული საფუძველი აქვს, ვინაიდან ის მოთხოვნები და უფლებები, რომლებიც საზიარო უფლებების მატარებელ სუბიექტს აქვს, მიეკუთვნება მესაკუთრის უფლებამოსილებას, კერძოდ: წილის ნატურით გამოყოფა, მართვა, განკარგვა და ა.შ. თუმცა უნდა ითქვას, რომ საზიარო უფლებებში მოიაზრება ყველა სანივთო და ვალდებულებითი უფლება, რომლებიც შეიძლება ერთ ქონებაზე ეკუთვნოდეს რამდენიმე პირს, და არა მარტო უფლება, ასევე ვალდებულებაც. მაგალითად, 965-ე მუხლის პირველი ნაწილი არეგულირებს მეიჯარის მიერ ვადაზე ადრე იჯარის ხელშეკრულების შეწყვეტის შემთხვევაში მოიჯარისათვის მიმდინარე წლის ასაღები მოსავლის ღირებულების ანაზღაურების ვალდებულებას. აქედან გამომდინარე, მართალია ნივთის განუყოფლობა წარმოშობს საზიარო უფლებებს, მაგრამ იმ შემთხვევაში, თუ მეიჯარე რამდენიმე პირია, იგი წარმოშობს საზიარო ვალდებულებებსაც, კერძოდ - მოვალეობები შესრულდეს წილის პროპორციულად, ან მოთხოვნის მიქცევა მოხდეს მეიჯარეთა კუთვნილ საზიარო საგანზე“ (1).

„სამოქალაქო რეფორმის ერთ-ერთი სერიოზული შედეგი ის არის, რომ საფუძველი ჩაეყარა საკუთრების ცნების ერთიანობას იმის მიუხედავად, თუ ვინ იქნება ამ საკუთრების სუბიექტი“. „სამოქალაქო კოდექსი საბოლოოდ უარყოფს საკუთრების უფლებად დაყოფას და მის ერთიან ცნებას განამტკიცებს... სამართალში მომხდარმა რეფორმამ საბოლოოდ თქვა უარი საკუთრების ფორმებზე. მოქმედ სამოქალაქო სამართალში გაბატონდა პრინციპი: საკუთრება ერთიანია ყველა მესაკუთრისათვის, ყველა მესაკუთრე თანასწორია საკუთრების წინაშე. სამოქალაქო კოდექსით საფუძველი ჩაეყარა საკუთრების თავისუფლებას, რაც თავის მხრივ საფუძველს წარმოადგენს სახელშეკრულებო თავისუფლებისათვის“ (2). „გერმანულ დოგმატიკაში გავრცელებული აზრით, საკუთრების შინაარსსა და ფარგლებს განსაზღვრავს არა კანონი, არამედ სამართლებრივი წესრიგი. კანონი საკუთრების შინაარსს განსაზღვრავს მხოლოდ კონკრეტულ შემთხვევაში. მხოლოდ ასე შეიძლება გავიგოთ გამოთქმა: „საკუთრების შინაარსი კანონით განისაზღვრება“. კონსტიტუციის 21-ე მუხლიც მაშინ გამოიყენება, როცა საკუთრების შინაარსი კანონით განისაზღვრება. მისი შემფასებელი მსაჯული და იქნება სამართლებრივი წესრიგი (3). საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ განმარტა, რომ: „საკუთრების უფლება იმ ბუნებითი უფლებების რიცხვს განეკუთვნება, რომლებიც დემოკრატიული სახელმწიფოს ბაზისს ქმნიან. იგი წარმოადგენს ყოველი ინდივიდის ღირსეული ცხოვრების საფუძველს და, ამავდროულად, საბაზრო ეკონომიკის, სამოქალაქო

ბრუნვისა და სამეწარმეო ურთიერთობების წინაპირობას. ... საკონსტიტუციო სასამართლოს არაერთხელ უმსჯელია საკუთრების უფლებაში ჩარევის საკითხზე, თუმცა გადაწყვეტილებათა ანალიზი ცხადყოფს, რომ, უმეტეს შემთხვევაში, იგი ხელმძღვანელობს საკუთრების უფლების ცივილისტური და არა კონსტიტუციური შინაარსით, რომელშიც ვლინდება საკუთრების დაცვის გარანტიები. მთელი რიგი გადაწყვეტილებები მიღებულია ისე, რომ საკონსტიტუციო სასამართლო ფაქტობრივად არ მსჯელობს სადავო ნორმით საკუთრების უფლებით დაცულ სფეროში ხორციელდება თუ არა ჩარევა, როგორია ჩარევის ფორმა, ემსახურება თუ არა იგი ლეგიტიმურ მიზანს და ბოლოს, არის თუ არა ჩარევა მიზნის პროპორციული. ამ კითხვებზე პასუხის გაცემის ნაცვლად, სასამართლო ახორციელებს საკუთრების შინაარსის კერძოსამართლებრივ განმარტებას და ორიენტირად იღებს სამოქალაქო კოდექსის იმ დათქმას, რომლის თანახმადაც მესაკუთრე კანონისმიერი ან სახელშეკრულებო ბოჭკების ფარგლებში ფლობს ან სარგებლობს ქონებით. შესაბამისად, უმეტეს გადაწყვეტილებებში საკონსტიტუციო სასამართლოს ყურადღება მიპყრობილია კერძოსამართლებრივ კატეგორიებზე და არ იკვეთება, სად ხედავს იგი საზოგადოებრივ საჭიროების მიზანს, რომელიც განუყოფელია საკუთრების კონსტიტუციური ცნებისაგან. აღნიშნულის მაგიერ, სასამართლო ცდილობს საკუთრების სამოქალაქოსამართლებრივი შინაარსის დეფინირებით განსაზღვროს ჩარევის მართლზომიერება.

ამის თვალსაჩინო მაგალითია საქმე „ლევან ფურცხვანიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, სადაც მოსარჩელე ითხოვდა საქართველოს საბინაო საკითხებთან (აღრე არსებული საბინაო კოდექსი) იმ მუხლის არაკონსტიტუციურად ცნობას, რომელიც ადგენდა შეზღუდვებს საცხოვრებელი სახლის ქირავნობის ხელშეკრულების მოშლისათვის. აღნიშნულ გადაწყვეტილებაში პირდაპირ ირეკლება საკონსტიტუციო სასამართლოს გამოუცდელია. სასამართლო, ერთი მხრივ, აცხადებს, რომ საკუთრების უფლების შეზღუდვა დაუშვებელია, მეორე მხრივ კი, აღნიშნავს, რომ შეზღუდვის წინაპირობა აუცილებელი საზოგადოებრივი საჭიროების მიზანია, - რომელიც ამ შემთხვევაში არ არსებობს, „რადგან საქართველოს კონსტიტუცია, უკვე აღარ ავალდებულებს სახელმწიფოს უზრუნველყოს მოქალაქენი საცხოვრებელი ბინით“. შესაბამისად, სასამართლო საზოგადოებრივი საჭიროების მიზნის განსაზღვრად ხელმძღვანელობს სახელმწიფოს კონკრეტული ვალდებულების არსებობა-არარსებობით. გადაწყვეტილებაში განვითარებული მცირე, მაგრამ წინააღმდეგობრივი მსჯელობა ცხადყოფს, რომ საკონსტიტუციო სასამართლო არათუ ვერ ახდენს საკუთრების უფლებაში ჩარევის ხასიათის გარკვევას, არამედ მას არსებითად მცდარად ესმის საკუთრების უფლების კონსტიტუციურსამართლებრივი ცნება.

მსგავსი მიდგომა გამოვლინდა საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე აკაკი საღირაშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, სადაც მოსარჩელე ითხოვდა სამოქალაქო კოდექსის 529-ე მუხლის არაკონსტიტუციურად ცნობას, იმ მოტივით, რომ მჩუქებლის მიერ ცალმხრივად ჩუქების ხელშეკრულების გაუქმების შესაძლებლობა ეწინააღმდეგებოდა აუცილებელი საზოგადოებრივი საჭიროების მიზანს და, შესაბამისად, ახდენდა საკუთრების უფლებაში გაუმართლებელ ჩარევას. საკმაოდ დეტალურად იხილავს რა ჩუქების ხელშეკრულების თავისებურებებს, საკონსტიტუციო სასამართლო გვერდს უვლის საკუთრების უფლების კონსტიტუციურ შინაარსს. უფლებაში ჩარევის შეფასების სისტემა ამ გადაწყვეტილებაშიც აბსოლუტურად იგნორირებულია. რამდენად უნდა შეფასდეს სადავო ნორმა 21-ე მუხლთან მიმართებაში – გადაწყვეტილებაში საკონსტიტუციო სასამართლო ამ მიმართულებით არ მსჯელობს. ჩარევის ხასიათის გარკვევას მცირე მონაკვეთი ეთმობა,

სადაც პირდაპირ გამორიცხულია მისი ჩამორთმევის კატეგორიისთვის მიკუთვნება „არ შეიძლება საკუთრების ჩამორთმევად განვიხილოთ ის შემთხვევა, როდესაც ქონების უკან დაბრუნებას სახელშეკრულებო ურთიერთობა განაპირობებს“. მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული დასკვნა მართებულია, საკონსტიტუციო წყვეტს მსჯელობას და ისევ უბრუნდება ჩუქების სპეციფიკის შეფასებას, რის საფუძველზეც ადგენს, რომ სადავო ნორმა არ ეწინააღმდეგება 21-ე მუხლს“ (4).

„საკუთრების უფლება პირის აბსოლუტურ უფლებათა კატეგორიას განეკუთვნება. კანონმდებელი არ გვთავაზობს აბსოლუტურ სანივთო უფლების ნორმატიულ ცნებას, თუმცა იურიდიულ დოქტრინაში აბსოლუტურ სანივთო უფლებად განიხილება საკუთრების უფლება“ (5). აბსოლუტურობა განიხილება, როგორც საკუთრების უფლების საყოველთაო დაცვა. საკუთრების უფლების აბსოლუტურობა გულისხმობს მესაკუთრის მხრიდან მესამე პირებისადმი საკუთრების უფლების ობიექტის დაცვის მოთხოვნას - ერგა ომნეს“. „საკუთრების უფლება უპირველეს ყოვლისა, არის ნივთზე გარანტირებული ბატონობის უფლება. ამასთან ეს ბატონობა არის მაქსიმალურად აბსოლუტური, სრული. მესაკუთრის ბატონობა ნივთზე, როგორც წესი, არის ასევე ექსკლუზიური. იგულისხმება მესაკუთრის უფლებამოსილება, გამორიცხოს ნებისმიერ სხვა პირის ბატონობა ამ ნივთზე“ (6).

სამოქალაქო კოდექსში საერთო საკუთრება სანივთო სამართალშია განივთვებული, ხოლო საზიარო უფლებების შესახებ ნორმები კი - ვალდებულებითი სამართლის მეორე კარში „კანონისმიერი ვალდებულებითი ურთიერთობები“. „არსებობს მოსაზრება, რომ საკანონმდებლო შეცდომაა საზიარო უფლებების ადგილის ამ სახით განსაზღვრა სკ-ის სისტემაში. საზიარო უფლებები არა ვალდებულებითი სამართლის, არამედ სანივთო სამართლის განუყოფელი ნაწილია, რამეთუ ისინი არეგულირებენ უძრავი ქონების თანამესაკუთრე ორი ან მეტი პირის უფლებებსა და მოვალეობებს. მართალია, ხსნებული უფლება-მოვალეობები ასახულია კანონში, თუმცა ეს სრულიად არ ნიშნავს, რომ საზიარო უფლებების მქონე სუბიექტი წარმოადგენს სამართლის ნაწილს, რომელიც კანონით დადგენილ ვალდებულებას შეეხება“ (7). „ყველა მეცნიერის აზრს აქვს არსებობის უფლება, თუმცა ყოველთვის მოიძებნება არგუმენტები კოდიფიკაციის სისტემაში ამა თუ იმ ინსტიტუტის ადგილის კუთვნილების დასასაბუთებლად. სკ-ის 953-ე მუხლის თანახმად, თუ უფლება რამდენიმე პირს ერთობლივად ეკუთვნის, მაშინ გამოიყენება საზიარო უფლებების მარეგულირებელი წესები. საზიარო უფლებების მარეგულირებელი ნორმების გამოყენების აუცილებლობა განპირობებულია სახელშეკრულებო შეთანხმებები არარსებობით. ხშირად საზიარო უფლებების მატარებელ სუბიექტებს უფლების წარმოშობის დოკუმენტის (ამონაწერის, სამკვიდრო მოწმობის) გარდა, არავითარი შეთანხმების ამსახველი დოკუმენტი არ გააჩნიათ. სწორედ ასეთ შემთხვევებში კანონის საფუძველზე უნდა განისაზღვროს საზიარო ქონებასთან დაკავშირებული სამართლებრივი დავა მხარეთა შორის. აქვე უნდა ითქვას, რომ საზიარო უფლებები მხოლოდ უძრავ ქონებაზე არ ვრცელდება. კანონისმიერი ვალდებულებების სამართლებრივი ბუნებიდან გამომდინარე, საზიარო უფლებების ამ ინსტიტუტისადმი მიკუთვნება განპირობებულია სახელშეკრულებო შეთანხმების არარსებობით“ (8).

„პრაქტიკაში ხშირად შეიძლება გაჩნდეს კითხვა - საერთო ქონებიდან წარმოშობილი ურთიერთობა რომელი სამართლებრივი რეგულირების მექანიზმს ექვემდებარება. მაგალითად, შესაძლებელია, ქონება ქირავნობის ან იჯარის უფლებით ეკუთვნოდეს რამდენიმე პირს ერთობლივად, რაც თავის მხრივ ხელშეკრულების არსებობას გულისხმობს, ეს კი გამორიცხავს კანონისმიერ ვალდებულებით ურთიერთობას. თუმცა სახელშეკრულებო შეთანხმებით მხარეთა მიერ გაუთვალისწინე-

ბელი საკითხების მოწესრიგებისას ისევ კანონისმიერ რეგლამენტაციას ენიჭება პრიორიტეტი. აქედან გამომდინარე, შესაძლებელია, ერთი და იგივე სამართლებრივი პრობლემა სხვადასხვა ინსტიტუტებით დარეგულირდეს“ (9). მაგალითად, კანონით „მეწარმეთა შესახებ“.

12. წილის განსაზღვრის პრობლემური საკითხები საერთო საკუთრების და საზიარო უფლებების დროს; წილი მფლობელობის პირთა საერთო მფლობელობაში; ვალდებულება საზიარო უფლებებთან დაკავშირებით.

წილი სამოქალაქო კანონმდებლობაში შეგვიძლია განვმარტოთ, როგორც საერთო ქონებაში პირთა წილობრივი მონაწილეობა, რომელსაც მნიშვნელოვანი როლი ენიჭება საერთო საკუთრებაში არსებულ ქონებაში პირთა წილობრივი მდგომარეობის სტატუსის განსაზღვრისათვის. „განსაკუთრებით საინტერესოა საზიარო ქონების მართვის დრო, ვინაიდან მასზე მრავალი სამართლებრივი შედეგია დამოკიდებული, მაგალითად, თითოეულ მოწილეს ეკუთვნის თავისი წილის თანაბარზომიერი ნაყოფი, თითოეული მოწილე სხვა მოწილეთა მიმართ ვალდებულია თავისი წილის თანაზომიერად იკისროს საზიარო საგანთან დაკავშირებული ხარჯები, მოწილეები როგორც სოლიდარული მოვალეები, პასუხს აგებენ ვალდებულებისათვის, რომელიც მათ უნდა შეასრულონ თავიანთი წილების პროპორციულად და ა. შ. „როდესაც წილზეა საუბარი, ხშირად ქონების წილი და კორპორაციულ საზოგადოებაში წილი გაიგივებულია, რაც თვისებრივად განსხვავებული შინაარსის მოვლენაა, სამეწარმეო საზოგადოებაში წილი მიმოქცევადი უფლებაა“ (10). კანონის „მეწარმეთა შესახებ“ 44-ე მუხლის მე-3 პუნქტის თანახმად, „შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოების კაპიტალი დაყოფილია წილებად. წილი არის მიმოქცევადი უფლება“. „იგი საზოგადოების ქონებაში პარტნიორის წილს კი არ ასახავს, არამედ ეს არის საზოგადოების მართვასა და მოგებაში წილობრივი მონაწილეობის ამსახველი კატეგორია“ - ასეთი იყო საქართველოს უზენაესი სასამართლოს განმარტება“ (11).

სასამართლო პრაქტიკა: უზენაესმა სასამართლომ მნიშვნელოვანი განმარტება გააკეთა დივიდენდის სამართლებრივი ბუნების შესახებ (საქმე №ას-1328-1170-2010). აღნიშნული სამოქალაქო საქმე ეხებოდა ნ. ს-შვილის სარჩელს, რომლითაც იგი მოითხოვდა მოპასუხე შპს „თ-ისათვის“ მის სასარგებლოდ 2004-2005 წლების მიუღებელი დივიდენდის თანხის დაკისრებას. საკასაციო სასამართლომ აღინიშნა, რომ შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოებაში სამეურნეო წლის ბოლოს საზოგადოების მოგების ნაწილის მოთხოვნის (დივიდენდის მოთხოვნის) უფლების წარმოშობა აუცილებლად საჭიროებდა პარტნიორთა კრების გადაწყვეტილებას. ამდენად, მოსარჩელეს დივიდენდის მოთხოვნის უფლება მხოლოდ იმ შემთხვევაში ექნებოდა, თუ დამტკიცდებოდა, რომ მოპასუხე საზოგადოებაში პარტნიორთა კრების გადაწყვეტილებით საწარმოს წლიური მოგება გადანაწილდა დივიდენდების სახით. ასეთი კრების ჩატარების ფაქტზე ვერც მოსარჩელე უთითებდა და არც მოპასუხე ადასტურებდა მის არსებობას. სარჩელი ეფუძნებოდა ასევე იმ გარემოებას, რომ სადავო პერიოდის დივიდენდზე მოსარჩელის მოთხოვნის უფლება წილზე საკუთრების უფლებისაგან დამოუკიდებელი უფლება იყო და მისი განკარგვა შეიძლებოდა წილზე საკუთრების უფლებისაგან დამოუკიდებლად. საკასაციო პალატამ მიიჩნია, რომ მოსარჩელის აღნიშნული მსჯელობა მართებული იქნებოდა იმ შემთხვევაში, თუ სადავო პერიოდის დივიდენდზე მოსარჩელეს მოთხოვნის უფლება ექნებოდა. განსახილველ შემთხვევაში მოსარჩელეს გააჩნდა ზოგადად დივიდენდის მიღებისა და არა დივიდენდის მოთხოვნის უფლება. საკასაციო პალატამ განმარტა, რომ დივიდენდის მიღების უფლება განუყრელად იყო დაკავშირებული პარტნიორად ყოფნასთან და მისი სხვა პირისათვის გადაცემა წილისაგან დამოუკიდებლად

არ დაიშვებოდა. ამ უფლების გადაცემა შესაძლებელი იყო მხოლოდ წილთან ერთად, ამიტომ წილის დათმობით ამ უფლების დათმობაც ხდებოდა. სხვა საკითხი იყო დივიდენდის მოთხოვნის უფლების გადაცემა, ამ შემთხვევაში პარტნიორი საზოგადოების კრედიტორს წარმოადგენდა და მას, როგორც კრედიტორს, უფლება ჰქონდა თავისი მოთხოვნა დივიდენდზე სხვა პირისათვის დაეთმო. დივიდენდის მოთხოვნის უფლება დამოუკიდებელ უფლებას წარმოადგენდა და წილის გადაცემის შემთხვევაში ავტომატურად არ გადადიოდა წილის მიმღებზე, თუ ეს სპეციალურად არ იქნებოდა აღნიშნული წილის დათმობის ხელშეკრულებაში (12).

სამოქალაქო კოდექსის 173-ე მუხლის თანახმად, საერთო საკუთრებასთან დაკავშირებულ საერთო (თანაზიარი და წილადი) საკუთრება წარმოიშობა კანონის ძალით ან გარიგების საფუძველზე (6. 1). „საერთო საკუთრებაში წილი განიმარტება, როგორც თანამონაწილეობის გამომხატველი კატეგორია, რომლის პროპორციულად განისაზღვრება საერთო საკუთრებაში არსებულ ქონებაზე გასაწევი ხარჯებისა და მისაღები მოგების ოდენობა. წილის განსაზღვრის საკითხი მეტად მნიშვნელოვანია საზიარო ქონების მართვის დროს. მასზე მრავალი პრობლემატური სამართლებრივი საკითხის გადაწყვეტაა დამოკიდებული, მაგალითად, საერთო საკუთრების ობიექტიდან მიღებული ნაყოფის კუთვნილების საკითხი; საერთო საკუთრების ობიექტის მოვლაში მონაწილეობის საკითხი; წილის ნატურით გამოყოფის შესაძლებლობა; საერთო საკუთრების შეწყვეტის ან გაუქმების შემთხვევაში წილის კომპენსაციის საკითხი“.

საერთო საკუთრებაში არსებული ნივთის მოვლისა და შენახვის ხარჯები თანამესაკუთრებს ეკისრებათ თანაბრად, თუ კანონით ან ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული (6. 3)... 954-ე მუხლი „მხარეთა შეუთანხმებლობის შემთხვევაში დავის გადაჭრის კანონმდებლობით დადგენილი ალტერნატივაა და კიდევ ერთხელ ხაზს უსვამს სკ-ით დადგენილ მხარეთა ავტონომიურობის პრინციპს – მხარეთა მიერ ხელშეკრულებით გაუთვალისწინებელი საკითხები კანონმდებლობით რეგულირდება“ (13).

„წილადი საკუთრების თითოეულ თანამესაკუთრეს ეკუთვნის განსაზღვრული წილი საერთო საკუთრებაში, რომლის განკარგვაც მას შეუძლია. თანაზიარი საკუთრებისას თითოეული მესაკუთრის უფლება ვრცელდება მთელ ქონებაზე. თუ წილადი საკუთრებისას მესაკუთრის წილი ქონებაში წინასწარაა ცნობილი, იდეალური წილის სახით თანასაკუთრებისას ეს წილი კონკრეტულად განისაზღვრება ქონების გაყოფის შემთხვევაში, მანამდე ივარაუდება, რომ ყველას წილი თანაბარია“ (14). „წილის სახეებად დაყოფა დამოკიდებულია მასზე, თუ რა თვისების მქონე ნივთზე მოიპოვებს თანამესაკუთრე წილობრივი საკუთრების უფლებას, საერთო საკუთრების ობიექტი შეიძლება იყოს გაყოფადი თუ გაუყოფადი ქონება. შესაბამისად, თანამესაკუთრეს საერთო საკუთრების ობიექტზე შეიძლება გააჩნდეს: წილი ნივთში (რეალური წილი); წილი ქონების ღირებულებასა ან/და უფლებაში“. იდეალური წილი შეიძლება საერთო საკუთრებაში არსებობდეს როცა დოკუმენტურად ან კიდევ მხარეთა შეთანხმებითაა განსაზღვრული წილი. „შეიძლება ითქვას, რომ მოძრავ ქონებაში, ისევე როგორც არამატერიალური ქონებრივი სიკეთის შემთხვევაში, წილი, ქონების თვისებიდან გამომდინარე, ყოველთვის იდეალურია“ (15).

სადღეისოდ უკვე არსებობს იმის რეალური საშუალება, რომ საკადასტრო ნახაზებით განისაზღვროს მხარეთა რეალური წილი, მაგრამ ხდება ისეც, რომ მოდავე მხარეებს როდი აკმაყოფილებთ ასეთი წესით განსაზღვრა რეალური წილისა და ხშირად მიმართავენ სასამართლოს, მაგრამ როგორც სასამართლო პრაქტიკის ანალიზმა აჩვენა სამწუხაროდ ზოგჯერ არ ხდება წილის ნატურით გამოყოფა სასამართლოს უარის გამო და არ გამოიყენება სსკ-ის 963-ე მუხლი, რომლის თანახ-

მად, საზიარო უფლება უქმდება ნატურით გაყოფისას, თუ საზიარო საგანი შეიძლება დაიყოს ერთგვაროვან ნაწილებად, ღირებულების შემცირების გარეშე; თანაბარი წილების განაწილება მონაწილეთა შორის ხდება კენჭისყრით. სასამართლო არ არკვევს, არის თუ არა ტექნიკურად შესაძლებელი წილის ნატურით გამოყოფა (16). „თუმცა უნდა ითქვას, რომ მოდავე მხარეების დარწმუნება, ერთი სახურავის ქვეშ არსებული ფართი არ შეიძლება იყოს ცალკე უფლების ობიექტი, რთულია“ (17).

13. საერთო საკუთრებისა და საზიარო უფლების ობიექტთან დაკავშირებული დავების გადაწყვეტის თავისებურებანი

ერთ-ერთი აქტუალური პრობლემა, რომელიც თან სდევს ხოლმე საზიარო საგნის საკუთრებასა და მართვასა, ეს არის საერთო საკუთრებიდან წილის გამოყოფის საკითხი, რომელიც არაერგზის გამხდარა სასამართლოების მსჯელობის საგანი.

ზოგადად, „საერთო საკუთრების სარგებლობა და განკარგვა ხორციელდება კანონით დადგენილი წესით თანამესაკუთრეთა ურთიერთშეთანხმებით. ასე, მაგალითად, საქართველოს კანონში „ბინათმოსარგებლეთა ამხანაგობის შესახებ“, ჩაწერილია, რომ: ეს კანონი არეგულირებს ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის წევრთა საერთო ქონების მართვასთან დაკავშირებულ ურთიერთობებს, განსაზღვრავს ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის ფორმებსა და ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის წევრთა საკუთრების ფორმებს, აგრეთვე ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის წარმოშობის, ჩამოყალიბების, საქმიანობისა და ლიკვიდაციის ძირთად სამართლებრივ პირობებს“ (6.1) და „რომლის მიზანია ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობის წევრთა საერთო ქონების მართვის, ექსპლოატაციისა და განვითარების სამართლებრივი პირობების უზრუნველყოფა“ (6. 2). ან კიდევ, სამოქალაქო კოდექსის მუხლი 1158-ე (მეუღლეთა თანასაკუთრება), რომლის თანახმად, მეუღლეთა ქორწინების განმავლობაში შექმნილი ქონება მათ საერთო ქონებას (თანასაკუთრებას) წარმოადგენს, თუ მათ შორის საქორწინო ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის დადგენილი (როგორც ვხედავთ ნორმას ალტერნატიული დატვირთვა გააჩნია, რომელიც მეუღლეებს სთავაზობს ქონებაში წილის განსაზღვრის კანონისაგან განსხვავებულ ვარიანტს მათი შეთანხმების საფუძველზე), ამავე მუხლის მე-2 ნაწილი ითვალისწინებს შემთხვევას, როცა მეუღლეთა თანასაკუთრება შეიძლება წარმოიშვას მაშინაც, თუ ერთ-ერთი მათგანი საოჯახო საქმიანობას ეწეოდა, უვლიდა შვილებს ან სხვა საპატრიო მიზეზის გამო არ ჰქონია დამოუკიდებელი შემოსავალი; სსკ-ის 1159-ე მუხლის თანახმად, კი („თანასაკუთრებაში არსებული ქონების მართავ მეუღლეებს ურთიერთშეთანხმებით“): „თანასაკუთრებაში არსებულ ქონებაზე მეუღლეებს აქვთ თანაბარი უფლებები. ამ ქონების მართვა, სარგებლობა და განკარგვა ხორციელდება მეუღლეთა ურთიერთშეთანხმებით. „იმისათვის რომ მეუღლეებმა სასამართლოში იდავონ ქონების გაყოფის თაობაზე, საჭიროა არსებობდეს მეუღლეთა შორის რეგისტრირებული ქორწინება. აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით ძალიან საინტერესოა საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიდგომა. სასამართლომ ერთ-ერთ საქმეზე, სადაც სადავო საკითხს წარმოადგენდა მეუღლეთა შორის ქონების გაყოფა, განმარტა, რომ რეგისტრირებული ქორწინების ფაქტის დასადგენად, კანონით გათვალისწინებულია მხოლოდ ქორწინების მარეგისტრირებელი ორგანოს მიერ გაცემული მტკიცებულება – ქორწინების მოწმობა. ამავე საქმეზე სასამართლომ აღნიშნა, რომ მეუღლეთა უფლება-მოვალეობებს, კერძოდ, ქორწინების პერიოდში შექმნილ ქონებაზე თანასაკუთრების უფლებას წარმოშობდა მხოლოდ სამოქალაქო რეგისტრის სააგენტოს ტერიტორიული სამსახურების მიერ რეგისტრირებული ქორწინება. ზემოაღნიშნულ საკითხზე განვიხილოთ საქართველოს უზენაესი სასამარ-

თლოს ერთ-ერთი გადაწყვეტილება, სადაც სასამართლომ გადაუხვია მეუღლეთა ქონების თანაბრად გაყოფის კანონით დადგენილ წესს არასრულწლოვანი შვილების ინტერესების გათვალისწინებით. სასამართლომ აღნიშნულ საქმეზე ყურადღება გაამახვილა იმ გარემოებაზე, რომ ნორმის გამოყენების აუცილებელ წინაპირობას წარმოადგენს არა მხოლოდ არასრულწლოვანი შვილის ერთ-ერთ მეუღლესთან ცხოვრების ფაქტი, არამედ ისეთი გარემოების ან გარემოებათა არსებობა, რომელიც სასამართლოს უქმნის მყარ შინაგან რწმენას, რომ პირის (მეორე მეუღლის) თანასაკუთრების უფლება შესაძლებელია შეიზღუდოს/შემცირდეს. სასამართლოს შინაგანი რწმენა უნდა ემყარებოდეს ისეთ გარემოებებს, რომლებიც ცალსახად ადასტურებენ არასრულწლოვანი შვილების ინტერესების გათვალისწინების აუცილებლობას. ეს გარემოებები შესაძლებელია იყოს არასათანადო საბინაო პირობები, არასაკმარისი საცხოვრებელი ფართი და სხვა ნებისმიერ ფაქტორი, რომელიც არასრულწლოვანის ინტერესშია და მის ნორმალურ აღზრდას ხელს უშლის. ამდენად, სასამართლომ უნდა დაასაბუთოს, რომ არასრულწლოვანი შვილი და მასთან მცხოვრები მშობელი უფრო მეტად საჭიროებენ საცხოვრებელ ფართს, ვიდრე მეორე მშობელი. მეუღლეთა შორის ქონების სასამართლო წესით გაყოფის დროს სასამართლო განსაზღვრავს, თუ რომელი ნივთი რომელ მეუღლეს უნდა მიეკუთვნოს. პროფესიული საქმიანობისთვის საჭირო ნივთები, როგორცაა მუსიკალური ინსტრუმენტები, საექიმო მოწყობილობა და სხვა, თუნდაც მეუღლეთა საერთო სახსრებით იყოს შეძენილი, მაინც იმ მეუღლეს გადაეცემა, რომელსაც ისინი თავისი პროფესიული საქმიანობისთვის სჭირდება. თუკი საერთო ქონების გაყოფისას ერთ-ერთ მეუღლეს გადაეცემა ისეთი ნივთები, რომელთა ღირებულებაც მის კუთვნილ წილს აღემატება, მაშინ მეორე მეუღლეს მიეცემა შესაბამისი ფულადი ან სხვაგვარი კომპენსაცია. მეუღლეთა საერთო ვალები მათ შორის იყოფა საერთო ქონებაში თითოეულის კუთვნილი წილის თანაზომიერად. თუკი ვალი მხოლოდ ერთმა მეუღლემ აიღო, საერთო ქონებიდან მისი გადახდა შეიძლება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი სასამართლო დაადგენს, რომ აღებულები ვალი გამოიყენეს მთელი ოჯახის საერთო ინტერესებისათვის“ (18).

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და ვაკატრების პალატამ 2009 წლის 2 აპრილის (№ას-960-1162-08) გადაწყვეტილებით საქმეზე „თანამესაკუთრედ ცნობა და რეალური წილის გამოყოფა“, დაადგინა, რომ: რომ სააპელაციო სასამართლომ არასწორი სამართლებრივი შეფასება მისცა საქმეში არსებულ ფაქტობრივ გარემოებებს, რამაც განაპირობა საქმეზე არასწორი გადაწყვეტილების მიღება. აღნიშნულის გამო საქმეზე გასაჩივრებული განჩინება უნდა გაუქმდეს, მიღებული ახალი გადაწყვეტილებით კი დ. კ-ძეს სარჩელი არ უნდა დაკმაყოფილდეს. მ. ჩ-ძის საკასაციო საჩივარი დაკმაყოფილდეს დაგაუქმდეს ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს 2008 წლის 2 სექტემბრის განჩინება და მიღებული იქნეს ახალი გადაწყვეტილება; დ. კ-ძის სარჩელი არ დაკმაყოფილდეს; დ. კ-ძეს დაეკისროს მ. ჩ-ძის სასარგებლოდ სახელმწიფო ბაჟის გადახდა 300 ლარის ოდენობით“ (19).

სასამართლოების პრაქტიკაში არის შემთხვევები, როდესაც სამეწარმეო საზოგადოებათა საწესდებო კაპიტალი პარტნიორთა საერთო საკუთრებადაა მიჩნეული. ერთ-ერთი საზოგადოების წესდებაში ჩაიწერა, რომ საზოგადოების კაპიტალი ეკუთვნის მის მონაწილეებს წლობრივი საკუთრების უფლებით“ (შპს „პეგასის წესდების მე-2 თავის 2-4 პუნქტი“). სასამართლოს მოქმედება არასწორია. მეწარმეთა შესახებ კანონის კომენტარებში გატარებული აზრით, „ეს ჩანაწერი ბათილია და იგი არის საზოგადოების რეგისტრაციაზე უარის თქმის საფუძველი, ხოლო თუ რეგისტრაცია მოხდა - მისი გაუქმების საფუძველი“{20}. საწესდებო კაპიტალი მისი

წევრების საკუთრება კი არა - ამ საზოგადოების დამოუკიდებელ საკუთრებას წარმოადგენს.

სამოქალაქო კოდექსით „თითოეულ მოწილეს შეუძლია სამართლიანი შეხედულების მიხედვით მოითხოვოს ყველა მოწილის ინტერესის შესაბამისი მართვა და სარგებლობა, თუ ეს შეთანხმებით ან უმრავლესობის გადაწყვეტილებით არ არის მოწესრიგებული“. ქართული სამოქალაქო კოდექსის აღნიშნული ნორმა გამოძახილია გერმანული სამოქალაქო კოდექსის §748-ისა, რომლის ნაწილის თანახმად, „თითოეული მოწილე სხვა მოწილეთა მიმართ ვალდებულია, თავისი წილის პროპორციულად იკისროს საზიარო საგანთან დაკავშირებული ვალდებულებები, ისევე როგორც შენახვის, მართვისა და საერთო სარგებლობის ხარჯები“.

მოწილეებს კანონმდებლობით შეუძლიათ შეთანხმებით განსაზღვროს საზიარო საგნის კანონით დაწესებული ნორმებიდან განსხვავებული სარგებლობის წესი. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატამ საზიარო საგნის სარგებლობის წესთან დაკავშირებით განმარტა, რომ: სამოქალაქო კოდექსის 958-ე მუხლის თანახმად, საზიარო საგნის მოწილეებს ურთიერთშეთანხმებით შეუძლიათ განსაზღვროს საზიარო საგნის სარგებლობის წესი, რომელიც სავალდებულოა როგორც მათთვის, ისე მათი უფლებამონაცვლეებისათვის. მოწილეებს შორის საზიარო ქონებით სარგებლობასთან დაკავშირებულ შეთანხმებას უკავშირდება განსხვავებული სამართლებრივი შედეგი საზიარო საგანთან მიმართებაში. სამოქალაქო კოდექსის 957-ე მუხლის პირველი ნაწილის შესაბამისად, გადაწყვეტილება საზიარო საგნის თავისებურება შესატყვისი მართვისა და სარგებლობის შესახებ ხმათა უმრავლესობით იქნეს მიღებული, რომელიც წილთა მიხედვით გამოითვლება. თანამესაკუთრება მიერ საცხოვრებელი სახლის სარგებლობის ისეთ წესზე შეთანხმებისას, რომლის შედეგად მცირდება რომელიმე მათგანის სარგებლობის წილი, აუცილებელია მათი თანხმობა. საზიარო უფლებების მარეგულირებელი ნორმები ძირითადად იმპერატიული ხასიათისაა და თანამესაკუთრებს ურთიერთობის შეთანხმებით რეგულირების მცირე შანს უტოვებს. აღნიშნულის თვალსაჩინო მაგალითს წარმოადგენს სამოქალაქო კოდექსის კანონისმიერი ვალდებულებითი ურთიერთობის საზიარო უფლებათა თავი, სადაც თანამესაკუთრება მიმართ თანაზომიერების პრინციპი იმპერატიულად მხოლოდ წილის ნაყოფის ნაწილთან მიმართებაშია განსაზღვრული და მისი რეგულირების შინაარსი შეცვლის საშუალებას არ იძლევა, ხოლო ამავე კოდექსის 956-958-ე მუხლებით საზიარო საგნის მართვისა და სარგებლობის წესის განსაზღვრა, მხარეთა შეთანხმებაზე ან ხმათა უმრავლესობით მიღებულ გადაწყვეტილებაზე დამოკიდებული, ვინაიდან მისი მარეგულირებელი ნორმები, დისპოზიციური შესაძლებლობით გამიჯნულია კონდიქციურ ვალდებულებათა იმპერატიული და დისპოზიციური რეგულაციით გამიჯნულ თანამესაკუთრება ურთიერთობების აღრევა, რამაც თავის მხრივ, გამოიწვია არასწორი სამართალშეფარდება. როდესაც თანამესაკუთრეს არა აქვს დადგენილი საზიარო საგნით სარგებლობის შეზღუდვის ვადა (ასეთის არსებობის შემთხვევაშიც), საკუთრების უფლების კონსტიტუციურ-შინაარსობრივი სუბსტანციიდან გამომდინარე, შეუძლებელია საკუთრების უფლება მისი არსებობის მანძილზე პარალიზებული იყოს ნივთზე მფლობელობისა და სარგებლობის უნარით, რაც სამართლებრივი უნარიანობის თვალსაზრისით საკუთრების უფლების გაუქმების ტოლფასია. საკუთრების უფლების გაუქმების შესაძლებლობებს კი იმპერატიულად მხოლოდ კანონი განსაზღვრავს. ამდენად, სანამ მოსარჩელე მესაკუთრედ ირიცხება საჯარო რეესტრში, მონაცემთა სისრულისა და სისწორის პრეზუმფციის შესაბამისად, იგი საკუთრების უფლების მატარებელია საზიარო ნივთზე და მას შეუძლია ამ უფლების განხორციელება. საკუთრების უფლება აბსოლუტური

უფლებათა, რითაც ყველა პირი ვალდებულია, თავი შეიკავოს საკუთრების უფლების დარღვევისაგან, ე.ი. მესაკუთრის მიმართ ვალდებულება ამ სახით ყველას წარმოშობილი აქვს განუსაზღვრელი ვადით, ანუ საკუთრების უფლების არსებობამდე (სკ, მ. 955-ე, ნ. 2, მ. 957). ცალკეული მოწილის თანხმობის გარეშე არ შეიძლება სარგებლობის წილზე მისი უფლების შემცირება. ამდენად, საზიარო საგნის მართვა და სარგებლობა, ჩვეულებრივ, ურთიერთშეთანხმების საფუძველზე ხდება, მაგრამ შეუთანხმებლობის შემთხვევაში მოწილეს შეუძლია სარგებლობის უფლების განსაზღვრა და ამ უფლების სასამართლო წესით დაცვა მოითხოვოს. კანონით განსაზღვრული უფლების მფლობელი თავისუფალია, თვითონ გადაწყვიტოს ამ უფლებით სარგებლობის საკითხი (21).

დაუბრუნდებით ზემოთ აღნიშნულ მეუღლეთა შორის თანასაკუთრებაში არსებულ ქონებას და მასთან დაკავშირებული დავების განხილვის თავისებურებებს. როგორც აღნიშნეთ, 1158-ე მუხლის სპეციალურია, რომელიც მეუღლეთა შორის ქონებრივ ურთიერთობებს, მათ თანასაკუთრებას არეგულირებს, მაგარამ ამასთან, არსებობს სამოქალაქო კოდექსის სპეციალური 183-ე მუხლიც, რომელიც უძრავ ქონებაზე საკუთრების შექმნისათვის მოითხოვს წერილობით ფორმას და საჯარო რეესტრში საკუთრების უფლების რეგისტრაციას. „აღსანიშნავია, რომ მეუღლეთა შორის წამოჭრილი ქონებრივი დავები ხშირად უკავშირდება ერთ-ერთი მეუღლის მიერ დადებული საცხოვრებელი ბინის გასხვისების ხელშეკრულებას, რაც იმით არის გამოწვეული, რომ საჯარო რეესტრის წარმოების ზოგადი და უძრავ ქონებაზე საკუთრების უფლების წარმოშობის სპეციალური ნორმების შესაბამისად, საცხოვრებელი ბინის მესაკუთრედ ითვლება ის მეუღლე, რომელიც საჯარო რეესტრში ასეთად არის რეგისტრირებული“ (22). იქიდან გამომდინარე, თუ რა არის თანაზიარი საკუთრების უფლების წარმოშობის საფუძველი, მისი რეგისტრაციის წესით გარკვეული თავისებურებებით ხასიათდება. თანაზიარი საკუთრების უფლება შეიძლება წარმოიშვას ხელშეკრულების (არ იგულისხმება საქორწინო ხელშეკრულება), კანონისა და სასამართლო გადაწყვეტილების საფუძველზე.

სასამართლო პრაქტიკა მეუღლეთა თანასაკუთრებიდან წილის გამოყოფის შესახებ. საკასაციო სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების პალატამ განიხილა მეუღლეთა თანასაკუთრებიდან წილის გამოყოფა. უხენაესმა სასამართლომ სამოქალაქო კოდექსის 1152-ე მუხლის თანახმად აღნიშნა, რომ საოჯახო ურთიერთობებში მეუღლეები სარგებლობენ თანაბარი პირადი და ქონებრივი უფლებებით. ამავე კოდექსის 1158-ე მუხლით კი მეუღლეთა მიერ ქორწინების განმავლობაში შექმნილი ქონება წარმოადგენს მათ საერთო ქონებას, თუნდაც ერთ-ერთი მათგანი ეწეოდეს საოჯახო საქმიანობას და საპატიო მიზეზის გამო არ ჰქონდეს დამოუკიდებელი შემოსავალი. აღნიშნული ნორმების ანალიზი ცხადყოფს, რომ არც ერთ მეუღლეს არ შეიძლება მიეცეს უპირატესი უფლება თანასაკუთრებასთან მიმართებაში. სამოქალაქო კოდექსის 1159-ე მუხლის თანახმად, თანასაკუთრებაში არსებულ ქონებაზე მეუღლეებს აქვთ თანაბარი უფლებები. კანონმდებლობა არ იცნობს თანაბრობის პრინციპის შეზღუდვის შემთხვევებს, თუნდაც იმ შემთხვევაში, როცა თანასაკუთრება შექმნილია ერთ-ერთი მეუღლის შემოსავლებით. ასეთ ნორმას ვერ უთითებს თვით კასატორიც. აღნიშნულიდან გამომდინარე, გართმელადის მოთხოვნის დაკმაყოფილების სამართლებრივი საფუძველი არ არსებობს. ამიტომ პალატა მიიჩნევს, რომ სააპელაციო სასამართლომ მიიღო სწორი გადაწყვეტილება და მისი გაუქმების საფუძველი არ არსებობს, თუნდაც სასამართლოს დარღვეული ჰქონდეს საპროცესო ნორმები. პალატა მიიჩნევს, რომ გასაჩივრებული გადაწყვეტილება უცვლელად უნდა დარჩეს (23).

საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ მეუღლეთა დავაზე ქობილისში, მუხიანის მე-Xა მ/რ-ში, მე-X კორპუსში მდებარე ბინა №სხ-ისა და 36.65 კვ.მ. ფართის სხვენის 1/2-ის მესაკუთრედ ცნობაზე კუთვნილი წილის ნაწილში თ. და დ. ბ.-ებს შორის 2011 წლის 28 თებერვალს დადებული ნასყიდობის ხელშეკრულების ბათილად ცნობაზე დაადგინა, რომ: „... სამოქალაქო კოდექსის 1160-ე და 312-ე მუხლების ერთობლივი, შინაარსობრივი და ლოგიკური ანალიზის შედეგად, ცხადი ხდება, რომ მეუღლეთა საერთო თანასაკუთრებაში არსებული ქონების შემქმნის ინტერესების დასაცავად სამოქალაქო კოდექსის 1160-ე მუხლის მე-2 ნაწილით დაწესებული სტანდარტი განვრცობილია 312-ე მუხლის მე-3 და მე-4 ნაწილებში და არაორაზროვნად ასახავს კანონმდებლის ნებას, რომელიც საჯარო რეესტრში რეგისტრირებული მესაკუთრის მიერ ქონების განკარგვისას გამორიცხავს არარეგისტრირებული მესაკუთრის თანხმობის საჭიროებას, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც შემქმნმა იცოდა ქონებაზე სხვა უფლებამოსილი პირის არსებობის თაობაზე. ამდენად, მართალია, სამოქალაქო კოდექსის 1160-ე მუხლი მეუღლეთა საერთო ქონების განკარგვის წესს განსაზღვრავს კეთილსინდისიერების პრინციპზე მითითების გარეშე, მაგრამ როგორც აღინიშნა, კეთილსინდისიერების ფაქტის არსებითი მნიშვნელობა უძრავ ქონებაზე უფლების მოპოვებისას რეგლამენტირებულია სამოქალაქო კოდექსის 312-ე მუხლში, გარდა ამისა, ნებისმიერი სახის სამოქალაქო სამართლებრივი ურთიერთობის რეგულირებისათვის მხარეთა მიერ კეთილსინდისიერების პრინციპით მოქმედების ვალდებულებას ადგენს სამოქალაქო კოდექსის მე-8 მუხლის მე-3 ნაწილი, რომლის მიხედვით, სამართლებრივი ურთიერთობის მონაწილენი ვალდებული არიან კეთილსინდისიერად განახორციელონ თავიანთი უფლებები და მოვალეობანი.

აღსანიშნავია, რომ მეუღლეთა თანასაკუთრებაში არსებული ქონების გასხვისების დროს გარიგება ნამდვილად მხოლოდ შემქმნის კეთილსინდისიერების პირობებში მიიჩნევა. ნორმათა ამგვარი განმარტება ასახულია საქართველოს უზენაესი სასამართლოს დიდი პალატის განჩინებაში (24). საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში 2007 წლის 29 ივლისს განხორციელებული ცვლილების შედეგად მითითებული პრაქტიკის საკანონმდებლო რეგლამენტაცია განხორციელდა, კერძოდ, 1160-ე და 312-ე მუხლებით დადგინდა, რომ მეუღლეთა თანასაკუთრებაში არსებული ქონების განკარგვასთან დაკავშირებით ერთის მიერ დადებული გარიგება ვერ იქნება ბათილად ცნობილი მეორის მოთხოვნით იმ საფუძველზე, რომ მან არ იცოდა გარიგების შესახებ ან ის არ ეთანხმებოდა გარიგებას. შესაბამისად, თუ მესაკუთრე ახდენს უძრავი ქონების გასხვისებას ან უფლებრივად დატვირთვას, დაუშვებელია გარიგების დადებისას (უფლების რეგისტრაციისას) თანამესაკუთრის თანხმობის მოთხოვნა, თუ იგი ასეთად არ არის რეგისტრირებული საჯარო რეესტრში. ამდენად, გამსხვისებელი ითვლება ერთადერთ მესაკუთრედ, თუ იგი ასეთად არის რეგისტრირებული საჯარო რეესტრში, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც შემქმნმა იცოდა, რომ გამსხვისებლის გარდა არსებობს სხვა თანამესაკუთრე. ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, პალატა დადგენილად მიიჩნევს, რომ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1160-ე მუხლი მხოლოდ იმ შემთხვევაში იცავს, რომელიც იცოდა ან რომელსაც გარემოებათა გონიერი აღქმის შედეგად ვგონა, რომ გამსხვისებელი ერთადერთი მესაკუთრე იყო. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1160-ე მუხლის სხვაგვარი განმარტება არსებით წინააღმდეგობაში მოვა ამავე კოდექსის 312-ე მუხლთან. აღსანიშნავია, რომ მოცემულ შემთხვევაში, არ არსებობს ნორმათა კონკურენცია და მითითებული ნორმები არ განიხილება ზოგად და სპეციალურ ნორმებად“. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს დიდი პალატის მითითებულ გადაწყვეტილებაში ნათლად და არაორაზროვნად განი-

მარტა, რომ „სამოქალაქო კოდექსის მე-2 მუხლის მეორე ნაწილის მიხედვით ამ კოდექსით გათვალისწინებულ ზოგად ნორმებსა და სპეციალურ ნორმებს შორის კოლიზიისას გამოიყენება სპეციალური ნორმები. პალატა თვლის, რომ სამოქალაქო კოდექსის 185-ე მუხლით გათვალისწინებული სანივთო სამართლებრივი ნორმა არ შეიძლება ჩაითვალოს ზოგად ნორმად ამავე კოდექსის 1160-ე მუხლით გათვალისწინებულ საოჯახო სამართლის ნორმასთან მიმართებაში. სამოქალაქო კოდექსის 185-ე მუხლი იძლევა კეთილსინდისიერი შემძენის ინტერესების დაცვის სამართლებრივ გარანტიებს, ხოლო 1160-ე მუხლი აწესებს თანამესაკუთრე მეუღლის ინტერესების დაცვის იურიდიულ მექანიზმს. აღნიშნულიდან გამომდინარე, პალატა თვლის, რომ ზემოთ მოყვანილი ორივე ნორმა სპეციალურია“. იგივე უნდა ითქვას საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში 2007 წლის (იხ.: საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2002 წლის 9 დეკემბრის დიდი პალატის განჩინება №3კ/932-02-11-29 ივლისის განხორციელებული ცვლილების შედეგად ჩამოყალიბებულ 1160-ე მუხლის ფორმულირებაზე). აღნიშნული ცვლილებით მითითებულ მუხლს არ მინიჭებია სპეციალური ნორმის სტატუსი და დანიშნულება შემძენის კეთილსინდისიერების დაცვის კუთხით. უფრო მეტიც, აღნიშნული ცვლილებით, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 312-ე მუხლი ჩამოყალიბდა იმგვარი ფორმულირებით, რომ კიდევ ერთხელ ხაზი გაესვა 185-ე და 312-ე მუხლების გამოყენების აუცილებლობას შემძენის კეთილსინდისიერების შეფასებისას და მხოლოდ ის ფაქტი, რომ მეუღლე საცილოდ ვერ გახდის გარიგებას ამავე კოდექსის 1160-ე მუხლის კონტექსტში, არ ანიჭებს შემძენს აპრიორი კეთილსინდისიერი შემძენის სტატუსს“...

საინტერესოა პროფ. შალვა ჩიკვაშვილის მოსაზრება 1160-ე მუხლთან მიმართებაში, კერძოდ, 1160-ე მუხლი არ აკონტროლებს მეუღლეთა მიერ საერთო ქონების განკარგვისას იმ განსხვავებულ წესებს, რომლებიც გამომდინარეობენ მოძრავ და უძრავ ნივთებზე საკუთრების უფლების წარმოშობის განსხვავებული რეჟიმიდან. აღნიშნული მუხლი არაფერს ამბობს კეთილსინდისიერი მყიდველის შესახებ. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 187-ე მუხლი, რომელიც ეხება მოძრავ ნივთებზე საკუთრების შეძენის საფუძვლებს, ადგენს, რომ შემძენი ხდება ნივთის მესაკუთრე მაშინაც, როცა გამსხვისებელი არ იყო მესაკუთრე, მაგრამ შემძენი ამ ფაქტის მიმართ კეთილსინდისიერია. გამომდინარე ამ ზოგადი ნორმიდან, ერთ-ერთი მეუღლის მიერ საერთო მოძრავი ქონების განკარგვასთან დაკავშირებული გარიგების ბათილად ცნობისათვის დადგენილი უნდა იყოს, რომ შემძენი კეთილსინდისიერია, ე.ი. მან იცოდა ან უნდა სცოდნოდა, რომ მეუღლე (განმკარგავი) მოქმედებდა მეორე მეუღლის ნების საწინააღმდეგოდ. იმ შემთხვევაში, თუ კონტრაქტი კეთილსინდისიერი იყო, გარიგება ჩაითვლება ნამდვილად. აქ, გარკვეულწილად ერთმანეთს უპირისპირდება მეუღლის (ვისი ნების საწინააღმდეგოდან ცაიდო გარიგება) და კეთილსინდისიერი მყიდველის ინტერესები. როგორც აღვნიშნეთ, კონტრაქტი არ არის ვალდებული გარიგების დადებისას მოითხოვოს მეორე მეუღლის თანხმობა. ამდენად, იმისათვის, რომ იმ მეუღლის სარჩელის საფუძველზე, რომლის ინტერესებიც დაირღვა ასეთი გარიგების დადებით, საკმარისი არ არის 1160-ე მუხლში მითითებული გარემოებები, არამედ აუცილებელია დადგინდეს გარიგების მეორე მხარის არაკეთილსინდისიერება. ჩვენ მიერ ზემოთ აღნიშნული სამოქალაქო კოდექსის 187-ე მუხლი თანაბრად ვრცელდება საოჯახო ურთიერთობებზე, მაგრამ სასურველი იქნებოდა კანონმდებელს 1160-ე მუხლშიც მიეთითებინა ამის შესახებ, რაც შემატებდა მას მეტ გარკვეულობას“ (25).

1. 4. უპირატესი შესყიდვა საერთო საკუთრებისა და საზიარი უფლების განკარგვის შემთხვევაში

უპირატესი შესყიდვის უფლება გეხვედება როგორც სანივთო, ასევე ვალდებულებით სამართალში. „განხორციელებული საკანონდებლო ცვლილებების საფუძველზე ამ უფლების რეგულირება თვისებრივად ახალ მიდგომას ითვალისწინებს. პრაქტიკაში ხშირად იდგა აღნიშნული უფლების გამოყენების სამართლებრივი პრობლემები. კერძოდ, არსებობდა სანივთო და ვალდებულებითი უპირატესი უფლების კონკურენციისა და უპირატესი უფლების გვერდის ავლით დადგენილი გარიგების ბათილობის საკითხი“ (26). საკანონმდებლო ცვლილებებით (2007 წლის 11 მაისი) სამოქალაქო კოდექსში გაუქმდა კანონისმიერი უპირატესი შესყიდვის უფლება და ამ უფლების არსებობა ისევე, როგორც მისი გამოყენების სამართლებრივი შედეგები, მთლიანად სახელშეკრულებო შეთანხმების საგანი გახდა. მაგალითად, სსკ-ის 933-ე მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად, ხელშეკრულების დანარჩენ მოწილეებს აქვთ მესამე პირისათვის გადასაცემი წილის უპირატესი შესყიდვის უფლება. უპირატესი შესყიდვა სულაც არ ნიშნავს შეღავათიან პირობებში შესყიდვას. ერთადერთი შეღავათი თვით უპირატესი შესყიდვაა. აქედან ისიც ჩანს, რომ უპირატესი შესყიდვის უფლება გარკვეულწილად ზღუდავს სახელშეკრულებო თავისუფლებას. თუმცა ეს შეზღუდვები სრულიად სამართლიანი ინტერესებითაა გამოწვეული“ (27). „გერმანულ დოქტრინაში ერთმანეთისაგან მკვეთრადაა გამიჯნული სანივთო და ვალდებულებით-სამართლებრივი უპირატესი შესყიდვის უფლება. პროფ. ლადო ჭანტურია ავითარებს მოსაზრებას იმის შესახებ, რომ „მიწის საკუთრების პრობლემატიკასთან არის დაკავშირებული უპიტარესი შესყიდვის უფლების საკითხი. მისი თავისებურება იმაშია, რომ ერთდროულად არის ვალდებულებითი სამართლის ინსტიტუტი (და ამით ყიდვა-გაყიდვის ხელშეკრულების ერთ-ერთი ფორმა) და სანივთო უფლება. ამ აზრით, იგი „სამომავლო უფლებრივ ცვლილებაზე მოთხოვნის სანივთო უზრუნველყოფის ერთ-ერთი საშუალებაა. უპირატესი შესყიდვის უფლების მქონე უფლებამოსილი უნდა იყოს, რომ მესაკუთრის მიწის ნაკვეთის გასხვისების შემთხვევაში შეეძლოს მესაკუთრისაგან ამ ნაკვეთის მოთხოვნა მესაკუთრესა და მესამე პირს შორის შეთანხმებულ პირობებში“. „უპირატესი შესყიდვის პირადი უფლებისაგან (ვალდებულებით სამართალში) სანივთო უპირატესი შესყიდვის უფლებას განასხვავებს შემდეგი გარემოებები: ჯერ ერთი, უპირატესი შესყიდვის პირადი უფლება წარმოშობს სამართლებრივ ურთიერთობებს მხოლოდ უპირატესი შესყიდვის უფლების მქონესა და ვალდებულ პირს შორის (28), მაშინ როცა სანივთო უპირატესი შესყიდვის უფლება მოქმედებს მესამე პირთა მიმართაც (§1098); მეორე, უპირატესი შესყიდვის პირადი უფლების საგანი შეიძლება იყოს ნებისმიერი ნივთი ან უფლება. სანივთო უპირატესი შესყიდვის უფლება მხოლოდ მიწის ნაკვეთზე შეიძლება გავრცელდეს. არაა სავალდებულო, რომ სანივთო უპირატესი შესყიდვის უფლებას საფუძველად უპირატესი შესყიდვის პირადი უფლება ედოს. სანივთო უპირატესი შესყიდვის უფლების საფუძველი შეიძლება გარიგება იყოს, მაგალითად, ჩუქება“ (29).

„პრაქტიკაში სანივთი უპირატესი შესყიდვის უფლება ძირითადად ორ შემთხვევაში გამოიყენება: ა. გრძელვადიან ქირავნობისა და საიჯარო ურთიერთობებისას და ბ. სამეზობლო შეთანხმების დროს, როცა ლაპარაკია მიწის ნაკვეთის გადიდებაზე. ამ დროს უპირატესი შესყიდვის უფლება გარიგების საფუძველზე წარმოიშობა და მას გარიგებითი უპირატესი შესყიდვის უფლებას უწოდებენ“ (29).

კანონი „საჯარო რეესტრის შესახებ“ არ მოითხოვს უპირატესი შესყიდვის შესახებ უფლების რესტრაციის სავალდებულოობას და არც იმპერატიულად ადგენს ფორმის აუცილებლობას. გამომდინარე აქედან, მისი დადება ფორმათავისუფალია (ზეპირად, მარტივი და რთული წერილობითი, სანოტარო ფორმით).

„კანონმდებელი ვალდებული პირის მიმართ უპირატესი შესყიდვის უფლების მქონე პირისა და მესამე პირის მიერ შეთავაზებულ შესრულებას შორის სხვაობას დამატებით ვალდებულებას უწოდებს. დამატებითი ვალდებულების შესრულების შინაარსი ფულადი ფორმით უნდა იქნეს გამოხატული. თუკი უპირატესი შესყიდვის უფლების მქონე პირს არ აქვს შესაძლებლობა შეასრულოს დამატებითი ვალდებულება, მან სანაცვლოდ უნდა გადაიხადოს მისი ღირებულება (მ. 519.1). „თუ შეუძლებელია დამატებითი ვალდებულების ფულადი შეფასება, მაშინ უპირატესი შესყიდვის უფლების გამოყენება დაუშვებელია; დამატებითი ვალდებულების თაობაზე შეთანხმება ძალას კარგავს, თუ ხელშეკრულება დაიდო უპირატესი შესყიდვის უფლებისათვის გვერდის ასახვევად“. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებაში №ას-154-579-2006, აღნიშნულია, რომ სსკ-ის 517-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, ვალდებულმა პირმა დაუყოვნებლივ უნდა აცნობოს უპირატესი შესყიდვის უფლების მქონეს იმ ხელშეკრულების შინაარსი, რომლის დადებასაც ის აპირებს მესამე პირებთან. აღნიშნული ნორმების ანალიზიდან გამომდინარე, უპირატესი შესყიდვის უფლება გარკვეულწილად ზღუდავს სახელშეკრულებო თავისუფლებას, თუმცა ეს შეზღუდვა ვრცელდება მხოლოდ უპირატესი შეზღუდვის მქონე პირსა და ვალდებულ პირს შორის სამართლებრივ ურთიერთობებზე და, შესაბამისად, აღნიშნული უფლების დარღვევით თანასაკუთრებაში არსებული ნივთის გასხვისება მესამე პირზე ამ გარიგების ბათილობას არ იწვევს. რაც შეეხება სკ-ის 518-ე მუხლს, ეს ნორმა აწესებს, რომ ვალდებულ პირსა და მესამე პირს შორის შეთანხმება ბათილია, თუ ამით ნასყიდობის ხელშეკრულება დამოკიდებული ხდება უპირატესი შესყიდვის უფლების გამოუყენებლობაზე ან ვალდებულ პირს უფლება აქვს უარი თქვას ხელშეკრულებაზე, თუკი გამოყენებული იქნება უპირატესი შესყიდვის უფლება. მითითებული ნორმა ადგენს არა ვალდებულ პირსა და მესამე პირს შორის დადებული უპირატესი შესყიდვის უფლებით დატვირთული ნივთის ნასყიდობაზე ხელშეკრულების ბათილობას, არამედ ამ პირებს შორის უპირატესი შესყიდვის უფლების გამოუყენებლობაზე შეთანხმების ბათილობას. ამდენად, ვალდებულ პირის მიერ ნივთის მოსალოდნელი გაყიდვის შესახებ შეტყობინების მოვალეობის დარღვევა არ იწვევს იმავე ნივთის ნასყიდობის ხელშეკრულების ბათილობას. ასეთ შემთხვევაში კანონით შესაძლებელია ვალდებულები (უფლების დამრღვევი) პირისაგან ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა (30).

როგორც ზემოთაც აღნიშნეთ, „სკ“-ში დღეს არსებობს სამი იდენტური შინაარსის ნორმა: 173-ე მუხლის მე-4 ნაწილი, 933-ე მუხლის მე-2 ნაწილი, 959-ე მუხლის პირველი ნაწილი, რომელთა საფუძველზე იდენტურად წესრიგდება წილის გასხვისების დროს უპირატესი შესყიდვის უფლების საკითხი. შეიძლება ითქვას „ძალას კარგავს“ სკ-ის 516-ე-519-ე მუხლები, რომელთა საფუძველზეც უპირატესი შესყიდვის უფლების დარღვევა არ იწვევდა გარიგების ბათილობას და, ამ მუხლების თანახმად, ერთგვარ დაუცველ უფლებადაც კი მოიხსენიებოდა პრაქტიკაში. დღეს მთლიანად თანამესაკუთრეთა შეთანხმებაზე დამყარებული, მომავალში ექნება თუ არა პირს უპირატესი შესყიდვის უფლება“. სამოქალაქო კოდექსი 173-ე მუხლის მე-4 ნაწილი პირდაპირ მიუთითებს, რომ: „საერთო საკუთრების წილის უპირატესი შესყიდვის უფლება შეიძლება განისაზღვროს მხარეთა შეთანხმებით. მხარეთა შორის შეთანხმებით განსაზღვრულ უპირატესი შესყიდვის უფლებას „გარიგებითი უპირატესი შესყიდვის უფლებას უწოდებენ. უფრო დიდი მნიშვნელობისაა კანონისმიერი უპირატესი შესყიდვის უფლება, რომლითაც სახელმწიფო უზრუნველყოფს ნაკვეთების მიღებისა და განსაზღვრული მიზნებისათვის მათი გამოყენების შესაძლებლობას. კანონისმიერი უპირატესი შესყიდვის უფლება გამოიყენება განსახლების დროს, ... სანივთო უპირატესი შესყიდვის უფლება ძალაში რჩება, მიუხედავად

მესაკუთრის გარდაცვალებისა და მის ადგილზე მემკვიდრეების მოსვლისა. სანივთო უფლებათა მუდმივობის პრინციპი უცვლელია“ (31). რაც შეეხება უძრავ ქონებაზე ყოველგვარი ცვლილება მასზე (უპირველეს ყოვლისა, მესაკუთრის შეცვლა) საჯარო რეესტრში ფიქსირდება. სასურველი იქნებოდა უძრავი ქონების მაღალი საზოგადოებრივი მნიშვნელობიდან გამომდინარე, როგორც მისი მესაკუთრის ცნობა მხოლოდ საჯარო რეესტრიდან დგინდება, ასევე საჯარო რეესტრში დარეგისტრირებულიყო უძრავ ქონებაზე უპირატესი შესყიდვის უფლებაც. ამით ბუნებრივია შემცირდებოდა სასამართლო დავები, რაც უპირატესი შესყიდვის ინსტიტუტთან დაკავშირებით არსებობს უძრავ ნივთებთან დაკავშირებით; რაც შეეხება მოძრავ ნივთებს, აქ, მხარეთა ნების გამოვლენის სრულ თავისუფლებაზე დამოკიდებული რა ფორმით გამოიყენებენ უპირატესი შესყიდვის უფლებას ხელშეკრულების მონაწილენი, როგორ დათმობენ მათ საკუთრებაში არსებულ წილს და სხვ.

1. 5. ხანდაზმულობის ვადების მნიშვნელობა საერთო ქონების და საზიარო უფლების განკარგვასთან მიმართებაში.

ხანდაზმულობის ვადების დადგენას და მის სამართლებრივ რეგლამენტაციას დიდი მნიშვნელობა აქვს სამოქალაქო ბრუნვის წესრიგისათვის, ამ წესრიგში ჩართული პირების უფლებების რეალიზაციისა და ვალდებულებების შესრულებისათვის. „უხენაესი სასამართლოს ერთ-გადაწყვეტილების თანახმად, „ხანდაზმულობა არის ვადა, რომლის განმავლობაში პირს, რომლის უფლებაც დაირღვა, შეუძლია მოითხოვოს თავის უფლების იძულებით განხორციელება ან დაცვა“ (სუსგ, სამოქ. 1/2008, 72). „უფლების განხორციელების შეზღუდვამ განსაზღვრული ვადებით უნდა უზრუნველყოს სამართლებრივი სტაბილურობა და სამართლებრივი მშვიდობა“ (32). ვადის სამართლებრივი ბუნების საკითხი ბევრადაა დამოკიდებული იმაზე, თუ ამ ვადებით სამართლებრივი ურთიერთობის მოწესრიგება ნორმატიულ თუ ინდივიდუალურ სიბრტყეში ხდება. ასევე საინტერესოა თავად მხარეთა ნების გამოხატვის ხარისხი, ანუ ვადა ცალსახადაა დადგენილი თუ ბუნდოვანი და ნაგულისხმევია (33). ვადა დროის მონაკვეთია. ამ მონაკვეთში ხდება ყველა მოვლენა, რასაც კი ადამიანის გონება აცნობიერებს (34). თამარ შოთაძის აზრით, „ხშირად სკ-ში ხანდაზმულობის ვადის მითითება გარკვეულ გაუგებრობას იწვევს, ვინაიდან მკაფიოდ არ არის გამიჯნული, საუბარია მხარეთა მიმართ მოთხოვნის უფლების დაცვის ვადაზე, თუ დარღვეული უფლების ან კანონიერი ინტერესის დარღვევის შემთხვევაში, სასამართლოსათვის მიმართვის ვადაზე. ხანდაზმულობის ვადები ესმარება სამოქალაქო ურთიერთობის მონაწილეებს თავიანთი უფლებებისა და ვალდებულებების აქტიურად და დროულად განხორციელებაში. ამდენად, კონკრეტული ვალდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობების მოწესრიგებისას, ამ ურთიერთობის სპეციფიკის მიხედვით, ერთი და იგივე მუხლი შეიძლება ითვალისწინებდეს როგორც სასარჩელო ხანდაზმულობის, ასევე სხვა სახის ვადასაც და, აქედან გამომდინარე, მათი მყარი გამიჯვნა, ზემოაღნიშნული გარემოებების გამო, აუცილებელია, ვინაიდან სკ-ის 968-ე მუხლით საზიარო უფლების გაუქმების მოთხოვნა არ ექვემდებარება ხანდაზმულობას. მუხლის შინაარსის მიხედვით, იგულისხმება როგორც საზიარო უფლების მატარებელი სუბიექტისადმი, ასევე სასამართლოსათვის მიმართვის შეუზღუდავი ვადა“ (35). საზიარო უფლების გაუქმებისათვის საკმარისია ერთ-ერთი მოწილის მოთხოვნა, თუმცა მათ ასევე შეუძლიათ შეთანხმებით გამორიცხონ საზიარო უფლების გაუქმების მოთხოვნის შესაძლებლობა. მოწილეთა შეთანხმებით საზიარო უფლების გაუქმების მოთხოვნის შესაძლებლობა შეიძლება გამოირიცხოს სამუდამოდ ან კიდევ განსაზღვრული ვადით. „სასამართლო პრაქტიკას თუ გადავხედავთ აშკარად იკვეთება ფაქტი იმის შესახებ, რომ 968-ე მუხლი მოსარჩელების მიერ გამოყენებულია სასამართლოსადმი მიმართვისას წილის გან-

საზღვრის, წილის ნატურით გამოყოფის მოთხოვნით, როცა საზიარო უფლების გაუქმებაზე საუბარი და რომესაც ეხება სსკ-ის 861 („საზიარო უფლების გაუქმება“), 964-ე („შეთანხმება გაუქმების შესახებ“), 963-ე („საზიარო უფლების გაუქმება ნატურით გაყოფისას“) და 964-ე („საზიარო უფლების გაუქმება საგნის გაყიდვით“) მუხლები. სსკ-ის 961-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი, რომ, „თითოეულ მოწილეს შეუძლია ნებუისმიერ დროს მოითხოვოს საზიარო უფლების გაუქმება“ და 968-ე მუხლი, რომ „საზიარო უფლების გაუქმების მოთხოვნა არ ექვემდებარება ხანდაზმულობას“ ფაქტიურად საზიარო უფლების მქონეთ ანიჭებს უფლებას ნებისმიერ დროს მოითხოვონ საზიარო უფლების გაუქმება, ხოლო თუ „შეთანხმებით გაუქმების მოთხოვნის უფლება გამორიცხულია შეთანხმებით ან განსაზღვრული ვადით, მაშინ პატივსადები მიზეზის არსებობისას გაუქმება მაინც შეიძლება იქნეს მოთხოვნილი“ (სსკ, მ. 961, ნ.2). სამოქალაქო კოდექსი ბაილად მიიჩნევს შეთანხმებას, რომლითაც გაუქმების მოთხოვნის უფლება გამოირიცხება ან იზღუდება ამ წესის საწინაარმდეგოდ“ (მ. 961, ნ. 3). განსახილველი სტატიიდან გამომდინარე, გამომდინარე მეუღლეთა განქორწინებისას იმ შემთხვევაში თუ არ მომხდარა საერთო, თანაზიარო ქონების გაყოფა მათ შორის, მაშინ ეს ქონება შეიძლება იყოს ერთ-ერთი მათგანის მფლობელობაში, ან ორივესთან და მათ შეეძლება ამ ქონებით ისარგებლონ. მაგრამ ეს გაურკვეველ მდგომარეობამდე ვერ გაგარძელება, ამიტომ სსკ-ის 1171-ე მუხლის ადგენს განქორწინებულ მეუღლეთა თანასაკუთრების ქონების გაყოფის თაობაზე მოთხოვნებისათვის ხანდაზმულობის სამწლიან ვადას. „ამ ვადის დენა დაიწყება ქორწინების შეწყვეტის მომენტიდან, ე. ი. მოქალაქეობრივი მდგომარეობის რეგისტრაციის ორგანოში განქორწინების რეგისტრაციის დღიდან“ (36). საინტერესოა, თუ მეუღლეთა დავა საზიარო უფლებებს უკავშირდება, მაშინ რომელი ვადები გამოიყენება მათ შორის წილის გამოყოფისას? ამ შემთხვევაში გამოყენებულ უნდა იქნეს სსკ-ის 968-ე მუხლი, რომ „საზიარო უფლების გაუქმების მოთხოვნა არ ექვემდებარება ხანდაზმულობას“ (37).

ლიტერატურა:

1. შოთაძე თ., საერთო საკუთრებისა და საზიარო უფლებების მარეგულირებელი ნორმების შედარებითი ანალიზი სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, ჟურნალი „სამართალი“, 2009, №3.
2. ზოიძე ბ., ქართული სანიეტო სამართალი, თბ., 2003.
3. ზოიძე ბ., დასახელებული ნაშრომი.
4. ზოიძე ბ., საკონსტიტუციო კონტროლი და ღირებულებათა წესრიგი საქართველოში, თბ., 2007.
5. საკუთრების უფლების განმარტება სასამართლოს პრაქტიკაში, ვებგვერდი: <https://tinatskhvediani.wordpress.com/2013/02/16/>
6. შოთაძე თ., სანიეტო სამართალი, თბ., 2014.
7. Zachariä von Lingenthal, Karl Salomo.: Handbuch des Französischen Civilrechts, 8., verm. und verb. Aifl. / bearb. von Crome, Freiburg i. B. Band 1-1894, 483. წყარო: ჭეჭელაშვილი ზ., სანიეტო სამართალი, თბ., 2010.
8. თოდუა მზია, ვიდეოსი ჰუბი, ვალებულებითი სამართალი, 2006, 97. წყარო: შოთაძე თ., საერთო საკუთრებისა და საზიარო უფლებების მარეგულირებელი ნორმების შედარებითი ანალიზი სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, ჟურნალი „სამართალი“, 2009, №2.

9. შოთაძე თ., საერთო საკუთრებისა და საზიარო უფლებების მარეგულირებელი ნორმების შედარებითი ანალიზი სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, ჟურნალი „სამართალი, 2009, №3.
10. იქვე.
11. შოთაძე თ., დასახელებული ნაშრომი.
12. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებანი სამოქალაქო, სამე-
წარმეო და გაკოტრების საქმეებზე, №ას-851-1124-05, 2006, 116-8; №ას-917-1160-
05/06, 2006.
13. <http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/ganmarteba17.pdf>
14. შოთაძე თ., დასახელებული ნაშრომი.
15. ზოიძე ბ., ქართული სანივთო სამართალი, თბილისი, 2003.
16. შოთაძე თ., დასახელებული ნაშრომი.
17. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებანი სამოქალაქო, სამე-
წარმეო და გაკოტრების საქმეებზე, №ას-851-1124-05, 2006, 116-8; საქმე №ას-917-
1160-05/06, 2006.
18. შოთაძე თ., დასახელებული ნაშრომი.
19. <http://pink.ge/love-sex/property-sharing-after-divorce/>
20. <http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/kr20107.pdf>
21. ჭანტურია ლ., ნინიძე თ., მეწარმეთა კანონის კომენტარი, მესამე გამოცემა, თბ.,
2002.
22. სუსგ, სამოქ. №ას-881-924-2011.
23. ჩიტოშვილი თ., უძრავ ქონებაზე საკუთრების უფლების წარმოშობის ძირითადი
სამართლებრივი ასპექტები, თბ., 2006.
24. სუსგ. განჩინება №ას-1243-1485-05, 9 იანვარი, 2006.
25. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2002 წლის 9 დეკემბრის დიდი პალა-
ტის განჩინება №3კ/932-02.
26. [http://myadvokat.ge/wp-content/uploads/2013/07/მეუღლეთა-თანასაკუთრებაში-არსებუ-
ლი-ქონების-მართვა.pdf](http://myadvokat.ge/wp-content/uploads/2013/07/მეუღლეთა-თანასაკუთრებაში-არსებუ-
ლი-ქონების-მართვა.pdf)
27. შოთაძე თ., საერთო საკუთრებისა და საზიარო უფლებების მარეგულირებელი
ნორმების შედარებითი ანალიზი საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედ-
ვით, ჟურნალი „სამართალი“. აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით იხ. სუსგ,
საქმე №ას-1203-1447, 2008.
28. ზოიძე ბ., ქართული სანივთო სამართალი, თბ., 2003.
29. გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის (§463) მიხედვით, „პირი, რომელიც უფლება-
მოსილია ნივთის უპირატეს შესყიდვაზე, შეუძლია უპირატესი შესყიდვის უფ-
ლების განხორციელება მაშინ, როდესაც ვალდებული პირი მესამე პირთან
დებს ნივთის ნასყიდობის ხელშეკრულებას“.
30. ჭანტურია ლ., უძრავი ნივთების საკუთრება, მეორე გამოცემა, თბ., 2001.
31. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2006
წლის 21 ნოემბრის გადაწყვეტილება, საქმე №ას-154-579. წყარო: შოთაძე თ., სა-
ნივთო სამართალი, თბ., 2014.
32. ჭანტურია ლ., უძრავი ნივთების საკუთრება, მეორე გამოცემა, თბ., 2001.
33. ჭანტურია ლ., სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, სახელმძღვანელო,
თბ., 2011.
34. ზარანდია თ., სახელშეკრულებო ვალდებულებების შესრულების ადგილი და ვა-
დები, თბ., 2005.

35. ზოიძე ბ., ვადების ცნება და ზოგადი დახასიათება. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის სამართლის განყოფილების 2001 წლის სამეცნიერო კვლევითი გეგმით გათვალისწინებული ნაშრომი, ხელნაწერი.
36. შენგელია რ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, რედ. ჭანტური ლადო, ზოიძე ბესარიონ, ნინიძე თედო, შენგელია რომან, ხეცურიანი ჯონი, თბ., 2000.
37. ხარაზი ი., კვინიკაძე ქ., კანონისმიერი ვადლებულებითი ურთიერთობები, თბ., 2016.

Ia Kharazi

Some Legal Aspects of the Regulation of Rights in Common

Summary

The purpose of present article is to demonstrate the difference between Rights in Common and Common Property Institute. Partially, the article deals with the problematic issues regarding to shares in Rights in Common and Common Property Institutes, obligations in both institutes, the specificity of dispute resolution with respect to each institute, preemptive (priority) right, a period of limitation, etc. The article also presents the legal practice.

Иа Харazi

Некоторый правовой аспект правового регулирования совместных прав

Резюме

В статье идет речь о взаимосвязи совместных прав с вещевым правом и их разграничении законным обязательным межотношением, в частности совместных прав и нормой межотношении общей собственности, в определении проблемного вопроса доли общей собственности и во время совместных прав, доли владельцев лиц общего владения; обязательство относительно совместных прав; о своеобразии решения споров, связанных с объектом общей собственности и совместных прав, в привилегии купчая общей собственности и в случае распоряжения совместных прав и значения сроков давности общего имущества и относительно распоряжения совместных прав. Указанные в статье конкретные проблемы исследованы в судебной практике.

მამუკა ეგუტიე
(საქართველო)

**არასრულწლოვანთა ყიდვა-გაყიდვა /ტრეფიკინგი/ და სასაზღვრო
კონტროლის გაძლიერებით მისი პრევენცია
/საქართველოს კანონმდებლობის მიხედვით/**

ადამიანის, მათ შორის, არასრულწლოვნის ყიდვა-გაყიდვა მტკივნეულ შავ ზოლად გასდევს კაცობრიობის განვითარების ისტორიას.

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს ისტორია მონათმფლობელობას არ იცნობს, პატრონჟიმობის დროსაც მნიშვნელოვანი ადგილი ეკავა ადამიანით ვაჭრობას. რამაც შესაბამისი ასახვა პოვა ძველ ქართულ სამართალში.

ძველ ქართულ სამართალში, მათ შორის, ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნთა კრებულში შესული სამართლის ძეგლები, ბექა-აღბუდას სამართალი, ბერძნული სამართალი, კათალიკოსთა სამართალი, მხითარ-გოშის სამართალი, სამართალი ბატონიშვილის ვახტანგისა და სხვა მრავლად შეიცავს ადამიანის ყიდვა-გაყიდვის სამართლებრივ ნორმებს. ბერძნულ სამართალში მთელი თავი „სჯულის კანონი სოფლიერისა მოქალაქობისა სყიდვისა და გასყიდვისთვის“ არეგულირებდა ტყვეების, ყმების და სიღარიბით შვილის გაყიდვის საკითხებს (მუხლი მე-7, მე-8, მე-11), მხითარ გოშის სამართალი სასჯელის სახით იცნობს ისეთ ნორმებს, როგორცაა ქურდისა და მკვლელის გაყიდვა (მუხლი 152-ე), ხოლო სიკვდილით დასჯას აწესებს დამნაშავესთვის „რომელმან მოიპაროს შვილი ქრისტიანისა და გაყიდოს“ (მუხლი 205-ე). სამართალი ბატონიშვილის ვახტანგისა სასჯელს აწესებს სხვისი შვილის და ცოლის გაყიდვისთვის (მუხლი 96-97-ე). მნიშვნელოვან მასალას შეიცავს XVI საუკუნის I ნახევრის ძეგლი სამართალი კათალიკოსთა „რამანც კაცმან კაცი გაყიდოს, ანუ დიდმან, ანუ მცირემან, ანუ თავადმან, ანუ აზმაურმან და ან გლეხმან, წმიდათა კრებულთაგან შეჩვენებულ იყო და განჰდილი“.

თუ დამნაშავე დადგინდებოდა და ის უკან არ გამოისყიდდა გაყიდულ კაცს, „მაშინც ვერამ საქმემ ვერ იჰსნას. უკანონოდცა არს - ძელსა მიეცეს“ (მუხლი 1).

თუ ვინმე ქრთამს აიღებდა და დამნაშავეს არ ჩამოახრჩობდა, მასაც მკაცრი სასჯელი ეკისრებოდა (6).

ტერორიზმი, ნარკოტიკებით ვაჭრობა, იარაღით ვაჭრობა და ტრეფიკინგი ისევ რჩება XXI საუკუნის მსოფლიოს მნიშვნელოვან პრობლემად.

ტრეფიკინგი ორგანიზებული დანაშაულის კლასიკური სახეა, ეს არის ადამიანის მონობა. გაეროს მიერ 2000 წელს მიღებული კონვენცია „ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ“ იძლევა რა ტრეფიკინგის დეფინიციას, გამოჰყოფს მის სამ ძირითად პოზიციას, კერძოდ, ქმედების დისპოზიციას, რომლის მიხედვითაც ტრეფიკინგი არის ადამიანთა გადაბირება, ტრანსპორტირება, გადაყვანა, შეფარება ან მიღება.

დანაშაულის ჩადენის ხერხია მუქარა, ძალის გამოყენება ან იძულება სხვა საშუალებებით, მოტაცებით, თაღლითობით, მოტყუებით, ძალაუფლების ან პირის უმწეო მდგომარეობის ბოროტად გამოყენებით ან იმ პირის თანხმობის მისაღწევად თანხის ან სხვა სარგებლის მიცემით ან მიღებით ვისი დამოკიდებულების ქვეშაც იმყოფება მეორე პირი. დანაშაულის ჩამდენის მიზანია ტრეფიკინგის მსხვერპლის სექსუალური ექსპლუატაციის, იძულებითი შრომის, ადამიანთა ორგანოებით ვაჭრობის გზით ფინანსური სარგებლის მიღება (4). ტრეფიკინგის დამამძიმებელი ფორმაა არასრულწლოვნებით, ბავშვებით ვაჭრობა.

საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობის შესაბამისად, არასრულწლოვნით ვაჭრობა (ტრეფიკინგი) არის „არასრულწლოვანის ყიდვა ან გაყიდვა, ან მის მიმართ სხვა უკანონო გარიგების განხორციელება, აგრეთვე მისი გადაბირება, გადაყვანა, გადამალვა, დაქირავება, ტრანსპორტირება, გადაცემა, შეფარება ან და მიღება ექსპლუატაციის მიზნით“ (1, 143²).

დანაშაულის დამამძიმებელი გარემოებებია იგივე ქმედების ჩადენა წინასწარი შეცნობით ორსულის მიმართ, უმწეო მდგომარეობაში მყოფის ან დამნაშავეზე მატერიალურად ან სხვაგვარად დამოკიდებულის მიმართ, სამსახურებრივი მდგომარეობის გამოყენებით; ასევე ჩადენილი არაერთგზის, იძულებით, მოტყუებით ან შანტაჟით ორი ან მეტი არასრულწლოვანის მიმართ, დაზარალებულის საზღვარგარეთ გაყვანით, სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობით ან ასეთი ძალადობის გამოყენების მუქარით, ასევე დანაშაულის ჩადენა ორგანიზებული ჯგუფის მიერ, რამაც გამოიწვია არასრულწლოვანის სიცოცხლის მოსპობა ან სხვა მძიმე შედეგი.

საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობის შესაბამისად, არასრულწლოვანია პირი, რომელსაც 18 წელი არ შესრულებია (2, 3).

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი დამამძიმებელ გარემოებად თვლის შემთხვევას, როდესაც ტრეფიკინგის მსხვერპლი უმწეო მდგომარეობაში მყოფი პირია. უმწეო მდგომარეობაში მოიაზრება არასრულწლოვანი, რომელიც თავისი ფიზიკური ან ფსიქიკური ნაკლის გამო მოკლებულია შესაძლებლობას გააცნობიეროს, თუ რა მოქმედებები ხორციელდება მის მიმართ და წინააღმდეგობა გაუწიოს ასეთს. ამ ვითარებაში შეიძლება აღმოჩნდეს ფსიქიკურად და ფიზიკურად სრულიად ჯანმრთელი არასრულწლოვანი, რომელსაც თავისი მცირეწლოვნების გამო (ბავშვი) არ შესწევს უნარი გააცნობიეროს, თუ რა მოქმედებები ხორციელდება მის მიმართ.

საქართველოს სამოქალაქო კანონმდებლობა თვლის, რომ 7 წლამდე ასაკის პირი ქმედუნაროა. მას არ შესწევს უნარი თავისი ნებით და მოქმედებით სრული მოცულობით შეიძინოს და განახორციელოს სამოქალაქო უფლებები და მოვალეობები (7, 153).

საქართველოს კანონი „ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ“, უმწეო მდგომარეობას განმარტავს როგორც მდგომარეობას, როდესაც პირი სხვა პირზე მატერიალურად ან სხვანაირად არის დამოკიდებული, როდესაც პირს ფიზიკური ან ფსიქიკური ნაკლის გამო არ შეუძლია რეალურად შეაფასოს არსებული ვითარება, როდესაც პირს არ გააჩნია სხვა რეალური საშუალება გარდა იმისა, რომ დაემორჩილოს მის მიმართ გამოყენებულ ძალადობას (3, 3).

ბელორუსიის სისხლის სამართლის კოდექსი (მუხლი 181-ე) მიჯნავს არასრულწლოვნის და მცირეწლოვანის ტრეფიკინგს. მუხლის მე-3 ნაწილი კიდევ უფრო ზრდის სანქციას, თუ მსხვერპლი მცირეწლოვანია (14).

საქართველოს კანონმდებლობით, თუ რა ასაკამდე შეიძლება ჩაითვალოს არასრულწლოვანი უმწეო მდგომარეობაში მყოფად კონკრეტულ საქმეზე, გამოძიების შესაფასებელია.

არასრულწლოვანთა და მცირეწლოვან ბავშვთა ტრეფიკინგის გამიჯვნის მიზნით საჭიროდ მიგვაჩნია კანონმდებლობის შემდგომი დახვეწა.

არასრულწლოვნით ვაჭრობა განზრახი დანაშაულია. დამნაშავეს შეგნებული აქვს თავისი ქმედების საზოგადოებრივად საშიში ხასიათი და სურს ამ შედეგის დადგომა.

„მოტივს დანაშაულის ჩადენისათვის მნიშვნელობა არა აქვს. იგი შეიძლება იყოს ანგარება, შური და სხვა. ის მხედველობაში მიიღება სასჯელის დანიშნის

სას, რაც შეხება მიზანს, მას კვალიფიკაციისათვის მნიშვნელობა აქვს. ესაა ექსპლუატაციის მიზანი“ (8, 218).

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატამ შეცვალა თბილისის საოლქო სასამართლოს განაჩენი თურქეთის მოქალაქის მიმართ საქართველოს სსკ 143³-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ნაწილში, რადგან დადგენილად ჩათვალა, რომ არასრულწლოვნების გადაყვანა თურქეთში მოხდა ნებაყოფლობით. ბრალდებულის მხრიდან აღვილი არ ჰქონია მოტყუებას, არასრულწლოვანის ყიდვა-გაყიდვას, ან მათ მიმართ სხვა უკანონო გარიგების განხორციელებას. აგრეთვე მათ გადაბირებას, გადაყვანას, გადამალვას ან ექსპლუატაციის მიზნით მძევლებს, აღნიშნულის გათვალისწინებით სასამართლომ ბრალდებულის ქმედება გადააკვალიფიცირა სსკ-ის 171-ე მუხლის მესამე ნაწილზე (არასრულწლოვნის პროსტიტუციაში ჩაბმა) და დაუნიშნა შესაბამისი სასჯელი (11).

სასამართლომ სამართლიანად განსაჯა ის ფაქტი, რომ ბრალდებულის ქმედებაში არ იყო ექსპლუატაციის მიზანი. შესაბამისად მისი ქმედებაც ვერ შეირაცხებოდა არასრულწლოვნის ტრეფიკინგის შემადგენელ დანაშაულად.

საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობა ამომწურავად განსაზღვრავს, თუ რა მიიჩნევა კოდექსის 143² მუხლის მიზნებისთვის ექსპლუატაციად. კერძოდ:

„ექსპლუატაციად მიიჩნევა დამნაშავის მიერ მატერიალური ან სხვაგვარი სარგებლის მიღების მიზნით: ა) შრომის ან მომსახურების გაწევის იძულება, ბ) სექსუალური მომსახურების გაწევის იძულება, გ) პირის დანაშაულებრივ საქმიანობაში, პროსტიტუციაში, პორნოგრაფიაში ან სხვა ანტისაზოგადოებრივ საქმიანობაში ჩაბმა, დ) ადამიანის სხეულის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის იძულებით ან მოტყუებით ამოღება, გადანერგვა ან სხვაგვარად გამოყენება, ე) ადამიანის მონობის მსგავს მდგომარეობაში ან მონობის თანამედროვე პირობებში ჩაყენება“ (1, 143¹-143²).

კანის შესაბამისად არასრულწლოვნით ვაჭრობა, მისი ყიდვა-გაყიდვა ან მის მიმართ სხვა უკანონო გარიგებების განხორციელება, გადაყვანა, გადამალვა და სხვა უკანონო ქმედებები თუ განხორციელდა ექსპლუატაციის მიზნის გარეშე, მაშინ სახეზე იქნება არა ტრეფიკინგი, არამედ სისხლის სამართლის კანონმდებლობით დასჯადი სხვა დანაშაული, მაგალითად, არასრულწლოვანის ჩაბმა ანტისაზოგადოებრივ ქმედებაში (სსკ 172-ე მუხლი), არასრულწლოვნის ყიდვა-გაყიდვა ან მის მიმართ უკანონოდ გარიგების განხორციელება შეილად აყვანის მიზნით და სხვა.

სისხლის სამართლის კანონმდებლობა ღიად ტოვებს შემთხვევას, როცა არასრულწლოვნის ყიდვა-გაყიდვას არ ახლავს არც ექსპლუატაციის და არც შეილად აყვანის მიზანი. მაგალითად, მისი მიზანია არასრულწლოვნის ოჯახისთვის ტკივილის მიყენება. ყიდის თავის გერს, რათა მას შეიღებს შეექმნათ კომფორტული გარემო და სხვა.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატამ თავის გადაწყვეტილებით არ დააკმაყოფილა მსჯავრდებულის საკასაციო საჩივარი მისი ქმედების 143² მუხლის მეორე ნაწილიდან 172-ე მუხლზე გადაკვალიფიცირების შესახებ და მიუთითა შემდეგი: „საქართველოს სსკ 172-ე მუხლი მიზნით კვალიფიცირებული დელიქტია, ამ დანაშაულის ჩადენისას ბავშვის უშუალო გამყიდველისა და მყიდველის მიზანია, შესაბამისად ბავშვის გაშვილება და შეილად აყვანა, კასატორის მტკიცების საპირისპიროდ, საქმის არსებითად განხილვისას, სასამართლოს არ მიუჩნევია დადგენილად, რომ თითქოს ნ. მ-ს ამოძრავებდა შეილად აყვანის მიზანი, თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2007 წლის 21 აგ-

ვისტოს განაჩენით „უდავოდ დასტურდება, რომ ნ. მ-მ აღნიშნული ქმედებები განახორციელა სწორედ ბავშვის გაყიდვის და გამორჩენის მიღებისთვის და არა სხვა რაიმე კეთილშობილური მიზნით“ (12).

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება 172-ე მუხლზე გადაკვალიფიცირებაზე უარის თქმის ნაწილში სამართლიანია, მაგრამ სამართლებრივად სადავოა მსჯავრდებულის ქმედების 143² მეორე ნაწილით დაკვალიფიცირება, რამდენადაც სასამართლო ვერ თვლის დადგენილად, რომ დამნაშავეს ამოძრავებდა ექსპლუატაციის გზით „გამორჩენის“ მიზანი, თუმცა მხოლოდ გამორჩენის მიღების სურვილი ექსპლუატაციის მიზნის გარეშე ვერ იძლევა მოცემული მუხლის შემადგენლობას.

როდესაც სამართლებრივი თვალსაზრისით განსახილველი და გადასაწყვეტი საკითხი არ არის გათვალისწინებული და რეგულირებული სამართლის არც ერთ ნორმაში, ადგილი აქვს ხარვეზს კანონმდებლობაში (10, 169).

სამოქალაქო სამართალში მოცემულ შემთხვევაში მოქმედებს კანონის ანალოგია, მაგრამ სისხლის სამართალში ანალოგია არ გამოიყენება.

„მოსამართლე არაა უფლებამოსილი ანალოგიის გზით შეავსოს ხარვეზი სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში. სისხლის სამართალში ანალოგია დაიშვება მხოლოდ პიროვნების სასარგებლოდ. ანალოგია პიროვნების საზიანოდ სისხლის სამართალში არ დაიშვება“ (9, 169).

მიზანშეწონილი იქნება კანონმდებელმა გააკეთოს შესაბამისი განმარტება ან კანონის შესწორების გზით დადგინდეს, რომ არასრულწლოვნის ყიდვა-გაყიდვა (შვილად აყვანის მიზნის გარეშე) წარმოადგენს სსკ 143² მუხლით დასჯად ქმედებას იმ შემთხვევაშიც, თუ ვერ იქნება დადგენილი ექსპლუატაციის მიზანი, არ შეიძლება სასამართლო დავის საგნად იქცეს არასრულწლოვნის ყიდვა-გაყიდვის ფაქტზე დანაშაულის კვალიფიკაციის საკითხი და ყველა შემთხვევაში აღნიშნული ქმედება უნდა ისჯებოდეს 143² მუხლით.

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით, 2005-2016 წლებში გამოძიება მიმდინარეობდა ტრეფიკინგის 148 ფაქტზე (13).

ტრეფიკინგის უმრავლეს შემთხვევაში ხორცილდება ტრეფიკინგის მსხვერპლის საზღვარგარეთ გაყვანა. საქართველოს კანონმდებლობით არასრულწლოვნის საზღვარზე გადაყვანა ხდება მშობლის თანხმობით, მშობლის ან გამცილებლის საშუალებით. აღნიშნულის გამო დანაშაულის ჩასადენად შეიძლება განხორციელდეს საზღვრის უკანონოდ, საზღვრის არასათანადო ადგილზე ფარული გადაკვეთა, საზღვრის გადაკვეთა დოკუმენტების გაყალბების გზით და სხვა.

საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობით დამამძიმებელ გარემოებად ითვლება ტრეფიკინგის მსხვერპლი არასრულწლოვნის საზღვარგარეთ გაყვანა. ევროპის საბჭოს კონვენცია ადამიანთ ვაჭრობის ტრეფიკინგის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ, განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებს სასაზღვრო კონტროლის გაძლიერების ღონისძიებებზე. კონვენციის მე-7 მუხლი მონაწილე სახელმწიფოებს მოუწოდებს პირთა თავისუფალ გადაადგილებასთან დაკავშირებული საერთაშორისო ვაღდებულებების შეუზღუდავად გააძლიერონ სასაზღვრო კონტროლის ისეთი ზომები, რომლებიც აუცილებელია ადამიანთ ვაჭრობის პრევენციისა და გამოაშკარავების მიზნით. რაც მოიცავს კომერციული გადამზიდველი კომპანიებისათვის ხელის შეშლას თავიანთი სატრანსპორტო საშუალებების გამოყენებით წინამდებარე დანაშაულის ჩადენაში, მიმდებ ქვეყანაში შესვლისთვის აუცილებელი დოკუმენტაციის ქონის შემოწმების დავალებულებას ტრანსპორტის მფლობელებისათვის და სხვა (5).

საქართველოში ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) თავიდან აცილების და მის წინააღმდეგ ბრძოლის სამართლებრივ საფუძვლებს ადამიანით ვაჭრობის წინააღმდეგ ბრძოლის საკითხებში სახელმწიფო ორგანოთა, თანამდებობის პირთა და იურიდიულ პირთა უფლებამოსილებებსა და ვალდებულებებს აწესრიგებს საქართველოს კანონი ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ, რომლის მიზანია უზრუნველყოს ადამიანით ვაჭრობის თავიდან აცილება და ტრეფიკინგის მსხვერპლთა უფლებების დაცვა.

კანონი საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს ავალდებულებს, თავისი კომპეტენციის ფარგლებში, ადამიანით ვაჭრობის დანაშაულში მონაწილე პირთა გამოვლენის და მათი საქართველოში შემოსვლისა და გასვლის აღრიცხვის უზრუნველსაყოფად გააკონტროლოს სახელმწიფო საზღვარზე პირების გატარების და სასაზღვრო გამშვები პუნქტების საქმიანობა.

არასრულწლოვანთა ტრეფიკინგის საკითხებზე საქართველოს განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის სამინისტრო თავისი კომპეტენციის ფარგლებში უზრუნველყოფს ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლების პროგრამებში ადამიანით ვაჭრობასთან დაკავშირებული საკითხების შეტანას (3)

რამდენადაც ტრეფიკინგის და მათ შორის არასრულწლოვანთა ტრეფიკინგის მნიშვნელოვანი ეტაპია მსხვერპლის სახელმწიფო საზღვარზე გაყვანა, ამ მიმართებით განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს როგორც საზღვარზე პირთა გადაადგილების და საზღვრის დაცვის საკითხებს, ასევე მნიშვნელოვანია დაიხვეწოს არასრულწლოვანთა სახელმწიფო საზღვარზე გადაადგილების პროცედურა, რათა აცილებული იქნეს საზღვარზე ტრეფიკინგის მიზნით არასრულწლოვანთა გადაადგილება.

ლიტერატურა:

1. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, მუხლი 143²-ე, 143¹-143²- მუხლების შენიშვნა, 15.09.2017 წლის რედაქციით. <https://matsne.gov.ge>
2. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 3. <https://matsne.gov.ge>
3. საქართველოს 28.04.2006 წლის კანონი ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ, მუხლი 3, მუხლი 6. 1.10.2017 წლის მდგომარეობით. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/26152>
4. გაეროს 2000 წლის კონვენცია „ტრანსნაციონალური ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ“. <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/1485286>
5. ევროპის საბჭოს კონვენცია „ადამიანებით ვაჭრობის ტრეფიკინგის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ“. რატიფიცირებულია საქართველოს პარლამენტის მიერ 22.12.2006. <https://matsne.gov.ge>
6. დოლიძე თ., ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. 1, თბ., 1963.
7. ჭანტურია ლ., შესავალი საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ზოგად ნაწილში, თბ., 1997.
8. ლეკვეიშვილი მ. და ავტორთა კოლექტივი, სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, წიგნი I, თბ., 2008.
9. ხუბუა გ., სამართლის თეორია, თბ., 2004.
10. ინწკირველი გ., სახელმწიფოსა და სამართლის ზოგადი თეორია, თბ., 2003.
11. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატა 02/06/2005, №2კ-49კოლ.-05 გადაწყვეტილება. <http://prg.supremecourt.ge/DetailViewCrime.aspx>

12. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება №13-აგ-12 04/07/2012. <http://prg.supremecourt.ge/DetailViewCrime.aspx>
13. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. <http://www.geostat.ge>
14. ბელორუსიის სისხლის სამართლის კოდექსი. <http://xn----ctbcgfviccvibf9bq8k.xn--90ais/>

Mamuka Egutidze

Buying and Selling Juveniles (Trafficking) and its Prevention by Strengthening the Custody Control (according to Georgian Legislation)

Summary

The topic aims to analyze current Georgian regulatory framework for preventing juvenile trafficking and attaching particular significance to strengthening border controls. The latter constitutes a primary prerequisite in combating juvenile trafficking, since trafficking is primarily carried out through the transportation of a victim across borders. The research revealed that if the selling and buying of minors is carried out without the intent of exploitation or adoption, then this might lead to a legal case. The signs of the latter are apparent in the trial practice of this category of cases. It is also important to differentiate between juvenile and minor (child) trafficking victims; their separation should be exercised at the legislative, not on a litigation level.

Мамука Эгутидзе

Купля - продажа /трафикинг/ несовершеннолетних и усиление превенции пограничного контроля

Резюме

Целью этой статьи является анализ действующей в Грузии нормативной базы по предотвращению торговли детьми несовершеннолетних и имеющее особое значение укреплению пограничного контроля. Последнее является основным предварительным условием в борьбе с торговлей несовершеннолетними, поскольку торговля людьми осуществляется главным образом путем перевозки жертвы через границы. Исследование показало, что если продажа и покупка несовершеннолетних осуществляется без намерения эксплуатации или усыновления, это может привести к судебному разбирательству. Признаки последних очевидны в практической практике этой категории случаев. Важно также проводить различие между несовершеннолетними и несовершеннолетними (детьми), жертвами торговли людьми, и их разделение должно осуществляться на законодательном, а не на судебном уровне.

ნესტან ლომია
(საქართველო)

გენდერული თანასწორობა: ინდივიდი და საზოგადოება

თანასწორობა, ეს ის თემაა, რომელსაც ძალიან ხშირად ახსენებენ გენდერზე საუბრისას. ეს ადამიანის განვითარების ის საფეხურია, რომელზეც ადამიანის უფლებები, ვალდებულებები და საშუალებები არ განისაზღვრება იმით, ის მამაკაცია, თუ ქალი. თანასწორობა გადაწყვეტილების მიღებისა და რესურსების მართვის ძალაუფლებასთან არის გადაჯაჭვული. ის ცხოვრების ყველა სფეროში იხენს თავს, იქნება ეს საჯარო, კერძო, ადამიანური თუ სოციალური ჭრილი.

გენდერული თანასწორობა ჰარმონიული, სოციალური სამართლიანობის პრინციპებზე დაფუძნებული საზოგადოების ერთ-ერთი არსებითი მახასიათებელია. გენდერული თანასწორობა ნიშნავს, რომ ქალებსა და მამაკაცებს თანაბარი პირობები და ცხოვრებისეული შანსები აქვთ საკუთარი პოტენციალის სრული რეალიზაციისათვის, თანაბრად მონაწილეობენ პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური, კულტურული განვითარების პროცესებში და თანაბრად სარგებლობენ საზოგადოებრივი სიკეთეებით, შესაძლებლობებითა და რესურსებით.

დემოკრატიული სახელმწიფო უნდა ეფუძნებოდეს არა მარტო პოლიტიკური და სოციალური, არამედ გენდერული თანასწორობის იდეასაც, რაც გულისხმობს ქალისა და მამაკაცის თანაბარი უფლება-მოვალეობების, პასუხისმგებლობებისა და სოციალურ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში თანაბარი ჩართულობის უზრუნველყოფას. ამ მხრივ სახელმწიფოს მთავარ მიზანს უნდა წარმოადგენდეს გენდერულ თანასწორობაზე ორიენტირებული პოლიტიკის ფორმირება და წარმოება, რომელშიც მოხდება გენდერული იდენტობებისა და ინტერესების ასახვა. საბოლოო ჯამში, სახელმწიფოს მიერ სწორად გატარებული გენდერული პოლიტიკის შედეგად მოხდება ქალისა და მამაკაცის უფლებებისა და თავისუფლებების გათანასწორების საშუალებებისა და პირობების სისტემის შექმნა-განვითარება.

თანამედროვე მსოფლიოში გენდერული თანასწორობა დემოკრატიის განვითარების ერთ-ერთ აუცილებელ პირობად არის აღიარებული. რეალური გენდერული თანასწორობის გარეშე შეუძლებელია ცივილიზებული საზოგადოების ჩამოყალიბება.

ქალისა და კაცის თანასწორობის საკითხს არც ისე ხანგრძლივი ისტორია აქვს. მე-19 საუკუნის ბოლომდე ქალს საზოგადოებაში დაქვემდებარებულის სტატუსი ჰქონდა; ქალს არ ეძლეოდა პოლიტიკურ ცხოვრებაში სრულყოფილი მონაწილეობის, განათლების მიღებისა და გარკვეულ პროფესიულ საქმიანობაში ჩართვის უფლება. თუმცა, დროთა განმავლობაში საზოგადოებაში მიმდინარე პროცესებმა, არსებულმა საჭიროებებმა და დამოკიდებულებების ცვლამ, ქალის როლის ცვლილებაც გამოიწვია. გენდერული თანასწორობის ისტორია არის ქალსა და კაცს შორის ინტელექტუალურ, პოლიტიკურ, სოციალურ და ეკონომიკურ სფეროში ცვალებადი ურთიერთობების ისტორია.

ცნება *გენდერული თანასწორობა* გამოხატავს ქალებისა და კაცების იმ უფლებებრივ თანასწორობას, რაც როგორც ჩვენი, ისე სხვა სახელმწიფოების კანონ-

მდებლობით, კონსტიტუციით არის განმტკიცებული. იქიდან გამომდინარე, რომ გენდერული უთანასწორობის მსხვერპლნი ხშირად ქალები არიან, სწორედ ისინი იბრძვიან უფრო გამოხატულად გენდერული თანასწორობისათვის. ამის გამო კი საზოგადოებაში ჩამოყალიბებულია მოსაზრება, რომ გენდერული თანასწორობისათვის ბრძოლა ქალებისათვის კაცებზე მეტი უფლებების მინიჭებას გულისხმობს, რაც სრულიად ეწინააღმდეგება გენდერული თანასწორობის არსს.

გენდერული თანასწორობა თანაბრად სიკეთის მომტანია როგორც კაცების, ისე ქალებისათვის. არასწორია მტკიცება იმისა, რომ გენდერული უთანასწორობა უარყოფითად მხოლოდ ქალების ცხოვრებაზე აისახება, ვინაიდან ბევრი სტერეოტიპი არსებობს, რომელიც სწორედ კაცებს აყენებს დისკრიმინაციულ მდგომარეობაში; შესაბამისად თანასწორუფლებიანობისათვის ბრძოლა უნდა წარმოადგენდეს პრიორიტეტს როგორც ქალების, ისე კაცებისათვის.

რამდენიმე წლის წინ გენდერული თანასწორობა საზოგადოების დიდი ნაწილისათვის სრულიად უცხო ტერმინს წარმოადგენდა, ბევრს მხოლოდ უარყოფითი დამოკიდებულება ჰქონდა მის მიმართ, ძალიან ცოტა ადამიანი თუ ხვდებოდა იმ სიკეთეს, რაც თანასწორობას მოაქვს თითოეული მოქალაქის ცხოვრებისათვის.

უკანასკნელი ათასწლეულების განმავლობაში განვითარებულ ქვეყნებში გენდერული თანასწორობა განსაკუთრებულად პრიორიტეტულ საკითხთა შორის მოექცა. მიზეზი, რის გამოც აღნიშნული თემატიკა საქართველოში დღემდე ვერ მოხვდა საზოგადოებისათვის აქტუალური საკითხების დღის წესრიგში, კომპლექსურია: დომინანტურ პატრიარქალურ კულტურასა და კონსერვატულ მენტალიტეტთან ერთად, მნიშვნელოვან დაბრკოლებას წარმოადგენს საზოგადოებაში გაბატონებული აზრი იმის თაობაზეც, რომ გენდერი ცალსახად ქალთა საკითხია. რეალურად, გენდერული თანასწორობა სცდება „ქალთა პრობლემის“ არსს, არ წარმოადგენს საბოლოო მიზანს და გაცილებით მასშტაბური გავლენა აქვს საზოგადოებრივი ცხოვრების, ფაქტობრივად, ყველა სფეროზე, ვიდრე ეს ერთი შეხედვით შეიძლება ჩანდეს.

საუკუნეების მანძილზე დარღვეული თანასწორობის აღდგენას მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნები სხვადასხვა სტრატეგიებით ებრძვიან; განსაკუთრებით მას შემდეგ, რაც მთავრობებისა და საზოგადოებების დიდმა ნაწილმა გააცნობიერა, თუ როგორი მასშტაბური და დამანგრეველია უთანასწორობის შედეგები. საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ქალთა მონაწილეობის გაზრდის მიზნით დასავლეთ ევროპისა და ამერიკის ქვეყნები სულ უფრო და უფრო ხშირად მიმართავენ კვოტირების სისტემას.

გენდერული კვოტა – იდეა მოიაზრებს ქალთა დაცვას პოლიტიკური იზოლაციისგან. იგი ეფექტური საშუალებაა გენდერული თანასწორობის მისაღწევად, რაც ქვეყანაში „წარმომადგენლობითი დემოკრატიის“ ბაზისს ქმნის – კვოტირების თეორია წარმომადგენლობით პრინციპს ემყარება. ამ არგუმენტაციის თანახმად, რადგან მსოფლიოში მოსახლეობის ნახევარზე მეტს ქალები წარმოადგენენ, ლოგიკურია, რომ მოსახლეობის ამ ჯგუფს შესაბამისი წარმომადგენლობა ჰქონდეს გადაწყვეტილებების მიღების პროცესებში.

საზოგადოებაში სოციალური როლების განაწილებას აშკარად ახასიათებს გენდერული ნიშანი, რაც ინდივიდებს სპეციფიკურ მოვალეობებსა და პასუხისმგებლობებს აკისრებს. კერძოდ, საზოგადოების უმრავლესობისთვის მისაღებია სხვადასხვა სახის გენდერული როლის არსებობა, როგორებიცაა:

ქალის მთავარ მოვალეობად ოჯახზე ზრუნვის მიჩნევა;

ბავშვების მოვლის (საფენების გამოცვლა, დაბანვა და გამოკვება) დედების პასუხისმგებლობებად მიჩნევა;

სახლში კაცებისათვის გადამწყვეტი სიტყვის მიკუთვნება;

ქალის მიერ მისთვის სიტყვიერი შეურაცხყოფის მოთმენის ვალდებულება ოჯახის შენარჩუნების მიზნით.

ესაა ქართული გენდერული თანასწორობა, რამეთუ უკვე დამკვიდრებული სტერეოტიპები თაობიდან თაობას გადაეცემა. რა შეიძლება იყოს ასეთი დამოკიდებულების არსებობის საფუძველი? მაგ., ხშირია სიტუაციები, როდესაც დედებიც და მამებიც თავიანთ ვაჟებს ეუბნებიან: „შენ კაცი ხარ, ძლიერი და მამაცი უნდა იყო... რა გატირებს, გოგო ხომ არა ხარ? თუ ვინმემ დაგარტყა, უპასუხე და ა.შ.“ ასეთი მასკულიზური აღქმა და მესიჯები ზეწოლას ახდენს მოზარდ ბიჭზე და თუ ის ასეთ გარემოში გაიზრდება, ის აუცილებლად შეეცდება საპირისპირო სქესთან მიმართებაში იყოს – დომინანტი, ძლიერი და შეუპოვარი. თუმცა კაცი შეიძლება მოხვდეს ისეთ სიტუაციებში, სადაც თავის სიმამაცეს ვერ გამოიყენებს და თავს უძღურად იგრძნობს. რა მოხდება ასეთ შემთხვევაში? კაცი დაიწყებს საკუთარ სისუსტეზე ფიქრს და თავს არაადეკვატურად და ხელმოცარულად ჩათვლის, რის შედეგადაც ავტორიტეტის აღდგენას ძალის გამოყენებით სხვებთან შეეცდება. აქ მთავრდება ციკლი, რომელიც მშობლის მიერ შვილისათვის „ნამდვილი კაცის“ სტერეოტიპის შექმნით დაიწყო და მოძალადე კაცით დასრულდა. შამწუხაროდ, ეს ციკლი ხშირად მეორდება და მამის მხრიდან შვილს გადაეცემა, რაც კულტურაში მასკულიზობის ჰეგემონიას ამკვიდრებს. კავკასიაში ეს კარგად ნაცნობი ფენომენია. გარდა სხვა სტერეოტიპებისა, არსებობს ცნება „კავკასიელი“, რაც ძლიერი და დომინანტი და ზოგჯერ აგრესიული კაცის სინონიმია. მოკლედ, თანაბარი შესაძლებლობები ოჯახის სფეროში და თანასწორობა არ გულისხმობს მაინც და მაინც იმას, რომ ყველა ქალი სამზარეულოდან ძალით გამოვიყვანოთ და პარლამენტში დავსვათ. ის გულისხმობს, რომ თითოეული ოჯახი თვითონ უნდა წყვეტდეს როგორ გადაანაწილებს როლებს და პასუხისმგებლობებს და ამ პროცესებში ქალი და კაცი თანაბრად უნდა იღებდნენ მონაწილეობას, ანუ ოჯახი, სადაც ქალია დიასახლისი და კაცი შემომტანი, ან კაცი დიასახლისი და ქალი შემომტანი, ან ორივე თანაბრად ინაწილებს ფინანსურ და საოჯახო პასუხისმგებლობებს. საზოგადოების მხრიდან ეს არ უნდა იყოს გაკიდვის საგანი. დღევანდელი ერთ-ერთ სტანდარტად გვევლინება ქალისა და კაცის პროფესიები. მაგალითად, ქალისათვის – ძიძა, მდივანი, ექთანი, ხოლო კაცის გავრცელებული პროფესიებია, მაგალითად, მეხანძრე, პოლიციელი, პოლიტიკოსი და ა.შ. ადამიანი, ზოგადად, პროფესიას თავისი შესაძლებლობების ფარგლებში უნდა ირჩევდეს და არა ჩამოყალიბებული, გარკვეული სტერეოტიპისაგან შემდგარი სტანდარტით.

საქართველოში ორმაგი სტანდარტის მკაფიო გამოვლინებად გვესახება სექსუალური თავისუფლების პრობლემატიკა, ვინაიდან კაცის მხრიდან სექსუალური თავისუფლება სტატუსია, ხოლო ქალის შემთხვევაში, პარტნიორის ყოლა საზოგადოების თვალში აღიქმება როგორც მსუბუქი ყოფაქცევა.

თუ გენდერულ თანასწორობას სასურველ მიზნად ვაღიარებთ, მაშინ უთანასწორობა პრობლემად უნდა ვაღიაროთ. ქართულ საზოგადოებაში შედარებით იშვიათად ვხდებით ჯგუფებსა და ინდივიდებს, რომელნიც ღიად გამოდიან გენდერული უთანასწორობის დასაცავად. სამაგიეროდ, ხშირად ვხვდებით მოსაზრებას, რომ ჩვენთან გენდერული უთანასწორობა არ არსებობს.

ქართული საზოგადოების უმეტესობის შეხედულებები მკაცრად კონსერვატიულია და ქალის როლი საზოგადოებაში, ქალის სექსუალური თავისუფლება მიბმული და გაიგივებულია ოჯახის ცნებასთან. სოციალურ საკითხებში საქართველოს მოსახლეობა შედარებით შემწყნარებელია ქალისა და მამაკაცის თანასწორობის მიმართ, მაგრამ გენდერული თანასწორობა ოჯახის მართვასა და რჩენაში, სექსუალურ ცხოვრებაში რადიკალურად მიუღებელია. სხვადასხვა კვლევები აჩვენებენ,

რომ საზოგადოების უმეტესს ნაწილს მიაჩნია ოჯახში გადაწყვეტილებების მიმღები უნდა იყოს მამაკაცი, ასევე მამაკაცი უნდა იყოს ოჯახის მარჩენალი, ქალისათვის ქორწინებამდე სექსი მიუღებელია, ისევე როგორც, მამაკაცთან ქორწინებამდე თანაცხოვრება.

აქედან მხოლოდ ასეთი დასკვნის გაკეთება შეიძლება, რომ ქართული საზოგადოების შეხედულება გენდერულ თანასწორობაზე ორმაგ სტანდარტს ეყრდნობა. სოციალური თანასწორობა მისაღებია, ხოლო ოჯახური და სექსუალური თანამშრობა – მკაცრად დაგმობილი.

ქალს შეუძლია ისწავლოს, მაგრამ არ შეუძლია თანაბარი როლი შეასრულოს ოჯახის რჩენასა და მართვაში, არ შეუძლია თავად განსაზღვროს სექსუალური ცხოვრების ნორმები, ან დაოჯახებისათვის სასურველი ასაკი. ეს სასურველი ასაკი, რომელსაც ხაზი გაუვსვით, მისი შინაარსი მდგომარეობს ნაადრევ ქორწინებაში. ამ დროს ოჯახი მხოლოდ იმიტომ იქმნება, რომ ახალგაზრდა წყვილს თანაცხოვრების სხვა შესაძლებლობა არ გააჩნია, ის ხშირად მოკლებულია მყარ საფუძვლებს და პასუხისმგებლობებს. ოჯახი, რომლის „არდანგრევის“ მიზეზი მხოლოდ მშობლების ან ზოგჯერ მეზობლების განკითხვის შიშია, არ შეიძლება ჰარმონიულად ფუნქციონირებდეს. ქართული საზოგადოებისათვის ყველაზე მტკივნეული საკითხი ქალის სექსუალური თავისუფლებაა. სექსუალური ცხოვრების მარეგულირებელი არსებული ნორმები, რეალობას ვეღარ აკონტროლებს; შესაბამისად, სექსუალობის თემა ტაბუდადებულ, დალუქულ სფეროდ რჩება, თუმცა რეალობაში იგი ნელ-ნელა ყოველდღიურად ირღვევა. შეხედულებების სხვადასხვაობა ინდივიდისაგან მოითხოვს გარკვეულ თამაშს, დამალვას, რაც არ შეიძლება ჯანსაღი იყოს მთლიანად საზოგადოების, ან ინდივიდებისათვის.

სამწუხაროდ, ეს აზრი მხოლოდ ნაადრევად დაქორწინებულებს არ ეხებათ. ეს იმას გულისხმობს, რომ ქალები, რომლებიც ნაადრევად არ ქორწინდებიან, იღებენ განათლებას და აქვთ კარიერა, გათხოვების შემდეგ ხშირად თმობენ თავიანთ პირად ამბიციებს და ოჯახი ხდება მათი მთავარი საქმე. ეს ყველაფერი კიდევ ერთ, ძალიან მნიშვნელოვან პრობლემას უწყობს ხელს: ოჯახში ძალადობას. იმის გარდა, რომ არის პირდაპირი კავშირი ნაადრევ ქორწინებასა და ოჯახში ძალადობას შორის, ზოგადად საქართველოში ამ მხრივ ძალიან საგანგაშო მდგომარეობაა. ის ერთ-ერთ ყველაზე ფართოდ გავრცელებულ და არასათანადოდ აღრიცხულ დანაშაულს წარმოადგენს. ქორწინებაში მყოფი ყოველი მეთერთმეტე ქალი ხდება ფიზიკური ძალადობის მსხვერპლი, მაგრამ იმ ქალთა რიცხვი, რომლებიც ყოველდღიურად არიან ეკონომიკური, სექსუალური და, მით უმეტეს, ფსიქოლოგიური ძალადობის მსხვერპლი, ბევრად აღემატება ამას.

ამ პრობლემას ამძაფრებს სხვა ფაქტორებიც – რადგან ქალისათვის ოჯახი მაინც პრიორიტეტად ითვლება, ისინი მიდიან მთელ რიგ დათმობებზე, მაგალითად, განათლების მიღების შეწყვეტა, ან სამსახურის თავის დანებება, რაც შემდგომში იწვევს მთელ რიგ ძალადობებს. ეკონომიკური, სექსუალური და, მით უმეტეს, ფსიქოლოგიური ძალადობის მსხვერპლი ბევრად აღემატება ზემოჩამოთვლილს.

საკამათო საკითხი არაა ის, რომ სოციალური გარემო, სადაც ვიბადებით და ვიზრდებით, გავლენას ახდენს ჩვენს ქცევაზე. შესაძლოა ვინმემ იფიქროს, რომ ამის გამო დაშტამპულები ვართ საზოგადოების მიერ ჩვენთვის წინასწარმომზადებული ფორმებით. ასეთი შეხედულებები მცდარია. ის ფაქტი, რომ დაბადებიდან ჩართულნი ვართ სხვებთან ურთიერთობაში, რა თქმა უნდა, განაპირობებს ჩვენს პიროვნულობას, ღირებულებებს, რომლებსაც ვფლობთ და ქცევას, რომელსაც ვახორციელებთ – თუმცა სოციალიზაცია ჩვენი ინდივიდუალობისა და თავისუფლების საწყისია. მისი მეშვეობით ხდება სოციალურ როლთა ინტერიორიზაცია – ათ-

ვისება. სოციალიზებული ადამიანი ჯდება თავის „გარემოში“. იგი იზიარებს თავისი სოციალური ჯგუფის შეხედულებებს, ფასეულობებს, ღირებულებებს და ურთიერთობას ამყარებს იმავე კულტურის სხვა წარმომადგენლებთან. სოციალიზაციის გზაზე თითოეული ჩვენგანი მოიპოვებს იდენტობას და დამოუკიდებელი აზროვნებისა და ქმედების უნარს, რაც ესოდენ მნიშვნელოვანია ადამიანის პიროვნული განვითარებისათვის.

ბევრი აღიარებს, რომ კარგ მოქალაქეებად კი არ იბადებიან, არამედ ყალიბდებიან სხვადასხვა გავლენისა და ინსტიტუტების ურთიერთქმედების შედეგად. ესაა: ოჯახი, რელიგია, სკოლა, თანატოლები, კანონი, სოციალური კლასი, ინტერესთა ჯგუფები, პოლიტიკური პარტიები და მასმედია. ისინი უყალიბებენ ადამიანს ვალდებულებებისა და საკუთარი რწმენის შეგრძნებას. ადამიანი იძულებული ხდება იფიქროს და იმოქმედოს საზოგადოებრივად მისაღები ფორმით. უშუალოდ პოლიტიკური სოციალიზაციის პროცესი იწყება ოჯახში, სადაც ადამიანი ყოველდღიურად იღებს სასჯელს ან ჯილდოს, სწავლობს რა არის დაშვებული და რა არა. ერკვევა რა ვალდებულებებში, ნელ-ნელა ხდება ოჯახის მოქალაქე. ამ გზებით ოჯახი სახელმწიფოს შემცირებული ფორმაა, საზოგადოების უჯრედია და უდიდეს გავლენას ახდენს პიროვნული ღირებულებების ფორმირებაზე, რაც შემდგომში განაპირობებს ადამიანის ქცევას საზოგადოებაში.

გენდერული თანასწორობის მიღწევა რთული ამოცანაა, ვინაიდან მიზნად ისახავს საუკუნეების მანძილზე გამყარებული შეხედულებებისა და სქესთა შორის დამყარებული ძალთა ბალანსის შეცვლას თანასწორობის სასარგებლოდ. გენდერული თანასწორობისაკენ სვლა რომ დაიწყოს საზოგადოებამ, მრავალი მიმართულებით უნდა მიმდინარეობდეს მუშაობა. ამ პროცესებში სამოქალაქო საზოგადოებასთან ერთად მნიშვნელოვანი როლი ენიჭება მთავრობის მონაწილეობას, ვინაიდან ხელისუფლებამ უნდა დაგვემოს და განახორციელოს იმგვარი პოლიტიკა, რომელიც ეტაპობრივად უზრუნველყოფს სქესთა შორის თანასწორობას.

გლობალიზაციის ეპოქაში ქალისა და მამაკაცის თანასწორობაზე საუბარი და დისკუსია არც უნდა იმართებოდეს, მაგრამ ვინაიდან ეს არის სოციალური შინაარსის პრობლემა, შესაბამისად, მისი საბოლოო დარეგულირება და განსახილველი საკითხების სიიდან ამოღება საკმაოდ რთულია, რადგან საზოგადოებაში რაიმე დამკვიდრებულის აღმოფხვრა, გარდაქმნა ან ახლის დანერგვა, ისეთი ახლის, რომელიც ძალიან განსხვავდება უკვე არსებულისაგან, ძალიან ძნელია და გარკვეულ დროს მოითხოვს. ამიტომაც საკითხი – გენდერული თანასწორობა – საზოგადოებისა და სახელმწიფოს წინაშე დგას და საკმაოდ მნიშვნელოვანია თავისი სიღრმიდან გამომდინარე.

პრობლემა თავისთავად არსებობს, თუმცა ცალსახად პასუხის გაცემა ძალიან რთულია. გენდერულ თანასწორობას თუ ისტორიულ ჭრილში განვიხილავთ, შედარებაც არ არის, იმდენად ჩართულია ქალი საზოგადოებრივ ცხოვრებაში და გათანაბრებულია მისი უფლებები. ისიცაა, რომ ზოგჯერ ზეწოლა, კონფლიქტი შეიძლება უფრო ორ ადამიანს შორის მოხდეს და ვიწრო ხასიათის იყოს, მაგრამ თუ ქალი დაიხაგრა, ამას განზოგადებული სახე მიეცეს. პირადად ყოველდღიურ ცხოვრებაში ნაკლებად ვხვდები ქალზე ძალადობას. ჩემს ირგვლივ უამრავი წარმატებული ქალბატონია, თუნდაც სამსახურში ძალიან ბევრი ქალი მუშაობს. ბევრ ჩვენ თანამემამულე მანდილოსანს ჰყავს ავტომანქანა, ისინი დადიან სალონებში, კინოში, თეატრში, რესტორანში, მეგობრებთან, შეუძლიათ ჩაიცივან შეუზღუდავად, მისდევენ სპორტს, მოგზაურობენ საზღვარგარეთ და ასე შემდეგ. ამით იმის თქმა მსურდა, რომ ქალებს აქვთ საშუალება ჩვეულებრივი, ნორმალური ცხოვრებისა. მაგრამ: მინდა დავძინო ამ ნათქვამს ის ფაქტი, რომ იმ ქალების უმეტესი ნაწილი,

რომელიც სოციუმში ნორმალურად არის ინტეგრირებული და ზემოწამოთვლილი სიკეთეებით სარგებლობს, ჩვენს სინამდვილეში ქმარგაყრილი ქალები არიან. პირადად ჩემ მიერ ჩატარებულმა კვლევამ ინტერვიურების საშუალებით, გვიჩვენა, რომ იმ ქალების უმეტესობას, რომლებიც თავისუფალ ქალბატონებად მოიაზრებიან (ასე აღიქვამს საზოგადოება), არა აქვს ოჯახი, ანუ არ ჰყავს მეუღლე. აქედან გამომდინარე კი, არსებობენ ასეთი ქალები, მაგრამ მათ არ ჰყავთ შემზღუდავი, ისინი ეკონომიურად უზრუნველყოფენ საკუთარ თავს და იღებენ იმ გადაწყვეტილებებს, რომლებიც მათ მიაჩნიათ თავიანთი ცხოვრების პრიორიტეტად გარკვეულ პერიოდში. ალბათ, არიან გათხოვილი და ოჯახიანი ქალებიც, რომლებსაც შეუზღუდავი უფლებები აქვთ, მაგრამ ეს პრეცედენტები უფრო ელიტური წრისათვისაა დამახასიათებელი და მას არა აქვს ფართო მასშტაბები, რადგან მოსახლეობის უმეტესი ნაწილი, ბოლომდე არ არის გარკვეული გენდერული თანასწორობის საკითხებში.

გენდერულ თანასწორობაზე ბევრი რამ თქმულა და დაწერილა. მიუხედავად ამისა, მიგვაჩნია, რომ ქართველ მამაკაცებს უჭირთ აღიარება ქალის, როგორც საზოგადოების სრულფასოვანი წევრის. ჩვენი აზრით, ქალებმა უნდა აღიმაღლონ ხმა არსებული სინამდვილის წინააღმდეგ, საზოგადოებაში ჩამოყალიბებული სტერეოტიპების აღმოსაფხვრელად. გლობალიზაციის პერიოდში, როცა სწრაფი ტემპებითა და დაჩქარებული დროით იცვლება ყველაფერი, ნუთუ რთულია ბრძოლა იმ უფლებებისათვის, რაც ისედაც ეკუთვნის კაცობრიობის უბრწყინვალეს მეორე ნახევარს. ერთიანობა და სურვილი თანასწორობისა ორივე მხარისათვის მომგებიანი და საზოგადოების წინსვლისათვის წინგადადგმული უმნიშვნელოვანესი ნაბიჯია. ვიმედოვნებთ, რომ ქართული საზოგადოება არ დაიშურებს ძალისხმევას და თითოეული ინდივიდი ეცდება თავისი წვლილი შეიტანოს გენდერული თანასწორობისათვის ბრძოლაში.

ლიტერატურა:

1. მაგშტადტი თ., გავიგოთ პოლიტიკა, 2011.
2. ჰეივუდი ე., პოლიტიკა, 2007.
3. გიდენსი ე., სოციოლოგია, 2011.
4. ბერძენიშვილი ა., პოლიტიკური სოციოლოგია, 2011.
5. ჰეივუდი ე., პოლიტიკური იდეოლოგიები, შესავალი კურსი.
6. ბერეკაშვილი ნ., ფემინიზმი და გენდერული დემოკრატია, 2016.
7. ანთელავა ლ., კულტურა და გენდერი, 2002.

Nestan Lomaia Gender Equality: Individual and Society Summary

The article considers one of the problems of the second half of the XX century - gender equality, which represents an inseparable part of human rights. Gender equality implies equal opportunities, rights and responsibilities in the political, economic and cultural aspects.

The article carries an idea that much depends on the individual and the society as a whole; the deconstruction of old, obsolete and retarded stereotypes and changing of our way of life in accordance with the requirements of modern society is necessary.

Нестан Ломая
Гендерное равенство: Индивид и общество

Резюме

В работе рассмотрена одна из таких проблематик второй половины XX века, как гендерное равенство, которое является неотъемлемой частью прав человека. Гендерное равенство подразумевает равные возможности, права и ответственность в политической, экономической, социальной и культурном разрезе.

В статье прослеживается мысль, что многое зависит от самого индивида и общества и очень важно деконструкция стереотипов, мешающих развитию.

Kateryna Svyrydenko, Olena Yatsenko
(Ukraine)

**PEACE-EDUCATION: FROM WESTERN METAPHYSICS TO
POSTCOLONIAL THINKING**

The project of the Enlightenment did not bring to humanity the desired peace and prosperity. The development of technology and civilization has greatly complicated the content and ways of communication and interaction. But an inherent to human natural aggression education has not yet succeeded. This aggression has gained new, more complex and sophisticated forms. The spectrum of its explication varies from physical violence to manipulative practices and information influence methods. The complex organizational structure of the existing system of interdependencies, of course, is a kind of product and the result of the implementation of the project of the Enlightenment. So, quite rightly observes Klepko S. (2017). “Wars and conflicts do not occur due to the lack of education and training; more than likely, they are started and planned by well-educated rulers; those manipulate by ignorance and roughness of their subjects” (1, 47). But there is no other way to overcome aggression and prevent manipulation than reflection, critical thinking and education. The problem is, first of all, that the information component accumulated in the formation of culture requires not only understanding and analytics, but also a peculiar system of management. If the tendencies of information oversaturation of a modern globalized world produce new challenges, then there is an obvious need for the formation of a contemporary ethical imperative. It is logical that the core of its content should be the sustainable development and the minimization of confrontation. And for the realization of this ambitious task has appeared such a direction of modern humanities as peace education.

Actually, if we analyze the principles of the classical ethical paradigm and, accordingly, the content of the concept of education and training in Ukraine, then we find out that questions of war and peace are left out of sight. But the real situation means the extreme urgency of this problem: from local military conflicts around the world, or the phenomenon of terrorism to domestic violence or bullying in educational organizations. Perhaps, if we would name things with their own names, then the perception of the essence of the processes will change qualitatively? Nowadays is full of simulation and simulacrum, and it is difficult to speak about the correspondence of the phenomenon and essence. However, the rejection of discursive ethics in matters of war and peace is a direct threat to present and future generations. And this ambiguous situation is observed not only in Ukraine. So, Lewsader and Myers-Walls (2016) came to the conclusion: “Peace is a topic that is often avoided in educational efforts by parents and educators, because it may be considered difficult or sensitive” (2, 2). Understanding the war as a completely horrible phenomenon, the educators exclude it from the thesaurus of educational practice. But with the concept of war, the concept of peace as a principle and the goal of human interaction naturally disappear too. And accordingly, other ethical categories like “friendship”, “tolerance”, “politeness” are deprived of its justification. Why is this happening? As the main determinants of this course of events, we should note the classical subject-centrist paradigm of philosophy and ethics. According to it, a person acts in the coordinates of free will and responsibility. Let us remember that ethics regulates the activity of single person, and reduces the meaning of the context in accordance with the Kantian critique of practical reason. But could we build a harmonious relationship with the world as object, which, moreover, is rapidly changing? The task is not feasible. It is necessary to combine the activity of the person and the dispersed environment.

Lewsader and Myers-Walls (2016) investigated the gradation of the context formation for understanding the peace from the personal level of activity to the universal in children: “We can imagine the child’s understanding of peace to look like a staircase. Each step represents the next

level of understanding. So in the case of our study, the staircase of peace would be six steps high, representing the six levels of children's understanding of peace. The outline below combines the research conclusions and theoretical perspectives to create recommendations to help children begin to scale those stairs" (2, 6). Therefore, it is indisputable conclusion about the expediency of pedagogical technologies in the formation of competencies of inflexible behavior. Such pedagogical technology has the following necessary components: "A review of peace education literature reveals four assumptions and conclusions that address the critical components of effective peace education: (1) peace education is not a specific curriculum; (2) dialogue and discussion are central; (3) the values and beliefs of the educator are critical; and (4) peace learning should be active....Peace education programs have been established in many countries and for many educational levels. But very few programs have been created with an understanding of the developmental process of understanding peace" (2, 12). Hence, a plastic and unstable world needs the notion of procedural in the dynamics of war and peace. And it is important in the sense of peace-building. We should move in implementing the strategy of peace-building from the closest local field to the global context of development. The world as a certain constant of human existence is an illusion. Therefore, there are grounds to distinguish the meaning of this concept, based on the criterion of activity in its affirmation. So, Cremin notes (2016): "Negative peace is achieved through peace-keeping initiatives, but positive peace is achieved through peace-making and peace-building" (7, 2). So, the strategy of affirming peace is also dependent on the way of representation and legitimation. The era of conspiracy dictates its rules. That is why "Most notably processes of marketisation have resulted in education being reduced to a commodity to be consumed like any other. This has diminished its potential as a process of human growth and spiritual development. At a global level, politicians have encouraged students and their parents to view themselves as atomised citizen-consumers who are more interested in the outputs of education than in processes of learning" (7, 5). Bickmore notes on this: "Reflecting on the ways in which cultures of schooling undermined her peace education work over a number of years in state schools in Canada, highlights a related concern that peace education programmes often fail to take a genuine account of diversity or to teach students how to create dynamic peace: the non-violent confrontation of ... conflicts is what sustains both democratic civil society and human relationships .... Unfortunately typical urban public schools in Canada today do not embrace such conflicts as opportunities for learning and collectively creating dynamic peace. On the contrary, despite many notable shining exceptions these schools seem much more often to ignore or actively repress expressions of difference in both implicit and explicit curriculum, focussing their efforts of achieving negative peace through control and conformity (Bickmore 2011, 99)" (4, 8).

Interaction between people can take different forms and be carried out in different operational ways. Because of that Behr, Megoran and Carnaffan (2018) assert "...peace education promotes (a) that violent conflict is not a natural state amongst people, peoples and societies, (b) that there are historical and present-day forms of cooperation and non-violent means of conflict management and resolution, and that (c) there are conflict-causing and conflict-propelling worldviews and perceptions which must be challenged through peace education" (3, 79). That is, politics and pedagogy need some correlation and integration in the modern world. Such a holistic and integrated approach to solving the complex problems of war and peace in the modern world is extremely important and in demand. We consider a remark by Rasheed and Munoz (2016) to be appropriate in this case: "Sustainable social change and peacebuilding efforts 'cannot be successful if they focus only on changing a discrete part, or several discrete parts, with no recognition of the dynamic system that these individual pieces comprise (ibid., 26)" (6, 176). Therefore, we reiterate the importance of the context of the implementation of ethical strategies and in the pursuit of peace in particular. According to famous researchers Bickmore, Salehin Kaderi and Guerra-Sua (2017): "Education for peace cannot occur in a vacuum, but in response to its contexts. Official history and

social studies curricula in any country create opportunities and barriers for building young citizens' capacities to participate in the daily work of building democratic peace" (6, 283). The basis of mutual understanding is not just a common desire for consensus, not just a common understanding of the values and principles of life. But tolerance and benevolence are also needed in the practice of interpreting the historical past and cultural heritage. Or by definition of Bickmore, Salehin Kaderi and Guerra-Sua (2017): "Narratives and cultural symbols (such as those embedded in any curriculum) may contribute to cultures of destructive conflict, exacerbating inter-group distrust (Ross 2007; Williams 2014). History education, in particular, may legitimize (or mitigate) enmity through narratives of past conflicts, in particular by silencing (or acknowledging) alternate perspectives and pluralist identities (Byrom and Riley, 2007; Paulson, 2015)" (4, 284). When freedom of speech and thought is suppressed by ideology, and instead of the proposed techniques of revenge and resipitancy, the world is undoubtedly and automatically endangered. Or "When one hegemonic version of the past is presented, especially when it blames an 'Other' for the outbreak and persistence of violent conflict, this raises fears and impedes understanding of complex realities (Anne Tupper, 2014; Bekerman and Zembylas, 2012; Davies, 2005; Vanner, Akseer, and Kovinthan, 2017)" (4, 285). Therefore, the affirmation of peace is possible through activity, through communication and perception of pluralism of thoughts and techniques of interpretation. The notion of peace does not imply the absence of conflicts of interests, aspirations and preferences. Rather, it focuses on the possibility and feasibility of productive conflict resolution through the development of communicative skills, social and emotional intelligence, flexibility and openness of consciousness. Thus, it is possible to achieve the realization of the main goal, or as noted by Bickmore, Salehin Kaderi and Guerra-Sua (2017): "Fundamental to affirming just peace, beyond generic communicative conflict resolution and dialogue skills is a capacity to humanize across social differences, especially amid the particular challenges of intergroup division, social exclusion, and inequity conflicts" (4, 300). Therefore, the concept of peace does not eliminate the meaning and significance of the conflict as such, but focuses attention on its contextual and perspective direction. Therefore, the task of peace-education is predominantly in shaping the ability to orient in social and cultural diversity and the ability to build a productive strategy of cooperation and communion. The principle of cultural pluralism is fundamental to the pursuit of peace-education. The post-colonial way of thinking and practice, from political discourse to routine activity, leads to a more open and flexible interaction.

But this is a certain idea of the purpose and the ideal of such cooperation. Reality offers us the empiric of conflictology both in the diplomatic format and in the measurement of real armed confrontation, up to a direct military confrontation, as in Syria or in Ukraine. The archaic ways of realizing state policy, combined with modern information technology civilization, create ambiguity in the content of public opinion around the world. The distortion of the content of real events as the basis of manipulative practices requires sound critical thinking skills. And therefore it is quite appropriate to note Zembylas (2017): "As it is emphasized, the goal of critical peace education is to empower young people to engage in practices and activism that increase societal equity and justice, which in turn, foster greater peace" (5, 4). The distortion of the content of real events as the basis of manipulative practices requires sound critical thinking skills. And, therefore, it is quite appropriate to note Zembylas (2017): "This work emphasizes an important point: when it is recognized that major theoretical schemes and practices of peace education are Eurocentric, and when it is realized that those are limiting (even under the banner of criticality), decolonial thinking can indeed open up valuable reflective spaces and opportunities for our field" (5, 6). The transformation of the practice of colonization into the practice of decolonization and the formation of postcolonial thinking is the main purpose of the peace-education. Therefore, it is rightly asserted by Zembylas (2017): "The infusion of postcolonial and decolonial theories into critical peace education, especially those versions that are conceptually grounded in some Freirean theoretical ideas, moves us closer toward the necessary epistemic reflexivity. If peace education is going to be truly transformative and critically

responsive toward the colonial order, then it has to become decolonizing, that is, it has to dismantle first all colonial practices from its social practices and theoretical frames. This means that discourses of critical peace education need to be accountable for their own coloniality (e.g. when such dialog is held on the basis of knowledge produced mainly in the West). Postcolonial and decolonial thinking, therefore, can be critically utilized to supplement critiques of peace education and address its omissions” (5, 12). The strategy and the principles of colonialism are broadcasted in the general paradigm of pedagogy and education. This phenomenon is explained not just by the technological advantage of Western civilization, but above all by the structures of mentality. These mental constructions are produced by Western metaphysics implicitly inherent in archaic imperial ambitions. The principle of centralism and integrity, binary dialectics, value ontology indirectly leads to idea about the ontological dimension of the hierarchy and the primacy of the principle before personality and sociality. The classical modes of cognition and representation in the correlation with scientific and technological progress level the meaning of the context in favor of universal order. Therefore, the ideology of colonialism represents itself as a factor in educational activities whose purpose is to restore social justice. And it is absolutely aptly assertion by Zembylas (2017): “Subedi (2013) suggests three strategies that I find particularly valuable in efforts toward decolonization: antiessentialism, contrapuntal readings, and ethical solidarity. The first strategy – antiessentialism – is about critiquing the monolithic portrayal (i.e. Eurocentric) of knowledge (e.g. regarding peace and peace education), while emphasizing the value of recognizing not only the link between Western epistemology and modernity/coloniality but also the contributions made by Third-World countries and cultures. The second strategy – contrapuntal readings – focuses explicitly on questions of colonization and imperialism. For example, as noted earlier, some approaches in peace education deal mainly with the development of individual skills (e.g. conflict resolution; dialogue), putting aside the problematic of the entanglements with empires and colonies (Barreto 2013). A decolonizing curriculum in peace education encompasses a different philosophy of the history in which understandings of peace and peace education are based on, giving birth to a new paradigm of critical peace education that historicizes notions of peace in the (post)colonial condition and their entanglements with power structures. Finally, the third strategy – ethical solidarity – is attentive to how questions of solidarity have been conceptualized, and it emphasizes the need to mobilize collective struggles across differences” (5, 17). We consider it extremely important to correct pedagogical technologies and training practices precisely in this ideological context. It is difficult, of course, to imagine the possibility of implementing Kantian ethics in its absoluteization of the rules of moral law and understanding of the other as a goal of activity. After all, the spectrum of human life contains a whole array of variations of direction. Therefore, any maxim is essentially local in use. The leading criterion for social life should be not the severity of the law and the uncontested truth, but the criticality of thinking and motivated solidarity. It is possible to make this transformation by peace-education. It is especially productive and expedient to consider this process as a matter of education of the younger generation. Or, in the opinion of Zembylas (2017): “In relation to critical peace education, for example, this strategy implies that to promote action-oriented empathy and solidarity, there has to be a systematic investigation of the different ways in which feelings of empathy are evoked in the classroom and have differential implications for those who suffer” (5, 17). That is, gradually expanding the context of applying peace from personal to social, state and universal. Or, in the interpretation Bazaluk and Svyrydenko: “Therefore, to maintain a regulatory compromise in the conditions of a continuously and nonlinearly complicating mental space of the Earth and its manifestations, it is actually impossible. It can only be supported by predicting, and a timely response to changes in the rhizome of a mental space and its manifestations. However, the professionally written security strategy may well prevent the war as a way to extend the possibilities of a locus of civilization and keep the conditions of peace effectively. It follows that the security strategy should have specific

objectives for the prevention of the causes of war and limit of the possibilities of aggressive manifestations on the part of any mental space at the scale of the Earth” (8, 96). Therefore, peace-education should become the mainstream of modern pedagogy.

Concepts of war and peace are in fact eliminated from the use of pedagogical practice. However, such a precedent is very dangerous and inexpedient. Modernity requires the actualization of these concepts. The blurriness of the content of the concept produces a lack of clear motivation and ethical imperative in daily practice. Dynamics of the context requires plasticity and openness of consciousness. Therefore, the classical principles of European metaphysics naturally produce the principles of colonial thinking. An important instrument for implementing this strategy is peace-education. Close attention and practical activity in this area will help to solve urgent issues of our time.

Literature:

1. Klepko S., Pedagogy of Peace and Philosophy of War: the Search for Truth Future Human Image: 7, 2017.
2. Lewsader J., Myers-Walls J., Developmentally appropriate peace education curricula, Journal of Peace Education, 2016. DOI: 10.1080/17400201.2016.1228527.
3. Behr H., Megoran N., Carnaffan J., Peace education, militarism and neo-liberalism: conceptual reflections with empirical findings from the UK, Journal of Peace Education, 2018. DOI: 10.1080/17400201.2017.1394283.
4. Bickmore K., Salehin Kaderi A., Guerra-Sua A., Creating capacities for peacebuilding citizenship: history and social studies curricula in Bangladesh, Canada, Colombia, and México, Journal of Peace Education, 2017. DOI: 10.1080/17400201.2017.1365698.
5. Zembylas M., Con-/divergences between postcolonial and critical peace education: towards pedagogies of decolonization in peace education, Journal of Peace Education, 2017. DOI: 10.1080/17400201.2017.1412299
6. Rasheed R., Munoz A., Higher education and peacebuilding – a bridge between communities? Journal of Peace Education, 2016. DOI: 10.1080/17400201.2016.1205003.
7. Cremin H., Peace education research in the twenty-first century: three concepts facing crisis or opportunity? Journal of Peace Education, 2016. DOI: 10.1080/17400201.2015.1069736.
8. Bazaluk O. O., Svyrydenko D. B., Philosophy of war and peace: in search of new European security strategy. Anthropological Measurements of Philosophical Research 12, 2017.

ეკატერინა სვირიდენკო, ელენა იაცენკო

მშვიდობის სწავლება:

დასავლური მეტაფიზიკიდან პოსტკოლონიალურ აზროვნებამდე რეზიუმე

მიუხედავად თანამედროვეობის მოთხოვნებისა, მშვიდობის სწავლებისას თავს იჩენს პრობლემა – ამ კონკრეტულ სფეროში მომუშავე პროფესიონალების ნაკლებობა. ამის ერთ-ერთი მიზეზი ის არის, რომ ომისა და მშვიდობის საკითხები განხილვას არ ექვემდებარება. სტატიაში გაანალიზებულია მშვიდობის სწავლებისა და მისი რეალიზაციის ძირითადი პრობლემები, კერძოდ, არასაკმარისი ყურადღება საკითხისადმი პედაგოგიურ პროცესში; კონტექსტის გაგენის, როგორც კლასიკურ ეთიკურ კონცეფციაში სასიცოცხლოდ აქტიური ფაქტორის, არარსებობა. მშვიდობის სწავლების სფეროში განათლების მეთოდოლოგია განაპირობებს პოტენციალის გაზრდასა და კონკრეტული კომპეტენციების განვითარებას მთელი ცხოვრე-

ბის განმავლობაში. ყველა ეს ფაქტორი ხელს უწყობს პოსტკოლონიალური აზროვნების ხარისხის გაუმჯობესებას.

Екатерина Свириденко, Елена Яценко

Обучение миру: от западной метафизики к постколониальному мышлению

Резюме

Несмотря на требование современности, проблема обучения миру демонстрирует отсутствие профессионалов, работающих в этой конкретной области. Одной из причин является то, что вопросы войны и мира не подлежат обсуждению. В статье анализируются основные проблемы обучения миру и его реализации. Авторы рассматривают некоторые вопросы, часто не учитываемые: недостаточное внимание к проблеме в педагогическом процессе, отсутствие влияния контекста как фактора жизненной активности в классической этической концепции. Методология образования в области обучения миру влечет за собой увеличение потенциала и развитие конкретных компетенций на протяжении всей жизни. Все вышеперечисленные факторы способствуют улучшению качества постколониального мышления.

ჟანეტა ვარძელაშვილი, სალომე სამხარაული
(საქართველო)

**ვირტუალური ქსელური კომუნიკაციის
სოციო-ფსიქოლოგიური თავისებურებანი**

ვირტუალური ქსელური კომუნიკაცია სოციალური ცხოვრების ხარისხობრივად ახალი ფენომენია, რომელიც მსოფლიო ქსელის უპრეცედენტო განვითარებასთან არის დაკავშირებული. მიუხედავად შეცვლილი რეალობისა, ვირტუალური კომუნიკაცია იმავე მექანიზმებზეა დაფუძნებული, რაც რეალური („ადამიანი (ადრესანტი) ადამიანი (ადრესატი)“); მაგრამ ამ ნაირსახეობის კომუნიკაცია შეუძლებელია კომპიუტერის გარეშე, რომელიც შუამავლის ფუნქციას ასრულებს. ამგვარად, შუამავლობითობა არის ინტერნეტ-კომუნიკაციის აუცილებელი დამატებითი მახასიათებელი, რომელიც ვირტუალურ ინტერპერსონალურ ურთიერთობებში ახალი წესების მოქმედებას განაპირობებს.

მკვლევრების უმეტესობა ინტერნეტ-კომუნიკაციის შემდეგ ძირითად სოციო-ფსიქოლოგიურ თავისებურებებს გამოჰყოფს: ავტოკომუნიკაცია, დისკუსიებში ჩართულობა, „ნიკის“ გამოყენება (“nick”, “nickname” - ფსევდონიმი), ანონიმურობა (3).

ჩვეულებრივი სოციალური კომუნიკაცია სისტემაში „მე → ის“ მოსაუბრეთა შესაბამისი ფსიქოლოგიური განწყობის ფონზე ვითარდება, ავტოკომუნიკაცია კი „მე ↔ მე“ სისტემაში მიმდინარეობს, რადგან ტექსტები, რომლებიც სხვას ეგზავნება, ინტერნეტში ერთდროულად ორივე მოსაუბრისათვის ხელმისაწვდომია. აღნიშნული ფაქტი მნიშვნელოვანია თანამედროვე ადამიანის, როგორც მოსაუბრის, სამეცნიერო ანალიზისათვის.

ჯერ კიდევ 1973 წ. ცნობილი ფრანგი ლიტერატურათმცოდნე როლან ბარტი წერდა, რომ საზოგადოება გამგზავნელთა საზოგადოებად იქცა (1, 85). ინტერნეტ-ურთიერთობის ეპოქაში კი, როგორც მკვლევრები მიიჩნევენ, ავტოკომუნიკაციის ტრანსფორმაცია მოხდა. ადრესანტს (გამგზავნელს) თითქმის აღარ სჭირდება ადრესატი, რადგან ის თავად არის ადრესატიც (მის მიერ შედგენილი და გაგზავნილი ტექსტი ხელმისაწვდომია), ამიტომ მას მხოლოდ მოწმეები სჭირდება. თანამედროვე საზოგადოებაში ყველა იმდენად ჩართულია გაგზავნის პროცესში, რომ დასაშვებია, გზავნილმა სულაც ვერ იპოვნოს მოწმე (ადრესატი), ანუ წაუკითხავი დარჩეს. ამგვარად, ინტერნეტს ადამიანის სამეცნიერო ქცევაში ფსიქოლოგიური ცვლილება შემოაქვს: ვირტუალური ურთიერთობის სივრცე კომუნიკაციისა და ავტოკომუნიკაციის შერწყმას განაპირობებს და უზრუნველყოფს.

თუ ვირტუალური კომუნიკაცია ინტერ-კულტურულია, გზავნილის ტექსტის კოდი ძირითადად უცხოური ენა იქნება (ერთი კომუნიკანტისათვის მაინც). ეს მოცემულობა კომუნიკაციის ფსიქოლოგიურ განწყობის ერთგვარ დაძაბულობას განაპირობებს, რომლის ხარისხი კომუნიკანტების ენის ცოდნით განისაზღვრება. ამ დაძაბულობის ნაწილობრივი ნეიტრალიზაცია სხვა სემიოტიკური ერთეულებით, ე.წ. ვირტუალური და გრაფიკული ნიშნების გამოყენებით ხდება (მემები, „გიფები“, „სმაილები“, „სტიკერები“). დასაშვებია, რომ კომუნიკაციისა და მასთან ერთდროულად მიმდინარე ავტოკომუნიკაციის პროცესი კომუნიკანტის გონებაში შედარებით შენელებული იყოს. შესაბამისი მეთოდოლოგიის გამოყენებით, საინტერესო იქნებოდა იმაზე დაკვირვება, თუ რომელ ენაზე ვითარდება ავტოკომუნიკაცია მოსაუბრის გონებაში კულტურათაშორისი კომუნიკაციის დროს, მაგალითად, მშობლიურ ენაზე და ამიტომ მოსაუბრეს ტექსტის თარგმნა უწევს? უცხოურ ენაზე, თარგმნის

გარეშე? რომელ ენაზე აღიქვამს კომუნიკანტი გრაფიკული ნიშნების მნიშვნელობას?

შემჩნეულია, რომ ინტერნეტის აქტიურ მომხმარებლებს ახასიათებს განსაკუთრებული „გატაცება“ დისკუსიებით, განხილვებითა და კამათებით. მაშინაც კი, როდესაც პირადად არაფერს არ კომენტირებს, ის კომუნიკაციის ერთგვარი დამკვირვებელია: სხვათა კომენტარებს კითხულობს (ე.წ. „სქროლინგი“, მონიტორზე ან ეკრანზე ინფორმაციის სწრაფი გადახვევა) და აფასებს, შემდეგ კი საკუთარ არაგამოხატულ რეაქციას ადარებს. ქსელური კომუნიკაციის შინაარსი სოციალურ კონტექსტებში განიხილება, სადაც სოციალური კონტექსტი ურთიერთობის პირობებსა და კომუნიკანტებზე საჭირო ინფორმაციას იძლევა.

კიბერ-სამყაროში ინფორმაცია კომუნიკანტებზე შეიძლება ნაწილობრივად ან მთლიანად იყოს ცრუ. ამასთან დაკავშირებით საინტერესოა ამერიკელი მეცნიერის ე. რეიდის მოსაზრება: ინტერნეტ-კომუნიკაციაში პარტნიორების ფიზიკური არარსებობის შედეგად, კომუნიკაციის მრავალი ბარიერი (სქესი, ასაკი, სოციალური სტატუსი, გარე მიმზიდველობა ან არაკეთილსინდისიერება) კარგავს თავის მნიშვნელობას. ამერიკელი ფსიქოლოგი პ. ქელი (4) კი მიიჩნევს, რომ ინტერნეტ-კომუნიკაციის თავისებურებანი აღამიანს თავისი გემოვნებით საკუთარი იდენტურობის კონსტრუირების საშუალებას აძლევს: „ვირტუალურ გარემოში თქვენ შეგიძლიათ იყოთ ის, ვინც გსურთ, გამოიყურებოდეთ ისე, როგორც გსურთ, იყოთ ნებისმიერი სქესის არსება, ერთი სიტყვით, თქვენ მატერიალური სამყაროს არანაირი შეზღუდვები აღარ გაქვთ“ (4). საკომუნიკაციო აქტებში შუამავლობითობა (მოსაუბრეთა ფიზიკური არარსებობა) იმას განაპირობებს, რომ ემოციები და გრძნობები შეიძლება არა მხოლოდ გამოვხატოთ, არამედ დავმალოთ ან გამოვხატოთ ის ემოცია/გრძნობა, რომელსაც ამ მომენტში არ განვიცდით. შემჩნეულია, რომ ამ შემთხვევაში მოასაუბრეები უფრო ხშირად გრაფიკულ და ვიზუალურ ნიშნებს, და არა ვერბალურ ტექსტებს, მიმართავენ.

კულტუროლოგების აზრით, ინტერნეტი თანამედროვე აღამიანის გონებაში სამყაროს ე.წ. „საოცარი“ სურათის ფორმირებას სტიმულირებს. ამ ზოგადი აზრის ერთ-ერთი დასტურია ის, რომ ვირტუალური კომუნიკაციის სისტემაში აღამიანის ნამდვილი ფიზიკური და სოციალური „მე“ ხშირად ანონიმურობის ნიღბით არის დაფარული, რაც, პირველ რიგში, კომუნიკაციაში შუამავილის (კომპიუტერის) ჩართულობით არის განპირობებული. სპეციალური დაკვირვებების შედეგად გამოვლინდა, რომ ე.წ. „ვირტუალური პიროვნება“, რომელსაც ეძლევა „ნიკი“, ბევრად უფრო თავისუფალი, გახსნილი და ემოციურია, ვიდრე რეალური. საკუთარი პიროვნების კონსტრუირების პარალელურად, ინტერნეტ-მომხმარებელი ვირტუალური მოსაუბრის იმიჯს ქმნის, რომელიც თითქმის არასდროს არ შეესაბამა რეალობას, რადგან იმ ინფორმაციას, რომელიც მისთვის მიუწვდომელია, საკუთარ მოლოდინებზე დაყრდნობით, უბრალოდ იგონებს. ამიტომაც ვირტუალური კომუნიკაციიდან რეალურ კონტაქტზე გადასვლისას, ყოფილი ინტერნეტ-მოსაუბრეები ხშირად იმედგაცრუებულები არიან.

ვირტუალურ კომუნიკაციაში ურთიერთობის სტილის ორი ვარიანტი შეიძლება გამოიყოს: „კარნავალური“ და ნდობითი (2). „კარნავალური“ კომუნიკაცია ეფუძნება მრავალფეროვან „მისტიფიკაციებს“, თეატრალურობას, რეალური და არარეალური სიტუაციების ინსცენირებას, ირონიასა და იუმორს. ვირტუალური ნდობითი კომუნიკაცია კი რეალური აღამიანების ურთიერთობაა, რომელიც ნიღბების გარეშე მიმდინარეობს. ამ ურთიერთობაში მოსაუბრეები ერთმანეთს უფრო ხშირად სახელებით მიმართავენ.

რა აიძულებს ადამიანს შეცვალოს თავისი ნამდვილი „მე“? სოციალურ ფსიქოლოგიაში ამას პიროვნების სოციალური პოზიციების მდგრადობასაც (რიგიდულობას) უკავშირებენ. ვარაუდობენ, რომ ვირტუალურ პიროვნებას კონსტრუირებს ისეთი ადამიანი, რომელსაც დაბალი სოციალური რიგიდულობა ახასიათებს, ხოლო მაღალი სოციალური რიგიდულობის ადამიანი ნიღბით არ იფარება. ვირტუალური პიროვნების კონსტრუირება დაკავშირებულია, აგრეთვე, ასაკობრივ ფაქტორთან და უფრო ხშირად მოზარდებშია გავრცელებული, რადგან ბევრი მოზარდი იდენტურობის კრიზისს განიცდის.

საინტერესოა მასაჩუსეტის უნივერსიტეტის პროფესორის შერი თერქლის (5) მოსაზრებაც. მეცნიერი მიიჩნევს, რომ არც ისე დიდი ხნის წინ თითქმის ყველა კულტურაში სტაბილურობა იყო სოციალური ღირებულება. დღეისათვის კი საზოგადოება ღირებულებად ადამიანის შეცვლისა და ადაპტირების უნარს აღიქვამს. თანამედროვე სამყაროში ადამიანის ცხოვრებაში ყოველთვის არის სიახლე: ახალი სამუშაო, ახალი მიმართულებით კარიერა, ახალი ტექნოლოგიები და ა.შ. (6), ხოლო პ. ქელი ზემოთ უკვე ციტირებულ ნაშრომში წერს, რომ ამ ფაქტის კონსტატაცია კარგად შეესაბამება ინტერნეტში მოქმედებისა და თვითგამოსატვის ხერხების მდიდარ არჩევანს. ანუ, თუ რეალური საზოგადოება პიროვნების თვითრეალიზების შესაძლებლობებს ზღუდავს, მას ქსელში შესვლისა და ვირტუალური პიროვნებების კონსტრუირების მოტივაცია ექნება.

ამგვარად, ვირტუალური კომუნიკაციის ახალი წესები და ნიშან-თვისებები კიბერ-სივრცის ტექნოლოგიური უზრუნველყოფით, სოციო-ფსიქოლოგიური და სემიოტიკური თვისებებით არის განპირობებული. ყველა აღწერილი სოციო-ფსიქოლოგიური თავისებურება განსაზღვრავს არა მხოლოდ ქსელში კომუნიკაციური პროცესების სპეციფიკას, არამედ ადამიანის ახალ, „ქსელურ“ კატეგორიებში აზროვნების სტილს, ინფორმაციის გაცვლას, ურთიერთობის დამყარება-წარმართვისა და კიბერ-სამყაროში ვირტუალურ სოციალურ ქცევას. თუ ადამიანი რეალურ საზოგადოებაში სრულიად რეალიზებულია როგორც პიროვნება, მისთვის ვირტუალური პიროვნებების კონსტრუირების მოტივაცია, სავარაუდოდ, არ არსებობს. ასეთ შემთხვევაში ვირტუალურ კომუნიკაციას ძირითადი კომუნიკაციის დანამატის ხასიათი აქვს. შესაბამისად, მისი ინტერნეტ-დამოკიდებულობის ინდექსი ბევრად უფრო დაბალია. მოყვანილი დასკვნები ვირტუალურ კულტურათაშორისი კომუნიკაციის მონაწილეებზეც ვრცელდება.

ამდენად, საუბარია გლობალურ პრობლემაზე: ადამიანი საინფორმაციო სოციუმში, ხოლო ვირტუალური კომუნიკაციის საკითხები განხილული უნდა იქნეს როგორც ამ გლობალური პრობლემის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ნაწილი, რადგან არა მხოლოდ ინფორმაცია, არამედ კომუნიკაციაც ხდება თანამედროვე საზოგადოების აზრობრივი დერძი.

ლიტერატურა:

1. Барт Р., Ролан Барт о Ролане Барте. М.: ООО «Ад Маргинем Пресс», 2012.
2. Нестеров В. Ю., Нестерова Е. И., Карнавальная составляющая как один из факторов коммуникативного феномена чатов: http://cyberpsy.ru/articles/carnival_internet_chats/
3. Жичкина А. Е. интeрнeт-вчeрo, вчeрoмис რეჟიმი: <http://cyberpsy.ru/articles/zhichkina-online-obshhenie/>; ვებომის თარიღი: 1.05.2018.
4. Kelly P., Human Identity Part 1: Who are you? / Metropolitan life/E-lecture from the university course about the net. 1997. ინტერნეტ-ვებომის რეჟიმი: <http://cyberpsy.ru/articles/zhichkina-online-obshhenie/>; ვებომის თარიღი: 1.05.2018.

5. Turkle Sh. *Constructions and Reconstructions of the Self in Virtual Reality*/ Massachusetts Institute of Technology. Identity workshop, 1997.
6. ინტერნეტ-წყარო, წვდომის რეჟიმი: <http://cyberpsy.ru/articles/zhichkina-online-obshhenie/>; წვდომის თარიღი: 1.05.2018.

Janeta Vardzelashvili, Salome Samkharauli
Socio-psychological Characteristics of Virtual Network Communication

Summary

The article considers the main socio-psychological characteristics of virtual network communication. All these characteristics are motivated by the technical component of virtual communication. The computer is the obligatory intermediary between the communicants. Consequently, virtual communication is mediated, which also affects the communication code.

Жанета Вардзелашвили, Саломе Самхараули
Социо-психологические характеристики виртуальной сетевой коммуникации

Резюме

В статье рассмотрен ряд социо-психологических характеристик сетевой виртуальной коммуникации, которые мотивированы техническим компонентом виртуального общения. Компьютер является посредником между адресантом и адресатом. Следовательно, виртуальная коммуникация является опосредованной, что влияет и на код коммуникации.

მერი ჭანტურია
(საქართველო)

**ქორწინებისა და ოჯახის სოციალური პოლიტიკის
ეგიპტული კვლევის შედეგების ზოგიერთი ასპექტი**

საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ოჯახი საზოგადოების სოციალური სტრუქტურის ერთ-ერთი უპირველესი და უმთავრესი შემადგენელი ელემენტია, რომლის სიმტკიცესა და სიჯანსაღეზე დიდად არის დამოკიდებული მთელი საზოგადოების კეთილდღეობა და მისი განვითარების პერსპექტივები ახლო თუ შორეულ მომავალში.

ოჯახი ისტორიული ფენომენია, რაც იმას ნიშნავს, რომ ის კაცობრიობის განვითარების სხვადასხვა ისტორიულ ეტაპზე სხვადასხვა შინაარსსა და ფორმას იძენდა. ოჯახის სტრუქტურისა და მისი ფორმების პრობლემები, რაც უფრო მეტი დრო გადის, მით უფრო მნიშვნელოვანი ხდება თანამედროვე საზოგადოებაში. დღევანდელ დასავლურ სამყაროში სულ უფრო და უფრო ცხადი ხდება, რომ ოჯახის ტრადიციული ფორმები არ აკმაყოფილებს ადამიანთა მნიშვნელოვან ნაწილს და ისინი აშკარად ცდილობენ ჩამოაყალიბონ ოჯახური ურთიერთობების სრულიად ახალი ტიპები (1, 202). ამის ცხად მაგალითს წარმოადგენს ოფიციალური ქორწინების გარეშე ქალისა და მამაკაცის თანაცხოვრების რაოდენობის საკმაოდ მაღალი ტემპით ზრდა და ზოგიერთ დასავლურ ქვეყანაში, მაგალითად, ინგლისში, საფრანგეთში, აშშ-სა და სხვა ქვეყნებში ჰომოსექსუალისტთა ინტერესების დამცველი კანონების მიღება 1999, 2013, 2014 წლებში. 2014 წლის 29 მარტს ინგლისსა და უელსში ერთსქესიანთა ქორწინების შესახებ კანონი ოფიციალურად ძალაში შევიდა (2).

ინტერესს მოკლებული არ იქნება, თუ აქ ამასთან დაკავშირებით მოვიყვანთ ინგლისის ყოფილი პრემიერ-მინისტრ დევიდ ქემერონის სიტყვებს: „ისტორიული კანონი შევიდა ძალაში, რომლითაც სქესობრივი უმცირესობების წარმომადგენლები საზოგადოების თანასწორუფლებიანი წევრები გახდნენ. მათ უყვართ ერთმანეთი, ეს ხომ მათი უფლება და არჩევანია. ჩვენ ჩვენი მხრივ დემოკრატიულ პრინციპებს ვერ ვუღალატებთ და მათ ამის უფლებას ვერ წავართმევთ. ეს ჩვენი ქვეყნის ისტორიაში უმნიშვნელოვანესი მოვლენაა“ (2).

ასეთ ვითარებაში ჩვენ წინაშე სავსებით კანონზომიერად დგება საკითხი, თუ რა მოვლის ქართულ ტრადიციულ ოჯახს უახლოეს მომავალში, შენარჩუნდება იგი თავის ძირითად ფორმებში, თუ მასაც დღევანდელ საზოგადოებრივ ვითარებაში მოუწევს თანდათანობით დათმოს თავისი პოზიციები და ჩაერთოს ევროპული სამყაროს ცხოვრების ფერხულში?

ეს საკითხი, ჩვენი აზრით, ძალზე საჭირობროტო პრობლემაა, რამდენადაც მასზე დიდად არის დამოკიდებული ქართველი ერის თვითმყოფადობის შენარჩუნება.

რამდენადაც ოჯახის შემქმნელები ძირითადად ახალგაზრდები არიან, ამის გამო, თუ როგორ ოჯახებს ჩაუყრიან ისინი საფუძველს, დიდად არის დამოკიდებული მათ ინტერესებსა და მისწრაფებებზე, მათ წარმოდგენებსა და შეხედულებებზე ოჯახის შესახებ, მის დანიშნულებასა და ფუნქციებზე, საერთოდ, ოჯახის სოციალური პრობლემების მათ მიერ გაცნობიერებაზე.

სწორედ ამ პრობლემების გარკვევის მიზნით, ჩვენ ჩავატარეთ გარკვეული ანკეტური გამოკითხვა სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სოციალურ-პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტზე.

გამოიკითხა ბაკალავრიატის I-IV კურსების 100 სტუდენტი, მათ შორის 73 ქალიშვილი და 27 ვაჟი. ანკეტა შეიცავდა 15 კითხვას.

კითხვაზე „რა არის ქორწინება - საპირისპირო სქესთა ხანგრძლივი დროით შექმნილი ინტიმური კავშირის ფორმა, თუ საერთოდ წყვილთა ინტიმური კავშირი იგივე დროით და იგივე მიზნით?“ - 74-მა რესპოდენტმა უპასუხა, რომ ის არის საპირისპირო სქესთა წარმომადგენლობის ხანგრძლივი დროით შექმნილი ინტიმური კავშირის ფორმა, ხოლო 100-დან 26-მა იგი მიიჩნია საერთოდ წყვილთა ინტიმური კავშირის ფორმად მეტ-ნაკლებად ხანგრძლივი დროით, პროცენტებში - 74/26-ზე.

კითხვაზე - „როგორ ოჯახს მისცემდით უპირატესობას - მცირეს ანუ ნუკლეარულს, თუ გაფართოებულს ანუ მრავალთაობიანს?“ - 24 რესპოდენტმა უპირატესობა მისცა მცირე ოჯახს, ხოლო 76-მა - გაფართოებულს. პროცენტებში - 24/76-ზე.

კითხვაზე - „რა უნდა იყოს ოჯახის შექმნის უმთავრესი მიზანი - ინტიმური ტკობა, შვილების გაჩენა და აღზრდა, თუ მეგობრისა და მფარველის გვერდით ყოფლა?“ - რესპოდენტთა პასუხები ასე გადანაწილდა: ინტიმური ტკობა - 16, შვილების გაჩენა და აღზრდა - 66, მეგობრისა და მფარველის ყოფლა - 18. პროცენტებში იგივე - 16, 66, 18.

კითხვაზე - „რა მიგაჩნიათ ოჯახის შექმნის ძირითად ფაქტორად?“ - რესპოდენტებმა ასეთი პასუხი გასცეს: ფიზიკური და სულიერი სწრაფვა ერთმანეთისადმი - 76, ეკონომიკური კეთილდღეობა - 11, მარტოობის დაძლევა - 13. პროცენტებში იგივე.

შემდეგი კითხვა შეეხებოდა ოჯახური კონფლიქტებისა და განქორწინების მიზეზებს: მეუღლეთა ინტერესებისა და მოთხოვნილებათა ერთმანეთთან შეუთავსებლობას, სიყვარულის გრძნობის შესუსტებასა და გაქრობას, თუ ცუდი საყოფაცხოვრებო პირობების არსებობას. რესპოდენტთა პასუხები გადანაწილდა ასე: 42, 39, 21.

მომდევნო კითხვა ეხებოდა საკითხს, რამდენად ზნეობრივად მიაჩნია რესპოდენტს დასავლეთ სამყაროში გავრცელებულ დაუქორწინებელთა თანაცხოვრება. პასუხი ასეთი მივიღეთ: 100 გამოკითხულიდან 49-თვის დაუქორწინებელთა თანაცხოვრება ზნეობრივად მიუღებელია, 42-თვის მისაღებია, 9 რესპოდენტი გარკვეულ პასუხს ვერ იძლევა.

კითხვაზე - „შენარჩუნდება თუ არა ახლო მომავალში ქართული ოჯახის ტრადიციები და საჭიროა თუ არა მათი რეფორმირება?“ - 49 რესპოდენტის პასუხი ასეთია: რეფორმირება საჭიროა, 27-ის აზრით - არ არის საჭირო, ხოლო 19 საკითხში ვერ არის გარკვეული.

შემდეგი კითხვა ეხებოდა საკითხს, თუ რა მიაჩნია რესპოდენტს ქართული ოჯახის სპეციფიკად: მამაკაცის უფროსობა ოჯახში, ცოლის ერთგულება ქმრისადმი, თუ 3 თაობის ერთად ცხოვრება. პასუხები ასე გადანაწილდა - 41, 42, 22.

კითხვაზე - „რამდენად სწორად მიაჩნიათ ქალისა და კაცის ინტიმური კავშირი დაქორწინებამდე?“ - 38 რესპოდენტმა უპასუხა დადებითად, 45-მა - უარყოფითად, 17-ს პასუხი არა აქვს.

ბოლო კითხვა მოითხოვდა პასუხს იმაზე, თუ რით არის გამოწვეული კახეთში - საქართველოს ამ სოციალურად და ეკონომიკურად განვითარებულ რეგიონში - მამაკაცების უფრო მეტი ძალადობა ქალებზე, მათი მკვლელობები, ვიდრე სხვა კუთხეებში. 65 რესპოდენტს ამის მიზეზად მიაჩნია კახელ მამაკაცთა აგრესიული ბუნება, 24-ს იქაურ ოჯახებში არსებული სოციალური სიდუხჭირე, ხოლო 11-ს - ქალების ზედმეტი ჭირვეულობა ოჯახებში.

პასუხების ანალიზის შედეგად შეიძლება გაკეთდეს ზოგიერთი ზოგადი დასკვნა:

ჯერ ერთი, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის გამოკითხული სტუდენტები არსებითად კარგად არიან გათვითცნობიერებული ქორწინებისა და ოჯახის სოციოლოგიურ პრობლემებში, რომ ისინი ძირითადად მათ უდგებიან საკუთარი ეროვნული ცნობიერებისა და ტრადიციების პოზიციებიდან;

მეორე, აქედან გამომდინარე, ისინი უპირატესობას აძლევენ გაფართოებული ოჯახის ინსტიტუტს, ვიდრე მცირე ანუ ნუკლეარულ ოჯახებს;

მესამე, მათთვის ოჯახი არის ქალისა და კაცის მიერ ხანგრძლივი დროით შექმნილი ინტიმური ცხოვრების სოციალურად ლეგალიზებული ფორმა, რომლის უმთავრესი მიზანია შვილების გაჩენა და მათი აღზრდა და არა საერთოდ წყვილთა ინტიმური კავშირი მეტ-ნაკლებად ხანგრძლივი დროით;

მეოთხე – რესპოდენტთა დიდ უმრავლესობას (76%-ს) ოჯახის შექმნის ძირითად ფაქტორად მიაჩნია ქალისა და კაცის ფიზიკური და სულიერი სწრაფვა ერთმანეთისადმი და არა ეკონომიკური კეთილდღეობის მიღწევა;

მეხუთე, რესპოდენტთა თითქმის ნახევარი ქართული ოჯახის სპეციფიკად შეუდგეთა ურთიერთერთგულებას თვლის.

გამოკითხულთა პასუხების ანალიზმა აჩვენა, აგრეთვე, ქორწინებასა და ოჯახის შექმნასთან დაკავშირებული ახალგაზრდობის ცნობიერებაში არსებული საკმაოდ საყურადღებო ასპექტები:

1) 100 რესპოდენტიდან 26-ს მიაჩნია, რომ ოჯახი არის არა მხოლოდ ქალისა და მამაკაცის ერთიანობის გარკვეული ფორმა, არამედ საერთოდ წყვილთა ერთიანობის ასევე გარკვეული ფორმა;

2) 100 რესპოდენტიდან დაუქორწინებელთა თანაცხოვრება 42-თვის ზნეობრივად მისაღებია.

3) ჩვენი აზრით, ეს ორი შეხედულება დღევანდელი ქართულ მენტალიტეტთან შეუთავსებელი რამ არის და წარმოადგენს ამ სფეროში დასავლურ სამყაროში არსებული ვითარების ანარეკლს ჩვენი ახალგაზრდობის ცხოვრებაში, რასაც არ შეიძლება სათანადო ყურადღება არ მიექცეს, როგორც მშობლების, ასევე საერთოდ საზოგადოების მხრივ.

ლიტერატურა:

1. კოდუა ე., სოციოლოგია, თბ., 1995.

2. ინგლისსა და უელსში ერთსქესიანთა ქორწინების შესახებ კანონი, ინტერნეტ-წყარო: <http://primerinfo.ge/?p=15332>

Meri Chanturia

About the Results of Empiric Research of Marriage and Family Sociology Problems

Summary

The article analyses the results of empiric research of marriage and family sociology problems held at the Sokhumi State University (faculty of social and political sciences). The results of the research have led us to the following conclusions:

1. The interviewed students are essentially aware of these problems. Their approach to these issues derives from the position of their national consciousness and traditions.

2. At the same time, one part of respondents (26%) considers a family not only as a form of unity between a woman and a man, but also a certain form of couples in general.

3. According to 42% of respondents, cohabitation of unmarried couples is morally acceptable.

To the author's mind, these two attitudes are incongruous for present day Georgian mentality, representing just a reflection of the circumstances currently existing in Western countries in the consciousness of our youth. This subject needs appropriate attention from the side of parents, as well as the whole society.

Мери Чантуриа

О результатах эмпирического исследования социологических проблем брака и семьи

Резюме

В статье проанализированы результаты эмпирического исследования социологических проблем брака и семьи, проведённого на факультете социальных и политических наук Сухумского Государственного Университета. На основании этого исследования были сделаны следующие выводы:

1. Опрошенные студенты в основном осведомлены об этих проблемах. Они рассматривают эти проблемы с позиции своего национального сознания и традиций.

2. В то же время часть респондентов (26%) считает семьей форму единения не только женщины и мужчины, но и определенных пар вообще.

3. Согласно 42% респондентов внебрачное сожитительство пар морально допустимо.

По мнению автора эти два подхода несовместимы с современным грузинским сознанием и лишь являются отражением в сознании нашей молодежи существующего в настоящее время в западных странах положения. На это должно быть обращено соответствующее внимание со стороны, как родителей, так и всего общества.

Ян Кэ
(Китай)

ПРЕПОДАВАНИЕ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА И ДВУНАПРАВЛЕННОСТЬ МЕЖДУНАРОДНОЙ КОММУНИКАЦИИ

1. Бурное развитие преподавания иностранных языков в современном Китае и его особенности

В наше время общепринято, что изучение иностранных языков является важным аспектом жизни современного человека, особенно молодёжи. Изучение иностранных языков есть процесс, своего рода знакомство с культурой и традициями других стран, других наций. Оно помогает нам в развитии мышления и воображения. В контексте мировой глобализации наблюдается процесс гибридизация мировой культуры, смешения национальных традиций, усиления сотрудничества между народами. Процесс мировой глобализации и интеграции привел к бурному росту межкультурных контактов во всех аспектах жизни современного общества. Включение Китая в мировой рынок, расширение сотрудничества с зарубежными странами значительно увеличили возможность контактов для представителей различных социальных и возрастных групп. Появились реальные условия для продвижения китайских товаров и услуг на мировой рынок, для заграничных турпоездок китайцев и проч. Таким образом, социально-политические, экономические изменения и изменения в других сферах в Китае после проведения политити реформы и открытости, особенно в последние годы существенно расширили роль и функции иностранного языка в Китае. Он теперь не только является простым учебным предметом, но и стал базовым элементом современной системы образования и средством достижения профессиональной реализации личности. Знание иностранного языка не только помогает нам общаться с людьми, обладающими другим мировоззрением и ментальностью, проникнуть в прошлое других народов, знакомиться с их настоящим и предвидеть их будущее, но и помогает нам в распространении родной традиционной культуры и информации о современной жизни своей страны.

В последние годы по мере реализации концепции «один пояс и один путь», владение иностранными языками, не только английским как языком международного общения, но и другими иностранными языками, стало актуально как никогда раньше для всей китайской молодёжи, желающей найти хорошую работу, соприкоснуться со внешним миром, улучшить свои культурологические знания. Сегодня в Китае, как и в других странах мира, знание иностранного языка – один из основных критериев при трудоустройстве и конкурентное преимущество. Особенно ценятся специалисты, знающие испанский и португальский языки, наравне со владением так называемыми «традиционными» европейскими языками, такими как, французский, немецкий стал популярным и русским. А буквально года два-три назад вырос интерес к чешскому, польскому и другим языкам восточно-центральной Европы. Что касается «традиционных» восточных (азиатских) языков, то такие языки, как японский и корейский являются самыми популярными, в тоже время вырос спрос к вьетнамскому и другим языкам стран южно-восточной Азии, ощущается потребность к знанию языков стран, находящихся вдоль Шёлкового пути, например, арабского, турецкого, казахского и

др. Одним словом, увеличение межкультурной коммуникации привело к бурному развитию обучению иностранного языка, но в нём наблюдаются некоторые неверные концепции, на которые следует обратить внимание, об одной из которых и будет речь в данной статье.

Список утвержденных Министерством образования КНР новых специальностей (по иностранному языку) бакалавриата (2011-2016)

Название вузов	Год	Иностранные языки	Общее количество преподаваемых языков
Пекинский университет иностранных языков	2011	бенгальский, казахский, узбекский, зулульский, латинский	83 специальности иностранных языков
	2012	непальский язык	
	2013	сомалийский	
	2014	тамил, туркменистан, каталония, йоруба	
	2015	армянин, малагасиец, грузинский, азербайджанец, Afrikaner язык, македонский, таджикский язык	
	2016	язык тсвана, коморский, креольский, язык шауны, тиг маскаренхас язык, язык маори, язык тонга, курдский, белорусский	
Шанхайский университет интранных языков	2014	0	
	2015	венгерский	
	2016	узбекский, чешский, польский и казахский	
Гуандунский университет иностранных языков и международной торговли	2013	польский, лаосский, камбоджийский, бирмански	
	2014	малайский, урду язык	
	2015	греческий,	
	2016	сербский, персидский, бенгальский, турецкий, чешский	
Сианьский университет иностранных языков	2014	урду язык	
	2015	0	
	2016	казахский, украинский, малайский, польский	
Второй пекинский университет иностранных языков	2013	0	
	2014	0	
	2015	польский, чешский, венгерский, лашский	
	2016	румынский, сербский, литовский, эстоский, персидский, хинди, иврит, турецкий	

Тяньцзиньский университет иностранных языков:		0	
		0	
		0	
	2016	польский, турецкий, урду, иврит, хинди, украинский, персидский, хаусский, камбоджийский, венгерский, чешский, финский и белорусский	

2. Односторонний подход передачи в межкультурной коммуникации и преподавании иностранных языков

Под межкультурная коммуникация понимается общение между людьми разного культурного происхождения. Такое общение является двунаправленным. Как инструмент человеческого общения между языком и культурой существует неотделимая связь, поэтому межкультурная коммуникация означает поглощение и распространение культуры коммуникативных сторон.

Конечная цель обучения иностранных языков заключается в том, чтобы развивать у учащихся способность двухсторонней межкультурной коммуникации. Следовательно, в процессе преподавания иностранных языков преподавателям следует уделять внимание внедрению знаний целого языка, но при этом нельзя игнорировать распространение культуры родного языка. Однако долгое время в Китае в сфере (на практике) подготовки кадров по иностранному языку наблюдается довольно серьёзный культурный дефицит: больше внедрения зарубежной, в основном, западной, особенно американской культуры, меньше распространения за рубеж своей родной культуры.

Из-за отсутствия внедрения китайской культуры в процессе преподавания иностранных языков способность выражать китайскую культуру на изучаемых языках у учащихся не соответствует фактическому уровню их знания иностранных языков, что приводит к барьерам и неудачи в межкультурной коммуникации. Ни у кого не будет сомнения, что компетентность в иностранных языках требует знания лексики и грамматики, осведомленности об основных типах вербального взаимодействия и языковых стилей. Важно также страноведческое знание. Оно дает возможность общения с людьми с другим мировоззрением и ментальностью. Но важно запомнить, что межкультурная коммуникация - это двунаправленная деятельность, в этом процессе участники не только знакомятся с другими странами, но и помогают людям знать свою страну.

Как уже сказано выше, с углублением проведения политики реформы и открытости становятся все больше и больше обмены между Китаем и внешнем миром, и области обменов становятся все шире и шире. В таком контексте явление культурного дефицита явно не соответствует требованиям и атмосфере (духу) времени. В китайской культуре, которая имеет 5000-летнюю историю, сохраняются богатые сокровища, в которых отражены образ жизни и эстетический вкус китайского народа. Однако богатство китайской национальной культуры далеко недостаточно было выведено за рубеж и тем более принято за рубежом. Поэтому, важно распространять китайскую национальную культуру с помощью знания иностранных языков, с помощью специалистов, владеющих иностранными языками, её распространение не менее значительно по сравнению с распространением зарубежной культуры.

Из-за неправильного понимания о межкультурной коммуникации в нашей стране в долгое время обращаем внимание лишь на важность введения культуры целевого языка как создатели учебной программы иностранных языков, авторы учебных пособий, так и педагоги по обучению иностранных языков (преподаватели иностранных языков, преподаватели

русского языка в том числе). В процессе обучения иностранных языков наблюдался только процесс введения культуры целевого языка, отсутствует распространение (выход) культуры родного языка, что вызывает односторонность подхода к передаче культур целевого и родного языков. Таким образом, межкультурная коммуникация становится неполной. Акцентировалось внимание на обучение знания о культуре изучаемого языка, в основном знания о западной культуре, основная цель изучения иностранных языков для китайских учащихся заключалась в овладении навыками общения на изучаемом языке, недоценивая (игнорируя) другое значение (другую цель) изучения иностранных языков – распространение культуры своей страны, которая как раз является то, что самое интересное для носителей других языков, других культур, в результате чего подготовка кадров, владеющих иностранными языками, в конце концов, не может полностью отвечать требованиям практики межкультурной коммуникации и требованиям эпохи. Не редко бывало, что люди с хорошим знанием иностранных языков могли свободно рассказывать о культуре изучаемого языка на том же языке, который они изучают, но о своей родной культуре, которая интересна носителям инокультуры, к большому сожалению, знали мало, и поэтому не в силах проявить свои глубокую культурную грамотность и независимую культурную личность, которые должны иметь образованные, интеллигентные представители страны со своей великолепной культурной традицией в процессе диалога со внешним миром. Подобные явления не только отражают отсутствие китайской традиционной культуры в обучении иностранных языков, но и свидетельствует серьёзное отсутствие духа китайской культуры в научных кругах Китая. В межкультурной коммуникации явно не хватает места и роли родной культуры, она стала "односторонним" общением, которое способствует внедрению зарубежной (западной) культуры в Китай, что несомненно важно, полезно и необходимо для страны, но дело в том, что нельзя ограничиваться только этим.

В процессе научных исследований и академических обменов большинство китайских учённых пользуется только дискурсом и теорией, взятыми (заимствованными) из Запада. Западная классика активно переводится на китайский язык. «По статистике, работы более 150 современных китайских писателей были переведены на иностранный язык. Это количество составляет всего 1.3 процента членов от Китайской Ассоциации Писателей ... Ежегодно Китай публикует довольно большое количество переведенной иностранной литературы, в то время как на американском книжном рынке, переведенная зарубежная литература составляет 3 процента рынка, среди которой очень мало книг из Китая. Влияние современной Китайской литературы очень ограничено в этом смысле» (1). Феномен акцента на западную культуру, игнорирования своей родной, местной культуры наблюдается не только в исследованиях межкультурной коммуникации, но и в практике преподавания иностранных языков.

3. Причины, вызывающие односторонний подход передачи в межкультурной коммуникации и его решение

Односторонний подход передачи в межкультурной коммуникации вызывается рядом причин, прежде всего, экономической. Долгое время благодаря своей политической, военной мощи и экономической гегемонии западная культура, особенно американская, получила дискурсивную гегемонию в мировой культуре, стала сильной культурой, которая заменяет слабую. Экономическая глобализация создала благоприятные условия для того, чтобы западная культура продавала свой образ жизни и идеологию во всем мире, осуществляла культурное завоевание. В таком контексте равенство культурного обмена было подрывно, у людей лишено чувство равенства в культурном обмене, непонимают концепцию интерактивного взаимодействия, местная культура на мировой платформе культурного

обмена постепенно теряет свой голос, теряется и баланс в культурном обмене между Китаем и Западом. Другой из основных причин дисбаланса межкультурной коммуникации является то, что в течение долгого времени люди слепо одержали зарубежную (западную) культуру.

Для полного решения проблемы одностороннего культурного внедрения, для избавления от односторонности межкультурной коммуникации прежде всего необходимо изменить неправильное понимание межкультурной коммуникации, установить равное межкультурное коммуникативное сознание, достичь равного международного общения. Это требует разработки учебного плана, чтобы статус китайской культуры был поднят до уровня, равного западной культуре, чтобы китайская культура как неотъемлемая часть преподавания иностранных языков была включена в учебный план (план обучения), чтобы у педагогов и учащихся сформировалось равное коммуникативное сознание (представление) (об обмене информацией), укреплялось сознание «выход китайской культуры», и тем самым можно обеспечить двусторонность (двухстороннюю природу, двухсторонний характер) культурной передачи.

Могущество любого государства зависит, с одной стороны, от того, способно ли оно своевременно понимать и поглощать последние передовые научные и культурные достижения мира, а с другой стороны, от того, способно ли оно точно распространять свои мировоззрения и ценности с помощью своих последних достижений науки, техники и гуманитарных наук. Первое можно назвать культурное заимствование, а последнее – культурный выход. Одним из ключевых средств для реализации данного процесса является перевод. Иными словами, увеличение межкультурной коммуникации также породило процветающий переводческий рынок. Можно сказать, что подготовка кадров по переводу - это настоятельная необходимость того, чтобы Китай интегрировался в мир, а мир понял Китай. Но сегодня переводческий рынок Китая не хватает достаточного количества квалифицированных переводчиков-профессионалов. *Об этом говорит генеральный секретарь Китайской ассоциации переводчиков заместитель начальника Китайского управления издательства литературы на иностранных языках Хуан Юи «Китай нуждается в команде профессиональных переводчиков-экспертов для продвижения Китайской культуры на мировой арене» (2).* Переводчики, подготовленные по традиционной модели обучения, уже не смогут удовлетворить потребности быстрого общественного и экономического развития нового времени.

4. Новые требования в межкультурной коммуникации

В последние годы в связи с заметным ростом международного статуса Китая интерес внешнего мира к Китаю все больше повышается, одновременно усиливается и культурное ценностное сознание у самих китайцев - всё это способствует превращению межкультурной коммуникации с прошлой односторонней связи в сегодняшнюю двустороннюю связь. Хорошо, что в настоящее время в Китае уже начинается уделять внимание проблеме двунаправленности межкультурной коммуникации, однако, способность выразить уникальные предметы, концепты и явления китайской культуры у учащихся пока не радует.

В межкультурной коммуникации больше нельзя ограничиваться овладением навыками и умениями выражать зарубежную (западную) культуру на изучаемом языке, а должны знать, как развивать у учащихся иностранных языков способность передать информации о китайской культуре. Важно понять, что в понятии межкультурной коммуникации слово «коммуникация» (communication) обозначает коммуникативное поведение, которое носит двусторонний характер. Межкультурная коммуникация не может ограничиваться пониманием коммуникативного объекта (собеседника, адресата), это и процесс культурного взаимодействия между коммуникативными сторонами, а также и культурное воздействие (влияние) на участников коммуникации коммуникативного объекта. Чтобы учащиеся иностранных

языков научились рассказывать о Китае, о его традиционной культуре и его современной жизни представителям других стран, других культур на их языках, способствовать распространению китайской культуры во всем мире, помочь весь мир узнать Китай. Или образно говоря: «рассказать китайскую историю». В контексте глобализации повышение культурного качества нации, усиление национальной самооценки, национальной уверенности и национальной гордости, чтобы учащиеся поддерживали свою культурную самобытность (идентичность) в межкультурной коммуникации, чтобы достигалась реальная межкультурная коммуникация, и чтобы китайская культура вышла в мир – всё это стало актуально и важно как никогда раньше. «Цель освоения профессиональных навыков иностранных языков состоит в том, чтобы лучше общались китайской и зарубежной культурой, чтобы лучше передать китайский голос и рассказать миру истории о Китае» (3).

Основная идея «Одного пояса и одного пути» заключается в пяти связующих элементах - политическая координация, взаимосвязь инфраструктуры, бесперебойная торговля, свободное передвижение капитала и укрепление близости между народами. Основа для реализации основной идеи «Одного пояса и одного пути» – язык, языковое общение, поэтому в этом процессе иностранный язык играет крайне важную роль.

5. Практика ГУИЯ И МТ

Для того, чтобы идти в ногу со времени, чтобы подготовить кадров со знанием иностранных языков, конкретно для нас, русского языка, отвечающих требованиям современного общества, мы делали некоторые попытки в своей педагогической практике, для примера возьмем практический курс для магистров «Перевод с русского языка на китайский и с китайского на русский». Курс предназначен для первокурсников магистратуры всех направлений. Курс ставит своей целью оформлять компетентность перевода с русского на китайский и с китайского на русский, материалы которого и устного и письменного характера.

Учебный материал составляют преподаватели факультета русского языка Гуандунского университета иностранных языков и международной торговли, это объективно обусловлено отсутствием на сегодняшний день в книжных магазинах и библиотечных фондах ВУЗов единой учебной литературы по переводу для подготовки магистров и содержащей в себе системную подборку текстов на современную тематику. Принципы в выборе материала для курса - помочь обучающимся овладеть навыками чтения и перевода публицистических текстов повышенной трудности. Тематика текстов дает представление об актуальных для мирового сообщества проблемах, современном положении в России и Китае и тех общественных процессах, которые в них происходят в настоящее время. Представлены лексико-грамматические комментарии к текстам, которые облегчают работу по овладению учебным материалом. Конечной целью курса является формирование определенной степени межкультурной коммуникативной профессионально ориентированной компетенции у учащихся.

В текстах, используемых на курсе содержится описание быта и реалий общества как России, так и Китая; рассматриваются аспекты культурологического плана российского и китайского общества, что позволяет учащимся помимо языковых знаний освоить необходимый спектр экстралингвистических знаний.

Подбор текстов на русском и китайском языках по общественно-политической, социальной и экономической тематике. Фокусируясь на всестороннем изучении России, материал курса затрагивает понятия следующих дисциплин: «Мировая экономика», «Международные отношения», «Мировая политика» и т.д. Такой принцип формирования содержания материалов призван продемонстрировать прикладной характер нашего курса, возможность их применения к тем или иным реалиям любых стран мира, что расширяет спектр компетенций учащегося.

В результате освоения дисциплины учащиеся должны знать: современные проблемы, касающиеся как всего мира в целом, так и России и Китая в особенности. Отличительные черты нашего курса (выбранных нами материалов для данного курса) заключается в том, что мы сознательно (специально, целесообразно) подбирали достаточно много текстов о современной жизни Китая, точнее о Китае сегодня. В процессе введения данного курса особенно подчеркивается подготовка компетентность учащихся рассказывать о китайской истории и Китае вообще, и о его современной жизни в особенности. Оформление у учащихся компетентность обслуживать обществу и внешней пропаганды, повышение их конкурентоспособности на рынке трудоустройства, изменение ситуации несоответствия (разрыва) подготовки кадров иностранных языков с возрастающего статуса Китая в международной арене – вот и главная цель нашей практики.

Как правильно отметил Цай Минчжао, директор агентства «Синьхуа» «Со значительным увеличением общей национальной мощи и повышением международного статуса Китай направляется в центр мировой сцены значительно улучшилась его способность к участию в международных делах. Отношения между Китаем и миром претерпели исторические изменения» (4). Центральное правительство Китая придаёт большое значение укреплению внешней пропаганды и улучшению межкультурного коммуникационного потенциала. «ЦК КПК выдвинул ряд важных идей (концепций), такие как «китайская мечта», «четырёхаспектная всесторонняя стратегия» (Четыре всесторонних аспекта), «отношения держав нового типа», «Сообщество единой судьбы», дипломатическая концепция «близость, искренность, взаимовыгода и снисходительность» (Принципы «Дружелюбие, искренность, взаимовыгодность и толерантность» в отношениях с соседними странами), концепция «один пояс один путь», что вызывало широкую (серьёзную) озабоченность у международного сообщества» (4). Экономическая ситуация, идеология, политическая система, руководство партии (государственный строй), управление сетью (интернетом), национальная и религиозная проблема, вопрос о Тибете и Синьцзяне, вопрос прав человека - эти проблемы долгое время находятся в центре внимания зарубежного общественного мнения. Вот о чем и должны уметь говорить переводчики русского языка.

В репортажах о международных горячих точках таких, как мировые экономические тенденции, большие страновые отношения, столкновение цивилизаций, безопасность против терроризма, изменение климата, управление сетью, региональный спор.

Его знание необходимо для эффективного взаимодействия государств друг с другом во многих сферах жизни (науке, политике, культуре, искусстве и т.д.). Актуальная тема материала, живое и свежее содержание текста интересны учащимся, что способствует повышению их активности к курсу и изучения.

В последнее время все больше подчеркивается концепция об основных имссиях современных вузов, и именно - обучение, научное исследование и обслуживание обществу. Каждая из которой важна и актуальна, но на сегодняшний день последняя иногда оказывается особенно актуальной. В настоящее время во всем Китае наблюдается постоянный увеличивающийся спрос на специалистов со знанием русского языка. Человек со знанием русского языка легче найти работу и хорошее место в обществе. Результаты трудоустройства выпускников в последние годы показывают, увеличивается спрос на специалистов со знанием русского языка не только среди частных предприятий, как это было нескольких лет тому назад, но и государственных предприятий и учреждений, а также представительств российских компаний.

Разрыв между обучением русского языка в вузах и действительностью и обществом влечет за собой несоответствие профессиональной подготовки выпускников по специальности русского языка потребностям работодателей. Обучение одному лишь языковому зна-

Мажена Собчак*
(Польша)

ЗАБОТА О ЗДОРОВОМ ОБРАЗЕ ЖИЗНИ И РАЗВИТИИ ФИЗИЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ В СОЦИАЛЬНЫХ ГРУППАХ – КОМПОНЕНТ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ

Хорошее здоровье, благополучие и внешний вид зависят от многих факторов, в том числе ведения активного образа жизни и рациональной физической активности. Осведомлённость поляков о здоровом образе жизни очень высокая. Тем не менее, вера в то, что здоровье человека зависит в большей степени от своего собственного стиля жизни, не прибегая к помощи медицины не вызывает широких резонансов в повседневной жизни. Эта связь подтверждается результатами общенационального исследования, проведённого в сентябре 2015 года, касающихся здоровья, образа жизни и их связей:

- физическая активность и здоровое питание не представлено широко в Польше;
- почти половина поляков признают курение сигарет;
- увеличение распространённости социальных патологий: алкоголизма и наркомании;
- оздоровительные действия сосредоточиваются на лечении, а не на профилактике;
- невзирая на осознание возникающих благ без стрессового образа жизни только небольшой процент лиц способен эффективно справляться со стрессом;
- значительный процент поляков (на основе их собственной декларации) может быть описан как людей, не заботящихся о своём внешнем виде и здоровье.

В результате запущенности в отрасли профилактики, в Польше мы имеем значительно худшие показатели здоровья, чем в других странах Европейского Союза. Целью данной статьи является показать, как сектор социальной политики в рамках социальных кампаний, способствующий продвижению деятельности в области здравоохранения и какие последствия они приносят в формировании отношения польского общества.

***

«В конце двадцатого века человечество вступило на высокий ступень цивилизационного, технологического и экономического развития... Овладение атома, роботизация, развитие электроники и химии объявляют просто невероятные шансы дальнейшего производственного прогресса. Ничто, однако - так же, как и раньше - не может совершаться ни без собственных средств, ни без новых угроз или просто опасностей» - констатирует М. Добрачинский во вступлении к «Докладу о состоянии мира». Желая защитить общество перед этими опасностями, наиболее ответственные учёные мира ищут пути выхода из этой ситуации.

Среди многочисленных угроз и вызовов современной цивилизации, среди наиболее опасного - особенно для детского населения - это опасность для окружающей среды, старые социальные институты - включая образование, забытые социальные проблемы - привычки, малоподвижный образ жизни и пассивное поведение людей, отсутствие толерантности, желание придерживаться старых привычек, изолирование от широко распространённых вокруг несправедливости, эгоизма и быта. Это вызывает такие болезни как отчуждение, апатия, наркотическая привязанность, бунтарство, агрессия, терроризм, пытки и даже преступления.

Следствием современного развития цивилизации является глубоким кризис, охватывающий мир во всех его областях: экзистенциальной, экономической, социальной, полити-

---

* Университет Экономики в Быдгоше.

ческой, в человеческом сознании. Мы забываем, что правда о том, что «инвестирование в людей гораздо важнее, чем инвестиции в машины» (1, 5). Это в первую очередь инвестиции в их сознании, во всестороннее развитие и здоровье.

В шестидесятых годах, Всемирная организация здравоохранения определила термин здоровья и пришла к выводу, что это полнота физического, психического и социального благополучия человека, и это не только отсутствие болезней или физических дефектов (2) Если мы постигаем здоровье как совокупность культурной ценности нашего качества жизни, то его следует рассматривать с точки зрения социальной культуры (3, 226), По словам Т. Парсонс, американского социолога, создателя теории функциональных заболеваний, болезнь проявляется в неспособности выполнять задачи, ожидаемые обществом (3) Благодаря этому определение здоровья и болезни набрали более индивидуального значения, в котором здоровье трактовано как необходимое условие эффективного участия индивидуума в жизни в социуме. Эта теория имеет гуманистические обертоны, где каждого человека, при условии, что он выполняет свою социальную роль, следует рассматривать в качестве здорового.

Сегодня ценность здоровья понимается как функция улучшения образа жизни, производительности и умения решать разные социальные ситуации. Концепция образа жизни используется для обозначения «характерной для отдельных лиц и групп, настраиваемой определенной модели поведения», которая является проявлением выбора, для данной социальной среды (4, 22-26), Может быть выражением сознательных решений стремящихся к изменению себя людей в направлении признанным желательным или в данной ситуации необходимым.

Использование концепции образа жизни в связи со здоровьем начались с переориентацией подхода к детерминантам здоровья. Признано, что образ жизни более чем на 50% ответственный за здоровье человека, привело к повышению интереса к формированию общественного мнения и пропаганде здорового образа жизни. В документе «Здоровье для всех к 2000 году», Европейская комиссия заявила, что «в обход ключевого для здоровья значения важности здорового образа жизни, необходимо предпринять активные действия, направленные на трансформацию образа жизни современных обществ, так что бы их состояние достигло самого высокого уровня» (6, 418).

Одним из направлений укрепления потенциала здравоохранения, в рамках концепции и стратегии действий в интересах здоровья является его продвижением. Согласно определению, представленной Оттавской Хартией – это процесс, дающий людям увеличение контроля над своим здоровьем и возможность его улучшение (7, 39), Лозунг «Ваше здоровье в ваших руках» - стратегия в области укрепления здоровья, и как представляется, важный фактор в культуре современного человека. Принятие этой концепции и действие в соответствии с ней, помогает человеку достичь хорошего здоровья. Желание перемен должно происходить в соответствии со стратегией, лежащей на развитие климата благоприятствующего изменениям в обществе. Эти действия должны вызывать социальное одобрение, принятие и готовность активному участию. Этой цели должна служить осуществляемая государством политика в области здравоохранения, ориентированная как на здорового, так и на больного члена общества. Это она отвечает за общее осуществление медико-санитарных потребностей человека, принимая во внимание все затраты, которые для удовлетворения этих потребностей должны быть понесены (8).

Поведение человека, вредящее здоровью, часто бывает оценено обманчиво, как положительное. Неправильные образцы культуры и субкультуры вызывают аномальное поведение, являются следствием давления общества и массово реализуются. Это способствует формированию неправильных привычек, отношений и вредящего здоровью выбора. Человек, имеющий ощущение принадлежности к обществу, зачастую применяет те же самые модели поведения, которые в обществе широко распространены.

Образ жизни, который может эффективно бороться с цивилизационными угрозами здоровья современного человека и облегчить себе преодоление стресса имеет вписанный в свою систему ценностей физическую активность. «Это форма участия в физической культуре, целью которой является удовлетворение потребностей самореализации в области конкуренции моторики на пути к достижению наилучших результатов» (9, 10). Помимо стремления к престижу, физическая активность развивает стремление к самореализации, которые дают жизни единицы и группы динамики, показывают, что это стремление к чему-то и до бытия кем-то, к примеру, человеком всесторонне развитым, здоровым, эффективным, аккуратным, красивым, который мог организовывать своё свободное время, опираясь на радости жизни и мотивации к действию. Таким образом, физическая активность имеет большое значение профилактики здоровья.

Определяя перспективы изменения образа жизни в условном 2000, А. Сичинский утверждает, что физическая активность имеет шансы быстрого развития. Это она может стать «существенным элементом различных моделей образа жизни будущего» связанных с проблемами здоровья, профилактики здоровья и способов противодействия социальной патологии, проблемы преодоления стресса. В этой связи возникает ситуации, в которых мы имеем дело с коллективами открытыми, современными, с элементами конкуренции, особенно в группах, стремящихся к доминированию, и, наконец, к возможности выбора здорового образа жизни (5, 76).

Для успеха, выражая приверженность принципам здорового образа жизни, необходимо внести изменения в обществе. Необходимо добиваться того, чтобы полезным для здоровья поведением сопровождала общественная поддержка. Отправной точкой для начала процесса может быть кампании по информированию общественности. Это ряд действий, направленных на конкретную аудиторию, с целью изменить отношение или поведение определённой группы людей, используя массовые каналы связи (традиционные СМИ, нестандартные действия). Чаще всего в её реализацию ангажируется много субъектов: бизнес, медиа, общественные организации, государственные учреждения, делая возможными разные формы участия: финансовую помощь, речевую и тому подобное.

Эффективная социальная кампания должна быть организована профессионалами – рекламные агентства вместе со средствами массовой информации. Это они имеют опыт и знания о рынке, знание инструментов и методов маркетинга. Для рекламного агентства социальные проекты являются не только формой саморекламы, но прежде всего шансом на исправление какой-то части мира, а также развитие своего творческого потенциала. Социальная реклама должна быть «жесткой», в отличие от коммерческой, должна убедить человека, чтобы он решился внести изменения или полностью поменять образ жизни. Социальные проекты позволили рекламным агентствам изменить свой имидж, и реклама стала играть важную роль в общественной жизни (10).

Социальные кампании под лозунгом «Пей молоко, будешь Большим!» пропагандирующие молоко и молочные продукты, много лет проводит Международная Ассоциация Рекламодателей в Польше. Целью авторов идеи является побуждение детей к питью большего количества молока. Одна из главных причин остеопороза (прогрессирующее уменьшение костной ткани), которая угрожает свыше 9 млн. взрослых поляков, это недостаточное употребление молочных продуктов в детстве. Кампания направлена на детей в возрасте 5-13 лет и их родителей - весёлые истории, которые рассказываются ровесникам детей, которые благодаря питью молока набирают уверенности в себе, заканчиваются появлением известной личности, которая говорит: «Пей молоко, будешь Большим». Кампании, направленные на рекламирование молока, реализуются также в других странах, напр. в США под девизом «У тебя есть молоко»? Это не социальная кампания (финансируется за счёт производителей молока) ролики не транслируются по телевидению. Однако, как и в Польше поддерживает

крупнейшие звезды шоу-бизнеса и спорта. Кампания в Польше охватила все средства массовой информации. Сначала медицинские центры, поддерживали акции своим авторитетом Институт пищевых Продуктов и Питания, Мультидисциплинарный Остеопоротический Форум, Цент Биохимии и Здоровья Ребёнка. Действиям в национальном масштабе предшествовал пилотный проект в сентябре и октябре 2010 года в Верхней Силезии. Включал в себя рекламу на региональном телевидении TVP и радио, наружную рекламу и рекламу в региональной прессе. Результаты были обработаны в два этапа, проведены бесплатно институтом Millward Brown SMG / KRC (25), В январе 2011 года, рекламная деятельность под девизом «Пей молоко, будешь Большим!» накрыли всю страну. Поддержанная более чем 100 партнёрами из средств массовой информации, маркетинга и рекламы. Одной из обязанностей телекомпании TVP, как общественного института донести социально важную информацию, и это и есть социальные кампании (11).

Обеспокоенная здоровьем эмоциональным, умственным и нравственным детей и молодёжи, в июне 2001 года Ирена Козьминьска, основатель и президент Фонда ABCXXI инициировала кампанию «Вся Польша читает детям». Она была направлена на то, чтобы объяснить родителям пользу, вытекающую от совместного повседневного чтения. Организованы многочисленные вечера чтения, напоминали о необходимости провести время со своими детьми. Ежедневно, по крайней мере, 20 - минут чтения детям, учит думать, развивает память и воображение. Это помогает отличать добро от зла, приносит радость и уверенность в себе. Поощряя общее чтение, кампания привлекла внимание к необходимости для родителей контролировать количество и качество телевизионных программ и компьютерных игр, которым дети уделяют так много времени сегодня. Рекламный ролик, транслируемый на телеканале TVP, показывает юмористическую сценку, в которой ребёнок приходит к смотрящему телевизор отцу и спрашивает: «Папа, а ты умеешь читать?», достиг желаемого эффекта.

В ноябре 2003 года кампании стали набирать институциональный характер. Они появились координаторы для каждого воеводства, города, муниципалитета, сотрудничающих учреждений, школ и детских садов. Социальную кампанию «Вся Польша читает детям», в настоящее время проводят по всей стране несколько тысяч добровольцев, а программы Фонда ABCXXI «Читающие школы» и «Читающие детсады» объединяют тысячи школ и детских садов. Организации, которые ввели ежедневное чтение вслух для детей, наблюдают более глубокое понимание текстов и содержания, улучшение концентрации, лёгкость в устных и письменных ответах, повышение мотивации к обучению и готовность к сотрудничеству, формирование связей между учениками и между учениками и читающим преподавателем, увеличением читающих среди детей и уменьшения количества антиобщественного поведения. Регулярные исследования IPSOS (20) показывают, что социальная кампания «Вся Польша читает детям» знают 85% респондентов.

Социальная компания «Кодекс Здоровой Жизни» содействует сохранению снижения риска развития рака. В рамках кампании Центр Онкологии - Институт в Варшаве организовали пикник и прогулку под лозунгом «Хожу, Бегу, Живу». Основной целью мероприятия является пропаганда здорового поведения, исходя из предположения, что «профилактика лучше, чем лечение». Эти мероприятия в основном предлагают: использование здорового питания, богатого фруктами и овощами, забота о весе, регулярной физической активности, отказ от курения и чрезмерного количества алкоголя. Участники могли бесплатно измерить артериальное давление, уровень холестерина и глюкозы в крови, вычислить свой индекс массы тела (ИМТ), а также сдать кровь. В настоящее время в Польше, злокачественные опухоли являются первой причиной смертности среди женщин и на втором месте - среди мужчин. В то же время, немного поляков знают, что ведение здорового образа жизни может не только улучшить общее состояние здоровья, но и предотвратить множество

смертей от рака. И несмотря на то, что большинство (84%) считает, что должны заботиться о своём здоровье, только 13% перекалывают эту обязанность на государственные учреждения (12). Более 78% респондентов достаточно заботятся о своём здоровье. Средний поляк, хотя и имеет общие знания о вреде курения, ожирения, недостатке физической активности, неправильного питания, злоупотребления алкоголем, не реализует их в повседневном поведении. Более того, только 12% опрошенных поляков соотносят ведение здорового образа жизни в борьбе с профилактикой рака (26).

Кампания пропагандирует основные принципы нового издания Европейского Кодекса по Борьбе с Раком, подготовленного в ЕС. Рекомендации относятся к здоровому, активному образу жизни, а также скрининга и ранней диагностики (13).

Мы одна из наименее активных стран в Европе - этот вывод следует из отчёта, составленного Всемирной Организацией Здравоохранения. Более 70% поляков не выполняют каких-либо упражнений, а также около 10% только иногда (реже одного раза в неделю). Вопреки распространённому мнению, чтобы повысить эффективность необходимо не подвергнуться многочасовым тренировкам, а только увеличить свою повседневную физическую активность.

В целях пропаганды более простых методы физической активности была организована Национальная Организация Физической Активности «Поставь сердце на ноги». Организаторы подчёркивают, что активный образ жизни может проводить каждый человек, независимо от возраста и предыдущего опыта занятий спортом. Дефицит подвижности вызывает ожирение и избыточный вес, а также способствует развитию таких заболеваний, как сахарный диабет, атеросклероз и гипертония.

Для участия в кампании призвали представителей местных общин, представляющих жителей всей страны. Благодаря их инициативе, мероприятия по содействию активному и здоровому образу жизни проходят повсеместно во всей Польше.

В рамках кампании прошли спортивно-рекреационные мероприятия на открытом воздухе во многих городах Польши. При поддержке президента Польши, при поддержке Министерства Образования, Олимпийского Комитета Польши, Ассоциации Здоровых Городов Польши и научных организаций в том числе: Польское Кардио-логическое Общество, Польское Общество Исследований Атеросклероза, Польское Общество Спортивной Медицины. Кампания организована совместно с Pfizer Foundation, благотворительной организацией, основанной Pfizer Inc., которая первая начала финансирование программ медицинского образования в Центральной и Восточной Европе. Медиа-партнёрами акции были: телеканал II TVP, Radio ZET, Super Express, и Onet.pl (22).

В кампании «Спортивная Семья - Бактерия Спорта», организованной Олимпийским фондом Польши и Агентством Artim, чтобы вдохновить поляков заниматься физкультурой целыми семьями, заботясь о физическом состоянии детей и взрослых. Благодаря этому, в первый раз в Польше в таком крупном масштабе изучается физическое состояние учащихся начальных школ. Учителя физкультуры проводят Тест Физического Состояния, подготовленный доктором Кшиштофом Жухором, руководителя Отделения Теории Физической Культуры AWF, который определяет индивидуальную физическую активность, среди прочего: гибкость, скорость, прыгучесть, силу рук, выносливость и сила мышц живота, независимо от возраста и пола. Он имеет очень простые критерии, разработанные на основе различных распространённых тестов со всего мира. Упражнения были выбраны таким образом, чтобы они могли быть выполнены в любых условиях и всеми. Баллы полученные в процессе тестирования могут стать элементом позитивной конкуренции, например, в семье, потому что оценки и стандарты, применяемые в индексе позволяют сравнить достижения взрослых и детей. Для того, чтобы проверить его состояние приглашаются все желающие. На веб-сайте (18) кампании, вы можете найти интерактивные анкеты с описаниями упражнений для тес-

тирования. Средства массовой информации поддержавшие акцию: «Польское Телевидение», «Польское Радио», «Региональная Пресса», «Спортивный Обзор», «Просто». Кампанию также поддерживает плеяда величайших звёзд польского спорта.

В Польше, каждый год более 14000 случаев рака груди - болезни, которая является наиболее распространённой причиной смертности среди женщин в связи с поздним выявлением болезни, в связи с отсутствием образования, страха и низким уровнем информированности. Хотя эпидемиологические исследования подтверждают, что процент смерти от рака молочной железы ниже, в последние годы, женщины по-прежнему часто не знают, как контролировать свою грудь, а врачи избегают этой рутинной процедуры.

С марта 1998 года Avon Cosmetics Польша проводит «Большую Кампанию Жизни», которая направлена на повышение осведомлённости о профилактике рака молочной железы и осведомлённости женщин, что раннее обнаруженная болезнь излечима, и что они сами должны заботиться о своём здоровье. Ежегодные марши под лозунгом «Вместе Мы Победим Рак» соединяют больных и здоровых в борьбе с раком молочной железы, по всех территории Польши проводятся акции с целью донесения знаний о профилактике рака молочной железы.

На сегодняшний день все акции пропаганды здоровья реализованные в рамках «Большой Компании Жизни» собрали более 15 миллионов злотых. Avon собирает средства за счёт продажи продуктов с розовой лентой, а также путём организации благотворительных балов и концертов, подготавливая рекламные кампании (например: «Чего глаза не видят», «Хорошо иметь грудь», «Всегда»), поддерживая мюзикл «Ромео и Джульетта» - часть доходов от продажи билетов и программ были переданы в адрес «Большой Кампании Жизни». Кроме того, при реализации проектов, связанных со здоровьем, осуществляемых в рамках кампании, совместно организовали курсы для медсестёр из всей Польши в области профилактики, основанные на введении привлекательных условий страхования на случай заболевания на рак молочной железы для консультанток Avon. Субсидирует УЗИ груди в 100 медицинских центрах по всей стране, как часть проекта «Твоё Первое УЗИ молочных желёз». При реализации проекта, компания сотрудничает со многими организациями такими как: «Варшавский Клуб Женщин После Мастэктомии Амазонки», «Польская Организация Борьбы с Раком», а также представители органов государственной власти (19). В 2003 году от имени Avon ОВОР провёл исследование на тему понимания акции «Большой Кампании Жизни» среди женщин в возрасте от 15 до 60 лет. Результаты двух опросов были сравнены и однозначно заявлено, что компания почти повсеместно известна польским женщинам (94%) людей в возрасте от 15 до 60 лет, более 68% считают её исключительно частью рекламы косметики, и более 17% понимают, что в дополнение к продвижению косметики, Avon также участвует в благотворительной деятельности по борьбе с раком молочной железы. Объявлено о высокой информированности «Большой Кампании Жизни - Avon против Рака Грудь» - слышали об этом более 62% польских женщин.

Формирование здорового образа жизни является сложной задачей, которая требует взаимодействия многих сред. Как показывает практика, достижение долговременных изменений такого поведения в массовом масштабе очень сложно, хотя возможно. В развитых демократических странах спорт и физическая активность, стали общим благом, фактор, влияющий на здоровье и личность, способствует развитию здоровых привычек и отношений.

Гибкость методов, достижение требований адаптации к изменяющимся условиям, а также забота о правильном биологическом развитии и активной здоровой жизни это основные задачи современного поляка. Однако в обществе взрослых преобладает стиль жизни, далёкий от здорового стиля жизни. Достоинства здорового образа жизни и спорта, представленные в разных, доступных для каждого формах, все время остаются неизвестными или

недооцениваемыми. При увеличении возраста жизни поляков несёт серьёзную угрозу здоровью и качеству жизни. Похожая констатация связывается с показателями безработицы, которая с экономическими последствиями также поднимает риск заболеваемости. Такое состояние определяется наличием и доступностью (ценами), плохим предложением программ для людей всех возрастов и состояния здоровья.

Польша, следуя примеру других стран ЕС, жизненно заинтересована в развитии и распространении различных видов спорта. Это находит своё отражение в социальной политике - с 2003-го года действует «Стратегия Развития Спорта в Польше до 2012 года», включающая конкретные цели и задачи (14).

В связи с этими, кажется, необходимо разрабатывать кампании по профилактике заболеваний, направленные на различные аудитории. Действия, направленные на изменение мировоззрения требуют общности, единства воздействий в области здоровья человека. Все хорошо знаем, что здоровье это богатство. Просто мы не всегда знаем, как этого достичь. В значительной степени это зависит от того, сколько людей смогут изменить свой образ жизни, как изменят свои привычки. Будут ли они вызывать желание заботиться о здоровье, физической активности, о стиле здоровья, а также распространять его между родственниками и друзьями.

У нас, как у непосредственных участников общества, есть ещё много дел для реализации в этом направлении.

Литература:

1. Добрачинский М., Рапорт о состоянии мира, ПВН, Варшава, 1990.
2. Добрачинский М., Отчет о состоянии мира, Oxford University Press, 1990.
3. Знанецкий Ф., Культурная реальность. Чикагский университет, 1919 г. (II Издание- Нью-Йорк 1982), [в] укреплении здоровья: социально-культурный контекст внизу. ред. Гловацька Данута Мария. Познань, Kozięgłowy, 2000.
4. Сициньский А., Жизненный стиль концептуальные и теоретические проблемы, Варшава, 1976.
5. Сициньский А., Образ жизни. Трансформации в современной Польше, Варшава, 1978.
6. Здоровье для всех к 2000 году целей и задач польской программы. Варшава, 1988.
7. Ottawa. Хартии укрепления здоровья 1986[B]. JB Карский, пропаганда здорового образа жизни. Понятие и принципы, «Здоровье», 1993, №3-4.
8. Влодарчик С., политика здравоохранения в демократическом обществе, University Medical Publishing House «Везалии», Лодзь-Краков-Варшава, 1996.
9. Малая энциклопедия спорта, Oxford University Press, 1987.
10. Витас К., Маркетинг идей, МПК-Т, №129, 2-06-2006.
<http://www.marketing-news.pl/theme.php?art=401> (13. 11. 2007).
11. Приложение к постановлению Совета TVP SA No. 108/2005 от 29 марта 2005 (10. 10. 2007).
12. Общенациональный опрос, проведенный в ноябре и декабре 2006 года по заказу Центра Онкологии- Института в Варшаве.
13. Бойл П. и др., Европейский кодекс против рака и научное обоснование: третья версия (2003). Летописи Oncology 14: 973-1005.
14. Стратегия развития спорта в Польше до 2012 г. <http://www.menis.pl/> (23. 10. 2007).
15. Гловацька М. Д., Укрепление здоровья: социально-культурные контексты, Познань, Ко-зегловы, Волумин 2000.
16. Парсонс Т., Социальная структура и личность, PWN, Варшава, 1968.
<http://www.mediweb.pl/womens/wyswietl.php?id=893> (13. 11. 2017).

17. Карский Й., Пропаганды здорового образа жизни. Понятие и принцип, «Публичное Здоровье», 1993, №3, 4.
18. <http://www.wysportowanarodzina.pl> (12. 01. 2008).
19. <http://www.wielkacampaniazycia.pl/> (16. 01. 2008).
20. <http://www.calapolskaczytadzieciom.pl/nowa/> (06. 12. 2007).
21. <http://www.marketing-news.pl/theme.php?art=401>
22. <http://www.mediweb.pl/womens/wyswietl.php?id=893>(13. 11. 2017).
23. <http://www.menis.pl/>
24. <http://oboppl/>
25. <http://www.pijmlekobedzieszwielki.pl/>(13. 11. 2007).
26. <http://www.ukie.gov.pl/WWW/serce.nsf/>(20. 12. 2007).
27. <http://www.wysportowanarodzina.pl/>

Wielka Kampania Życia - Avon Kontra Rak Piersi

- ☞ Twórcy: Avon Cosmetics Polska
- ☞ Cel: szerzenie wiedzy na temat profilaktyki raka piersi
- ☞ Odbiorcy: kobiety w wieku 15- 60 lat
- ☞ Data rozpoczęcia: III. 1998 r.

źródło: www.avon.pl (07. 02. 2008 r.)

მაჟენა სობჩაკი

ზრუნვა ცხოვრების ჯანსაღ წესსა და ფიზიკური აქტიურობის განვითარებაზე სოციალურ ჯგუფებში – სოციალური პოლიტიკის კომპონენტი რეზიუმე

ნაშრომში ყურადღება გამახვილებულია ცხოვრების ჯანსაღ წესსა და სოციალურ ჯგუფებში ფიზიკური აქტიურობის სწორ განვითარებაზე. აღნიშნულია, რომ ეს არის სოციალური პოლიტიკის კომპონენტი, რომელიც გავლენას ახდენს სოციალური ჯგუფების ფორმირებასა და საქმიანობაზე.

Mazhena Sobchak

Caring to Maintain Healthy Lifestyle and Development of Physical Activities in Social Groups-Component of Social Politics

Summary

The article discusses healthy lifestyle and right development of physical activities in the social groups. It also mentions a component of social politics, which has its influence over the formation and activities of social group.

ბროლისა წულაია
(საქართველო)

გუნებისმცოდნეობის სწავლების ახალი ტექნოლოგიები
(თანამშრომლობითი სწავლება)

ბუნებისმცოდნეობის სწავლებას დაწვებით კლასებში განსაკუთრებული აღმზრდელობითი მნიშვნელობა აქვს. სპეციალური ცოდნის გადაცემასთან ერთად ბუნებისმცოდნეობის კურსი უნდა ემსახურებოდეს მოსწავლეთა ეკოლოგიურ, ესთეტიკურ, პატრიოტულ და შრომის აღზრდას, რაც უნდა გამოიხატოს მოსწავლეებში შესაბამისი უნარ-ჩვევებისა და განწყობა-დამოკიდებულებების გამოქვეყნებით. სასკოლო განათლების სისტემაში მოსწავლეზე ორიენტირებულმა მიდგომამ ბიძგი მისცა თანამშრომლობითი პედაგოგიკის განვითარებას, რაც დღეისთვის ფართოდ არის გავრცელებული.

გასული საუკუნის 80-იანი წლებისათვის განათლებაში მიმდინარე მრავალრიცხოვანმა ინოვაციურმა პროცესებმა თავისი განვითარების გზაზე, შედეგის სახით, გამოიწვია ყოველმხრივად განვითარებული პედაგოგიური განზოგადოება, რომელსაც თანამშრომლობის პედაგოგიკას უწოდებენ. ეს განზოგადოება მოდის პედაგოგიურ-ფსიქოლოგიური პრაქტიკის საუკეთესო ტრადიციებიდან (კონსტანტინ უშინსკი, ანტონ მაკარენკო, ჟან-ჟაკ რუსო, იანეშ კირჩაკი).

თანამშრომლობითი პედაგოგიკის იდეები შევიდა თითქმის ყველა თანამედროვე პედაგოგიურ ტექნოლოგიაში. იგი ამკვიდრებს ახალ პედაგოგიურ აზროვნებას, პროგრესული იდეების წყაროა და ნებისმიერ ინოვაციურ საგანმანათლებლო ტექნოლოგიაში „შედწევადობის თვისებების“ მატარებელია (12, 47-50).

თანამშრომლობის პედაგოგიკას გააჩნია თავისი საკვალიფიკაციო მახასიათებელი ნიშნები და იგი არის:

- გამოყენების დონის მიხედვით - ზოგადპედაგოგიური ტექნოლოგია;
- ფილოსოფიური საფუძვლის მიხედვით - ჰუმანისტური;
- განვითარების ძირითადი ფაქტორის მიხედვით;
- პიროვნებაზე ორიენტაციის მიხედვით;
- ბავშვისადმი მიდგომის მიხედვით;
- მასში ყველაზე უფრო მიღებული მეთოდის მიხედვით – პრობლემურ-ძიებითი, შემოქმედებითი, დიალოგიური და სხვ. (10, 115-123).

თანამშრომლობა არის მოწაფეებისა და ბავშვების ერთობლივი განმავითარებელი საქმიანობის ამალგებული იდეა; ეს იდეა გულისხმობს მათში მონაწილე სუბიექტების მიერ ერთმანეთის სულიერ სამყაროში შეღწევისა და ურთიერთგაგებას. თანამშრომლობის კონცეფციაში მოსწავლე წარმოდგენილია როგორც საკუთარი სასწავლო საქმიანობის სუბიექტი. ერთი პროცესის ორი სუბიექტი მოქმედებს ერთად, საქმიანობაში მონაწილეობს თანაბარი უფლებით და არც ერთი მათგანი არ დგას მეორეზე მაღლა. ასე განისაზღვრება მიმართება „მასწავლებელი და მოსწავლე“.

თანამშრომლობითი სწავლება წარმოადგენს სწავლების ყველაზე თანამედროვე ფორმას, რომელსაც მასწავლებლები სულ უფრო აქტიურად იყენებენ სასწავლო პროცესში. იგი მიმართულია პარტნიორული და ჯგუფური მუშაობისაკენ, რომელიც მოითხოვს მოსწავლეთა სინქრონულ და არასინქრონულ, კოორდინირებულ და კონკრეტულ აქტივობას პრობლემის ერთობლივად გადასაჭრელად და საერთო მიზნის მისაღწევად (11, 61-70).

თანამშრომლობითი სწავლების დროს, დამოუკიდებელი და კონკურენტული სწავლებისაგან განსხვავებით, მოსწავლეებს უვითარდებათ ორმაგი, როგორც ინდივიდუალური, ისე ჯგუფური პასუხისმგებლობა. ამ დროს თითოეული მათგანი პასუხს აგებს არა მარტო საკუთარ თავსა და კეთილდღეობაზე, არამედ ჯგუფსა და მის წარმატებაზე. თანამშრომლობის პედაგოგიკაში გამოყოფენ რამდენიმე მიმართულებას; მათ შორის ყველაზე საპატიო ადგილი უჭირავს ბავშვის მიმართ ჰუმანურ-პიროვნულ მიდგომას, რომლის ავტორია გამოჩენილი ქართველი პედაგოგი და ფსიქოლოგი შალვა ამონაშვილი.

შალვა ამონაშვილის პედაგოგიკა იმით არის უძლიერესი, რომ მასში ბავშვებისადმი მიმართება ღვთაებრივ დონეზეა აყვანილი. უპირველესი და განუხრელი პირობაა ის, რომ საგანმანათლებლო პროცესი ყოველი ცალკეული ბავშვისადმი მასწავლებლის ოპტიმიზმით იყოს გამსჭვალული; უმაღლესი ღირსებაა, თუ მასწავლებელი ღრმად და დარწმუნებული ფორმულაში „მას ყველაფერი შეუძლია“ და ყოველმხრივ ცდილობს, ეს მტკიცე რწმენა დომინანტად დააბედოს მოსწავლის ცხოვრებაშიც. მასწავლებლის ეს ოპტიმიზმი დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორია მის მიერ ბავშვის ფსიქოლოგიური აღქმა, ვინ არის ბავშვი მისთვის? თუ მისთვის ბავშვი მხოლოდ მოსწავლეა და მეტი არაფერი, მაშინ საგანმანათლებლო პროცესში ოპტიმიზმის ძალა ქრება და ყველაფერი ისევ დაიყვანება ავტორიტარული რეჟიმის პრინციპებზე (14, 10-15).

თანამშრომლობითი სწავლებისას გამოყოფენ პასუხისმგებლობის ორ დონეს – პირველი ჯგუფი პასუხისმგებელია, რათა ჯგუფმა მიაღწიოს მიზანს, ხოლო მეორე ჯგუფის თითოეული წევრის პასუხისმგებლობაა, საკუთარი წვლილი შეიტანოს ჯგუფის მუშაობასა და წარმატებაში. სწორედ პასუხისმგებლობის ეს ორი დონე უნდა იყოს ინტეგრირებული თანამშრომლობით გაკვეთილში, თითოეულ მოსწავლეს გაცნობიერებული უნდა ჰქონდეს, რომ მისი წარმატება ჯგუფის წარმატების საწინდარია.

თანამშრომლობითი სწავლებისათვის შექმნილი ჯგუფის ერთ-ერთი ამოცანაა, თითოეული წევრი აქციოს მკვეთრად გამოხატულ ინდივიდად, თუმცა კვლევები გვიჩვენებს, რომ ჯგუფური მუშაობის დროს ბევრი მოსწავლე ცდილობს, სხვის ხარჯზე გავიდეს ფონს და დაუმსახურებლად მიიღოს ჯილდო. აქედან გამომდინარე, ადვილი არ არის, შევაფასოთ ჯგუფურად მუშაობაში თითოეული მოსწავლის მიერ შეტანილი წვლილი. ამ პრობლემის თავიდან ასაცილებლად, მასწავლებელმა გონივრულად უნდა შეარჩიოს ჯგუფური მუშაობის მეთოდი.

თანამშრომლობითი სწავლების წარმატების მისაღწევად მასწავლებელი იყენებს კლასში წყვილებისა და ჯგუფური მუშაობის მეთოდს.

თანამშრომლობა ოჯახსა და სკოლას შორის - კვლევებზე დაყრდნობით, ბავშვის საგანმანათლებლო წარმატება დამოკიდებულია ოჯახზე, მშობლების განათლებაზე, მათ შემოსავალსა და ბავშვის საცხოვრებელ ადგილზე.

თანამშრომლობითი სწავლების ერთ-ერთი მეთოდია სეგმენტური მეთოდი, რომელიც ეხმარება მოსწავლეებს როგორც ინდივიდუალური, ასევე ჯგუფური პასუხისმგებლობის განვითარებაში და საშუალებას აძლევს მასწავლებელს შეაფასოს თითოეული მოსწავლის პირადი წვლილი ჯგუფურ მუშაობაში. სეგმენტური მეთოდი არის გრაფიკულად სტრუქტურისებული თანამშრომლობითი სწავლების მეთოდი, რომელიც საშუალებას იძლევა ჯგუფის ყველა წევრის ინდივიდუალური მუშაობის შედეგების შერწყმით მოამზადოს და კლასს წარუდგინოს ჯგუფის საერთო პროდუქტი (10, 115-120).

აღნიშნულ თემაზე ჩატარდა კვლევა, პროექტი - ჯაჭვური რეაქცია

შეადგინეთ გეგმა გაკვეთილისა შეიცვალა თუ არა თანამშრომლობის სურვილი და მოტივაცია საბუნებისმეტყველო მეცნიერების მიმართ კვლევაზე დაფუძნებული გაკვეთილის ჩატარების შემდეგ. პროექტის დასახელება იყო „ჯაჭური რეაქცია“.

მიზანი იყო საბუნებისმეტყველო საგნების მასწავლებლების დამოკიდებულებებისა და მიდგომების ცვლილებების შესწავლა კვლევაზე დაფუძნებული სწავლების პროცესში. საკვლევი კითხვებიდან და კვლევითი ამოცანებიდან გამომდინარე, ჰიპოთეზის შესამოწმებლად გამოვიყენეთ კვლევის შერეული ტიპები, თვისობრივი და რაოდენობრივი; მეთოდი - ინტერვიუ. ინტერვიუ ჩაწერეთ 7 მასწავლებელთან.

ანეტა - პრეინტერვიუში აღნიშნავს, რომ მოსწავლეთა მოტივაციის ასამაღლებლად და მათი სასწავლო პროცესში ჩართვის მიზნით, მნიშვნელოვანია საგაკვეთილო პროცესის დროს პრაქტიკული სამუშაოების განხორციელება.

„პრაქტიკული სამუშაოს დანიშნულება ბუნებისმეტყველების გაკვეთილებზე არის მოტივაციის ამაღლება, რის შედეგადაც ბავშვი ებმება საგაკვეთილო პროცესში და ხდება აქტიური შემსწავლელი“. იგი ხაზს უსვამს ცდების მნიშვნელობას. ის პრეინტერვიუში აღნიშნავს, რომ კვლევაზე დაფუძნებული სწავლება რთულია მრავალრიცხოვან კლასში, რადგან შეუძლებელია მცირე ჯგუფების შედგენა.

ანეტა - პოსტინტერვიუში უკვე განსხვავებულად საუბრობს კვლევაზე დაფუძნებულ სწავლებაზე, მასწავლებელსა და იდეალურ კვლევით გაკვეთილზე. იგი რადიკალურად ცვლის სასწავლო მიდგომას კვლევით ასპექტში.

იგი აღნიშნავს, რომ მოსწავლეებს უნდა მივცეთ საშუალება, დამოუკიდებლად მოიფიქრონ, განსაზღვრონ საჭირო რესურსი – „ვცდილობ დავგავიძოვო ისეთი გაკვეთილი, სადაც მოსწავლე თვითონ მოიფიქრებს, თუ როგორ უნდა იკვლიოს“. მასწავლებელი აღნიშნავს, რომ პროექტში ჩართვის შემდეგ მოსწავლეებს გაუჩინდათ ბევრი საკვლევი კითხვა, გაიზარდა მათი დამოუკიდებლად მუშაობის სურვილი. გაიზარდა ჯგუფური მუშაობის შედეგად ბავშვებს შორის თანამშრომლობა.

მანანა - ინტერვიუში განიხილავს პრაქტიკულ საქმიანობასთან დაკავშირებულ სხვადასხვა საკითხს. ის აღნიშნავს, რომ მოსწავლეები თანამედროვე საინფორმაციო ტექნოლოგიების გამოყენებით, მასწავლებელთან შედარებით გაცილებით მეტ ინფორმაციას ითვისებენ მოკლე დროის განმავლობაში. კვლევითი სწავლება მათთვის საინტერესოა, ისინი უფრო აქტიურები ხდებიან, ერთმანეთთან კარგად თანამშრომლობენ, იბრძვიან გამარჯვებისთვის. მანანა საკუთარ წუხილს გვიზიარებს სწავლების მიდგომის ფლობასთან დაკავშირებით. იგი მიიხნევს, რომ ჯერჯერობით არ არის მზად კვლევაზე დაფუძნებული სწავლებისათვის, რადგან საამისოდ არ გააჩნია საკმარისი ცოდნა და ინფორმაცია. ამ მიზეზის გამო, ძირითადად თეორიულ გაკვეთილებს ატარებს. ინტერვიუში აღნიშნავს: „ხშირად ვფიქრობ, რა შეიძლება გავაკეთო, რომ რაიმე კვლევითი სამუშაო მივცე ბავშვებს, მიუხედავად ამისა, მაინც თეორიულ მხარეს მივყვები“. მასწავლებელი გამოთქვამს მზაობას მიიღოს მონაწილეობა კვლევაზე დაფუძნებულ სწავლებასთან დაკავშირებულ ტრენინგებსა და სემინარებში.

გურანდა - ინტერვიუში საუბრობს საბუნებისმეტყველო საგნების მიდგომებსა და სწავლა-სწავლების პროცესზე. მასწავლებელი საუბრობს მოსწავლის პასუხისმგებლობაზე, რწმენასა და თავდაჯერებულობაზე ჯგუფური მუშაობის დროს, როგორ თანამშრომლობენ ერთმანეთთან, უზიარებენ მოსაზრებებს და თანამშრომლობენ მასწავლებელთან კვლევითი საქმიანობის განხორციელებისას. ამასთანავე, აღნიშნავს, რომ კვლევაზე დაფუძნებულ სწავლებას ხელს უშლის მოსწავლეთა მრავალრიცხოვნება გაკვეთილზე. მაგალითად მოჰყავს მის მიერ ჩატარებული ერთ-ერთი, შედარებით წარუმატებელი, კვლევითი გაკვეთილი, სადაც მრავალრიცხოვ-

ნების გამო შეექმნა დისციპლინის პრობლემა, რადგან ვერ განახორციელა მოსწავლისადმი ინდივიდუალური მიდგომა: „კლასში ბავშვების რაოდენობა ბევრი იყო, ამიტომ თითოეულ ბავშვთან მისვლა გამიჭირდა. განსხვავებული გარემო რომ ყოფილიყო, ცოტა მოსწავლე რომ ყოფილიყო (დაახლოებით 20 მოსწავლე), ალბათ, მეტ ყურადღებას მივაქცევდი“. ინტერვიუში მასწავლებელი ხაზს უსვამს, რომ კვლევებით, კეთებითა და აღმოჩენით სწავლებისთვის მნიშვნელოვანია მასწავლებლის მიერ მოსწავლეთა წინაშე ცოდნისა და ასაკობრივი თავისებურებების გათვალისწინება; „კვლევის დაგეგმვის დროს თუ სწორად ვერ გავთვალე ასაკობრივი ჯგუფი, ან მოსწავლეთა ცოდნა, ასეთი გაკვეთილი შეიძლება იყოს გაკვეთილის წარუმატებლად ჩატარების მიზეზი. „კვლევითი საქმიანობის განხორციელებისათვის მნიშვნელოვნად მივიჩნევ მასწავლებლის საგნობრივ ცოდნასა და კომპენტენციას“. წარუმატებლობის განმსაზღვრელი შეიძლება იყოს პედაგოგის მომზადების დონე.

თამილა - ინტერვიუში ხაზს უსვამს კვლევის დროს ქიმიისა და ბიოლოგიის მასწავლებლების ურთიერთთანამშრომლობის მნიშვნელობას. ის ხშირად ატარებს კვლევებს, თანამშრომლობს კოლეგებთან, გაიზარდა მოსწავლეთა მოტივაცია და ისინი მუშაობენ დამოუკიდებლად. თამილა საუკეთესო გამოცდილებად მიიჩნევს მოსწავლეებთან ერთად დაგეგმილი კვლევითი გაკვეთილის ჩატარებას. „ჩემს საუკეთესო გამოცდილებად ითვლება, როცა მე ბავშვებთან ერთად ვგეგმავ კვლევებს, ვატარებ და შედეგებსაც ერთად ვხედავთ“; წარუმატებლობის მიზეზად კი ასახელებს არასწორ ინსტრუქციას, მაშინ, როდესაც პროექტში მონაწილეობამდე მხოლოდ სიტყვიერი კომენტარებითა და მითითებებით შემოსაზღვრებოდა. ერთ-ერთი კვლევის აღწერისას აღნიშნავს – „ბავშვებს ჰქონდათ მინდობილი და ბევრ წყალს უსხამდნენ, ვფიქრობ, ამის მიზეზი არასრული ინსტრუქციაა“.

ნინო - ინტერვიუში აღნიშნავს, რომ ხშირად მიმართავს თანამშრომლობით სწავლებას, რადგანაც იგი მიმართულია პარტნიორული და ჯგუფური მუშაობისაკენ. კვლევაზე დაფუძნებული სწავლებით დავრწმუნდი, რომ ამგვარი მიდგომა მოსწავლეებში ავითარებს ლოგიკურ აზროვნებას, კოგნიტურსა და შემეცნებით უნარებს. ბავშვები ხალისით ატარებენ კვლევებს, ერთმანეთს უზიარებენ თავიანთ შეხედულებებს. სწავლება უფრო საინტერესო და ხალისიანი ხდება. ის ზოგადად საუბრობს პრაქტიკული სამუშაოების უპირატესობაზე, თეორიულ სწავლებასთან შედარებით, მოჰყავს მაგალითები საკუთარი პრაქტიკიდან.

დოდო - ინტერვიუში საინტერესოდ საუბრობს საბუნებისმეტყველო საგნების სწავლების კვლევაზე დაფუძნებულ მაგალითებზე. აღნიშნავს, რომ კვლევის განხორციელებისთვის მნიშვნელოვანია მასწავლებლის წინასწარი მომზადება და მოსწავლეთა განწყობა და მოტივაცია. როგორც თვითონ ამბობს, ბევრი წარუმატებელი გაკვეთილი აქვს ჩატარებული და მიზეზად ასახელებს დაბალ კომპენტენციასა და გაკვეთილის ჩატარების საკუთარ მიდგომას. აღნიშნავს, რომ უჭირს წინასწარი დაგეგმვა; „ბევრჯერ მაქვს ჩატარებული წარუმატებელი გაკვეთილი და, ეს იმიტომ, რომ სხვა მიზეზებთან ერთად, მიდგომა, მეთოდიკა, გლობალური დამოკიდებულება გაკვეთილის მიმართ, არასწორი მაქვს“. მის ჩატარებულ გაკვეთილზე დიდ გავლენას ახდენს მოსწავლეთა წიგნიერება, ინტერესი, განწყობა და დისციპლინა, შექმნილი სასწავლო გარემო. ინტერვიუში ჩანს, მასწავლებელს ინტერესი უცრუვდება, როცა დაუინტერესებელ, წიგნიერების დაბალი დონის მქონე მოსწავლეებთან აქვს ურთიერთობა.

ელენე - ინტერვიუში საუბრისას ძირითად ყურადღებას ამახვილებს მასწავლებელთა არაპროფესიულ განვითარებაზე. განიხილავს აგრეთვე საკლასო მენეჯმენტსა და საგაკვეთილო მიდგომებს, კარგად აქვს გააზრებული, თუ რა კომპე-

ტენციებს უნდა ფლობდეს საბუნებისმეტყველო საგნების მასწავლებელი. იგი მოსწავლეთა წარმატებების მისაღწევად მნიშვნელოვნად მიიჩნევს პრაქტიკულ საქმიანობაზე დაფუძნებულ სწავლებას: ათვისებლობიერებს კვლევასა და აღმოჩენებზე დაფუძნებული სწავლების მნიშვნელობას და აღნიშნავს, რომ კარგად დაგეგმილი გაკვეთილის პირობებში, როდესაც რესურსებიც ხელს უწყობს მასწავლებელს, ყველა მოსწავლე აქტიურად ერთვება სასწავლო პროცესში, მათი მსჯელობით, ამგვარი მიდგომებით მოსწავლეთა თანამშრომლობის ხარისხი მაღალია.

მაია - ინტერვიუში საუბრობს პროექტით სწავლების მნიშვნელობაზე. იგი აღნიშნავს, რომ პროექტით სწავლება ყველაზე გავრცელებული მიდგომაა, რომელიც მოიცავს ამა თუ იმ საკითხის გამოძიებას. იგი შეიძლება განვიხილოთ, როგორც მოსწავლის შემოქმედებითი და შემეცნებითი, დამოუკიდებელი აზროვნების, პრობლემის გამოკვეთისა და მისი გადაჭრის საუკეთესო საშუალება.

ამგვარად, პროექტში მონაწილეობის შემდეგ მასწავლებლები თვლიან, რომ კვლევაზე დაფუძნებული სწავლებისათვის მნიშვნელოვანია მასწავლებელსა და მოსწავლეს შორის თანამშრომლობითი ურთიერთობა, მასწავლებელთა თანამშრომლობა, პროფესიული განვითარება და გამოცდილების გაზრდა, რათა მასწავლებელმა ყოველთვის ჩაატაროს უხარვეზოდ დაგეგმილი, მთელი პასუხისმგებლობით წინასწარ გაწერილი კვლევითი გაკვეთილები.

კვლევის დროს მიღებული შედეგების ანალიზი განაპირობებს მოსწავლეთა ზოგადი და პრაქტიკული უნარების, ჰიპოთეზისა და არგუმენტის ჩვენების განვითარებას.

შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ჩვენ მიერ განხორციელებული პროექტი ორიენტირებულია მასწავლებელთა და მოსწავლეთა თანამშრომლობაზე, კვლევითი კომპონენტების განვითარებასა და კვლევაზე დაფუძნებული სწავლების დანერგვაზე, რაც საბოლოოდ აისახება კვლევითი უნარების განვითარებასა და ბუნებისმეტყველების საგნის სწავლების მოტივაციის ამაღლებაზე.

ლიტერატურა:

1. ეროვნული სასწავლო გეგმა ბუნებისმეტყველებაში, 2011-2016.
2. ეროვნული სასწავლო გეგმა ბუნებისმეტყველებაში, 2018-2024.
3. დაწყებითი საფეხურის მასწავლებლის მეთოდური გზამკვლევი, მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების ეროვნული ცენტრი, 2010.
4. წულაია ბ., ბუნებისმეტყველება დაწყებით კლასებში, თბ., 2012.
5. წულაია ბ., ბუნებისმეტყველების ინტეგრირებული კურსი სწავლების მეთოდიკისადმი მიდგომის ზოგადი ტენდენცია დაწყებით კლასებში. სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები, ტ. 1, 2007.
6. წულაია ბ., ბუნებისმეტყველების სწავლების ინტერაქტიული მეთოდები დაწყებით კლასებში, თბ., 2008.
7. ქურაძე ი., სწავლა/სწავლების მეთოდების ეფექტური გამოყენება სწავლების ორგანიზაციის პროცესში, თბ., 2014.
8. ლობჯანიძე ს., სწავლების ეფექტური სტრატეგიები, თბ., 2012.
9. ლობჯანიძე ს., სწავლების ეფექტიანი სტრატეგიები. გონებრივი იერიში, თბ., 2012.
10. ლობჯანიძე ს., თანამშრომლობითი სწავლების მეთოდები. სევტენტური მეთოდი, თბ., 2016.
11. ლობჯანიძე ს., თანამშრომლობითი სწავლების მეთოდები, ინტერვიუ სამი ნაბიჯი, თბ., 2016.

12. ჯინჯისაძე ჯ., თანამედროვე პედაგოგიური ტექნოლოგიები. თანამშრომლობის პედაგოგიკა, თბ., 2012.
13. მოსიაშვილი თ., სკოლის, ოჯახისა და თემის თანამშრომლობის გაძლიერება. ჟურნალი „მასწავლებელი“, N3, 2016.
14. Амонашвили Ш., Размышления о гуманной педагогике, М., 1996.

Brolisa Tsulaia
New Technologies for Teaching Science (Cooperative Teaching)
Summary

Cooperative teaching contributes to the development of the following skills of socialization: stating and defending our own positions, respecting the opinions and views of others, acquiring experience from common experience, etc. Joint work makes the learning/teaching process interesting.

We can say that joint study is easy, interesting and effective process, as it leads to academic success, social development and moral growth. Group work gives each student an opportunity to listen and summarize different opinions and make actions.

Research-based teaching arises high interest in students, which in turn contributes to the development of scientific literacy and stimulates participation in classroom activities, improves cognition, and involves them in scientific explanation of events going in nature. One aspect is that the teacher should constantly conduct research, but the second important aspect is to take into account the students' interests about specific issue being researched. The teacher's tasks selected according to the personal interests of pupils and oriented on research issue, increase the efficiency of the educational process regarding this issue, at the expense of increased interest.

Бролиса Цулая
Новейшие технологии изучения естествознания (сотрудническое изучение)
Резюме

Сотрудническое изучение способствует также развитию следующих навыков социализации: фиксации и защите собственных позиций, уважению чужих мнений и взглядов, приобретению опыта из общего опыта и т.д. Совместная работа делает интересным процесс учения/изучения.

Можно сказать, что совместное изучение является лёгким, интересным и эффективным процессом, так как вызывает как академические успехи и социальное развитие, так и повышение нравственности, групповая работа дает каждому учащемуся возможность действия и слушания-результативирования мнений.

Учение, основанное на исследовании, вызывает в учащихся высокий интерес, что со своей стороны, способствует развитию научной книжности и обуславливает рост включения в классные активности, улучшает навык познания и подключает его к научному объяснению явлений происходящих в природе. То, что учитель должен постоянно проводить исследования, является одним из значимых аспектов, но вторым значимым аспектом является то, что должен быть предусмотрен интерес учащихся по отношению к конкретному исследуемому вопросу. Задания, отобранные учителем исходя из личностных интересов учащихся, ориентированные на исследовательскую работу, повышают эффективность образовательного процесса по отношению к данному вопросу, за счет повышенного интереса.

კახი კოპალიანი, გვანცა ბერაძე
(საქართველო)

**პროფესიული სტრესის პიროვნული და სოციალური დეტერმინანტები
საჯარო და კერძო სკოლის პედაგოგებთან**

პროფესიული სტრესი საკმაოდ აქტუალური საკითხია დღევანდელ რეალობაში. მნიშვნელოვანია სტრატეგიები, რომლებსაც ამგვარ პროფესიათა წარმომადგენლები იყენებენ სტრესის დასაძლევად. კვლევების მიხედვით, ყველაზე სტრესულ პროფესიებს შორის ერთ-ერთი არის მასწავლებლის პროფესია. კვლევის სამიზნე ჯგუფად სწორედ მასწავლებლები შეირჩნენ.

სხვადასხვა კვლევის მიხედვით, მასწავლებლების სტრესის ძირითადი მიზეზები შესაძლოა იყოს: მოსწავლეების რთული ქევა, სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე მოსწავლეები კლასში, დიდი ზომის კლასი, ადმინისტრაციული სამუშაოები და ხელმისაწვდომი რესურსების სიმცირე. კვლევათა შედეგების მიხედვით, სამუშაო გამოცდილების ზრდასთან ერთად, იზრდება სტრესის მიმართ ფსიქოლოგიური მდგრადობაც, ეს უკანასკნელი ფსიქოლოგიურ ლიტერატურაში განხილულია როგორც ფსიქიკის თვითრეგულაციის მექანიზმი, რომელიც მისწავლის სტრესორის შემცირების ან მოშორებისკენ.

სამუშაოთი გამოწვეულ სტრესს, ასევე, ამცირებს თვითცნობიერების ერთ-ერთი ინტეგრალური მახასიათებელი – კონტროლის ღოკუსი, რომელიც აკავშირებს პასუხისმგებლობის გრძნობას, აქტიურობის მზაობასა და მე-ს განცდას. ის ერთ-ერთი ბაზისური პიროვნული მახასიათებელია, რომელიც გავლენას ახდენს ინდივიდის ქცევაზე.

ადამიანები განსხვავდებიან იმის მიხედვით, თუ ზოგადად რას მიაწერენ წარმატებას ან წარუმატებლობას – საკუთარ ძალისხმევას, თუ უფრო იღბალს ან ძალაუფლების მქონე ადამიანების ჩარევას. ინტერნალებისათვის მნიშვნელოვანია უფრო მაღალი პასუხისმგებლობა და სოციალური აქტიურობა, ექსტერნალებისთვის კი უფრო ნიშნულია ეჭვიანობა, შფოთვა, დეპრესიულობა, აგრესიულობა, კონფორმულობა, უპრინციპობა, ცინიზმი.

კონტროლის ღოკუსი ასახავს პიროვნული მახასიათებლების და მოქმედებების მოსალოდნელ შედეგებთან კავშირის გენერალიზირებულ მოლოდინს. მიუხედავად იმისა, რომ კონტროლის ღოკუსი პიროვნულ მახასიათებელს წარმოადგენს, იგი ექვემდებარება პიროვნებაში მომხდარ ცვლილებებს. შინაგანი კონტროლი იზრდება ასაკთან ერთად.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე ჩვენი კვლევის მიზანი, სწორედ მასწავლებელთა ფსიქოლოგიურ მდგრადობას, ღოკუს-კონტროლს, ასაკსა და სამუშაო გამოცდილებას შორის ურთიერთდამოკიდებულების ემპირიული შესწავლა გახლდათ.

კვლევა ჩატარდა ქალაქ თბილისის 20 სკოლაში. აქედან 10 საჯაროსა და 10 კერძო სექტორში. სულ მონაწილეობა მიიღო 200-მა მასწავლებელმა. სკოლების შერჩევა მოხდა შემთხვევითი პრინციპით. სამიზნე ჯგუფი იყო პედაგოგები, რომლებიც ასწავლიან პირველი კლასიდან მე-12 კლასის ჩათვლით, განურჩევლად საგნისა.

კვლევისთვის გამოყენებულ იქნა შემდეგი ინსტრუმენტები:

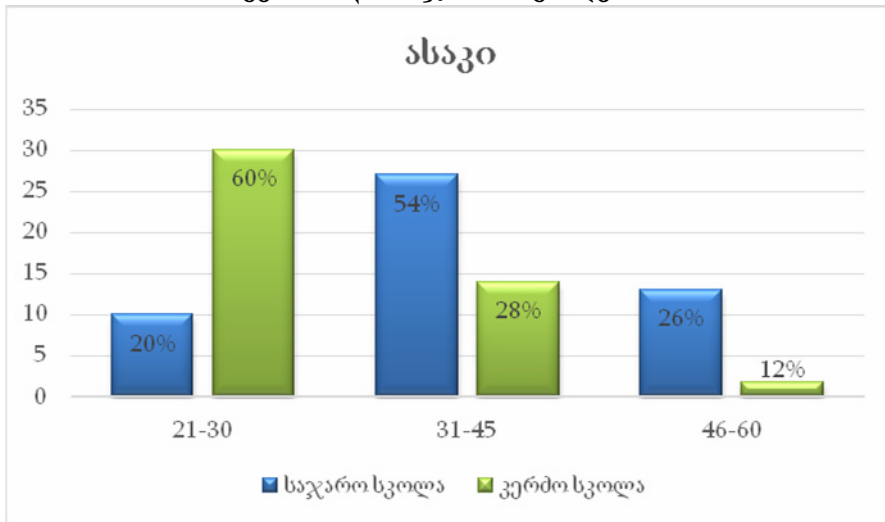
- კონტროლის ღოკუსის როტერის ტესტი;
- სტრესის დაძლევის სტრატეგიების საკვლევი ლაზარუსი/ფოლკმანის ტესტი.

კვლევის მიზნიდან გამომდინარე კონტროლის ღოკუსისა და სტრესის დაძლევის სტრატეგიების გარდა კვლევის ჩატარების პროცესში შემოტანილი იყო კიდევ

ორი ცვლადი: ასაკი და სამუშაო გამოცდილება, რომლებიც ჰიპოთეტურად კავშირშია ფსიქოლოგიურ მდგრადობასთან.

ჩატარებული კვლევის საფუძველზე მიღებული მონაცემების მიხედვით, საჯარო სკოლებში ცდის პირთა 54% 31-დან 45 წლამდე, 26% 46-დან 60 წლამდე, ხოლო 20% 21-დან 30 წლამდე ასაკისაა. კერძო სკოლებში მასწავლებელთა პროცენტული მაჩვენებელი ასაკის მიხედვით შემდეგნაირად გადანაწილდა: 60% - 21-დან 30 წლამდე, 28% 31-დან 45 წლამდე, ხოლო 12% 46-დან 60-წლამდე ასაკისაა (იხ. სურ. 1).

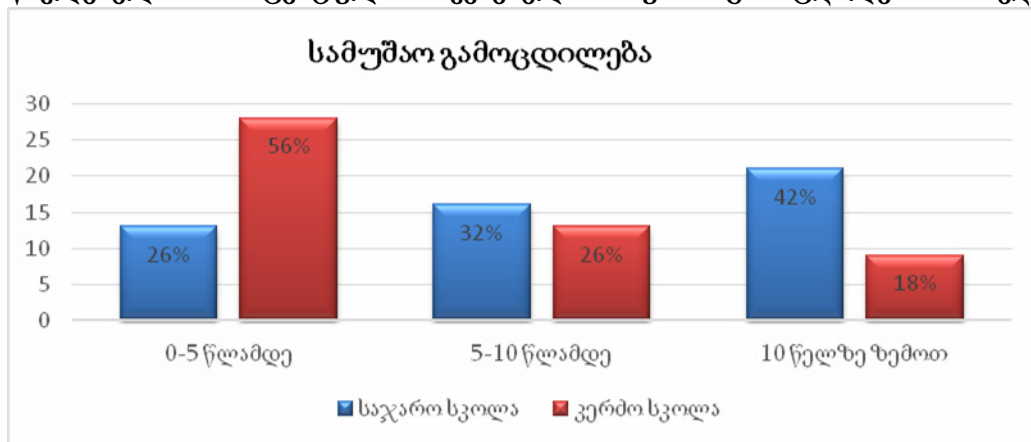
მასწავლებელთა პროცენტული მაჩვენებელი ასაკის მიხედვით კერძო და საჯარო სკოლებში

სურ. 1.

რაც შეეხება სამუშაო გამოცდილებას, კერძო სკოლებში მასწავლებელთა 56%-ს 0-5 წლამდე გამოცდილება აქვს. საჯარო სკოლაში კი რესპოდენტთა 42% 10 წელზე მეტია რაც სკოლაში მუშაობს (იხ. სურ. 2).

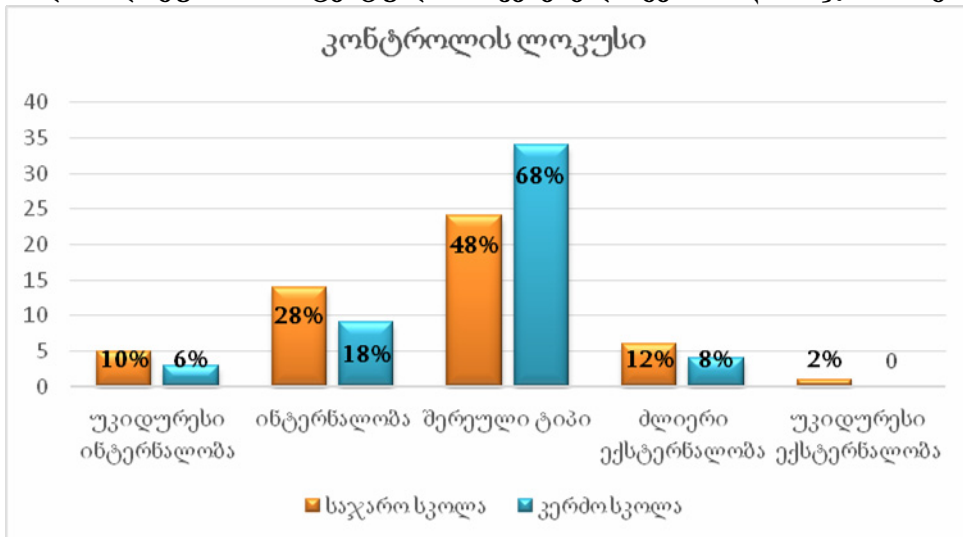
მასწავლებელთა პროცენტული მაჩვენებელი სამუშაო გამოცდილების მიხედვით

სურ. 2.

ემპირიული ანალიზის მიხედვით კერძო და საჯარო სკოლებში ძრითადად კონტროლის ლოკუსის შერეული ტიპი ჭარბობს. შემდეგ მოდის ინტერნალობა, ხოლო ყველაზე უფრო დაბალი პროცენტული მაჩვენებელი მიიღო უკიდურესმა ექსტერნალობამ (იხ. სურ. 3).

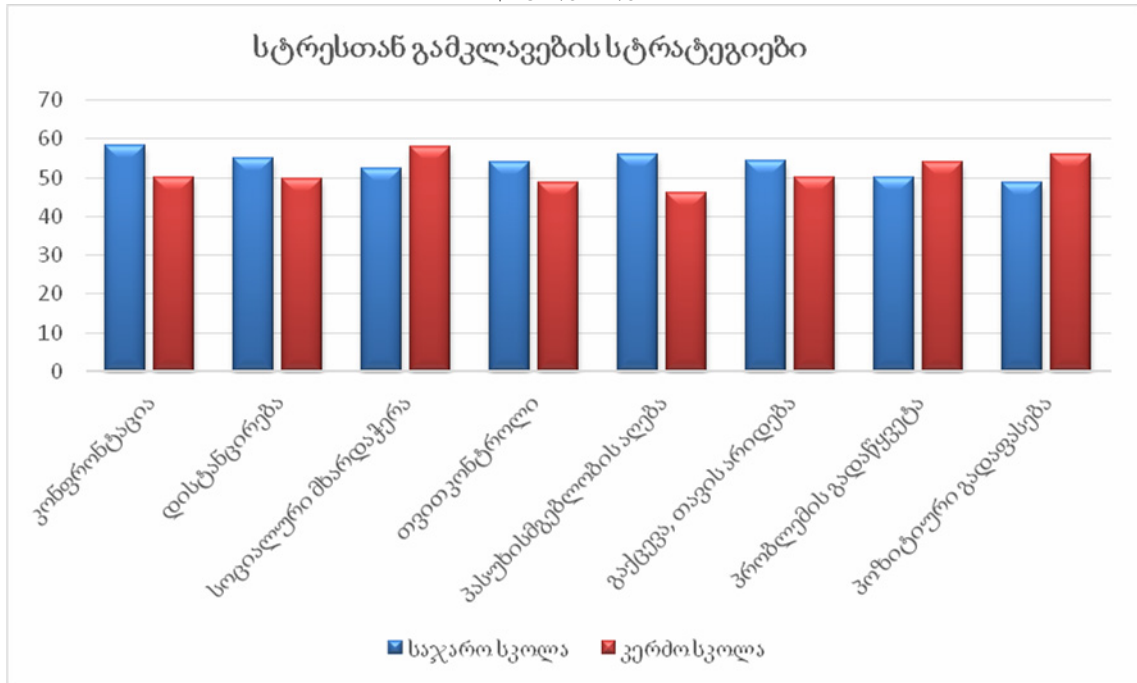
კონტროლის ლოკუსის პროცენტული მაჩვენებელი კერძო და საჯარო სკოლებში

სურ. 3

სტრესის დაძლევის სტრატეგიები შემდეგნაირად გადანაწილდა. საჯარო სკოლაში კონფრონტაციის სტრატეგიას ყველაზე მაღალი სიხშირის მაჩვენებელი აქვს, რასაც მოსდევს დისტანცირებისა და პასუხისმგებლობის სტრატეგიები. ყველაზე ნაკლებად კი იყენებენ პოზიტიურ გადაფასებას. კერძო სკოლებში კი ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი სოციალურ მხარდაჭერას და პოზიტიურ გადაფასებასა და პრობლემის გადაჭრის დაგეგმვას აქვს, ყველაზე ნაკლები პასუხისმგებლობის აღებებს, ხოლო დანარჩენი სტრატეგიები, თითქმის თანაბრად არის გადანაწილებული (იხ. სურ. 4).

სტრესთან დაძლევი სტრატეგიების მონაცემები კერძო და საჯარო სკოლის მასწავლებლებთან

სურ. 4

როგორც ვხედავთ სოციალური მხარდაჭერისა და პოზიტიური გადაფასების სტრატეგიებს, რომლებსაც საჯარო სკოლებში ყველაზე ნაკლებად იყენებენ, კერძო სკოლებში მოწინავე ადგილი უჭირავს.

კორელაციურმა ანალიზმა გვიჩვენა შემდეგი (ცხრილი 1). კერძოდ, სტატისტიკური მნიშვნელობის დადებითი კორელაცია დადასტურდა დისტანცირებასა და ინტერნალობას შორის და საპირისპირო კორელაცია დისტანცირებასა და ექსტერნალობას შორის. სხვა სიტყვებით, რაც უფრო მეტადაა პედაგოგებთან ინტერნალობა გამოხატული, მით უფრო მეტად იყენებენ ისინი სტრესის დაძლევის ისეთ სტრატეგიას, როგორცაა დისტანცირება და პირიქით, რაც უფრო გამოკვეთილი ექსტერნალია პედაგოგი მით უფრო ნაკლებად მიმართავს ის დისტანცირებას. ასევე დადებითია კორელაცია ინტერნალობასა და პასუხისმგებლობის აღებას შორის და პოზიტიურ გადაფასებასა და კონტროლის ლოკუსის შერეულ ტიპს შორის. ანუ, შეიძლება ითქვას, რომ ინტერნალი პედაგოგები მაღალი პასუხისმგებლობით გამოირჩევიან, ხოლო სტრესის დაძვევის ისეთ სტრატეგიას, როგორცაა პოზიტიური გადაფასება ძირითადად კონტროლის ლოკუსის შერეული ტიპის პედაგოგები მიმართავენ.

კონტროლის ლოკუსისა და სტრესთან გამკლავების სტრატეგიების
კორელაციური მონაცემები

	ინტერნალობა	შერეული ტიპი	ექსტერნალობა
კონფრონტაცია	.117	-.380	.335
დისტანცირება	.498*	-.259	-.379*
თვითკონტროლი	-.134	.311	-.155
სოციალური მხარდაჭერის ძიება	.345	.210	-.124
პასუხისმგებლობის აღება	.852**	.178	-.141
გაქცევა, თავის არიდება	-.208	-.272	-.225
პრობლემის გადაჭრის დაგეგმვა	-.044	.027	-.154
პოზიტიური გადაფასება	.003	.419*	.124

როგორც ცნობილია ინტერნალ ადამიანებს კონტროლის შინაგანი ლოკუსი აქვთ. ისინი საკუთარ შესაძლებლობებზე არიან ორიენტირებულები, იშვიათად ელიან იღბალს ან სხვა ადამიანებს საქმის გასაკეთებლად, უფრო მეტად ცდილობენ ინფორმაციის მოძიებას და გარკვევას მოცემულ სიტუაციაში, რათა მეტის გაკეთება შეძლონ. ინტერნალები დამოუკიდებელი არიან და ხშირ შემთხვევაში მიმართავენ დისტანცირებასაც. დისტანცირების სტრატეგიისას ადამიანები ემოციური ფონის გადაფარვას რაციონალური მოქმედებით ცდილობენ. ამ დროს ემოციების გამოვლენას ერიდებიან და ცდილობენ დამოუკიდებლად გადაჭრან მოცემული პრობლემა. აქედან გამომდინარე, სრულიად ლოგიკურია სტატისტიკური მნიშვნელობის კორელაცია პასუხისმგებლობის აღებასა და ინტერნალურ ლოკუსის კონტროლს შორის.

ექსტერნალების ლოკუსის კონტროლი გარეთ არის მიმართული, ისინი არ ცდილობენ დისტანციის დაცვას და განრიდებას, არ თრგუნავენ ემოციებს, მათთვის მნიშვნელოვანია გარედან მიღებული სტიმულები. შესაბამისად, გასაკვირი არც არის საპირისპირო კორელაცია დისტანცირებასა და ექსტერნალობას შორის.

შერეული კონტროლის მქონე ადამიანები მეტ-ნაკლებად ახერხებენ წონასწორობის დაცვას ინტერნალობასა და ექსტერნალობას შორის, რაც ამცირებს როგორც მათი ჭარბი პასუხისმგებლობის, ასევე უმოქმედობის სასოწარკვეთილებისგან გამოწვეულ სტრესს. პოზიტიური გადაფასება, ყველაზე მეტად სწორედ შერეული კონტროლის ლოკუსის მქონე ადამიანებთანაა შესაძლებელი. მათ შეუძლიათ გადაჭრან პრობლემები და ამ გზით თვითგანვითარებაზე იზრუნონ. ასეთი ადამიანებისთვის წარუმატებლობა არ ნიშნავს სრულ მარცხს, არამედ გამოწვევას, კარგ გაკვეთილს ან ახალი შესაძლებლობების შანსს. ამ დროს მნიშვნელოვანია საკუთარ შესაძლებლობებთან ერთად გარემო ფაქტორების გათვალისწინებაც, რაც სწორედ რომ შერეული კონტროლის ლოკუსის ტიპს ახასიათებს.

სამუშაო გამოცდილებისა და სტრესის მართვის სტრატეგიების კორელაციურმა ანალიზმა გვიჩვენა შემდეგი (იხ. ცხრილი 2). 0-დან 5 წლამდე სამუშაო გამოცდი-

ლება კორელაციაშია სტრესის დაძლევის ისეთ სტრატეგიებთან, როგორებიცაა სოციალური მხარდაჭერის ძიება და პოზიტიური გადაფასება. 5-დან 10 წლამდე პედაგოგიური საქმიანობის გამოცდილების მქონე მასწავლებლები ძირითადად პასუხისმგებლობის აღების სტრატეგიას მიმართავენ. ხოლო 10 წელი და მეტი პედაგოგიური საქმიანობის გამოცდილების მქონე მასწავლებლები უფრო მეტად მიმართავენ სტრესის დაძლევის ისეთ სტრატეგიას, როგორიცაა კონფრონტაცია.

ცხრილი 2.

სამუშაო გამოცდილებისა და სტრესთან გამკლავების სტრატეგიების კორელაციის ცხრილი

	0-5 წლამდე	5-10 წლამდე	10 - წელზე ზემოთ
კონფრონტაცია	.121	-.298	.432*
დისტანცირება	.116	.355	-.294
თვითკონტროლი	.247	.089	.451
სოციალური მხარდაჭერის ძიება	.371*	.015	.289
პასუხისმგებლობის აღება	.222	.423*	-.118
გაქცევა, თავის არიდება	.038	-.206	.386
პრობლემის გადაჭრის დაგეგმვა	-.029	.139	.215
პოზიტიური გადაფასება	.374*	-.104	.167

საჯარო სკოლებში 0-5 წლამდე გამოცდილების მქონე მასწავლებლები სამუშაო სტრესს აღიქვამენ როგორც დინამიურს და სწრაფად ცვალებადს, ამიტომ იყენებენ სიტუაციაზე ორიენტირებულ სტრატეგიებს. ისინი ძირითადად ინტერნალები არიან. 5-10 წლამდე სამუშაო გამოცდილების მქონე მასწავლებლები სტრესს აღიქვამენ ცვალებადს, რომლის შეცვლაც შესაძლებელია პრობლემაზე ფოკუსირებით და მისი გაკონტროლებით. მათთვის დამახასიათებელია კონტროლის ლოკუსის შერეული ტიპი. ამიტომ ისინი პრობლემაზე ორიენტირებულ სტრატეგიებს იყენებენ, რომლებიც პრობლემის გაანალიზების, გააზრებისკენ და შეცვლისკენაა მიმართული. 10 წელზე მეტი გამოცდილების მასწავლებლები კი სტრესულ ფაქტორებს აღიქვამენ უცვლელად და იყენებენ ემოციურ სტრატეგიებს, რომლებიც იმპულსური ქმედებისკენ არის მიმართული, კონტროლის ლოკუსი კი მათთან ინტერნალობიდან ექსტერნალობისკენ იცვლება.

კერძო სკოლებში ყველაზე მეტად გამოყენებულია პოზიტიური გადაფასების, სოციალური მხარდაჭერისა და პრობლემის გადაჭრის დაგეგმვის სტრატეგიები. აღსანიშნავია, რომ კერძო სკოლებში ძირითადად 21-დან 35 წლამდე ასაკის პედაგოგებია, რომელთა სამუშაო გამოცდილება 0-დან 5 წლამდე მერყეობს. მათ შერეული კონტროლის ლოკუსი ახასიათებთ და სარგებლობენ ემოციებზე და პრობლემაზე ორიენტირებული სტრატეგიებით. კერძოდ, პოზიტიური გადაფასებით, სოცია-

ლური მხარდაჭერის ძიებითა და პრობლემის გადაჭრის დაგეგმვით. 5-10 წლამდე მასწავლებლებში გვხვდება ასევე პოზიტიური გადაფასება, პრობლემის გადაჭრის დაგეგმვა და სოციალური მხარდაჭერა, კონტროლის ლოკუსი კი ინტერნალური და შერეული ტიპის. ამ შემთხვევაშიც სტრესული სიტუაცია აღიქმება ცვალებადად. 10 წლზე მეტი გამოცდილების მასწავლებლები რაოდენობრივად ყველაზე მცირეა და გამოიყენებენ უფრო მეტად ემოციებზე ორიენტირებულ სტრატეგიებს. რის მიხედვითად მათ მიერ სტრესორი აღიქმება უცვლელად.

პრობლემაზე ორიენტირებული სტრატეგიების გამოყენების შემთხვევაში სტრესთან გამკლავება ხდება ეფექტურად და სწრაფად, ემოციებზე ფოკუსირებული სტრატეგიები კი გადაჭარბების შემთხვევაში იწვევს ფრუსტრაციას და არ არის მიმართული კონკრეტულად პრობლემის გადაჭრისაკენ. საჯარო სკოლებში უფრო მეტად ემოციებზე ფოკუსირებულ სტრატეგიებს იყენებენ, კერძო სკოლებში კი პრობლემაზე ორიენტირებულს, აქედან გამომდინარე შეგვიძლია ვთქვათ რომ კერძო სკოლებში სტრესს უფრო ეფექტურად უმკლავდებიან.

დასკვნა

ჩატარებული კვლევის ანალიზის საფუძველზე, შესაძლოა გაკეთდეს შემდეგი დასკვნები:

- საჯარო სკოლის მასწავლებლები ყველაზე ხშირად მიმართავენ კონფრონტაციის, პასუხისმგებლობის აღებისა და დისტანცირების სტრატეგიებს.
- კერძო სკოლის მასწავლებლები ყველაზე ხშირად მიმართავენ პოზიტიური გადაფასების, სოციალური მხარდაჭერისა და პრობლემის გადაჭრის დაგეგმვის სტრატეგიებს.
- სტრესის დაძლევის პრობლემაზე ორიენტირებული სტრატეგიები კავშირშია კონტროლის ლოკუსის ინტერნალური და შერეული ტიპის ფორმებთან.
- საჯარო სკოლის მასწავლებლების კონტროლის ლოკუსი, გამოცდილებისა და ასაკის მატებასთან ერთად, ინტერნალობიდან ექსტერნალობისკენ იცვლება.
- საჯარო სკოლის მასწავლებლები უფრო მეტად ემოციებზე ფოკუსირებულ სტრესის დაძლევის სტრატეგიებს იყენებენ.
- კერძო სკოლის მასწავლებლები უფრო მეტად პრობლემაზე ორიენტირებულ სტრესის დაძლევის სტრატეგიებს მიმართავენ.
- სამუშაო გამოცდილების ზრდასთან ერთად, სტრესული სიტუაციები აღიქმება როგორც უცვლელი, იმატებს ემოციაზე ფოკუსირებული სტრატეგიების გამოყენება და კონტროლის ლოკუსი ხდება ექსტერნალური.

ლიტერატურა:

1. ჩარკვიანი დ., ფსიქოლოგია ინდუსტრიულ ორგანიზაციებში, თბ., 2001.
2. Teachers in the Twenty-First Century: Time to renew the vision. Day C. Teachers and teaching Theory and practice, 2000.
3. Singh M., Singh G. Assessment of Mental Health Status of Middle-Aged Female School Teachers of Varanasi City. The Internet Journal of Health, 2006.
4. Wang Z., Lan Y., Li J., Wang M., Appraisal of occupational stress and strain in primary and secondary school teachers. Hua Xi Yi Ke Da Xue Xue Bao, 2001.
5. Kyriacou C., Chien PY., Teacher stress in Taiwanese primary schools. Journal of Educational Enquiry, 2004.

Kakhi Kopaliani, Gvantsa Beradze

Social Determinants and Persons Personal Stress in the Public and Private Schools

Summary

In this article we discuss the psychological sustainability of public and local schools, locus control, age and working experience between the studying processes of variables in the process of interaction.

Кахи Копалиани, Гванца Берадзе

***Личные и социальные детерминанты профессионального стресса у педагогов
общеобразовательных и частных школ***

Резюме

В статье уделяется внимание психологическому состоянию учителей общеобразовательных и частных школ, а также эмпирическому изучению изменения между локус-контролем, возрастом и опытом работы.

მზია ტალახაძე
(საქართველო)

**ქიმიური სინთეზის ამოცანების მოდელირება
დიფერენციალური განტოლებებით**

მეცნიერების სხვადასხვა დარგის მათემატიკურ მოდელირებაში დიფერენციალურ განტოლებებს უკავიათ მნიშვნელოვანი ადგილი. დიფერენციალურ განტოლებათა თეორია საკმაოდ ეფექტური და გავრცელებული საშუალებაა სხვადასხვა სახის პრაქტიკული ამოცანების ამოსახსნელად. ბევრი რეალური პროცესი აღიწერება მარტივად და სრულად დიფერენციალური განტოლებებით. გამომდინარე აქედან, გასაგებია ის ყურადღება, რაც ეთმობა დიფერენციალურ განტოლებათა შედგენას.

ჩვენი მიზანია ფართოდ გავაშუქოთ საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა და ტექნიკის სხვადასხვა ამოცანები და ხელი შევეწყოთ თანამედროვე მეთოდებით გამოყენებით ამოცანების დიფერენციალური განტოლებების შედგენის შესწავლას. ეს ამოცანები წარმოიქმნება მეცნიერული მოდელის ან წარმოების პროცესში.

პირველი რიგის განტოლება

დიფერენციალური განტოლებები წარმოადგენენ ერთ-ერთ ძირითად მათემატიკურ ინსტრუმენტს ბუნებრივი პროცესების მოდელის აგებაში.

ქიმიური კინეტიკის მაგალითად სამოლეკულური რეაქცია, სტაციონალური დიფუზია და მრავალი სხვა დაიყვანება დიფერენციალური განტოლებების ან დიფერენციალური განტოლებათა სისტემების ამოსხნამდე.

დიფერენციალური განტოლებათა თეორიის გამოყენებით მნიშვნელოვან ძალიან დიდია. სანამ გადავიდოდეთ გამოყენებით ამოცანებზე, საჭიროა ჩამოვაყალიბოთ ყველა აუცილებელი თეორიული ინფორმაცია. ეს საშუალებას მოგვცემს უკეთ წარმოვიდგინოთ მათემატიკური მოდელის აგების და კვლევის პროცესი.

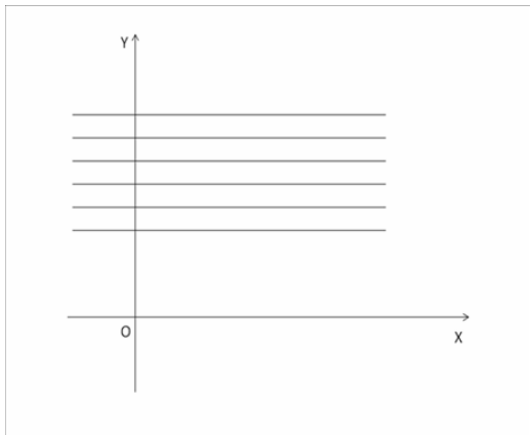
განსაზღვრება. დიფერენციალური განტოლება ეწოდება განტოლებას, რომელსაც აქვს სახე $F(x, y, y', y'', \dots, y^{(n)}) = 0$, სადაც $F(t_0, t_1, t_2, \dots, t_{n+1})$ არის ფუნქცია, რომელიც განსაზღვრულია R^{n+2} სივრცის რაღაც D არეზე. x არის დამოუკიდებელი ცვლადი, y არის x -ის ფუნქცია, $y', y'', \dots, y^{(n)}$ მისი წარმოებულები.

განტოლების რიგი ეწოდება განტოლებაში შემავალი y -ის წარმოებულის უმაღლეს რიგს.

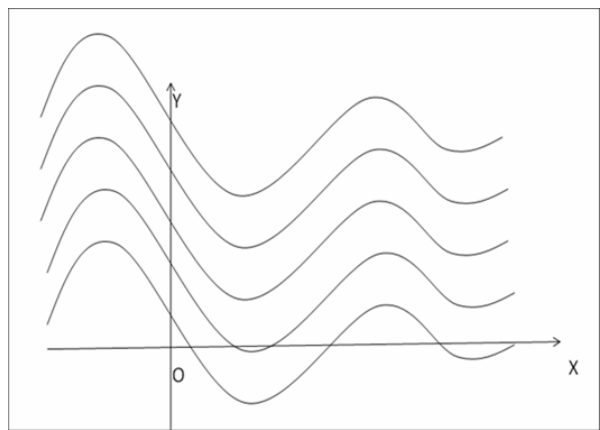
$f(x)$ ფუნქციას ეწოდება განტოლების ამონახსნი $(a; b)$ შუალედზე, თუ ყველა x -სათვის $(a; b)$ -დან შესრულებულია პირობები: 1) $f(x)$ ფუნქციასათვის არსებობს k -ური რიგის წარმოებულები (სადაც $k \leq n$ დიფერენციალური განტოლების რიგია). 2. შესრულებულია ტოლობა $F(x, f(x), f'(x), \dots, f^{(n)}(x)) = 0$. ამონახსნის გრაფიკი ეს არის ინტეგრალური მრუდი.

მაგალითი 1. ამოვხსნათ განტოლება $y' = 0$. მისი ამონახსნი: $f(x) = const$ განსაზღვრულია $(-\infty; +\infty)$. აღვნიშნოთ, რომ ეს მუდმივი ნებისმიერია და ამონახსნი – ერთადერთი არაა, არამედ არის ამონახსნთა უსასრულო სიმრავლე (ნახაზი 1).

მაგალითი 2. ამოვხსნათ განტოლება $y' = \varphi(x)$, $x \in (a; b)$ სადაც $\varphi(x)$ არის $(a; b)$ შუალედზე უწყვეტი ფუნქცია. ვთქვათ, $\varphi(x)$ ფუნქციის პირველყოფილი ფუნქციაა $F(x)$, მაშინ განტოლებას აქვს ამონახსნთა უსასრულო სიმრავლე $(a; b)$ -ზე და ყველას აქვს სახე $y = f(x) = F(x) + C$, სადაც C ნებისმიერი მუდმივია (ნახაზი 2). არსებობს პირდაპირი ხერხი ამოვირჩიოთ ამ ამონახსნებიდან ერთ-ერთი, მოვითხოვოთ, რომ რომელიღაც $x_0 \in (a; b)$ წერტილისათვის სრულდებოდეს პირობა $y(x_0) = y_0$. მაშინ ჩავსვათ x_0 ამონახსნში, ვვებულობთ პირობას $y_0 = F(x_0) + C$, განსაზღვრავს $C = y_0 - F(x_0)$ და ამასთან ერთად, ერთადერთ ამონახსნს მითითებული პირობით.

ნახაზი 1.

ნახაზი 2.

განვიხილოთ მნიშვნელოვნად ზოგადი სიტუაცია, ვიდრე გვექონდა მაგალითებში. დავუშვათ, გამოსაკვლევ განტოლებას აქვს სახე $y' = f(x, y)$. ეს არის პირველი რიგის განტოლება ამოხსნილი y' მიმართ. ტერმინი „ამოხსნილი“ ნიშნავს, რომ y' გამოისახება დანარჩენი სიდიდეების საშუალებით, ზოგადი სახის $F(x, y, y') = 0$ განტოლებისაგან განსხვავებით, რომლიდანაც y' გამოსახვა შესაძლებელია სრულიად არ მოხერხდეს. ჩამოვაყალიბოთ მნიშვნელოვანი თეორემა.

თეორემა 1 (კოშის ამოცანის ამონახსნის არსებობის და ერთადერთობის შესახებ).

ვთქვათ, $f(t_1, t_2)$ უწყვეტი ფუნქციაა $D \subset R^2$ არეში, ამასთან, $\frac{\partial f}{\partial t_2}(t_1, t_2)$ არსებობს და შემოსაზღვრულია $D \subset R^2$ -ში. მაშინ ნებისმიერი წერტილისათვის $(x_0; y_0) \in D$ კოშის ამოცანა:

$$\begin{cases} y' = f(x, y) \\ y(x_0) = y_0 \end{cases}$$

აქვს ამონახსნი, ამასთან ერთადერთი იმ აზრით, რომ თუ არსებობს მისი ორი y_1 და y_2 ამონახსნი განსაზღვრული შესაბამისად (a_1, b_1) და (a_2, b_2) ინტერვალზე, რომლებიც შეიცავენ x_0 წერტილს, მაშინ ისინი ემთხვევა ამ ინტერვალთა $(a; b)$ კვეთაზე.

შენიშვნა 1. თუ თეორემა 1-ში არ დავადებთ პირობებს $\frac{\partial f}{\partial t_2}(t_1, t_2)$ ქცევებსა და არსებობაზე, მაშინ შეიძლება ვამტკიცოთ მხოლოდ ამონახსნის არსებობა. მოცემული მტკიცება ცნობილია პიანოს თეორემის სახით.

შენიშვნა 2. ამბობენ, რომ დიფერენციალური განტოლების $y_1(x)$ ამონახსნი (a_1, b_1) ინტერვალზე არის $y_2(x)$ ამონახსნის გაგრძელება (a_2, b_2) ინტერვალზე თუ $(a_2, b_2) \subset (a_1, b_1)$ და $y_1(x) \equiv y_2(x)$, (a_2, b_2) ინტერვალზე. ასევე ამბობენ, რომ $y(x)$ ამონახსნი მაქსიმალურია ან არაგაგრძელებადია D მიმართ, თუ $y(x)$ არ ფლობს გაგრძელებებს მთლიანად მოთავსებულს D -ში.

ამ შენიშვნის საფუძველზე შეიძლება ვამტკიცოთ, რომ თეორემის პირობებში არსებობს ერთადერთი მაქსიმალური არაგაგრძელებადი კოშის ამოცანის ამონახსნი.

თეორემის გეომეტრიული აზრი მდგომარეობს შემდეგში: $y' = f(x, y)$ განტოლების მარცხენა მხარე y' წარმოადგენს მხების დახრის კუთხის ტანგენსს საძიებელი ფუნქციის გრაფიკის მიმართ (x, y) წერტილში, ხოლო მარჯვენა მხარე $f(x, y)$ გვაძლევს მის რიცხვით მნიშვნელობას ამ წერტილში. ამიტომ შეიძლება ჩავთვალოთ, რომ განტოლება იძლევა მიმართულების ველს D არეზე, ანუ ყოველ $(x, y) \in D$ წერტილში მიმაგრებულია ვექტორი, რომელიც გვიჩვენებს საძიებელი ინტეგრალური მრუდის მიმართ მხების მიმართულებას.

ამიტომ თუ შესრულებულია თეორემა 1-ის პირობები, მაშინ ყოველ $(x, y) \in D$ წერტილზე გადის ერთადერთი არაგაგრძელებადი ინტეგრალური მრუდი.

მაგალითი 3. განვიხილოთ კოშის

$$y'(x) = \begin{cases} \alpha x^{\alpha-1} \sin(1/x) - x^{\alpha-2} \cos(1/x), & x \neq 0 \\ 0, & x = 0 \end{cases}$$

ამოცანა საწყისი პირობებით $y(0) = 0$, სადაც $\alpha \in (1; 2)$. ადვილი დასანახია, რომ მოცემული ამოცანის ამონახსნია

$$y(x) = \begin{cases} x^\alpha \sin(1/x), & x \neq 0 \\ 0, & x = 0 \end{cases}$$

მიუხედავად იმისა, რომ 1 თეორემის პირობები არ სრულდება, ამონახსნი არსებობს. ამგვარად, თეორემა 1-ის პირობები არის აუცილებელი.

განტოლებები განცალკევადი ცვლადებით

განსაზღვრა 1. განცალკევად ცვლადებიანი განტოლება ეწოდება განტოლებას, რომელსაც აქვს სახე $y' = f(x)g(y)$, სადაც $f(x)$ უწყვეტია რომელიღაც $(a; b)$ შუალედში, ხოლო $g(y)$ უწყვეტია $(c; d)$ -ზე, ამასთან, $g(y) \neq 0$ $(c; d)$ -ზე, რადგანაც

$$\frac{dy}{dx} = f(x)g(y) \Leftrightarrow \frac{dy}{g(y)} = f(x)dx$$

ვაინტეგრით ბოლო გამოსახულების ორივე მხარე ვლებულობთ

$$\int \frac{dy}{g(y)} = \int f(x)dx$$

$\frac{1}{g(y)}$ ნებისმიერი პირველყოფილი ადენიშნით $G(y)$ -ით, ხოლო $f(x)$ -ის ნებისმიერი პირველყოფილი $F(x)$. ეს გამოსახულება გადავწეროთ შემდეგი სახით $G(y) = F(x) + C$. ეს საძებნი ინტეგრალური მრუდია. განვიხილოთ ასეთი სახის განტოლებათა მაგალითები.

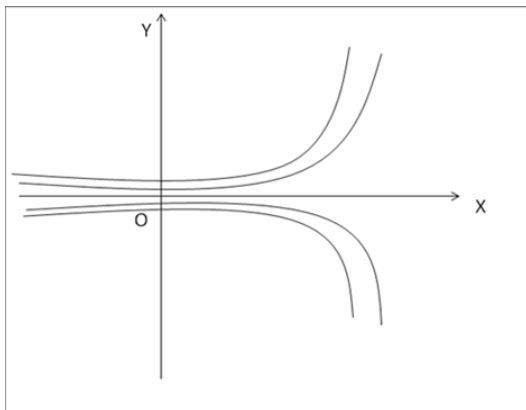
მაგალითი 5. განვიხილოთ განტოლება $y' = ay, a \neq 0$. ცხადია, ამონახსნი $y \equiv 0$. თუ $y \neq 0$ მაშინ განტოლება შეიძლება შევცვალოთ $\int \frac{dy}{y} = a \int dx$ საიდანაც $\ln|y| = ax + C$ თუ ჩავთვით, რომ $y > 0$, მაშინ $\ln y = x + C$, საიდან $y = e^C \cdot e^{ax}$ ან $y = ke^{ax}, k = e^C$ ანალოგიურად, როცა $y < 0$, ვლებულობთ $y = k_1 e^{ax}, k_1 < 0$ (ნახაზი 3).

მაგალითი 6. განვიხილოთ განტოლება $y' = 2\sqrt{|y|}$ ცხადია, ამონახსნი $y \equiv 0$. როდესაც $y > 0$ გვაქვს:

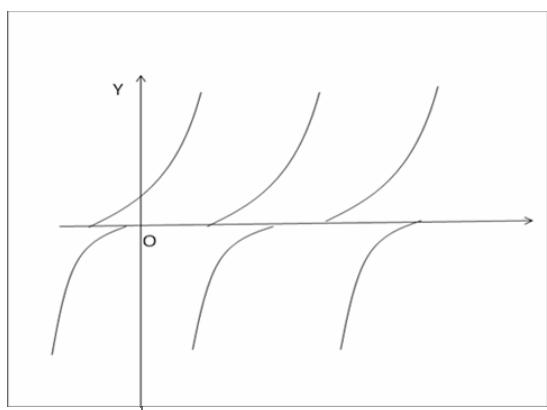
$$\frac{dy}{dx} = 2\sqrt{y} \Leftrightarrow \frac{dy}{2\sqrt{y}} = dx \Leftrightarrow \int \frac{dy}{2\sqrt{y}} = \int dx \Leftrightarrow \sqrt{y} = x - C$$

შაიდანაც $x \geq C$ და $y = (x - C)^2$. ანალოგიურად, როცა $y < 0$, ვპოულობთ $y = -(x - C)^2, x \leq C$ (ნახაზი 4).

წერტილებში $(C; 0)$ ამონახსნის ერთადერთობა ირღვევა. შევნიშნოთ: ეს არ ეწინააღმდეგება ერთადერთობის თეორემას: $f(x, y) = 2\sqrt{|y|}$ და ფუნქცია $\frac{\partial f}{\partial y}$ არ არის შემოსაზღვრული $(x_0; 0)$ წერტილის ნებისმიერ მიდამოში.

ნახაზი 3.

ნახაზი 4.

სამმოლეკულური რეაქცია

ქიმიური სინთეზის ამოცანის არსი ზოგადად მდგომარეობს შემდეგში:

ვთქვათ, მოცემული გვაქვს სხვადასხვა ნივთიერების გარკვეული რაოდენობა და ცნობილია, რომ შეიძლება რაღაც ქიმიური რეაქციების ჩატარება. ვაჩვენოთ, რომ ასეთ პირობებში შეიძლება (ან არ შეიძლება) ჩვენთვის სასურველი ნივთიერების მიღება. ამ ტიპის ამოცანების ამოხსნას დიფერენციალური განტოლებათა თეორია წარმატებით წყვეტს.

დიფერენციალური განტოლებების დახმარებით ქიმიური სინთეზის ამოცანის ამოხსნისათვის საჭიროა:

ა) ამოცანა ჩაიწეროს დიფერენციალური განტოლებათა თეორიის ენაზე – შეიქმნას ამოცანის მოდელი დიფერენციალური განტოლებათა თეორიის ენაზე (ზოგადად მათემატიკური მოდელი).

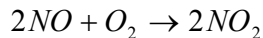
ბ) მითებულ მოდელზე დიფერენციალური განტოლებათა თეორიის კანონების გამოყენებით გაეცეს კითხვებზე პასუხი.

ცნობილია, რომ მოდელირება არის საკვლევი ობიექტის შესწავლა მის მოდელში. ქიმიური სინთეზის ამოცანის შესწავლა ჩვენ გადავწყვიტეთ მის დიფერენციალურ განტოლებათა თეორიის მოდელში. ამიტომ ქვემოთ საქმე გვექნება ქიმიური სინთეზის ამოცანის დიფერენციალური განტოლებებით მოდელირებასთან.

დავსვათ ქიმიური სინთეზის კონკრეტული ამოცანა და მოვახდინოთ მისი მოდელირება. მაგალითად, განვიხილოთ აზოტის ოქსიდის დიოქსიდ აზოტში დაჟანგვის რეაქცია $2NO + O_2 \rightarrow 2NO_2$

უმარტივეს ქიმიურ აქტში მონაწილე მოლეკულათა რიცხვის მიხედვით, ანსხვავებენ რეაქციის მოლეკულურობას; ანსხვავებენ მონო, ბი და სამმოლეკულურ რეაქციებს.

გამოვიკვლიოთ სამმოლეკულური რეაქციის მათემატიკური მოდელი ყოველ ელემენტარულ აქტში, რომელშიც მონაწილეობს სამი მოლეკულა ან ატომი. მაგალითად, განვიხილოთ აზოტის ოქსიდის დიოქსიდ აზოტში დაჟანგვის რეაქცია:

პირველი ნივთიერების ორი მოლეკულისა და მეორე ნივთიერების ერთი მოლეკულის ურთიერთქმედების შედეგად ვღებულობთ მესამე ნივთიერების ორ მოლეკულას.

შემოვიღოთ აღნიშვნები, ვთქვათ $y_1(t) = [NO]$, არის t მომენტში NO ნივთიერების კონცენტრაცია, $y_2(t) = [O_2]$, მაშინ მოქმედ მასათა კანონის თანახმად გვექნება

$$\begin{cases} \frac{dy_1}{dt} = -2ky_1^2 y_2 \\ \frac{dy_2}{dt} = -ky_1^2 y_2 \end{cases} \Rightarrow dy_1 = 2dy_2 \Rightarrow y_2 = \frac{y_1 - C}{2}$$

სადაც k სიჩქარის მუდმივაა. ეს არის ჩვენი ამოცანის მოდელი დიფერენციალური განტოლებათა თეორიის ენაზე.

მუდმივა შეიძლება ვიპოვოთ მოცემული აზოტის ოქსიდის და ჟანგბადის მოლეკულათა კონცენტრაციის საწყისი პირობებიდან; $C = y_1(0) - 2y_2(0)$. ვიპოვოთ y_1 :

$$y_1' = -ky_1^2(y_1 - C) \Rightarrow \frac{-1}{y_1^2} \cdot \frac{dy_1}{dt} = k(y_1 - C) \Rightarrow d\left(\frac{1}{y_1}\right) = k\left(\frac{1}{y_1} - C\right) dt \quad \text{შემოვიღოთ აღ-}$$

ნიშვნა $z = \frac{1}{y_1}$, მაშინ $C \neq 0$ და

$$\frac{zdz}{1-zC} = kdt \Rightarrow kt = \int \frac{zdz}{1-zC} = \frac{1}{C} \int \frac{Cz-1+1}{1-zC} dz = -\frac{z}{C} - \frac{1}{C^2} \ln(1-Cz) + C_1 \Rightarrow$$

$$t(z) = \frac{C_1}{k} - \frac{z}{kC} - \frac{1}{kC^2} \ln(1-Cz)$$

მუდმივ C_1 ვპოულობთ საწყისი პირობებიდან $t=0$ -ის ჩასმით და ვღებულობთ განტოლებას $C_1 = \frac{z_0}{C} - \frac{1}{C^2} \ln(1-Cz_0)$ სადაც $z_0 = \frac{1}{y_1(0)}$ ხოლო C მუდმივა ადრე გვაქვს განსაზღვრული.

ანალიზის მეთოდით მარტივად ვახველებთ, რომ ფუნქცია $t(z)$ მონოტონურია როდესაც $z \in \left[\frac{1}{y_1(0)}; \frac{1}{C}\right)$ ხოლო როდესაც $z \rightarrow \frac{1}{C} +, t \rightarrow +\infty$ ხო-

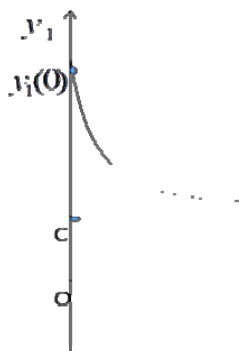
ლო როდესაც $z \rightarrow \frac{1}{y_1(0)}, t \rightarrow 0+$. ამგვარად, კონცენტრაცია $y_1(t)$ მონოტონურად

კლებულობს t გაზრდით საწყისი $y_1(0)$ მნიშვნელობიდან $C = y_1(0) - 2y_2(0)$ მნიშვნელობამდე (ნახაზი 5).

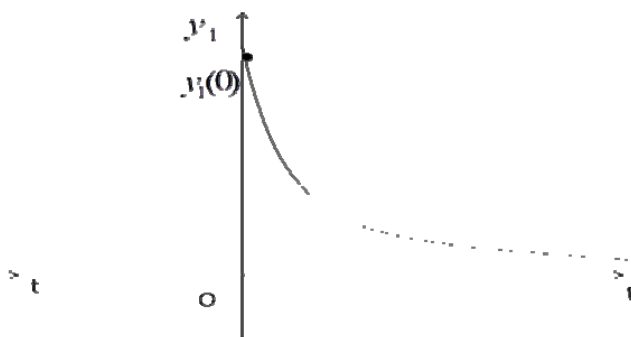
იმ შემთხვევაში, როდესაც აზოტის ოქსიდის და ქანგბადის მოლეკულათა კონცენტრაცია დაკავშირებულია შესაბამისობით $2y_2(0) = y_1(0)$ ანუ $C = 0$ ვღებულობთ

$$y_1' = -ky_1^3 \Rightarrow \frac{-1}{y_1^3} \cdot \frac{dy_1}{dt} = k \Rightarrow y_1^{-1} = 2kt + C_1 \Leftrightarrow y_1(t) = \frac{1}{\sqrt{2kt + C_1}}$$

მუდმივ C_1 ვპოულობთ საწყისი პირობებიდან, საიდანაც $y_1(t) = \frac{1}{\sqrt{2kt + y_1^{-2}(0)}}$ (ნახაზი 6).

ნახაზი 5.

ნახაზი 6.

პირველი რიგის რეაქცია

ამოცანა. განვსაზღვროთ პირველი რიგის რეაქციის სიჩქარის მუდმივა.

ამოსხნა. ქიმიური რეაქციის რიგი ტოლია ქიმიური რეაქციის მარცხენა მხარეში შემავალ მოლეკულათა საერთო რაოდენობისა. ამგვარად, $RaB \rightarrow RaC$ არის პირველი რიგის რეაქცია. რეაქციის სიჩქარე არის v , რომლითაც რეაქციის განტოლების მარცხენა მხარის კომპონენტების სისტემა გარდაიქმნება რეაქციის განტოლების მარჯვენა მხარის კომპონენტების სისტემაში.

მოქმედი მასა ანუ რეაგირებადი ნივთიერების კონცენტრაცია A არის ამ ნივთიერების გრამ-მოლეკულათა რაოდენობა ერთეულ მოცულობაში. მოქმედ მასათა კანონის თანახმად, რეაქციის სიჩქარე პროპორციულია მოქმედი მასებისა მოცემულ მომენტში.

პირველი რიგის რეაქციის მათემატიკური გამოსახულება ჩაიწერება შემდეგი სახით: $A \rightarrow$ (რეაქციის საბოლოო პროდუქტია)

თუ a არის A ნივთიერების საწყისი კონცენტრაცია, x გრამ-მოლეკულათა რაოდენობაა ლიტრზე, რომლებმაც მოახდინეს რეაგირება რეაქციის დაწყებიდან t დროის განმავლობაში, მაშინ რეაქციის სიჩქარე $\frac{dx}{dt}$, ხოლო მოქმედი მასა ამ მომენტისათვის არის $a - x$.

მოქმედ მასათა კანონი გამოისახება პირველი რიგის რეაქციის დიფერენციალური განტოლებით

$$\frac{dx}{dt} = k(a - x) \quad (1),$$

სადაც k პროპორციულობის კოეფიციენტია (სიჩქარის მუდმივა), რომელიც დამოკიდებულია ქიმიური პროცესის პირობებზე და სახეზე.

(1) დიფერენციალური განტოლების საერთო ამონახსნი

$$\frac{dx}{(a - x)} = k dt$$

იქნება

$$\ln \frac{C}{a - x} = kt \quad (2)$$

საწყისი პირობა: როცა $t = 0$ $x = 0$ საიდანაც $\ln \frac{C}{a - 0} = k \cdot 0$

ან $C = a$

(3)

ჩავსვათ ეს მნიშვნელობა განტოლების (2) ზოგად ამონახსნში

$$\ln \frac{a}{a - x} = kt$$

საიდანაც $k = \frac{1}{t} \ln \frac{a}{a - x}$.

ლიტერატურა:

1. პონომარევი კ. კ., დიფერენციალურ განტოლებათა შედგენა, 1973 (რუსულად).
2. Математические методы решения химических задач, М., 2013.

Mzia Talakhadze
Modeling of Chemical Synthesis Tasks with Differential Equations

Summary

Differential equations take an important place in math appendixes of different fields of science. They are quite effective and common way to solve the tasks by using natural science and technique. Many real processes are described easily and completely with differential tasks. Therefore, the interest toward creating differential equations is quite natural.

Our aim is to show different tasks of natural science and technique and support the modern methods to study the creation of differential equations. These tasks are derived in the process of scientific research or production. Chemical kinetics equation, for example, molecular reaction, stationary diffusion and many others are brought on the solution of differential equation or differential equation system.

We decided to study the chemical synthesis in its theoretical model of differential equation. Therefore, we deal with the task of chemical synthesis with the modelling of differential equations.

Мзия Талахадзе

Моделирование задач химического синтеза в дифференциальных уравнениях

Резюме

В приложениях математики к различным отраслям науки дифференциальные уравнения занимают важное место. Использование их – наиболее эффективное и распространенное средство решения прикладных задач естествознания и техники. Многие реальные процессы с помощью дифференциальных уравнений описываются просто и полно. Поэтому вполне понятно то внимание, которое уделяется вопросу составления дифференциальных уравнений.

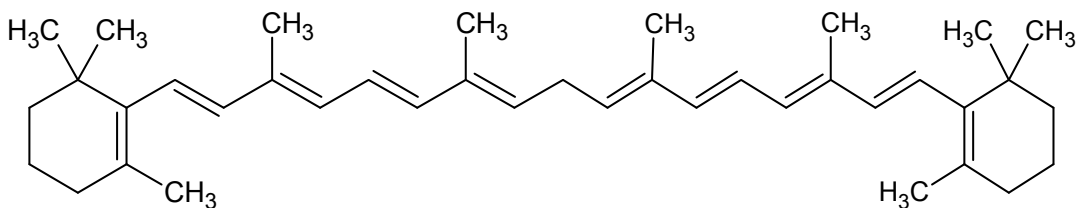
Наша цель широко обозреть различные задачи естествознания и техники, способствовать овладению современной методикой составления дифференциальных уравнений прикладных задач, возникающих в процессе производства или научной деятельности.

Уравнения химической кинетики, например, тримолекулярные реакции, стационарная диффузия и многие другие сводятся к решению дифференциальных уравнений, либо систем дифференциальных уравнений.

ირმა ცომაია, თამარ გიგოშვილი, ანტონ ჩიქოვანი
(საქართველო)

ზარმაცობნოსტუტრალ მნიშვნელოვანი ვიტამინები: კაროტინოიდები,
ვიტამინი C, ვიტამინი K და ვიტამინი P

კაროტინოიდები აერთიანებენ 75-ზე მეტ შენაერთს და ქიმიური ბუნებით წარმოადგენენ ტეტრატერპენებს ($C_{40}H_{64}$). ყველაზე აქტიურია β კაროტინი. კაროტინები წარმოადგენენ ლიკოპინის ნაწარმებს, ლოკალიზდება ქსანტოფილთან ერთად და ანიჭებს ნარინჯისფერ ან ყვითელ შეფერვას ყვავილებს და ნაყოფებს. ვიტამინი A და მისი წინამორბედი კაროტინები მოქმედებენ იმუნურ სისტემაზე, ავლენენ ანტი-ოქსიდანტურ, სიმსივნის საწინააღმდეგო და ანაბოლიტიკურ ეფექტებს.

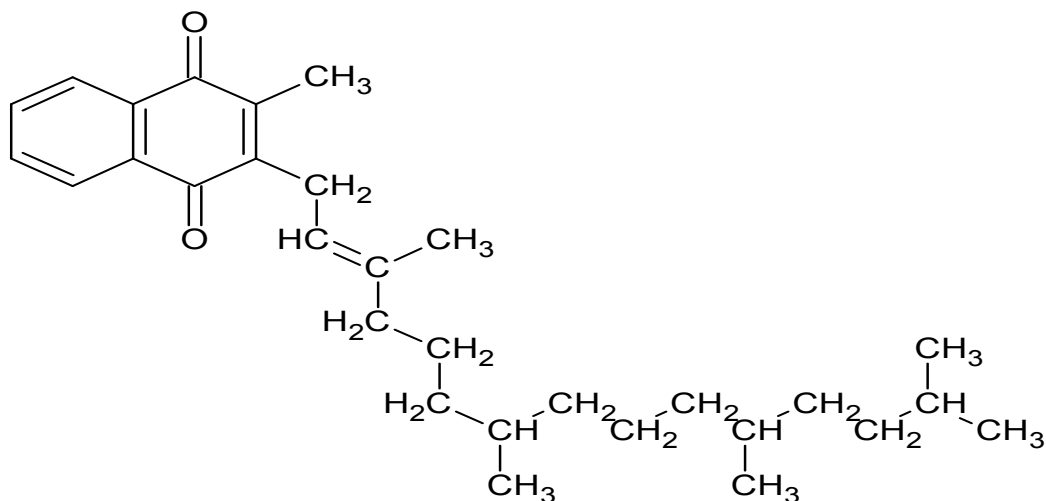
ნახ.1. β კაროტინი

კაროტინოიდებით მდიდარი მცენარეები და ნედლეული:

გოგრის ნედლი ნაყოფი – Fructus Cucurbitae recens ხოკერა გოგრა – Cucurbita pepo, მსხვილი გოგრა – Cucurbita maxima გოგრისებრთა ოჯახი – Cucurbitaceae ერთწლოვანი ერთსახლიანი მცენარეა, მიწაზე გართხმული მცოცავი ღეროთი. სამშობლოა მექსიკა, გვატემალა. შეიცავს კაროტინოიდებს, შაქრებს, პექტინებს, სახამებელს, ვიტამინებს: C, B, P... გოგრის ნაყოფი კაროტინის სამრეწველო წყაროა,

სტაფილოს ნედლი ფესვი (ძირხვენი) - Radix Dauci recens, სტაფილო - Daucus sativus ქოლგოსანი ოჯახი - Apiaceae (Umbeliferae) სათესი სტაფილოს მრავალი ჯიშია ცნობილი. ისინი გამოყვანილია ველური სახეობის ფერისცვალასაგან – D. carota. სტაფილო მდიდარია ვიტამინებით, შაქრებით, ეთეროვანი და ცხიმოვანი ზეთებით. სტაფილო გამოიყენება ჰიპო და ავიტამინოზის დროს, დაუკარინი მოწოდებულია კორონარული უკმარისობის, ათეროსკლეროზის სამკურნალოდ. ფერისცვალას გამონაწვდილი შედის პრეპარატ „უროლესალის“ შემადგენლობაში, რომელიც სპაზმოლიტიკურია და ქვების დამშლელი.

ვიტამინი K ქიმიურად წარმოადგენს ნაფტოქინონს. მისი სახელი მომდინარეობს „კოლაგულაციიდან“, რადგან აქვს სისხლის შედედების უნარი. მონაწილეობს პროთრომბინული კომპლექსის ბიოსინთეზში და არეგულირებს სისხლის ნორმალურ შედედებას.

ნახ. 2. ვიტამინი K

ვიტამინი k-ს შემცველი მცენარეები და ნედლეული:

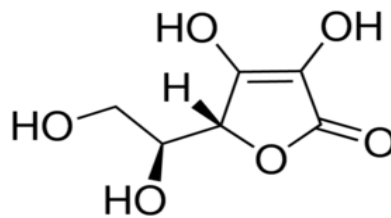
წიწმატურას ბალახი – Herba Bursae pastoris, წიწმატურა – Capsella bursa pastoris ოჯახი ჯვაროსანნი – Brassicaceae (Cruciferae) ერთწლოვანი ბალახია, გვხვდება მთელ საქართველოში, შეიცავს k-ს, წყალში ხსნად ვიტამინებს, ნახშირწყლებს, საპონინებს, ფლავონოიდებს. მედიცინაში გამოიყენება როგორც სისხლის დენის შემაჩერებელი.

ჭინჭრის ფოთლი – Folium Urticae – ორსახლიანი ჭინჭარი – Urtica dioica, ოჯახი ჭინჭრისებრნი – Urticaceae. მრავალწლოვანი ბალახია, გავრცელებულია მთელ საქართველოში. შეიცავს სხვადასხვა ვიტამინს, ფლავონოიდებს, კუმარინებს, ორგანულ მჟავებს ბევრებში, აზოტშემცველი ჰისტამინია. მედიცინაში გამოიყენება სისხლდენის შესაჩერებლად. კოსმეტოლოგიაში შედის ხოლცისტიტის სამკურნალო პრეპარატის „ალოხოლის“ შემადგენლობაში.

ბახველის ქერქი – Cortex viburni ბახველი – Viburnum opulus. ცხრატყავისებრნი – Caprifoliaceae ბუჩქი ან ტანმორჩილი ხეა შეიცავს ვიტამინებს, ნახშირწყლებს, მჟავებს, ირიდოიდებს, ალკალოიდებს და სხვა. გამოიყენება სისხლდენის შესაჩერებლად.

სიმინდის სვეტები დინგებით – Stily cum stigmatis Zeae maydis Zea mays ოჯახი მარცვლოვანნი – Poaceae (Graminae). სიმინდი ერთლებნიანი, ერთწლოვანი მცენარეა. შეიცავს ვიტამინებს, ნახშირწყლებს, საპონინებს, ეთეროვან და ცხიმოვან ზეთებს, ფლავონოიდებს. გამოიყენება ექსტრაქტის, გამონაცემისა და მონახარშის სახით როგორც ნაღვლმდენი და შარდმდენი, აგრეთვე სისხლდენის შესაჩერებლად როგორც k ვიტამინის სხვა შემცველები.

ვიტამინი C – ასკორბინის მჟავა, ქიმიურად წარმოადგენს 2,3 დიჰიდრო – L – გულონმჟავას გამა ლაქტონს. არსებობს ორი აქტიური ფორმით: დაჟანგული – დეჰიდრო ასკორბინის მჟავის და აღდგენილი – L ასკორბინის მჟავას სახით. დიდ როლს ასრულებს ჟანგვა-აღდგენით რეაქციებში.

ნახ. 3. ვიტამინი C

ვიტამინი C-ს შემცველი მცენარეები და ნედლეული:

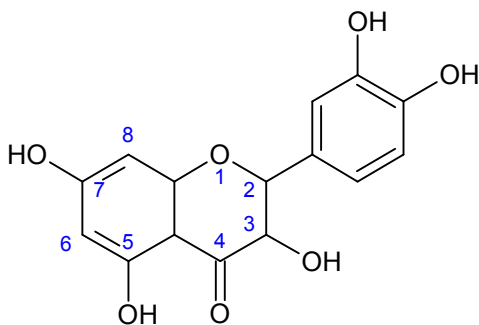
ასკილის ნაყოფი – Fructus Rosae (Cynosbati) ასკილი – Rosa ოჯახი ვარდისებრნი – Rosaceae ასკილი ღამაზი დატოტვილი ბუჩქია, გვხვდება მთელ საქართველოში. ნაყოფი მდიდარია ვიტამინებით, ნახშირწყლებით, ფლავონოიდებით, მთრიმლავი ნივთიერებებით. გამოიყენება **ჰიპო** და **ა** ვიტამინოზის დროს. ნაყოფიდანღებულობენ ასკილის ზეთს, პრეპარატ კაროტოლინს. ისინი გამოიყენება დამწვრობის და ჭრილობების შესახორცებლად.

შავი მოცხარის ნაყოფი – Fructus Ribis nigri შავი მოცხარი, ხუნწი – Ribes nigrum ოჯახი ფხიჯასებრნი – Saxifragaceae უკლო ბუჩქია, გავრცელებულია ევროპაში. საქართველოში შემოტანილია, შეიცავს ვიტამინებს, ნახშირწყლებს, ფლავონოიდებს, ორგანულ მჟავებს, მიკროელემენტებს. პოლივიტამინური საშუალებაა, გამოიყენება აგრეთვე ათეროსკლეროზის, ღვიძლის სამკურნალოდ.

მარწყვის ფოთლი – Folium Fragariae მარწყვი – Fragaria vesca ოჯახი ვარდისებრნი – Rosaceae. მრავალწლოვანი მცენარეა სწორი ან წამოწეული ღეროთი. გვხვდება მთელ საქართველოში. შეიცავს ვიტამინებს, ნახშირწყლებს, ფლავონოიდებს, ორგანულ მჟავებს, მიკროელემენტებს. ინიშნება **ა** ვიტამინოზის დროს, აგრეთვე, გამოიყენება შარდმდენ, ქვების დამშლელ საშუალებად.

კაკლის ფოთლი – Folium Juglandis კაკლის უმწიფარი ნაყოფი – Fructus Juglandis immaturus კაკალი, ნიგვზის ხე – Juglans regia ოჯახი კაკლისებრნი – Juglandaceae. დიდი ხე მცენარეა, ველური ფორმით, გვხვდება კავკასიაში, შუა აზიაში, ირანში. სამშობლოდ ითვლება ავღანეთი. ჩვენთან შემოვიდა საბერძნეთიდან. შეიცავს ვიტამინებს, ნახშირწყლებს, ფლავონოიდებს, ორგანულ მჟავებს, მიკროელემენტებს. მედიცინაში გამოიყენება ეგზემის, ბუასილის, დიათეზის, რაქიტების სამკურნალოდ; ასევე როგორც შემკვრელი და ანთების საწინააღმდეგო.

ვიტამინი P – წარმოსდგა ლათინური სიტყვისგან Perme, რაც შეღწევადობას,

გამტარიანობას ნიშნავს. P ვიტამინი აღმოაჩინეს 1936 წელს ციტრუსების ნაყოფში და უწოდეს ციტრინი. განსაკუთრებით ბევრია იგი ღიმონის კანში. მოგვიანებით აღმოაჩინეს: შავ მოცხარში, მწვანე ჩაიში, მარწყვში, ჟოლოში, ცირცელში, წითელ წიწაკაში, ვაშლში, ასკილში, რომელიც ამავე დროს მდიდარია C ვიტამინით. ორივე ვიტამინი აქტიურად მონაწილეობს ჟანგვა-აღდგენით პროცესებში, ახასიათებს ანტიოქსიდანტური თვისებები.

Irma Tsomaia, Tamar Gigoshvili, Anton Chikovani
Pharmacogenetically Valuable Vitamins: Carotenoids,
Vitamin C, Vitamin K and Vitamin P

Summary

The carotenoids combine more than 75 compounds and by chemical nature they are Tetraterpenes. The raw material containing carotenoids: raw pumpkin, the roots of the carrot; Vitamin K is composed of: shepherd's purse (Capsella bursa-pastoris), common nettle (Urtica dioica) leaves,

viburnum bark and maize stem with Gynoecium; Vitamin C contains *fructus rosae*, blackcurrant, strawberry leaf, walnut leaves, immature walnut; Vitamin P is rich in strawberries, green tea, raspberries, rowan, red pepper, apple, dog rose (*Rosa canina*).

Ирма Цома, Тамар Гигошвили, Антон Чиковани
Важные витамины фармакогностики: каротиноиды, витамин С,
витамин К и витамин Р

Резюме

Вещества, входящие в каротиноиды: сырой плод тыквы, сырой корень моркови, листья крапивы, ивовая кора и метелки кукурузы (орган генерации - часть женских растений); в состав витамина С входят: плоды шиповника, плоды черной смородины, листья клубники, листья грецкого ореха, зеленые, незрелые плоды грецкого ореха; витамином Р богаты клубника, зеленый чай, малина, красный перец, яблоко, шиповник.

ლალი გაბუნია
(საქართველო)

ზრახმენტები ანდალუსიური დღიურებიდან

თბილი, მზით სავსე დღეა. ავიალაინერი ხმელთაშუა ზღვის ცის კაბადონს სერავს. ილუმინატორიდან მოჩანს ანდალუსიის ულამაზესი მთები, ოქროსფერი მინდვრები, ლურჯად მოლივლივე ზღვა და შორს, სადღაც შორს, ატლანტის ოკეანის სანახები.

საჰაერო ბონგი აეროდრომზე ნელა ეშვება, ლამისაა ზღვას შეახოს ფრთები... ჩვენ წინ ჯადოსნური ხედები იშლება – ზეთისხილის ხეები, პალმები, ოლქანდრები, აფრიანი გემები, იახტები... ეს სამხრეთ ესპანეთის საყოველთაოდ ცნობილი რეგიონია, კოსტა დელ სოლის მზიანი სანაპირო.

სასაზღვრო პუნქტთან ესპანელ მესაზღვრეს ვესალმები და პასპორტს ვუწვდი. "Georgian? from Georgia?" – მიღიმის და ცოტათი უკვირს, რომ ესპანეთი ჩემი მოგზაურობის პირველი ევროპული ქვეყანაა. ხანმოკლე დიალოგის შემდეგ საქართველოს ამბებს მეკითხება, იმედს გამოთქვამს, რომ ჯორჯიას მალე ესტუმრება, მე კი ბედნიერ ესპანურ არდადეგებსა და ხალისიან დღეებს მისურვებს.

მალაგის აეროპორტში მეგობარი მხვდება და ჩემი დიდი ხნის ნაფიქრალი მოგზაურობაც იწყება.

მალაგა – ხმელთაშუა ზღვის პრინცესა

ჩვენ მალაგაში ვართ. აქაურობა ძველ თბილისს ჰგავს თავისი ვიწრო ქუჩებით, ულამაზესი არქიტექტურით. 3500 წლის წინათ ფინიკიელების მიერ დაარსებული ეს ქალაქი უამრავი ღირსშესანიშნაობითა და კულტურული ძეგლებითაა განთქმული. ქალაქის ცენტრში შემორჩენილია პირველი საუკუნის რომაული თეატრის ნანგრევები, აქვე, სულ ახლოს კი, მავრიტანელთა მეფის, ალკაბასის სასახლე-ლაბირინთია – გარშემორტყმული უზარმაზარი გალავნით. თავისი მონუმენტურობით, ასევე, შთამბეჭდავია მალაგის ეპარქიის კათედრალური ტაძარი, რომელიც რენესანსის ეპოქის შესანიშნავი ქრისტიანული ძეგლია. შეუძლებელია ეს ყველაფერი თუნდაც ერთხელ ნახო და სულში წარუშლელი კვალი არ დარჩეს.

ძველმა მოგზაურებმა მალაგას ხმელთაშუა ზღვის პრინცესა შეარქვეს. მართლაც, აქაურობა ზღაპრულ პრინცესას ჰგავს თავისი ბოტანიკური ბაღით, სკვერებითა და ლამაზი პარკებით. მდიდრული ვილები, ყვავილებში ჩაფლული ქუჩები, სანაპიროზე პალმებისა და ოლქანდრების ხეივნები ნამდვილ მიწიერ სამოთხეს მოგაგონებთ.

აქ დაიბადა ჰოლივუდის ცნობილი მსახიობი ანტონიო ბანდერასი. მალაგელებს უყვართ თავიანთი თანამემამულე და მისით ამაყობენ კიდევ. მალაგის ისტორიულ ცენტრში მდებარეობს სერვანტესის უძველესი თეატრი, რომელიც 1200 მაყურებელს იტევს. გარკვეული მიზეზების გამო ჩვენ ვერ მოვახერხეთ მალაგის თეატრის რომელიმე სპექტაკლი გვენახა, მაგრამ მჯერა, ეს სიამოვნება წინ გველის...

პიკასო აუცილებლად ორიგინალში უნდა ნახოთ

მაღაგა ცნობილი ესპანელი მხატვრის პაბლო პიკასოს მშობლიური ქალაქია. სხვათა შორის, მაღაგის აეროპორტიც ამ დიდი მხატვრის სახელს ატარებს და როგორ შეიძლება აქედან ისე წახვიდე, რომ პიკასოს მუზეუმს არ ესტუმრო.

მუზეუმის წინ უამრავი ტურისტი ირევა და ჩვენც ამ კუბისტი ხელოვანის სამყაროში შევდივართ. კოლექციაში 250-მდე ექსპონატია – დაწყებული ადრეული ნამუშევრებით, დამთავრებული ბოლოდროინდელი სიურრეალისტური ნახატებით. მართალია, პიკასოს ნამუშევრები გაფანტულია მსოფლიოს სხვადასხვა მუზეუმებში, მაგრამ მაღაგაში დაცული ნახატები ნამდვილად იძლევა იმის საშუალებას, რომ ოდნავ მაინც ჩაწვდე და შეიგრძნო დიდი ხელოვანის შემოქმედება. ასე რომ, თუ მაღაგაში მოხვდებით, აუცილებლად უნდა ესტუმროთ პიკასოს მუზეუმს.

მარბელა: ფორთოხლების მოედანი ქალაქის ცენტრში

ჩვენი მანქანა ხმელთაშუა ზღვის სანაპიროს მიუყვება – ერთმანეთს ენაცვლება ზეთისხილის პლანტაციები, პალმების ხეივნები, ავოკადოს, მანგოს ხეები, ეგზოტიკურ ყვავილებში ჩაფლული საოცარი არქიტექტურული ნაგებობები, თეთრი ვილები, გოლფის სათამაშო მწვანე კორტები, სავაჭრო ცენტრები, კაფე-ბარები. სივრცეში კი ჩანს ანდალუზიის მთები – იბერიის ნახევარკუნძულის მშვენიერება და სილამაზე.

მარბელაში შევდივართ. ეს არის კიდევ ერთი პოპულარული ქალაქი და, როგორც ამბობენ, სამხრეთ ესპანეთის სანაპირო ზოლის მარგალიტი. აქაური მცხოვრებლების უდიდესი ნაწილი მდიდარი უცხოელები არიან, ძირითადად – დიდი ბრიტანეთიდან, გერმანიიდან, სკანდინავიის ქვეყნებიდან. ადრე მარბელას არისტოკრატების კურორტსაც უწოდებდნენ.

თვალს ახარებს ფაქიზად მოვლილი ყვავილნარები, ქალაქის ცენტრში გაშენებული ფორთოხლების ხეების კოლორიტული მოედანი პატარა რესტორნებით.

აქ ძალიან ბევრი სახლის ფასადი ღვთისმშობლის, მაცხოვრის და წმინდანების ხატებითაა დამშვენებული. ესპანელებს უყვართ და დიდ პატივს სცემენ თავიანთ სარწმუნოებას. კოსტა დელ სოლის ქალაქებში უამრავი კათოლიკური ტაძარია. აქვე ვნახეთ რუსული მართლმადიდებელი ეკლესიაც.

მარბელადან სულ რაღაც 20 კილომეტრშია ქალაქი სან პედრო (წმინდა პეტრეს ქალაქი). აქ უპირველესად თვალში მოგხვდებათ გოლფის სათამაშო მოედნები და კიდევ – ქვიშიანი, სუფთა პლაჟები, ცაში აზიდული პალმები... სადამოს ეს პატარა ქალაქი საოცრად ბრწყინავს. აქაც თითქმის ყოველ ფეხის ნაბიჯზეა კაფე-რესტორნები.

მთელი დღის შთაბეჭდილებებით სავსენი მწვანეში ჩაფლულ რესტორანში ვსხდებით. ეს ჩემი მეგობრების საყვარელი ადგილია. რესტორნის მეპატრონე დიმილით გვესალმება, თავაზიანი მოკითხვის შემდეგ მენიუს გვაცნობს და ჩვენც პიკანტურ ესპანურ კერძებს ვაგემოვნებთ.

რონდა – ანდალუზიის თეთრი ქალაქი

ესპანეთში, თითქმის ყველგან, თეთრი ფერი ბატონობს. რონდაც – ეს უძველესი, ისტორიული ძეგლებით სავსე ქალაქი, ქათქათებს და საოცარი სისუფთავით თავს გვაწონებს.

საუკუნეების მანძილზე, ჯერ კიდევ ჩვენი წელთაღრიცხვიდან მოყოლებული, კახო დე რონდას ხეობაში მოქცეულ ამ პატარა ოაზისს თავს ესხმოდნენ სხვადასხვა ჯურის დამპყრობლები. მათი მთავარი სამიზნე ძვირფასი ლითონების საბადოებით მდიდარი რონდას მთები იყო. ქალაქის სახელიც ამ მთებიდან – კახო დე

რონდადან – მოდის. ასე მონათლეს ძველმა კელტებმა. ფინიკელები, რომაელები, ბიზანტიელები, არაბები... აქ ყველამ თავისი კვალი დატოვა. რონდაში არქაულობა და თანამედროვეობა ჰარმონიულად ერწყმის ერთმანეთს.

ესპანელებს მიაჩნიათ, რომ ვისაც გაუმართლებს და მოხვდება კოსტა დელ სოლის სანაპიროზე, აუცილებლად უნდა მოინახულოს რონდა. ჩვენც სწორედ იმ ბედნიერთა რიცხვში ვართ. წარსული უმაღლეს ცოცხლდება ძველი რომაული ნანგრევების, არაბული აბანოების, მანდრაგორის სასახლის, ქალაქის კარიბჭის, ხეობა ელ ტახოს ულამაზესი პეიზაჟების ნახვისას.

კორიდის დამაარსებელი ფრანცისკო რომერო რონდაში დაიბადა. ასე რომ, რონდა კორიდის სამშობლოცაა. თუმცა დღეს კორიდის ტრადიცია თანდათანობით წარსულს ბარდება.

გიბრალტარი და აფრიკის ნისლისფერი უდაბნო

დღეები სწრაფად გარბის... დილის 7 საათია. ჩვენი მანქანა ლოს რეალის მთებში ჩაკარგული სერპანტინებით მაღლა მიიწევს. ქურციკებისა და ნიამორების არგვები გზას გვიჭრიან და თვალის დახამხამებაში სადღაც ქრებიან. მენანება, რომ ვერ ვასწრებ ფოტობიექტივით ამ კადრების სრულად დაფიქსირებას... ეს სიერა ბერმეხას ნაციონალური პარკია – მთელ სამხრეთ ესპანეთში გამორჩეული ადგილი ველური ბუნების მრავალფეროვნებით.

ლოს რეალის მწვერვალზე ვართ. ეს ადგილი ზღვის დონიდან 1450 მეტრ სიმაღლეზე მდებარეობს. ჩვენ წინ საუცხოო სანახაობა იშლება. სამხრეთით ნათლად ჩანს აფრიკის დანისღული, ქვიშიანი უდაბნო, დასავლეთით კი გიბრალტარი თითქოს ხელისგულზე დევს, ადგილი, სადაც ხმელთაშუა ზღვა და ატლანტის ოკეანე ერთმანეთს კვეთს. იქამდე არც ისე შორია, სულ რაღაც, 60 კილომეტრი. ანდალუზიური ფიჭვები, როზმარინები ირგვლივ საოცარ სურნელს აფრქვევენ. ქვემოთ ესტეპონა გველოდება – ყვავილების პატარა ქალაქი... აქ, ყველგან, სადაც კი თვალი მისწვდება, ყვავილებია – აივნებზე, ტროტუარებზე, კიბეებზე, პარკებში, შადრევნებთან... ყველა გიღიმის, გესალმება... ასე გგონია, თითქოს ყველა ერთმანეთის ახლობელი და მეგობარია.

ესტეპონაში წელიწადის 325 დღე მზიანია და არა მარტო ესტეპონაში, ესპანეთის მთელ ამ მხარეში. სწორედ ამიტომ ჰქვია კოსტა დელ სოლ, რაც ქართულად მზიან სანაპიროს ნიშნავს.

...

ასე დამთავრდა ეს პატარა ესპანური არდადეგები, რომელიც ჩემი კეთილი შვედი მასპინძლების ანნა მარია და კაი ჰაგბერგების დიდი დამსახურებაა. სწორედ მათ მანუქეს დაუვიწყარი ესპანური დღეები.

ირინა კრუაშვილი.....	3
<i>სუბსტანტიური პრეფიქსული დერივატები გერმანულ ენაში</i>	
Irina Kruashvili	
<i>Noun Prefix Derivatives in the German Language</i>	
Ирина Круашвили	
<i>Субстантивные префиксальные дериваты в немецком языке</i>	
ლილია ტრინკა.....	11
<i>არქაიზმების როლი გამოთქმების ფრაზეოლოგიზმებად გარდაქმნაში</i>	
Lilia Trinca	
<i>The Role of Archaisms in Turning Expressions Into Phraseological Units</i>	
Лилия Тринка	
<i>Роль архаизмов в формировании фразеологизмов</i>	
ნინო მაშია	15
<i>სამიწათმოქმედო რიტუალების აღმნიშვნელი ლექსიკა მეგრულ-ლაზურში</i>	
Nino Mashia	
<i>The Vocabulary of Crescent Rituals in Megrelian-Lazuri</i>	
Нино Машиа	
<i>Лексика, обозначающая ритуалы земледелия в менгрело-лазском языке</i>	
ჯანეტა ვარძელაშვილი, ნატალია პევნაია	22
<i>რუსულ ლინგვოკულტურაში ემოციურ-ზნეობრივი კონსტრუქტების</i>	
<i>„სიყვარული“ vs. „ერთგულება“ ონტოლოგიის ინტეგრირებული ანალიზი</i>	
Janetta Vardzelashvili, Natalia Pevnaya	
<i>Integral Analysis of the Ontology of Emotional and Moral Constructs 'Love' vs.</i>	
<i>'Affection/Attachment' in Russian Linguistic Culture</i>	
Жанета Вардзелашвили, Наталья Певная	
<i>Интегративный анализ онтологии эмоционально-нравственных конструкторов</i>	
<i>‘Любовь’ vs. ‘Привязанность’ в русской лингвокультуре</i>	
ემა კილანავა	28
<i>სტრუქტურა be + მიმდებარე II თანამედროვე ინგლისურში</i>	
Emma Kilanova	
<i>Structure be + participle II in contemporary English</i>	
Эмма Киланова	
<i>Структура be + причастие II в современном английском языке</i>	
მანანა გამბაშიძე.....	35
<i>მეტყველების აქტი როგორც სოციალური კომუნიკაციის საფუძველი</i>	
Manana Gambaschidze	
<i>The Act of Speech as the Base of Social Communication</i>	
Манана Гамбашидзе	
<i>Речевой акт как основа социальной коммуникации</i>	

სვეტლანა ფენდერავა.....	41
<i>რუსული, ქართული და ინგლისური მენტალობის გამომხატველი ფრაზეოლოგიური კონცეპტები</i>	
Svetlana Penderava	
<i>Phraseological Concepts Reflecting Modern Russian, Georgian and English Mentality</i>	
Светлана Пендерава	
<i>Фразеологические концепты, отражающие современную русскую, грузинскую, и английскую ментальность</i>	
მაია გელაშვილი.....	47
<i>ქართულ-ოსური ენობრივი ურთიერთობები (ქართველიზმები ოსურში)</i>	
Maia Gelashvili	
<i>Georgian-Ossetian Language Relations (Georgianism in the Ossetian Language)</i>	
Майя Гелашвили	
<i>Грузино-осетинские языковые отношения (Грузинизмы в осетинском)</i>	
იავლინა გუჯეჯიანი.....	51
<i>მასდარის წარმოების ზოგიერთი საკითხი სვანურში</i>	
Iavlina Gujejani	
<i>Some Questions of Deriving (Forming) of Infinitive (Masdari) in the Svanuri Language</i>	
Явлина Гуджеджиани	
<i>Некоторые формы образования начальной формы глагола (масдар - по грузински)</i>	
სვეტლანა ფენდერავა.....	56
<i>რუსული, ქართული და ინგლისური ენების ფრაზეოლოგია კონცეპტ „ღლთობა/ღლთის“ მიხედვით</i>	
Svetlana Penderava	
<i>Russian, Georgian and English Phraseologies on the Concept of "D`runkeness"</i>	
Светлана Пендерава	
<i>Фразеология русского, грузинского и английского языков на материале концепта «пьянство/пьяница»</i>	
მაია გელაშვილი.....	67
<i>ქართულ-ოსური ენობრივი ურთიერთობები (ქართველიზმები ოსურში) საკითხის ისტორია</i>	
Maia Gelashvili	
<i>Georgian-Ossetian Language Relations (Georgianism in the Ossetian Language) Background</i>	
Майя Гелашвили	
<i>Грузино-осетинские языковые отношения (Грузинизмы в осетинском) История вопроса</i>	
თამარ კიგურაძე.....	76
<i>ფანტასტიკა და მხატვრული ზღაპარი. ქანრული კატეგორიზაციის საკითხი</i>	
Tamar Kiguradze	
<i>Fantasy and Literary Fairy Tale. On the Categorization of Genre</i>	
Тамара Кигурадзе	
<i>Фантастическая повесть и художественная сказка. Вопрос жанровой категоризации</i>	

ეკა ფხალაძე..... 81
ჯემალ ქარჩხაძის ნარატივის სუბიექტივისტური დისკურსი
Eka Pkhaladze
Subjective Discourse of Jemal Karchkhadze's Narrative
Эка Пхаладзе
Субъективный дискус повествования Джемала Карчхадзе

მარინა დევაძე..... 85
გენდერული ფაქტორის გავლენა კომუნიკაციაზე და მისი შესწავლა მნატერული თარგმნის ასპექტში
Marina Devadze
Gender Factor Impact on Communication and Its Studying the Aspect of the Literary Translation
Марина Девадзе
Влияние гендерного фактора на общение и его изучение в аспекте художественного перевода

პოლიტოლოგია – POLITOLOGIA – ПОЛИТОЛОГИЯ

ბორის კვარაცხელია..... 88
ქართველ და აზერბაიჯანელ ხალხთა კულტურული კავშირის ისტორიიდან XX საუკუნის 20-30-იან წლებში
Boris Kvaratskhelia
From the History of Georgian and Azerbaijani People's Cultural Relations in the 20s-30s of the XX century
Борис Кварацхелия
Из истории культурных связей грузинского и азербайджанского народов в 20-30-е годы XX столетия

სამერთაშორისო ურთიერთობები – INTERNATIONAL RELATIONS – МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ

ირინა მატიაში 95
საქართველოს წარმომადგენლობა უკრაინაში 1918-1921 წლებში: დამოუკიდებელ სახელმწიფოსა და საბჭოთა რესპუბლიკას შორის
Irina Matyash
Georgian Representatives in Ukraine 1918-1921: Between Independent State and Soviet Republic
Ирина Матяш
Грузинские представительства в Украине в 1918-1921 гг.: между Независимым государством и Советской республикой

ინა ხომენსკაია 105
საქართველოს კულტურული დიპლომატიის ინსტრუმენტები უკრაინაში
Inna Khomenska
Tools of Cultural Diplomacy of Georgia in Ukraine
Инна Хоменская
Инструменты культурной дипломатии Грузии в Украине

იური მაკუხა..... 111
სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნების მოდერნიზაციის პროცესი და აზიური ინტეგრაციის პარადიგმა

Yurii Makukha

Modernization of South-East Asian Countries and Paradigm of Asean Intergration Processes

Юрий Макуха

Процессы модернизации юго-восточных стран Азии и парадигма азиатской интеграции

Резюме

სურა გუსეინოვა..... 121
საერთაშორისო საინფორმაციო უსაფრთხოების გამოწვევები: საგარეო პოლიტიკის განზომილება

Sura Guseinova

International Informational Security Challenges: Foreign Policy Dimension

Сура Гусейнова

Вызовы международной информационной безопасности: внешнеполитическое измерение

სამართალმცოდნეობა – JURISPRUDENCE – ПРАВОВЕДЕНИЕ

ია ხარაზი..... 129
საზიარო უფლებების სამართლებრივი რეგულირების ზოგიერთი სამართლებრივი ასპექტის შესახებ

Ia Kharazi

Some Legal Aspects of the Regulation of Rights in Common

Иа Харази

Некоторый правовой аспект правового регулирования совместных прав

მამუკა ეგუტიძე..... 146
არასრულწლოვანთა ყიდვა-გაყიდვა /ტრეფიკინგი/ და სასაზღვრო კონტროლის გაძლიერებით მისი პრევენცია /საქართველოს კანონმდებლობის მიხედვით

Mamuka Egutidze

Buying and Selling Juveniles (Trafficking) and its Prevention by Strengthening the Custody Control (according to Georgian Legislation)

Мамука Эгутидзе

Купля - продажа /трефикинг/ несовершеннолетних и усиление превенции пограничного контроля

ნესტან ლომაია.....	152
<i>გენდერული თანასწორობა: ინდივიდი და საზოგადოება</i>	
Nestan Lomaia	
<i>Gender Equality: Individual and Society</i>	
Нестан Ломая	
<i>Гендерное равенство: Индивид и общество</i>	
ეკატერინა სვირიდენკო, ელენა იაცენკო.....	159
<i>მშვიდობის სწავლება: დასავლური მეტაფიზიკიდან პოსტკოლონიალურ აზროვნებამდე</i>	
Kateryna Svyrydenko, Olena Yatsenko	
<i>Peace-Education: from Western metaphysics to postcolonial thinking</i>	
Екатерина Свириденко, Елена Яценко	
<i>Обучение миру: от западной метафизики к постколониальному мышлению</i>	
ჯანეტა ვარძელაშვილი, სალომე სამხარაული.....	165
<i>ვირტუალური ქსელური კომუნიკაციის სოციო-ფსიქოლოგიური თავისებურებანი</i>	
Janeta Vardzelashvili, Salome Samkharauli	
<i>Socio-psychological Characteristics of Virtual Network Communication</i>	
Жанета Вардзелашвили, Саломе Самхараули	
<i>Социо-психологические характеристики виртуальной сетевой коммуникации</i>	
მერი ჭანტურია.....	169
<i>ქორწინებისა და ოჯახის სოციოლოგიური პრობლემის ემპირიული კვლევის შედეგების ზოგიერთი ასპექტი</i>	
Meri Chanturia	
<i>About the Results of Empiric Research of Marriage and Family Sociology Problems</i>	
Мери Чантурия	
<i>О результатах эмпирического исследования социологических проблем брака и семьи</i>	

პედაგოგობა და ფსიქოლოგია – PEDAGOGY AND PSYCHOLOGY –
ПЕДАГОГИКА И ПСИХОЛОГИЯ

იან კე.....	173
<i>უცხოური ენების სწავლება და საერთაშორისო კომუნიკაციის ორმხრივობა</i>	
Yang Ke	
<i>Foreign Language Teaching and Directionality of International Communication</i>	
Ян Кэ	
<i>Преподавание иностранного языка и двунаправленность международной коммуникации</i>	

მაჟენა სობჩაკი..... 181
*ზრუნვა ცხოვრების ჯანსაღ წესსა და ფიზიკური აქტიურობის განვითარებაზე
 სოციალურ ჯგუფებში – სოციალური პოლიტიკის კომპონენტი*
Mazhena Sobchak
*Caring to Maintain Healthy Lifestyle and Development of Physical Activities
 in Social Groups – Component of Social Politics*
Мажена Собчак
*Забота о здоровом образе жизни и развитии физической активности в социальных
 группах – компонент социальной политики*

ბროლისა წულაია..... 190
*ბუნებისმეტყველების სწავლების ახალი ტექნოლოგიები
 (თანამშრომლობითი სწავლება)*
Brolisa Tsulaia
New technologies for teaching Science (Cooperative Teaching)
Бролиса Цулая
Новейшие технологии изучения естествознания (сотрудническое изучение)

კახი კოპალიანი, გვანცა ბერაძე..... 196
*პროფესიული სტრესის პიროვნული და სოციალური დეტერმინანტები
 საჯარო და კერძო სკოლის პედაგოგებთან*
Kakhi Kopaliani, Gvantsa Beradze
Social Determinants and Persons Personal Stress in the Public and Private Schools
Кахи Копалиани, Гванца Берадзе
*Личные и социальные детерминанты профессионального стресса у педагогов
 общеобразовательных и частных школ*

მათემატიკა – MATHEMATICS – МАТЕМАТИКА

მზია ტალახაძე..... 204
*ქიმიური სინთეზის ამოცანების მოდელირება დიფერენციალური
 განტოლებებით*
Mzia Talakhadze
Modeling of Chemical Synthesis Tasks with Differential Equations
Мзия Талахадзе
Моделирование задач химического синтеза в дифференциальных уравнениях

ირმა ცომაია, თამარ გიგოშვილი, ანტონ ჩიკოვანი..... 212
*ფარმაკოგენოსტურად მნიშვნელოვანი ვიტამინები: კაროტინოიდები,
ვიტამინი C, ვიტამინი K და ვიტამინი P*
Irma Tsomaia, Tamar Gigoshvili, Anton Chikovani
*Pharmacogenetically Valuable Vitamins: Carotenoids,
Vitamin C, Vitamin K and Vitamin P*
Ирма Цомаия, Тамар Гигошвили, Антон Чиковани
*Важные витамины фармакогностики: каротиноиды, витамин C,
витамин K и витамин P*

ჩანახატი – LITERARY SKETCH – ЭСКИЗ

ლალი გაბუნია..... 216
ფრაგმენტები ანდალუსიური დღიურებიდან
Lali Gabunia
Fragments from the Andalusian diaries
Лали Габуния
Фрагменты из Андалузского дневника

ჟურნალის ელექტრონული ვერსია:

<http://www.nplg.gov.ge>

E-mail: indiradzagania5@gmail.com

Tel.: (+ 995 32) 2 54 14 49

Mob.: (+995 93) 93 20 91

ჟურნალში გამოქვეყნებულ მასალაზე
პასუხისმგებელია ავტორი.

**Ответственность за содержание публикации
в журнале несет автор.**

**Authors are solely responsible for the content
of published materials.**

გამომცემლობა „უნივერსალი“

თბილისი, 0179, ა. ჯორჯიაშვილის ქ. №4, ☎: 5(99) 33 52 02, 5(99) 17 22 30

E-mail: universal505@ymail.com; gamomcemlobauniversal@gmail.com

9771512436007